

ગુજરાત વિદ્યાર્પઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઝિટ વિભાગ]

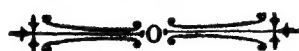
અનુક્રમાંક ૫૬૨૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પડતી ૫૨ પાયાસ

વિષય ૬૪૪૪:૩

પડતી પર પચાસ!

પારસી સંસારની એક વારતા.

(ધંત્રેજી ઉપરથી)

બનાવનાર

બહમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

“કુરસદ” તથા “નવરાસ”ના અધીપતી; “દેલજંગ દલેર,” “સિપાહખંચાની સજ્જની,” “ધીરજનું ધન,” “પાકીજેહુ ખ્યાર,” “ફરાંમર્ઝ,” “કાચા કાનની ખરાબી,” “જુગાર,” “કાવલાની કાહાંણી,”—ભાગ ૧ થી ૪, “સંસાર,” “વફા પર જફા,” “અંધારી રાત્રે મગ કાલા,” “બેહરા બેહેલાકાકા,” “એક પથ્થરના પ્રતાપ,” “સુખલાજનાં સંકટો,” “જુલો પડેલો ભીમભાઇ,” “ગામરેની ગોરી,” “સદ્ગુણી શીરીનનાં સંકટો”—
ભાગ ૧ થી ૪, “રસીક વારતા સંગ્રહ,” “ભોલી ગુલ,”
“કળજી,” “જુલનો ભોગ,” “એક પરજીતરનો ખ્યાર—
પછસા?” “તડકાંમાં એક વાદળી,” “બેદીલ કે બેવફા?” “કોણ સરસ—વાહરયાની વીલુ કે પટેલની પીલુ?” “વમળમાં કમળ,”
“દોરંગી દુન્યા,” “બાગે બેહસ્ત,”
“દીલસોઝ કે દીલખર?” “સંકટની સુલમાં ફસેલું ફુલ,” “મીઠી કે જીઠી,” “નુરે નેકી,” “ખ્યારનો એક પુલ,” “ઔરત,”
“ભાઇ કે કસાઇ”

ઇત્યાદીના

કરતા.

પ્રગટ કરનાર,
જહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ,
જુકસેલસે અને પબ્લીશર્સ,
પારસી બજાર, કોટ, મુંબાઇ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

૬૮૨૫

Printed by P. C. Appoo, at the New Art Printing Press,
No. 13, Nanabhai Lane, Fort, and Published by
M. J. Karani at No. 148, Bora Bazar, Fort, BOMBAY.

અર્પણ.

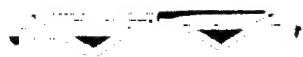
તે માહાન દેશી અને પારસી
મરહુમ સર ફીરોઝશાહ મે. મેહતા
કે જેઓને

હિન્દના એક આગેવાન સપુત તરીકે સ્વિકારીને
આખાં હિંદુસ્તાને જમની એકામતી ઈજ્જત કરી છે,
તેમની

અશો યાદમાં.

બ. ન. કાબરાજી.

“ But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes ?
Or lead us, willing, from ourselves to see
Others more wretched-more undone than we ?
This books can do : nor this alone ; they give
New views to life, and teach us how to live ;
They soothe the grieved-the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise ;
Their aid they yield to all ; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone ;
Unlike the hard, the selfish and the proud
They fly not sullen from the suppliant cròwd ;
Nor tell to various people various things,
But show to subjects, what they show to Kings.”

દીબાચો.

સાહસીક બુકસેલર્સ અને પબ્લીશર્સ મેસર્સ કરાણી ખીરાદરો હસ્તક પ્રગટ થતું આ માહરં ખીજું નાવેલ છે, અને મેસર્સ કરાણી સન્સ જેવા જુદા જુદા ઉમંગી પુસ્તકો પરવરતાવનારા ગ્રહસ્થાનું માહરી વારતાઓ માટે ઉપરાસાપરી ખેંચાણુ થતું રહેલું જોઈ મને સંતોષ થાય છે. ખરેખર તો એ સાહેબોએ મને માહરી મરજી ઉપરાંત લલચાવીને થોડોક પછાત નાખ્યો છે, કેમજે માહરે પોતાને હસામે અને જોખમે અંકેક નવીન વારતા ધારા મુજબ દર વરસ પ્રગટ કરવાનો, “નીના”ની વારતાનાં છેલ્લાં પુસ્તક પછીના આ નજદીક સોલ મહીનામાં, વારો આવતોજ નથી ! એમ છતાં એ પણ જે થાય છે તે માહરે માહરા એ ઉમંગના સંબંધમાં ખુશી માનવા જેવુંજ છે; અને એ સધળા રૂડા પ્રતાપ માહરી વારતાઓને છેલ્લા ત્રણ દાહેકા અથવા વધુથી દીલોજન આવકાર આપનાર એક દીલસોજ વાંચનારા વર્ગની ઉલટમંદ કદરસનાશીની કારસાજનાજ છે. એ મેહરખાંતોએ આ છેલ્લાં ૩૬ વરસોનાં દરમ્યાનમાં માહરાં અદના નામ-કામની હદથી જ્યાદા પ્રસંશા કરી મને એ માહરા ધંધામાં ઘણો વધાર્યો તે આખાદ કર્યો છે, અને તેમનાં એવાં માયાકુળ ઉત્તેજનની ખરકતેજ કદાચ તમામ ગુજરાતી-અગતકરીને પારસી-વારતાનવેશો વચ્ચે પુસ્તકોની સંખ્યા તેમજ ખેતકરાર લોકપ્રસંશાની મેહરખાનીમાં હું વધતો ઓછો આગેવાન દરજ્જે ભોગવતો થવાને ભાગ્યશાળી બન્યો છું. એ, સામટી રીતે, તે માહનામી સાહેબની આ મીસ્કીન કલમ જોગી એક મોટામાંમોટી દયાની કરમબક્ષેશ છે, અને માહરં એમ કેહવાનું જે અક્ષતના દુશમનોને પતરાજીભરયું લાગે તેમની એક તચાકડીભાર પણ પરવાહ ધરાવ્યા વના માહરાં પુસ્તકોની પ્રસતાવના (પુલાસા)માં માહરા એ પરમ સંતોષ અને ખુશીના ઉદ્ગારો ઉતારી શકવા વાસ્તે હું તે કરીમોકાર-સાઝની જનાબમાં હર હાલ ઘણો શુકરગુજાર થાઉં છું.

આ “પડતી પર પચાસ !” માહરી આ આગમચની નાવેલો મુજબ ઇંગ્રેજી ઉપરથી ઉપજવેલીજ એક પારસી સંસારી વારતા છે, અને તે પારસી સંસારને અનુકુળ થતી રવેગે જોઈતા સધળા મોટા

ફેરફારો સાથે એક નવી (Original) જોડીજ લખવાને મેં હંમેશા મુજબ પરીશ્રમ આદર્યો છે. એ વારતા શુમારે પંદરેક વરસ પર માહરાં “પુરસદ”માં રજુ થયલી મેસર્સ કરાણી ખીરાદરોને પસંદ આવવાથી એ ગ્રહસ્થાએ તેનો હક ખરીદી એક અલાહેદાં પુસ્તક રૂપે તે એકઠી પ્રગટ કરી છે, અને તેની રસીકતા, વળાં તેમજ લખાણની પદ્ધતીમાં આ આગમ્ય પ્રગટ થયલી માહરી ચારેક દળન વારતાઓને મુકાબ્બે એ કશીજ રીતે નિષ્કૂળ નિવડવાની કે માહરાં હળરો ઉલટમંદ વાંચનારાંઓને નાઉમેદ કરવાની નથી એવી માહરે ઉલટભેર આશા રાખવાની છે.

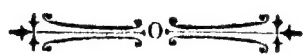
છેલ્લે, આ માહરી નાકેશ વારતા હિન્દના એક ગુપ્ત થયેલા હીરા-સર શીરોઝશાહ મેહતા જેવા એક માહાન નરની અશો યાદને અર્પણ કરવાનો હું શોકાતુર સંતોષ હાથ કરું છું. હું માહરાં અર્પણમાં ભાડુતી તત્વ કદી શામીલ કરતો નથી—અત્યાર સુધી બાહર પડેલાં માહરાં અનેક પુસ્તકોના સંબંધમાં એ લોભ મેં સદા તુચ્છ જાણ્યો છે, અને માહરાં પુસ્તકોનું અર્પણ મેં માહરાં અંગત લાગતાંવળગતાં, સગાંસ્નેહી કે માહરું ભણું આહનાર અથવા ભણું કરનાર જાહેર સંજ્ઞાનોની હદમાંજ સંકેતી રાખ્યું છે; ને તેમજ આ પુસ્તકમાં પણ મેં કર્યું છે. મરહુમ સર શીરોઝશાહ વાસ્તે મને ઘણું માન હતું, અને એ માનવંત મરનારે પાછલાં વરસોમાં આ અદના લખનારની અનેક પ્રસંગે ઘણી ખેરખ્વાહી કરેલી છે, એટલે તેવા એક નામાંકીત મરહુમની યાદ આ માહરાં પુસ્તકમાં શામીલ કરવા ને જલવી રાખવામાં હું પોતાને ઘણું માન મળેલું સમજું છું.

બ. ન. કાબરાજ,

રચનાર.

ક્રીઅર રોડ: કોટ. }
ફેબ્રુઆરી, ૧૯૧૭. }

પડતી પર પચાસ!

એક વારતા.

પ્રકરણ ૧ હું.

તે એક ખુશનુમા નુરી સહવાર હતી, કે જ્યારે મોદી ખાનદાનનાં પારસીઓમાં માન પામેલાં એક કુટુંબના એકનાએક ગાદીવારસ ખેટા સોહરાબ મોદીને ઘર એક ચાંદના દુકાની ચમકના ચેહેરાવાલી બાળકખેટીના સુભાગ્ય જન્મ થયો. તે મીઠી બાળકીએ આ તેજસ્વિ દુન્યાની નુરમંદ રોશની જોવાનું શરૂ કરવા સાથેજ જાણે તે નુરમંદ દિવસ પણ શરૂ થયો હતો, અને પુર્વ તરફનાં વાદલાંઓ વચ્ચે નુરી આક્રતાબ તણુ થતાં સાથેજ સોહરાબનાં ઘરમાંનો તે એક બીજો આક્રતાબ પ્રગટ પડ્યો હતો!

તે એક દીક્ષગ્રસ્ત સહવાર હતી. રાતનો સીહા અંધકાર એક રમણ્ય ઝઝકળાં વચ્ચે રફતે રફતે હસી જઈને દુર થતાં, નુરમંદ ખુરશીદ તેનાં તેજમાં તપતો તેની રોજાંદી મુસાફરીએ તેનાં સોનેરી તખ્તમાં બિરાજમાન બનીઠ્ઠીને નિકળી ચુક્યો હતો, ને ચરંદાપરંદાઓ પોતાનાં મધુરાં ગાયનની ઝકઝકથી તણુ થતા દિવસની આમદ પુકારતાં સાથે જાણે તે નવાં બાળકની બી આમદની આ ધરતીને વધાઈ કહી સાંભળાવતાં હતાં. દુકમાં, સઘળું તેજસ્વિ, સઘળું એવું આનંદમય અને દીક્ષખુશ હતું કે તે ચેહરેનમુન બાળકખેટીના સુભાગ્ય જન્મથી તે નવી બાળકીના જવાંન આપનું જીગર ખુશીમાં જાણે ઝલકી રહ્યું હતું! તેણે તેને ત્યાં એક ખેટીની નવાજીશ થઈ ચુકવાની રૂડી વધાઈ હર્ષિત જીગરે સાંભળી હતી, ને દરયાવ જેવાં બોહલાં જીગરનો તે દયાળુ જવાંન પોતાની સરેસ્તાની સખી તમેહથી ગરીબોને છુટે હાથે નાણું વેદ્યતો પોતાના વિશાલ બાગના દરવાજા ઉપર હાલમાં તે ખુશીના બનાવની પરસ્તેસ કરતો ખાસ ઉભો હતો!

તેનો આ (આપીકો) અનુભવ પેહલોજ અને નવીન હતો, અને તેની નાબુક બાંધાની ચેહરેનમુન મોદરદાર એમ એક આસાનીભર્યા ને

સહેલ છુટક સાથે એ જીવસતોસત જોખમથી ફરાગત પામી તે માટે જોડલો તે કીરતારની જનાખમાં ખરાં દીલથી શુકરગુળર થતો હતો, તેટલોજ, વળી, તે એ બાળકબેટીનાં પનોતાં કદમથી તેનું ઘર હવે સદા સુધીનું શાદ અને ગાજતું થવા માટે તે હર હાલ પોતે ખુશાલ હતો.

તે એક આલા ખાન્દાનનો જવાંન હતો. તેના વડવાઓ અસલવારેથી ધનવાન તરીકેજ પારખાઈમાં પુરાતમ, પંકાયલા ને માન પામેલા હતા, ને તેઓની મોદી ઉપરાંતની બીજી અટક અને ઓળખ “જગીરદાર” ની હતી, કેમકે તેમની જગીરો ને વાડી વજીફા આગલના વખતમાં ઠામેઠામ ને ગામેગામ હતા; પણ આજે, અલખત, જ્યારે અમારી આ વારતા શરૂ થાયછે ત્યારે તે અસલવારેની નામીચી નામના ને મોટાઈ કાઈ રહી ન હતી. નામ તેના નાશ, તેમ તે અસલવારેનું એ ખાન્દાંનનું સઘળું મહત્વ હવે મરતું અને ફના થતું આવ્યું હતું—તે એટલે સુધી કે આ હાલના જવાંન વારેસના વખતમાં તો બધુંજ લગલગ તડ્યાંઝાટક થઈ જવા પામ્યું હતું, અને જે મોટી મીલકતમાં હાલ તે મજગામ ખાતે રહેલો હતો તે વટીક તેનાં અસલવારેનાં આરાસ્તા રાચરચીલાં સાથે “નિશાળે ખેસાડેલી” (મારગીજ) હતી!

પડતી આવે છે ત્યારે થોખતી નથી. સૃજતનો એ એક ખેલ માત્ર હતો, કે જેમાં સોહરાખ ખેલાડી પોતાના વગર વાંકે વધતો તારાજ અને પાયમાલ થતો આવ્યો હતો. તેમાં તેનો પોતનો ઝાઝો વાંક નહીં હતો. તેણે બાકી રહેલી સઘળીજ દોલત દુર્ગુણોમાં કે આડેઅવલે રસ્તે ફનાફાટયો કરી મેલી ન હતી. વાંકમાં વાંક તેનો એટલોજ હતો કે તે સઘળાં મોહતાજેનો સૌથી મોટો દોસ્ત ને ગરીબોનાં દુઃખથી દાઝી જનાર એક દીલસોઝ ખ્યરખ્યાહ હતો. તેણે છુટે હાથે ગરીબોની કદર કરી હતી. તેના પુર્વજોના ધીકતા ધંધા આજે કાંઈ રહ્યા ન હતા. તે આગલી જગીરો ને મીલકતો વટીક વખતને ને જમાનાના દોરને નમતી તારાજ થતી આવી હતી, અને તે છતાં સોહરાખ મોદી ઉર્ફે જગીરદાર પોતાની મોહરદારની મિનતજરીઓ છતાં ચેતીને ચોંક્યો નહી, ને ચોંકીને તે મોહરદારની ઝડી સમજાવતો પર અમલ કરતો થયો નહીં. તેની આચ્છપત ઘોડી ને ખરચ મોટો એવો તેનો હાલમાં હાલ હતો, અને, સામટી રીતે, તેનું પોતાનું જીવન પણ ખરચાણુજ હતું. આજનો ગુનરો કરી કાલ ખુદાને સાંપી આપે એવા બી જે ધણાક કમનસીબો સરખપણા હોય છે તે માહેલો જવાંન સોહરાખ મોદી એક હતો.

તેનો “મોદી મીનાર” એક મેહેલ જેવું કુશાદે મકાન હતું, જ્યારે અફસોસ એટલોજ હતો કે તે નામીયી મીલકત હાલમાં તેની પોતાની માલિકીની નહીં પણ તેના માંગનારાઓની હતી; પણ તેનો, એમ છતાં, તેને પોતાને ઝાઝો ગમ કે અફસોસ નહીં હતો. જેઓની નૈયત નેક ને દયાનત પાક હોય છે તેઓ કીરતારની દયામાં સ્વભાવિક વિશ્વાસ માની શકે છે, ને તેવા એક વિશ્વાસની હીંમત પરજ સોહરાય હજી એ સુખી ને ખુશાલ જીવતો હતો. મોડે વહેલે પોતાની કરજદારીના બંદથી રીહાઈ મેલવવા ને જે અસલવારેના આપીકા હકથી તેનું પોતાનું હતું તે પાછું પોતાનું કરી લેવા તેને ઘણી પગભર ઉમીદો હતી, માટે હાલની આ તેની તંગ અને કરજી હાલત તેને કોઈ કીસમથી કંટાલો આપતી કે સંતાપતી ન હતી.

તે તેના દોસ્તો વચ્ચે “સખાવતના શાહ” તરીકે ઓળખાતો હતો ! અલખત તેની એક બી મોટી જાહેર સખાવત ન હતી, કે જે તેના મુવા બાદ તેનું નામ એક આવતી ઓલાદ માટે પણ સદા યાદગાર ને હૈયાત મુકી જાયે! તેવી તેની ગુંગસજ ન હતી, કેમકે જે તેની કશી બી ગુંગસ હતે તો તેવી નામદારીભરી સખાવત પણ કરી શકતે એવીજ તાસીર ને તબેહનો આ કોઈ લાયક જવાંન હતો. એમ છતાં તેના ખાવરા-આવરા દોસ્તોએ તેને જે આ “સખાવતના શાહ” નો અણુધટતો એલકાળ આપ્યો હતો તે તો ખરાં દીલનો કરતાં ખુશામદનો જમાદા હતો, કેમકે સોહરાય પોતાની આટલી મોહોતાજી છતાં બી તેમને છુટે હાથે મોજ કરાવાની બાહદુરી કરતો હતો! તેણે આપલુસીખોર દોસ્તોમાં બી ખરેખર ઘણું નાણું વેરયું હતું. ખરેખર તો તેની પાસે આવેલો કોઈ બી અરજદાર ખાલી હાથે પાછો ફરતોજ નહીં, જ્યારે અફસોસ માત્ર એ હતો કે તે જવાંનને પોતાની તંગી ને મુસ્કેલીનું કશું ભાણજ થતું હતું નહીં!

અને બહાલાં વાંચનારાં જોશે કે એવા એક જવાંનને ત્યાં હાલમાં સૌભાગ્યવંતી એક બાળક બેટીનો જન્મ થયો હતો, કે જે બનાવે તેનું જીગર ખુશીમાં ખેંચી રાખ્યું હતું, ને તેની કાથલીનાં જીગરને વધારે મોકલાસથી ખુલ્લું કરી આપ્યું હતું. તે ગરીબગુરબાં, ચાકરનફર સૌને પોતાની ખેરાતથી ખુશી કરી પોતાના બચ્ચાં માટે રૂડા આશિષ સાંભળતો જતો હતો. તેને મન જાણે પરવરદેગારે તેને દ્વાર ધનનો ઢગલો—લક્ષ્મીને પોતાનેજ મોકલી આપી હતી!

તેણે મોઢળે મને કામ લીધું. “આજે ખાઓ પીઓ, ચમન કરો

ને માહરી ખુચીની તનદરોસ્તીની દુઆ કરો,” તે કેહતો હતો. “કાવલા,” વળી તે પોતાના વડા બાવરચીને ફરમાસ કરતો હતો, “બચ્ચા, આજે કશી કચાસ રેહવા દેતો ના, હો! હું ઘણાક દોસ્તોને રાત્રે જમવા બોલાવાનો છઉં. વળી માહરી ખુશી છે કે સાદુંસુતું પણ પુરતું પકાવીને આજે આપણી મોથપરની ચાલીનાં દરેક બોલીવાલાં ભાડુતોને તું બોંણું પુગાડે. ખરચતું તો થઇ રેહશે. ખરચની વાણુ કરતો ના. ખાએ પીએ તેને સાહેબ આપે. ‘હસે તેનું વસે.’ તું તારે ચલાવ્યો જ, બચ્ચા! શું, સહ-મજબોઈ કે બરાબર?”—અને વફાદાર ધરડાકાવલાએ દેખીતી નારાજી તોપણ લાઇલાજ નાચારીના દેખાવથી નમનતાઈ સાથે જવાબ કર્યો, “હાં, હાબ !”

તે પોતાનો વિશાળ બાગ ને મોટો “મોદી મીનાર” મગરૂરીમાં માહાલતો ભાલતો ઉભો હતો—એક મીલકત કે જે હાલમાં તેની પોતાની હતીજ નહીં! “આએ પાંચે દાહડે માહરાં એ બચ્ચાનું થશે,” તે મોજથી પટપટતો હતો. “ખુદા એ બચ્ચાને બધી રૂડી વલાંણોનું સુખી સુખ્યાં આપાદ અને તનદરોસ્ત ઉધારે !”

“હ, બાઈ સાહેબ તમોને પોતાની પાસે બોલાવેચ,” અત્રે એક શ્રીરંગન આયાએ આવીને તેનાં વમાસણામાં તેને રોક્યો. તે સુઘડ અદા-આતી ને સફાઈદાર પોશાકવાલી એક જવાંન શ્રીરંગન હતી. તે આ કુટુંબમાં લાંબો વખતથી રહેલી, પત્નીતાયલી અને માનીતી થયલી હતી. તે ગુજરાતી સાફ જુઆંનથી બોલતી હતી.

“ચાલ, હું આયો,” તે જવાંન શેઠ્યાએ જવાબ કર્યો, ને જતાં જતાં તેણે તે અજબ થતી આયા છોકરીની હથેલીમાં પટ દેધને એક રૂપ્યો મેલ્યો, અને પછીજ તે પોતાની મોહરદાર ને તે “નવી પરોણી”—ને મલવા તથા તે છેલ્લીને છંદગીમાં પેહલીજ વાર નજરે જોધને પોતાની આંખને તાઢક આપવા પોતાની સુવાવડી મોહરદારની બેલવતલા તરફ એક ઇંગ્રેજ આંપેરાનો રાગ ગાતો ચાલતો થયો.

તે આયા છોકરી તે ભલા જવાંનની ઉદરતાથી છક થઈ ગઈ! એક એવા નજવા જેવા પેગામના બદલામાં એક આખો રૂપ્યો? બચ્ચીત, લોકો કેહતાં હતાં તેમ તે “સખાવતનો શાહ” હતો, પણ શું આવો ઉદાર તેલોજ ઉડાઉ રાજકારોબાર હંમેશ સુધી નિભશે?

તેણીએ ગંભીર નાઉમેદીમાં માથું ધુણાવ્યું. તેની બાઇની શીકરો બલકે હાએ સોસારાથી આ આયા છોકરી છંકજ નાવાકીઈ નહીં હતી, અને તેથી સર્વ ધોણું ધોણું ને અકચકીત દેખાતું હતું એટલું એવટ સુધી

નિવડવાનું નહીં હતું એવી તે મુશ્કેલીસ આયાને પોતાને પણ ફકર થઈ શકતી હતી; પણ તુરત વેળા તે આયા છાકરીને તો એ તેનાં અણગમતાં વમાસણુ વચ્ચે પડતી મેલી આપણે સોહરાયનીજ પુઠે તેની ખીમાર મોહરદારવાલા ઓરડામાં જઈયું.

તે જોઢણાં બિજાંણાંના સુખકારક ઢગમાં અલેટાયલી ખુબસુરત પણ શીકા ચેહરાની એક નૌજવાંન નાજનીન હતી. તેનું નામ નાળં હતું.

“કેમ, નાળં ડીયર, ઓઢ રાષ્ટ?” તે જવાંને દાખલ થતાં સાથે પોતાની ખ્યારી પરણેતરને હેતથી ને કાળજીથી પુછ્યું.

“હા, સોહોત્ર, હું સારી પેઠે છેઉ,” તે ખીમાર ખાંતુએ ધામે અવાજે ને ઘણા થાકની સુસ્ત અદાઓ સાથે કહ્યું.

તે શીકકું હસતી સુતી હતી. તેના ખાવંદની હાજરી આ તેની ખીમારીનાં બિજાણાંમાં દેખીતી રીતે તેને અતી ઘણી સુખકારક દેખાતી હતી. તેણીની આસપાસ સઘળી સુખકારકપણાંનોજ અબ્યાસ કરાવતી હતી. બાજુમાં એક યુરોપ્યન સુયાણી હસ્તે ચેહરે ઉભી હતી, ને તે નવાં બચ્ચાંને ખ્યારો હવાલો કોઈ પારસી “અડકનારી” હસ્તક હતો.

તે ખીમાર અબજા અલાહેદી હતી, પણ કોઈ જુદીન દેવદરૂં કે પાપી પલીદ હોય તેમ તેને અવિચારથી છેકજ અલગ કરી નાંખવામાં આવી ન હતી. પુરતી આસાએસ ને અલગ રેહવાની જરૂરને લગતા ખુલંદ જરથોસ્તી મહજબનાં પાક ફરમાનોની મોતેખરી અને અશોષમાં જવાંન સોહરાય પોતે સારી રીતે માનવાવાલો હતો, પણ એક વિદ્વાન પયગમ્બર સાહેબ, કે જેમની તમામ રાહખરીમાં દાનાઈ અને તમામ ફરમાનોમાં ઉંડી શીલસુશી માત્ર છે તેઓનાં પાક ફરમાનોનો ઉલટો ને ખેહુંદો અર્થ કરી તેણે તે ખીમાર ખાંતુને એક અપરાધી કે કેદીના તોરથી એકદમ અલગ કરી મેલી નહીં હતી. એક ગલીચ ગંધાતી ઓરડી, એક અંધારી ગટરનાં જોડાંણુ ને બદખો સાથ નીકટ સંબંધ ધરાવનારી ખડકી કે હવા ને ઉગસ બંધ કરી લેનારા પેલા હોરાજીના એબદસા જેવા પરડા જેવું ત્યાં કશું એ જોવામાં આવતું ન હતું. એક એ જાતનાં ખીમારને જે ખરી રાહત અને આરામ જોદખે તેજ તોરના સુધરેલા ને સહમજદાર કાનુનોની, તે માહાન શીલસુદનાં અસલ ફરમાનોની દરેક પાકીજગી સાથે, સોહરાય મોદીએ પાસખાની કરાવી હતી એમ અત્રે ખાસકરીને કેહવું ઘટે છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

“એની ગમ આવેની, સોહોલ, તમારી બુચીને જોવોછ કે?” તે આરડાનાં સઘળાં અગતજોગાં સુખકારકપણાંપર ફરી એક વાર તપાસની ને સંતોશની નજર દોડાવતો પોતાના ખાવંદને એકાદ પલ ખંચાઈને ઉભેલો જોઈ નાજાંએ પાછી હાંક મારી; અને ત્યારે તે હસ્તે ચેહેરે તે “ખજનો” જોવા આગળ વધ્યો.

તે એક કરચ જેટલું કરચલું હતું. હાથ પગ ખેંચતું ને ભેંકાર અવાજે ભેંકતું તે એક લાલ ચણોતી જેવું ચેઆંઉપેઆંઉ હતું, કે જે તે નર્સ હવે સોહરાય સામે ધર્યું, ને સોહરાય તે બાળકીને હેતથી ને મોજથી જોતો ઉભા.

તે ત્રણે એક જોવાજોગ “ત્રાયો” હતો—તે સોહામણો, પતલો અને ઉચો બાપ—તે બીછાણાંમાં સુતેલી ચેહેરેનમુન તોબી શીક્કી માતા, અને તે નવી આવેલી લાલ ભુતણી! નર્સ અને “અડકનારી” બંને એ ત્રણની ટોલકીને ઘણાં ધ્યાનથી જોતાં ને રાજી થતાં જણાતાં હતાં.

“એ બચ્ચું ઘણુંજ સુંદર નિકળશે,” તે અનુભવી નર્સ અભિપ્રાય આપ્યો.

“પણ એ તો બધી લાલ લાલ છે!” સોહરાયે શીકરમંદ પુછ્યું.

“તેથીજ તો એ ઘણી સુંદર થશે,” તે નર્સ સહમજ્જવ્યું. “એ માહરો અનુભવ છે જી. વળી આએ બચ્ચાંના ચેહરાનો કદલો કાંઈ ખુદરતે એટલો બધો તો ખંચાણુકારક કરેલો છે, ને એની દાડમના દાણા જેવી આંખ બી એવી મને તો દીલજીત દેખાએછ કે એ છાંકરી, માહરી તો ખાત્રી છે કે, આગળ જતાં સુંદરતાનાં એક જોવાજોગ નમુનોજ નિવડશે ને પુરવાર થશે!”

સોહરાયને તે અનુભવી અને ભલી “નર્સ”ની આ સુખકારક ભવિષવાણીથી ઘણીજ ખુશી ઉપજી, ને તેણે તેણીનો, તેથી, ઉપકાર માંડ્યો.

“આપરે એનું નામ શું રાખશું, નાનુ?” તેણે હવે પોતાની પરણે ૨ તરફ ફરીને પુછ્યું; “શીરીન રાખશું? શીરીન નામ ઘણુંજ મીઠું ને મજાહનું છે!”

“મને શીરીન કરતાં પરીન વધારે ગમશે,” તે માતાએ પાછું શીઝું હસીને કહ્યું. “શીરીન નામ છે તો મજાહનું ને મીઠું, પણ હવે તો

લોક દેખાદેખીથી એજ લેઈ બેઠાં છે, ને ઘેરેઘેર ઢગલેઢગલા શીરીન થઈ ગીએલી છે, તેથી પરીન રાખ્યે તો કેમ?”

“પરીન બી તેટલુંજ મીઠું નામ છે,” તે બાપે ચુકવ્યું; “ત્યારે આજથી માહરી એ લાડકીને બધાં પરીનનાં નામથી બોલાવજો.”

“પણ એટલી ઉતાવલ કાંઈ કરોછ?”

“મને ગમેછ,” તે ભરથારે કહ્યું. “માહરી દીકરી તેના જનમ પછી એક બી દાહરો નનામી રેહ તે મને ગમવાનું નથી. એનું નામ, તેથી, પરીન આજથીજ તું બહાલી કાયમ કરજો.”

“વાઈ જી,” તેણીએ તાબેદારીથી કહ્યું.—અને પછી આંખના એસારથી તે નર્સને અને “અડકનારી” ને (આગમચથી કહી મેલ્યું હશે તેમ) દુર જવાનું કહી તેણીએ વધાર્યું, “જરા બેસો માહરી પાસે, માહરા સોહોલ, લેઆ પેલી ખુરસી. તમો જાણોછ, બહાલા, કે મેં હાલમાં તમેને માહરી પાસ શું કામ તેરાવ્યાય?”

“શું વરી, બુચીને જોવાજ કેની?”

“તે બી તો ખરૂંજ, પણ તે ઉપરાંત બીજી બી થોરી વાત કરવા,” તે મોહરદારે નરમાસથી કહ્યું. “આજનો દાહરો ખુશખબ્તીનો છે તે તક લેઈને હું તમો બહાલાને વરી એક અરજ કરવા ચાહુંછ. માહરી માંગણી મને બખશશો?”

“બાખુશી,” સોહરાબે અરધી મજાક ને અરધું ગંભીરપણે કહ્યું; “બેલાશક માંગ. માહરી બહાલી, માઈ રાજપાટ હોતે ને તે તું માંગતે તો તે બી તાહરાં કદમ પર ધરવા હું બે વાર વિચાર કરવા થોખતે નહીં.”

“તે તો હું જાણુંછ ને માનુંછ,” તે નવી માતાએ હસીને કહ્યું; “તમારી પાસ હોય તે બધું તમે આલમને આપી દેઓ ને ખાઈ ખવડાવી દેઓ એવોજ તમારો બાદશાહી જીવ છે તે હું જાણુંછ, ને તેજ સાઈ વરી હું થોરીક તમારી સાથે વાત કરવા માંગુછ, માહરા બહાલા.”

“વરી પાછો એક અસલી રદનપાટલો?” સોહરાબે કંટાલો ખાઈને કહ્યું; “આજે બી એની એજ વાત?”

“આજે એ વાત કરવાનું મને વધારે કારણ છે, સોહોલ ડીઅર,” તે મોહરદારે વધતી નરમાસથી માંગી લીધું. “આપરાં બચ્યાંના જનમને

દહારેજ આપડું ભવિષ તપાસી લેવાની આપરે થોરી વાત કરી લખ્યું એ એવરી જરૂરનું છે. આજેજ તેની અસર થશે.”

“આર તું મને કંટાલો ખવારી ગુસ્સે કરશે,” સોહરાબે હજી વાંધો કર્યો. “માહરા સુખ્યારા જીવને આજના ખુશી ખુશાલીભર્યે દહારે તું માહરી ફકરોની મને યાદ દેવારી નાહક દુખ્યારો કરશે. તે તુંને ગમશે?”

“ગમશે, કેમજે તેનું પરીણામ જે તમો માહરું માનશો તો સાંજ થશે,” નાજાંએ આગ્રહ કર્યો.

“પણ તે બધું ફેકટ છે. હું તુંને સહમજીવી ચુક્યોજ ને હજીરો વખત તાહરા એ એકનાએક રૂદ્ધપાટલાના જવાબમાં સહમજીવી ચુક્યોજ, નાજાં ડીઅર,” તે ભરથારે કાંઈક ગુસ્સાથી કહ્યું, “કે એમાં માહરો ઉપાય નથી. માહરું દીલજ માનતું નથી. હું રૂપેરૂપો સુધીને કે સાચવીને ખરચું એવો સુમ થઈ શકતોજ નથી!”

“તારે ખરચવાનું કાંઈ બી બાકીજ નહીં રહેશે પછી શું કરશો?” તે મોહરદારે યાદ આપી. “જો, માહરું જરા સહમજો, સોહરાબ! હવે આપરે તાંહાં એક બચ્ચું બી થયુંજ ને તેનું બી ભવિષ તમોને સમાલવાની ફરજ છે. ખુદા તમોને અમારે બેઠિને માથે સદા સલામત રાખે ત્યાંવેર તો હજી બી હું માહરું મન મોટું કર્યા કરશ ને સુખથી રહ્યા કરશ, પણ કાલ કેણે જોઈછ? માહરે ખાતર નહીં તો પરીનને ખાતર તો જરા કાંઈ સહમજો?”

તે જવાંન ચુપ રહ્યો, ને પોતાનાં જોલવાની થોડી ઘણી અસર તેનાપર થતી જોઈ તે મોહરદારે વધતી હીંમત પકડી તરત આગળ ચલાવ્યું.

“તમારા દોસ્તો તમને ‘સખાવતના શાહ’ કેહેછ, સોહોલ ડીયર, પણ તે, હું તમોને હંમેશ કહુંજ તેમ, ખરાં દીલનું કરતાં મસ્કેરીનું વધારે છે. સખાવત એ સદગુણ છે ખરો, પણ તે ક્યારે જો ખુદાનું આપેલું તમારી પાસ બીશ્યાર હોય ને ત્યારેજ તમો એટલા ઉદાર થાઓ. હવે તમેજ વિચાર કરોની—હાલમાં આપરી હાલત કેવી છે?”

“હાલત ખુરી તો છે,” તેણે ગમખારીથી કહ્યું.

“ઘણીજ ખુરી! કરજદાર!!” તે મોહરદારે આગ્રહથી કહ્યું. “આએ જે લપકાસપકાથી આપરે હજી બી રહેલાં છઠ્ઠે તેમ રહે-

વાનો ખી જાણે આપુને હકજ નથી. આપુને આપરી ગરીબી ને હાલની હાલતને નમવુંજ જોઈએ. આપરા ખરચો ઘટારવાજ જોઈએ. કેહોની, મને જવાબ દેઓની—હું કેહુંછ તે બધું વાજખી ને ખરાખર છે કેની?”

“વાજખી ને ખરાખર તો છે, પણ માહરાથી તાહરી સલ્લાહપર અમલ થઈ શકતો નથી, નાજી.” તે જવાંને હજી હક કરી. “એમાં માહરો કાંઈજ વાંક નથી. હું કાંઈ ખરાખર રસ્તે પૈસા ઉડારતો તો નથી? હું તુંને દુખી કરવા ખાતર એ ચાલ ચાલતોતો નથી? હું જે કરુંછ તે ખરું ને ખુદાવાજખી છે એમ જાણીનેજ કરુંછ કેની?”

“હું તે એક ધરીભર ખી ના પારતી નથી, માહરા સોહોલ,” તે હેતવાંતી મોહરદારે ઘણીજ મોહજતથી કહ્યું.

“હું કોઈને દુખી કે મોહતાજ જોઈ શકતો નથી,” માહરાએ જરી રાખ્યું. “કોઈ કકલતું ને માંગતું મારી પાસે આવેછ ત્યારે હું તેને નાઉમેદ પાછું ફેરવી શકતો નથી!”

“પણ તેમાં ઘણીક વખત તો ડગારાઓના ખી તમે ભોગ થઈ પડેછ તે તમે જોતા નથી?” તે મોહરદારે સહમગ્નવ્યુ: “લોકાની મોહતાજી દુર કરવામાં તમે પોતે પોતાની મોહતાજી કાંએ ભુલી જાઓ? ખેર, હવે મને વચન આપો, સોહોલ; માહરાં ગલાંપર હાથ મુકીને કેહો જે આજથી તમે તમારા એ ઉડાઉ ખરચોમાં હાથ ખાંચશો. થોડું આછું ખરચો ને થોડું વધારે સંધરો. હું મરી જવશ તમારી પરથી બધી, જે એટલું માહરું કેહયું કરશો તો!”

“ચાલ, મરી ના જતી,” તેણે હસીને તે નાજનીનને સધ્યારે આપ્યો. “જા, હું વચન આપુંછ—લે, તાહરાં ગલાંપર હાથ મુકીને કેહુંછ કે તાહરી સલ્લાહ મુજબજ હવે પછી વસ્તવાની હું કોશેશ કરશ; હવે તો બસ?”

“બસ; હવે મને ઘણી ધીરજ આવી,” તે ભલી મોહરદારે કહ્યું—અને તે અણગમતી વાત તે દિવસે ત્યાંજ બંધ પડી.

તે એક દરેક રીતે ઘણોજ લાયક જવાંન હતો—સોહરાખ મોદી. તે દમામદાર દેખાવનો, રોખવાંતા ચેહરાનો, પતલો, ઉંચો, ખુબસુરત આસામી હતો. તેની આંખોજ દયા ને પ્રમાણીકપણાંનો દરેક પ્રકાશ મારતી હતી. તે કોઈનાં ખી સુખમાં સુખી ને દુઃખમાં દુઃખી થાય તેજ પવિત્ર હાવભાવનો એક દીલસોજ ને સાચો જવાંન હતો. તેણે પૈસાને

પૈસો જાણ્યો નહીં, અને એક પડતીના વમલમાં સપડાયલી મીલકતનો પોતાના રાજઅમલમાં સાંમે જ્યાદા નાશ કરી મેલ્યો. સરકણે પૈસો તેના હાથમાંથી જેતાં જેતાંમાં સરી જતો હતો તેવું તેને જ્ઞાન થયું નહીં, ને અફસોસ-જ્ઞાન લાવવા જોગી તેની લલી ભારજની મીનતજરી પર તેણે જેવું જોઈએ તેવું ગંભીર ધ્યાન આપ્યું નહીં.

તેણે સ્વતંત્ર થવા કેડે પોતાની આપીકી મીલકતો ને આપીકી જગીરો સુધારવા વધારવા ને આપાદ કરવા જોગાં ફાંફા તો ઘણાં એ માર્યાં, પણ તે કશાંમાં ફાળ્યો નહીં. તે જે કરે તે ઉધુંજ થતું! પોતે અને એટલો શ્રીમંત થઈ પોતાનાં ગરીબ સગાંઓ ને હમગતીઓનું ભલુંજ કરવાનો નેકખસલત લોભ તેની જાતીમાં જન્મ્યો હતો, પણ સજ્જત એટલી બેહુદી જુરી હતી કે તેણે તેને ફાવવાજ નહીં દીધો, ને તેના ધંધામાં વટીક સાંમે તે હુલધાંણી ને બરબાદ થતો રહ્યો—એટલે સુધી કે ઉપર કેહવા મુજબ પોતાની મીલકતો ને જગીરો સઘળી ઘરેણે બેસાડવા ઉપરાંત બી તે હદ વનાનો કરજી ને કંગાળ થઈ ગયો!

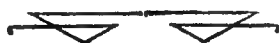
તેના આપનો તે વડો બેટો હતો. તેનો એક બીજો બી ભાઈ નામ નાદર હતો, પણ તે પોરયો માઆપની તાઢક કરતાં માઆપને કદુવા વધારેકરીને ઉધર્યો. તેની વલાંજી અસલથીજ—છેક બચગીથીજ સોહરાબની સઘળી રૂડી વલાંજીથી ઉલટી પુરવાર થઈ, ને તે રખડેલ, જુચ્છો ને નાતાબેદાર નિવડ્યો. તેને ઘરમાં કોઈ સાથ મુતલગ બનતું ન હતું, ને નોકરનફરો વટીક તેનાથી કંટાલો ખાઈ કાયર કાયર થતાં હતાં. તે તુંદ, અભીમાની, તરકડો ને તરકટી પુરવાર થયો,

ભાઈ ભાઈઓ વચ્ચે બી કશોજ એખલાસ કે સંપ ન હતો, ને મામલો જસ્તી બીગંડે તે પેહેલાં પોતાની હૈયાતીમાંજ સોહરાબના બેહેસ્તી આપ માણેકજી મોદીએ તે પોરયાને કોઈ હુન્નરમાં કે ધંધામાં નાંખવાના બી અનેક પછાડા માર્યા, પણ તે સઘળો પરીશ્રમ વ્યર્થ અને હરામ પુરવાર થયો. તે પોરયાનું કશાંમાં બી ધ્યાન લાગે ને તે સુધરીને સારો થાયે એ કેવળ અસંભવીત માલમ પડ્યું. “યાદ રાખજે, દુકતા, કે તાહરી ચાલથી તું કોઈ દાહરે ફાંસી જશે—ફાંસી!” તે આપે અંતે એક દિવસ ધીરજ બોલી દઈને તેને ગુસ્સાથી કહ્યું.

“તે તો આર બી બેહેતર, આવાજી,” તે પચ્ચરનાં કલેજનાં પોરયાએ પોતાના હેતવંતા આપનું જ્યાદા પાકવવા કહ્યું. “આપરે જાણે ત્યારે એ રીતે નામદારી કરશું ને વાહવાહ કેહવરાવશું—કેમ?”

સારાંશ, તે દહાડેથી માણેકજી મોઢીએ પોતાના એ નાઘલા પોરયા પર સદાનો પુરો મુકયો. તેણે તેને એક તદન નાલાયક તરીકે સદાનો એવારનીવાર કરી મેલ્યો, અને પછી પરીણામ શું થયું? તે પોરયાએ આપની તીજેરીમાંથી એક મોટી રકમનો દલ્લો તલ્યાંઝાટક કર્યો, અને પછીથી ડેઠ અમેરીકા જનારી એક આગબોટપર એક રાત્રે ગુપચુપ, કોઈને બી આગમચથી કહ્યા કહાવ્યા કે એતાવ્યા વના, ચહુડી બેઠો ને ઉપડી ગયો !

તે પોતા પાછલ એક ટુંકુ ને ટચ કાગળ માત્ર લખીને મુકી ગયો. “લેઓ બાવાજી,” તે લખતો હતો, “હું તમને ઘરમાં બધાંને અકારો છેઉં તો આએ હું ચાલ્યો ડેઠ અમેરીકા ! જાઉં છું તો, અલખત, તમારી દોલતેજ, કેમજે તમારી તીજેરીની તમો જ્નેશો કે તમારી ચાવીએને લગતી બેદાદીનો લાલ લેઈ મેં સારી રવેસે ખખર લીધેલી છે, પણ તમારે હવે શુકરગુજર એટલાવાસ્તે થવાનું છે કે હવે આએ જીંદગીમાં હું કદી તમારે રસ્તે આવવાનો કે તમોને સતાવવાનો નથી. અમેરીકાની સોનાની ખાણો વાસ્તે મેં ઘણું સાંલજ્યું છું. વાસ્તે હું તો આએ ચાલ્યો માહરાં નસીબ સાથે ટક્કર લરવા ડેઠ ત્યાં. હવે તમે છેઓ, તમારું ઘર છે, ને તમારો હેતવંતો લારકો ને ખારો દીકરો સોહલુ છે. આપરે તો ખુદાનું નામ લેઈ ‘આરમોલ્યા’ સ્ટીમરપર ઉપરી ગીયા છીએજી. ખુદા તમો બધાંને માફ કરે ને મને બી માફ કરે.”

પ્રકરણ ૩ જી.

આ રીતનો તે એક ઢાંગીસાંગી છેવટનો કાગળ હતો, કે જે સ્ટીમર ઉપડવા પછીજ હાથ આવતાં ને વાંચતાં માણેકજી મોઢી ગુસ્સાથી ઘેલા જેવો થયો; પણ હવે ઉપાય શો હતો? તે નારવા પોરયાને તેનાં નસીબની દયાપર છોડી આપ્યા વના હવે તો બીજો ઉપાયજ ન હતો, કે જ્યારે એ પછીના વીસ દીવસ બાદ સ્ટીમર “આરમોલ્યા” એક લંચકાર તુફાંલુના વમલમાં સપડાઈને સદંતર નાશ પામવાના ને તેના દરેક ઉતારિઓ-કપટાન ને ખલાસીઓ સુઢાં-દુબી મરવાના ત્રાસજનક સમાચાર ફરી વળ્યા ત્યારે તે આખું ઘર તે અફલાતુન પોરયાના એ અકાળ અંત અને દુઃખદાયક મોહોત પર બેહદ ગમીનાં આંસુ વરસાવી શોકમાં ગરક ગયું.

એ ઘણુંજ ખુરં થયું. છોકરાં કછોરાં ચર્ચ શકે છે-માબાપથી તેમ થવાતું નથી. એ ખુદરતનો બેહુદો તોબી બેતકરાર ખરેખરોજ કાયદો છે,

અને તે મુજબ માણેકજી મોદી પોતાના એ નાલાયક છોકરાનાં એ કફેડાં કમોદતથી ઘણું દુઃખ પામ્યો. તેણે અવલ તો એ સમાચારની સમ્યાઈની સંહેંકડો રૂપીઆ ખરચીને દરેક જોઈતી તેહફાક કરાવી, ને જ્યારે તેના વળતા જવાબમાં તેની તમામ ખાત્રીજ થઈ કે તે હીણભાગ્ય સ્ટીમર કે સ્ટીમરપરનું કોઈ ખી બચવા પામ્યું ન હતું ત્યારે ઘણાં દર્દમંદ દીલે તે જૈફ ડોસાએ પોતાના એ બેહેસ્તમુકામ પામેલા બેટાની નૈયતે ધરમ-દીનની જરૂરજોગી સઘળી ક્રિયાઓ કરાવી, અને તે પછી એ તુફાંણી બારકસ (નાદર) ની હસ્તી એક સદા સુધી મોહોતની નિસ્તીમાં ગરક ગઈ! હવે, એમ થવાથી, અલખત માણેકજી મોદીનાં પોતાનાં મરણ પામવા કેટે તેના બાકી બચેલા વારસા હીસ્સાનો એકલો વારસ એ સોહરાબ હતો— સોહરાબ કે જેની કારકીરદી ને જેને ધર થયતી એક બાળકબેટીની નવાજીશ સાથે આપણી વારતાનું અમેએ મંગાણુ કર્યું છે.

તે (સોહરાબ) જ્યારે પોતાના આપનાં મરણ પછી તેના એકલા વારસ તરીકે તેની તમામ માલ મીલકતનો બણી થયો ત્યારે તેની ઉંમર ફક્ત ત્રેવીસ વરસની હતી. તે એ પછી ચાર વરસે પરણ્યો, અને તેના પરણ્યા સંસારનું મંગાણુ થવા કેડે છેક છેઠે વરસે તેને ધર ન્હાની પરી-નનો સુભાગ્ય જન્મ થયો હતો.

તેની મોહરદારે તેને ધડનાંધડથી એક ઉંડી શીદાગીરીથી ચાલ્યો હતો. તેમનાં લગ્ન વધતું આશ્ચું એક પેહલી નજરના પ્યારનુંજ પરીણામ ખી લેખી શકાય. અને ત્રાહીત તરીકે મળેલાં એકમેકનાં સોહામણાંપણાંથી મોહીત થયાં હતાં, અને આયદે એકમત થઈ સુખી થવાની દરેક ઉમીદો અને ગણત્રીઓ સાથે પરણ્યાં હતાં.

પણ પરણ્યા પછી નાનંને જે પસ્તાવાનું થયું તે ફક્ત તેના ઉડાઉ ધણીના લખજુટ ખરચોના સંબંધથીજ હતું. તે બધી રીતે એક રાજા જેવો, ઉદાર હેતુઓનો, ગ્રહસ્થ વર્તણુનો, ચાહવા જોગજ ભરથાર હતો, પરંતુ એ ઉડાઉપણાંની તેની નબળાઈ શરમભરેલી હદ સુધીની તેનામાં એક ધિક્કારયોગ ખાંમી પુરવાર થતી જણાતી હતી, જે નાનંએ પરણ્યા પછીજ એક તડાકે જોઈ લીધું.

તેણે, તેથી, તેને ઘણો વારયો, ને તેનાં એ લખજુટપણાંમાં રોકાવાને ઘણું એ સમન્નવ્યું, પણ વ્યર્થ. અને તો તે સાંખો વધતો બિગડોતોજ ચાલ્યો! તે બોળો ભટાક લુચ્છાઓની લતરાજનો બેતાકાત શિકાર થયો, ને તેમના હાથપર દીન ઉગે વધતો ને વધતો વેચાતો રહ્યો. તેઓએ તેને સદાના

માહા જુરા લખમાં દોરવ્યો, ને ત્યાં ખી તેણે જીપલાવ્યું. વધતો પૈસાદાર થઈ અને એટલું લોકોનું વધતું સારું કરવાનીજ તેની નૈયત ને ઉમીદ હતી !

તેણે લોકોનું અત્યાર સુધીમાં કાંઈ થોડું ભડું કર્યું ન હતું. ઘણીક વિધવાઓને તે એટલા પગાર પુગાડતો હતો, ઘણાંક અનાથ બાળકોનો તે બાપ ને વાલી થયો હતો, ને તેમની કેળવણી ને ગુજરાનાં સાંધણો એક ખી કંટાળા કે કશી ખી આનાકાંતી વના તે ખરાં દીલની ખુશી સાથે વરસો તક પુરાં પાડતો ગયો હતો. તેણે ઘણાક બેકાર ગરીબ જવાનોને પૈસા વેરીને પણ રોજનાં સાંધણો મેળવી અપાવ્યાં હતાં, અને એ રીતે તે જાણે એક ભલામની દુન્યામાં—ભલાંમાંજ મોજ માની જીવતો હતો; પણ એમ ક્યાં સુધી ચાલે?

તે સદામાં થોડાં અંધ નાણું હારતો ને ગુમાવતો ગયો. તેણે લોકોને રકમ અંધ નાણું કશી ખી જમીનગીરી વગર બેખોદ્ધ ધીરધાર ખી કર્યું હતું, ને તેમાં ખી તેણે મોટી મોટી છક્કરો ને સીકરતો ખાધી. ભલાંની દુન્યાજ ક્યાં છે? ભલાંને ગરદન મારનારાં નાતરસો પ્રમાણીકોની સંખ્યાથી દસ ઘણી બેહણી સંખ્યામાં મોજુદ મળી આવે છે. ખચ્ચીત, આ અધીરના જુદા જમાના માટે સોહરાજ જેવો ભલો ને વિશ્વાસુ જવાંન જાણે સરજવો જોઈતોજ ન હતો !

એમ વરસો ગળી ગયાં, ને જ્યારે તે છેકજ તળ્યાંઝાટક થઈ ગયેલો હોવાનું ગંભીર દયાંણુથી તેના બેન્કરોએ તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું ત્યારેજ તે એ તેના ઉડારયા દીવાળ્યા અને નખખોદયા કારોબારમાં દધાઈને કાંઈક ખંચાયો—અને પછી?

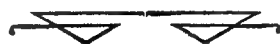
તેને અવારનવાર પોતાની મીલકતો ને મતાઓ “નિશાળે બેસાડવા” કેવળ અનિવાર્ય કરજ થઈ પડી, પણ હજી એ તેની હીંમત તેને ગઈ નહીં. હજી એ તે ગુમાયલી રકમો પાછી મેલવવા ને સમો થઈ જવાંને તે દીલેર જવાંન થણો ઉમીદભર હતો.—અફસોસ કે જીલમગાર મોહતનો ખોદ્ધ ને આ તકલીદી જીંદગીની નાપાયદારીનો સંદેહ તેને કદી ખી થયોજ નહીં !

પણ એ કરજદારી ને મારગીજ સારગીજનું સંકટ આવવા પછી નાગ્ન છેકજ હીંમત હારીને હડખડી ગઈ. “અરે માહરા બહાલા ઘણી,” તેણે તેનાં ગલાંમાં હાથ નાંખી તેને સમજાવ્યું, “તમે જરા માહરો વિચાર તો કરો? તમને ખુદા માહરાં સરપર સલામત રાખે, પણ તમારા

દુશ્મનને જે કાંઈકશું થયું તો માહરું શું થશે ? શું હું બીજા માંગશ ? શું હું ભુખે મરશ ? શું હું પાણી ભરશ કે વાસણ ઉભરવા જવશ ?”

તેના સોલીસીટરોએ પણ એ મારગીજ સારગીજનાં “ડીડસ” તૈયાર કરી આપતાં તેને ઘણો ખખડાવ્યો ને ધમકાવ્યો હતો. તે વંકીલોની પેઠી તેના બાપ બપાવાના વખતથી એ શ્રીમંત કુટુંબનું કામ કરતી આવી હતી, ને તેથી તેઓ (તે હાલના વંકીલો) સોહરાબના બી ઘણા શુભેચ્છક દોસ્તોજ હતાઃ અને ત્યારે એ મીસાલે ફરતાં ફરતાંનાં એ ઉપરાસાપરી ઘોંણાં પડવાથી સોહલુ જરા તરખાયો ને ખંચાયો બી ખરો; પણ તેટલાં તો, અલબત્ત, ઘણું મોટું થઈજ રહ્યું હતું ! પેલા મધપર માંખ ભમે તેમ તેનાપરથી ઓઢપથરાછ જનારા ને કાંગલાંકુગલાં કરનારા લુચ્છા દોસ્તોનો સઘળો રસાલોમસાલો વટીક હવે તેને તુચ્છકારથી છોડી ગયો હતો, અને તોબી, અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ, તે જવાંન પોતે પોતાની હીંમતથી હજી એ ખુશાલ ટકી રહ્યો હતો.

હવે એવા એક હાલ દરમ્યાન આપણે જોયું કે મીટ્ટી પરીનનો જન્મ થયો, અને ત્યારે વળી ખુશાલીના આવેશમાં તેનો ખરચાલુ ખવાસ વળી એક વાર ઉછળીને ચમકી નિકળ્યો, કે જ્યારે તેની રાંક મોહરદારે તેને કેવી રીતે મનાવી પટાવી પોતાનાં પાસાંમાં ખેસાડી સહમજનવ્યો ને પીગળાવ્યો તે બધું આપણે આગલાં પ્રકરણમાં વીગત થકી વાંચી આવ્યાં.

પ્રકરણ ૪ થું.

એમ વરસો વહી ગયાં. લાડકા પરીનના જન્મ પછીનાં બીજાં ચાર વરસ ગખડી ગયાં, કે જે દરમ્યાનમાં ઘરની ફાકાફાકી ને તંગી છતાં દેખીતા રોખ ને હાકથી રહેલું તે જોડું તે પ્યારાં બુલકાં સાથે પોતાના સુખદુખના મિશ્રીત દિવસો નિર્ગમન કરતું હતું.

નાજનંએ જાણે તેનાં દુખની દવાજ પરીનને માની લીધી હતી ! તે તેને અણહદ જ્હાલ ને કાળજીથી ઉધારતી હતી, ને તેનો બાપ પણ તે બચ્ચાંપરથી જાણે મરવાજ માંગતો હતો ! તે આખાં ઘરનું એક રમકડું, તે ઘરનો ધુંધરો, તેમનાં દુઃખના અંધકાર વચ્ચે રાહત આપનાર એક સીતારો હતો ! વળી બચ્ચું પોતે બી તેવુંજ હતું. તે બાળકની ખુશ્મુરતી જે જોય તેની નજર લાગે તેવી હતી ! તેને જે જુવે તે હાથ-

માંથી મુકે નહીં, ને રમાડતાં થાકે નહીં એવું તે ખુશાલ, તનદરેસ્ત ને રમકડાં જેવું રમત્યાલ બચ્ચું હતું.

ખરેખર, તેની મીઠી ને તોતરી પટપટથી નાળાંનો વખત ક્યાં ઘસડાઇ તણાઇ જતો હતો તે બી જાણે તે અબજાને ખબર ન પડતી હતી. વળી તે બચ્ચું બી કાંઇ એવા તો પ્યારથી “મમા ડીયર”ને “પપા ડીયર”ને ચાહતાં શીખ્યું હતું કે જાણે તે આ મા આપના લાડ ને પ્યારની એક દુન્યામાંજ, એવી ટુંક ને અણસહમજ ઉંમરે બી, તેવાજ લાડ ને પ્યારથી પોતાની શીદાગીરી પુરવાર કરવા માંગતું હતું.

તેના આપનો તે ખજાનો ને માની આંખની તે તાદક હતી. તેનો આપ પોતાની આ આવી ભાગીબૂકી હાલતમાં બી રમકડાંઓના ઢગ ને ઢગ તે બચ્ચાં માટે વહેરી લાવતો, ને કેહવાને અજબ જેવું છે કે એમ છતાં નાળાં તેને તેની એ નબળાઇ માટે તો જરા એ તેને રોકતી કે તેના પર તે વાસ્તે ગુસ્સે થતી નહીં !

એમ ચાર વરસ વધી ગયાં, ને પરીન—તે ધરનો ગાજતો ધુંધરો—બોલતી ચાલતી બી થઇ. તે પોતાના આપપર ધણુંજ હેત કરતી, ને તે બાહેર ગયલો જરા આવતાં મોટું કરતો તો ‘મમા, આપરા પપા ડીયર કેરે આવશે?’ ની તોતરી પટપટથી તે જાણે નાળાંનો જીવ ખાઇ જતી !

એક દિવસ સહવારે સોહરાબ પોતાના યુરોપીયન પોશાકમાં તૈયાર થઇ આવ્યો. તે અવારનવાર સહવારે ઘોડેસ્વારીપર જઈ આવતો ત્યારે એમ “જાંગલો” થઇનેજ જતો હતો.

“એ વરી કાંહાં સધાવોજ એવી હંડીમાં?” નાળાં જે હજી સુતેલી હતી તેણે પલંગની કરટન હટાડીને પુછ્યું.

“હું જરા જસી જીમના ઘોડાપર હેરયું લઇ આઉં,” સોહરાબે તેને વાંકો વળી કીસ કરતાં કહ્યું. “મેં તુંને ખામખા રાતથી કહી નહીં મેહ્યું.”

“પણ કેહજે તે મુવો ઘોડો તો ધણોજ તોફાંણી છે તે?”

“તેથીજ તો હું જાઉં છ!” સોહરાબે ખુશ મિત્તજે સહમજ આપી. “મેં ગઇ રાત્રે કલબમાં જીમી સાથે એને સાડ હરીસો રૂખ્યાની સરત લીધેલી છે.”

“વરી પાછી સરત?” નાળાંએ દુઃખથી વળ ખાતાં કાંઇક કપકા સાથે કહ્યું.

“અરે અમથી રમુજમાં રે! આપેછ કાણુ ને લેછ કાણુ જે તેની વાત?” સોહરાએ તરત તેણીને હીંમત આપતાં ફેરવી તોળ્યું. “હું એક બે કલાકમાં ફરી આવશ.”

“જો એ હુલ્લરઘ ના કરો?” નાનંએ માંગી લીધું. “કેહજે એ ઘોરો તો ભલા ભલા બેસનારાઓને મચક નથી આપતો?”

“અટર રૉટ ! તું જરા બેજો તો ખરી ! મેં અસાર સુધીમાં કંઈ જેવા તેવા ઘોરા જેર કીધાછ જે હવે આજે તને ખીહીક લાગેછ?” તેણે તુચ્છકારથી હસીને કહ્યું. “તું બેરીકર રેહે, ડીઅર; એમાં ખીહીવા જેવું છેજ શું? ઘણું થશે તો કેહે ખી ઉતરી પરશ ને ચાલી આવશ.”

પણ નાનંએ ભયની બ્રાંતીથી ડોકું ધુણાવ્યું. તેને તેના હુલ્લડ ભરથારનો એ સાહસ જરા થઇને ગમ્યો નહીં, પણ તે તેણીનું માને એમ ક્યાં હતું?

“વાઈ, વેહેલા આવશે કેની?”

“હારે, આંઠ વાગામાં તો આવશ,” સોહરાએ કહ્યું; “આવીને નાસ્તો કરશ. મેં અમથી કૌરી ને છોટાહાજરીજ હાલમાં તો લીધેલી છે.”—અને જ્યાં તેણે વાંકો વળી નાનંની આંખમાં નિરાંતથી પોઢેલી પરી-નને પણ ઘણાંજ હેતથી એક બકી લીધી.

તે બાળકી જગી ઉઠી.

તે મિઠાસથી હસી. “ઓ પપા, સહવારના પોહોરમાં તૈયાર થઇને કાંહાં જાઓછ?” તેણીએ તેને તૈયાર થયેલાં જેવાનું ભાંન થતાં અન્યબીમાં પુછ્યું.

“જરા ફરવા, દીકરા; તું તાહરે પોહરી જા પાછી,” સોહરાએ પ્યારથી તેને વળી ખીજી ચુમી કરતાં કહ્યું.

“જો, ના જાઓ; પપા, ના જાઓ!” એક સ્વાભાવિક પ્રેરણાથી તે બાળકીએ માંગી લેવાની ઢપે આજીજ કરી.

“હવે તું ખી તાહરી મમા જેવીજ ચેરી થશે કે શું?” સોહરાએ હસીને કહ્યું.

“જો એ ઘોડાપર ના જાઓ, સોહોલ,” વળી નાનંએ માંગી લીધું. “માહડં બચ્યું ખી ના કેહજ તેથી માહરો જીવ ઘણો સુગાયછ. ગમે તો આપરાજ “ગોહડ માહર” પર બેસીને સધાવોતી?”

“હવે ત્યારે તાહરી આગલ તો ખરી વાત કેહવાનુંજ પાપ કે?”—
સોહરામે લગાર તીખ્યો થતાં કહ્યું, ને નાનને નાચારીનો નિશ્વાસ નાંખતી
જેઠ, તે મા દીકરીને ફરી એક વાર અગલગીર થઈ, તે હીંમતવાન પણ
હુલ્લડ જવાંન છેલ્લી વાર તે આપીકાં મકાનમાંથી બાહર પડ્યો.

છેલ્લી વાર ? હા અફસોસ, છેલ્લી વાર ! કેમકે તે જીવતો ફરીને ત્યાં
કદી પાછો ફર્યોજ નહીં. ત્રણ કલાક પછી તેની લાશ તે ઘરમાં ગમનાં
આંસુઓ વચ્ચે ઉપાડી લાવવામાં આવી, ને ત્યારે દીલથી ચાકચાક થયલાં
તે મા દીકરીનાં છાતીતોડ માહેતમનું કંઈ કલમ ખ્યાન કરી શકશે ?

પ્રકરણ ૫ મું.

મોહોત જેવું જલેમ અને જાન આ ધરતીપર ખીજું શું છે ?
તે નથી જેવું રંક કે રાય, જૈફ કે જીવાંન, સુખી કે દુઃખી. તેનાં કામમાં
નથી હોતું કાંઈ ચાલચલાવ કે પક્ષપાતી; નથી હોતો તેનામાં અન્યાય કે
અધર્મ ! કરોડપતીના મેહેલમાં કે એક મિશ્ત્રકની ઝુપડીમાં તે પોતાના
કુહાડાનો ઓસ્તવાર ફટકો ઉતારતાં દયા કે દિલસોજીનો ખ્યાલ કરવા કદી
ખી થોખતું નથી. તેની જ્યાં જ્યાં પધરામણી થાયછે ત્યાં ત્યાં ગમે એ
જુદા જુદા આકારમાં તે આવેલું, જફાકાર—જીલમગાર—સીતમસાર
લેખાય છે; પણ જવાંન સોહરાખ મોદી જેવાના ખાખમાં તો જાણે તેનાં
દયાહીણપણાં અને જીદમાતની હદજ નથી રેહતી લેખાતી !

એવું જફાકાર, જીલમગાર, સીતમગાર મોહોત જેતાં જેતાંમાં
કમખખત સોહરાખ મોદી પાચ્યો, કે જે હૈયાતની દરેક ખાત્રી, આસાની
ને મોજ વચ્ચેથી મોહોતને મુકાબલે લપસી ગયો. તે ગરીબ છતાં
એક “રાજ” જેવો હતો. તેને લોકોએ “સરખાવતના શાહ” નુંજ
નામ એનાયત કર્યું હતું—એટલો બધો તે દીલનો દુલ્લો ને
હાથનો છુટો હતો ! ખાએ નહીં ને ખવાડે એવી રકમનાં જે લાખ
નેકમાં એક ખરી સખી તખેહનાં આસામીઓ થઈ શકે છે તેઓ માંહેલોજ
આ એક ખુબજ જવાંન હતો, કે જેને, અફસોસ કે, જલેમ જમે ચારી
આપી નહીં, ને આ દગલખાજ દુન્યાનાં દુખમાંથી જાણે તેને રીહાઈ
આપવા ચાલતું હોય તેમ ભર જવાંન વયે અને અકાળપણાં વચ્ચે તે તેને

પોતાની પાંખપર બેસાડી પોતાની પનાહભરી ગોદની ઓથમાં અશોષ ને મિનોદમાં ઘસડી ગયું !

સોહરાય દયા, અશરારી અને ભલામનો એક ભંડાર હતો, પણ ભલાંજ આ દોરંગી દુન્યામાં જ્યાંદા દુખી હોય છે તો પછી દરયાવ જેવાં મોહળાં દીલનો આ ઉદાર જવાંન મોહતાજ, તંગ અને કરજી થવા પામ્યો તેમાં અજાયબી શી હોય? વળી ભલાંજ વેહલાં મરવાને જાણે સૃજીત હોય છે, અને તેમ સોહરાય મોદી એક ભરજવાંન વયે આ ફાની જોહાનથી ગુજર પામી જીન્નતમુકાંમ થયો તેમાં બી અજબ થયું શું હોય?

એ કેમ બન્યું ?

તે હસતો ખેલતો, જીવતો જીગતો ફરવા ગયો હતો કે મરવા? મોહોતની આ તે કેવી સીતાબી? કેવું અણુદીક, કેવું અચાનક, કેવું ભયભીત મોહોત? આસપાસનાંઓની છાતી ફાડી નાંખે તેવું જો તે એક જીલમગાર મોહોત હતું તો, બહાલાં વાંચનારાંઓ, એ ગજબનાક મોહોતની માહીતી થતાં અભાગની નાજાં ને પરીનતું જીગર ચીરઘ ફસાઇ જતાં તેમની જે દશા થઇ તે જ્યાન કરતાં આજે કોમળ કલમ થરથર કંપે છે !

નાજાંને તો તે ગયો ને ગયો ગમ્યુંજ હતું નહીં. બાજે વખત યુરા બનાવેલી કોઇ અજબ જેવી કીમતે આદમીઓને આગાહી થતી રહે છે, જોકે શું થવાનું તે કાંઈ સમજાતું નથી, અને તે રવેસે તે દિવસે સોહરાય ઘોડેસ્વાર થઇ ફરવા જવાનું કેહવા તૈયાર થઇને તે સુતેલી મોહરદાર પાસે આવ્યો ને આવ્યો તેણીની છાતી ધ્રુજ આવી, તે એટલે સુધી કે તેનાં જવા કેટે પણ તે દુઃખી અબળાના જીવને કશીજ રાહાત રહી નહીં,— ને એક કાંઈ નહીં સમજ પડી શકે એવાં જીવનાં બેકલપણાં વચ્ચે તે સોહરાયની વાટ જોતી કલબેકલ બેઠી હતી.

એટલામાટે જ્યારે નોકરોએ તેવામાં ઘસી આવીને તે હાતમ જેવા મોટાં દીલના પોતાના મુરબી શેઠને ઘરમાં મુવેલો લાવવામાં આવેલો હોવાની અક્કલ વટીક કબુલ નહીં કરી શકે તેવી દેહસ્તનાક ખબર તેણીને કહી ત્યારે તે હાથ ઉંચા ફેંકી કાંઈબી બોલ્યા વગર ખુરસીમાંથી ચમકી ઉઠીને પાછી બેહોસ પછડાઈ પડી તેમાં અજાયબી એક બી નથી. ઓ, પ્રૌઢ દુઃખની તે દલદર સહવાર ! તે દુર્ભાગી સહવારનો એક ઉંડો છાપ બાળક પરીનનાં જીગર ને મન પર એવો તો છવાઈ

રહ્યો કે તે માદગાર સહવાર તેની જાંઘીના છેડા સુધી તે જુલો જઈ શકી નહીં.

તે તો તે વેળાએ હજી એક નિર્દોષ અણુસમજી બાળક હતી. અમોએ કહ્યું છે તેમ તે વખતે તે બાળકની ઉંમર ચાર વર્ષની હશે, અને તે છતાં અતી તિક્ષણ સમજશક્તિનું તે ચંચળ બાળક જે સઘળું થયું તે આબાદ સમજી શક્યું, અને મરતાં સુધી તે બધું વળી યાદ રાખી શક્યું.

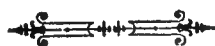
“ માહરા પપા ! ઝો, માહરા પપાને લાવોની ? માહરા પપાને કોઈ જરા બતાવોની ? ” એ તેણીએ તેજ ઘડીએ તોતરી જુઆને માંગી લીધું હતું. તેની માને મુર્છા પામેલી જોઈ તે જોકે તેણીની તે હાલતનો ભાવાર્થ સમજી શકી ન હતી, તોપણ કાંઈ અતીઘણું માડું તેના તે બહાલા બાપનાજ સંબંધમાં થયલું હોવાનો તે દધાયલાં બચ્ચાને તુરત ભાસ થયો હતો, ને કોમ્પએ તે ધસાંધસ રડતી બાળકીને પેટમાં ચાંપી તેના તેના કાનમાં કહ્યું હતું કે “ તાહરા પપા ડુલની વાડીમાં સંધાવ્યા, ને હવે પાછા નહીં આવશે ! ”

એ ‘ હવે પાછા નહીં આવશે ’ બોલો તે મધુરાં બચ્ચાંની છાતીમાં તે અણુસહમજપણાં દરમ્યાન બી કારી ને તેજી તીર જેવા વાગ્યા હતા ! શું તેનો બાપ હવે પાછો આવનાર નહીં હતો ? શું હવે તેને તે બહાલથી પેટમાં ચાંપનાર ને કીસી કરનાર નહીં હતો ?

તે આખું ઘર રડારોલથી ગાજી રહ્યું હતું, ને પંખીથી દસ્તુરોના લણવાના અવાજો તેણીએ સાંભળ્યા, તેથી જ્યાદા તેણીએ કશું જોયું નહીં. દયાની દાનાઈથી લોકો તેને તે બહાલા બાપની લાશ સાંમે લઈ ગયાં નહીં. “ મોંહને પરવો ” ને “ પગે લગરાવો ” નાં કાલાઈપ્રુષ્ઠઓનાં વાહીયાતપણાંને તાબે થઈને એ કીસમનું દયાહીણુ ને ઘેલું કર્તવ્ય કરે એવું સારાં ભાગ્યે ત્યાં કોઈ હતુંજ નહીં.

તેની માતાએ તે પંખી તેને ગોદમાં ચાંપી, ને તે તેનું માંથુ પોતાની છાતીમાં દાખી ફેકેફેક રડી ત્યારે તે બાળક તે બહાલી માવીતરનું મોંહડું ઓળખી બી નહી શકાય એટલી હદ સુધી ઉતરી ને ફેરવાઈ ગયલું જોઈ જાણે હબતી ગઈ. ઝો યઝદાં, સૌથી સાફ શું છે તે બેશક તુંને ખબર છે, મગર આદમી જાતમાં સોહરાબની કીસમનાં મોહોત, નાજાં જેવી હીણભાગ્ય મોહરદરો માટે, ગોક જીવતો ગજબ, એક નહીં ઉપડી શકે એવા

ગજબનો પાહાડ છે, અને આપણે દુવા કરશું કે તે આલમને પનાહ આપનાર પરવર તમામ જીવાંનું સોહાસનોની એ કીસમનાં મોહોતના અસલ ગજબ થકી સદા રક્ષા કરે !

મકરણ ૬ કું.

એક દિવસ પરીન તેની માતાની ટેબલ પર પડેલી “પર્સ” જોડે રમતી હતી—તેમાં ફક્ત ચાર પાંચ દોડયાં ને ઢબ્બુઓ સિવાય બીજાં કંઈ નહીં હતું !—અને તેમાંથી એક દોહોડયું નિકળીને ટેબલ તળે ગબડી ગયું, જે જોતાં તે માતા દુઃખનું એક અસલ દયકું દયાવી દેતાં બોલી, “સમાલ, દીકરી પરીન—પૈસા સાથ બેદાદ ના થા !”

“મમા, જીએની, ફક્ત એક દોહોરયુંજ પરી ગીયું.”

“એક દોરયું બી તારે વાસ્તે હવે એક રૂપો છે, માહરી દીકરી,” તે દુઃખી અબળાએ મોટી ઉદાસી ને ગમખવારીથી ગમ ખાઈ કહ્યું.

ઓ, તે મધુરાં બાળકની પટપટ ! કેમ તે માતા તેને કહે કે જે ધણીએ જીવતાંજીવત દોડયાંને અને રૂપીઆને ભુલભરેલી સખી તબેહથી તુચ્છ જાણ્યાં હતાં તે પોતે મરીને પોતાના જીનથી અઝીઝ બહાલાંઓને મોહતાજ, ગરજી, કરજી અને કંગાળ બનાવી ગયો હતો ? ઓ, કેમ તે હોહ ફફડાવી પોતાનાં નિર્દોષ બાળને તે બહાલા મરનાર માટે તે જોછો વિચાર લાવે એવું કશું બી કહી શકે ?

એકાદ વરસ એમ ગબડી ગયું, કે જે દરમ્યાંન દમખદમ બનેલા બનાવો તે ચંચળ બુદ્ધિનાં બાળકનાં મનપર મજબુતીથી થસી રહેલા હતા. તેણીને આજે બી યાદ છે કે તેના મરનાર આપના માંગનારાઓ તકાળ કરતા તેની માતાપર ઉપરાસાપરી ધસારો લાવતા હતા, ને તે બહાલા મરનારને “ઉડાર્યો” “દીવાલ્યો” “લુચ્છો” વિગેરે નાપાકીભરી બેહાધથી નજીસ ગાળો ભાંડતા હતા. એક વખત એના એક દયાહીન બદમાશને સમજાવીને ચુપ કરતાં વડા આવરથી કાવલાએ ધીમે સ્હાદે કહ્યું, “પેલું બિચારું અચ્ચું હાંભરે તેનો તો કંઈ અદખ રાખો ?”

“અરે જાતી, અદખ રખાવાવાલા,” તે ગુસ્સે થયેલા ને રડી રહેલા માંગનારે વધતી મોટે બરાડ મારી. “એવાં બીખારડાં પોત્યાંની તે મને શાંતી પરવાદ હોય ?”

એ સાંભળતાં પરીન દોડીને તેની માતા આગળ પાસેના ઔરડામાં ગઈ, અને દીખો ખેંચતાં પુછ્યું, “મમા ડીઅર, શું હું બીખારડું છેઉં?”

“કોણ કેહછ, મારી બહાલી?”

“કોઈ માણસ પાસેના ઔરડામાં કાવલા સાથે વાત કરેય તે કેહય.”—અને ત્યારે ખરો મામલો ઝટ પામી જતાં તે કમનસીબ વિધવા લોહીનાંજ આંસુઓ ગુપ્તમાં રડી, જેનો એકલો ગુવાહ પાક પરવરદેગાર છે !

તેઓને તે મોટા મેહેલ જેવું આરાસ્તા મકાન તજીને જવું પડ્યું, તે મોટાં દુઃખનો દાહડો બી પરીનની યાદમાં સદા સુધીનો યાદગાર રહી ગયો છે. તેની માતા નવધાર આંસુઓથી રડતી ગઈ ને ગાંસડા પોટલાં આંધતી ગઈ, અને છેલ્લે તેને તૈયાર કરી સાથે લેઈ ગઈ. “ઓ માહરી દીકરી,” તેણીએ તેમ કરતાં તેને સહમજીવ્યું હતું, “આના કરતાં તો હું મુઠ્ઠાહોતે તે સાફ થતે. આએ તારા આપદાદાનાં આપીકાં ઘેરમાંથી હું કેમ તુંને લેઈ જાઉં?”

“મમા, હવે શું આપરે અહીં નથી રેહવાનાં?”

“ખુદા તુંને માહરી કાકડુદી સાંભળીને કોઈ દાહરે બી અહીં પાછી રેહવા આવવા ને તાહરી આપીકી મીલકતની પાછી માલેક થવા શક્તિમાન કરે,” તે માતાએ મસ કકલાતથી કહ્યું; “દીકરી, આપરે તાહરા પપાનાં મરવાથી ઘણાંજ-ઘણાંજ ગરીબ થઈ ગીયાંય.”

“ઘણાંજ ગરીબ?”

“હા—ઘણાંજ ગરીબ!”

“બીખારડાં? મમા, પેલો કેહતો હતો જે હું બીખારડું છેઉં તેવાં ગરીબ?”

અરે રે, તે માતા હવે તે પટપટયાંને શો જવાબ કરે? તેણીએ વળી તેને ગોદમાં દાખીને તે પાધરો સવાલ ઉઠાવ્યો અને કહ્યું, “દીકરી, તાહરા પપાનાં મરવાથી આપરે ઘણાંજ ગરીબ થયાછ ખરાં, પણ અત્યારે હું એક રાજની રાણી હોતે તે કરતાં તેની ગરીબ મુઝલીસ વીધવા થવાને વધારે મગર છેઉં! ઓ પરીન દીકરી, તું એ બધું હમણાં હું કેહુંય તે નહીં સમજી શકશે.”

“પણ તમે મને સમજાવોની, મમા?” તે બજીદ થઈ. “આપરા પપા તો ઘણા સારા માણસ ઉતા કેની?”

“ઘણાજ સારા; ઘણા દયાલુ—ઘણા ભલા! તેવણુ લાખ નેકમાં એક હતા! હવે તું સમજી, ડીઅર?”

“હું સમજી, મમા; એ માહરા જ્હાલા પપા!” તે સમજી અચ્ચાંચે ખરાં દીલના કકલાત ને બલાપાથી કહ્યું.

“મુવાં જે લોકાને ખવારયું ને જે લોક પર ખરચ્યું તેજ મરી ગીયાં આજે તાહરા બાપને બુઝં બોલેછ ને આપુને થોકરે મારેછ,” તે માતાએ મોટી ગમખવારીથી કહ્યું. “તું મોટી થશે ને તે લોક તુંને તેવણુને વાસ્તે બોટું સમજાવશે તો તું શું કરશે, માહરી દીકરી?”

“હું તે લોકને મારી નાખશ,” તે બાળકાએ ખરાં દીલના ગુસ્સા ને જુસ્સાથી પોતાનો ન્હાનકડો નાજુક પગ જમીન પર થોકી કહ્યું.

“નહીં દીકરી, આપરે કાઢને મારી નાખી શકવાનાં નથી,” તે માતાએ તે બાળકને હેતથી બગલગીર થતાં કહ્યું. “તું તે મુવાંને કેહજે કે માહરા પપા તો આદમીઓમાં એક ફરેસ્તા થઈ ગીયાય, ને હવે બેહેસ્તમાં સદાના સુખી થયાય.”

“હું કેહવશ, મમા,” તે અચ્ચાંચે તાબેદારીથી વચન આપ્યું.

સારાંશ, દુઃખથી તે અધબેલી બનેલી માવતરે, જાણે ડાહ્યાં પાકાં જોડે વાત કરતી હોય તેમ, તે મેહેલ મુકા જવાને દહાડે તે મીઠાં પટપટયાં જોડે એ કીસમની ઘણીક વાતો કરી, અને પછી દર્દમંદ જીગરે તે મા-દીકરી અંતે ને મેહેલ સદાનો છોડીને સેવટનાં બાહેર પડ્યાં!

તેઓ ક્યાં જશે?

તેઓ વસાઈ જઈ રહ્યાં. વાંચનારને રોશન છે તેમ સોહરાબ અને નાજન એકમેકની સુંદરતાથી મોહિત થઈ પરણ્યાં હતાં, ને એ લગન ફક્ત પેહલી નજરના એક પ્યારનુંજ પરીણામ હતું. નાજન ફક્ત મધ્યમ સ્થિતીનાં મા બાપની એક સારી રીતે કેળવાયેલી ને સમજી દીકરી હતી—એવી કે જોણે સમજદારીથી સોહરાબનો સંસાર સદંતર સુખી બનાવ્યો, ને જો તે એ સુંદરીની સદલાહપર અમલ કરી દાનાઈથી ચાલ્યો હતો તો એ મા દીકરીની આજે જે હીણલાગ્ય ફેજ થઈ હતી તે કદાપી થવા નહીં બી પામતે; પણ સરજતનો ખેલજ ન્યારો છે.

હવે ત્યારે એ નાજનના બાપનો વસાઈમાં દરયાની બાજુએ (કિલ્લા તરફ) બેઠી બાંધણીનો એક પુરાંણો બંગલો હતો. તે પોતે અવારનવાર દોસ્તો સાથે ત્યાં જઈ રહેતો હતો, ને પોતાના અંતકાળે તે બંગલો

નાનંને મળે એવી તેણે દુરઅંદેશીથી ગોઠવણ કરી હતી, કેમજે નાનં તેનું એકજ બચ્ચું હતી.

અલખત, નાનંએ તે વેળાએ તો એ બંગલાની અનામત માટે બી હરખાવા કે રાજ થવા જેવું કાંઈ જોયું ન હતું. દુરનાં એવાં એક એકાંતમાં પરજાતી પટોશીઓ વચ્ચે તેને કદી બી રેહવા જતું પડે એવો તો તેને સ્વપ્નો બી થયો ન હતો, ને તેથી એ મકાન કાંઈ નજીવાં જેવાં લાડાંથકી લાડે આપવાનું તે ધારતી હતી; પણ સોહરાય તે “તુચ્છ કમાઈની” વાત હસી કાઢતો રહ્યો, ને તે પછીથી નાનંની એક ગરીબ માસી જે વિધવા હતી અને એક ત્રણ વરસનાં એકપુરાં બચ્ચાં (છોકરા) સાથે છેકજ ગરીબી અવસ્થામાં રવડી પડી હતી તેણે ત્યાં રેહવા જવાની નાનંથી રજા ચાહી, જે તેઓએ ઘણી ખુશીથી એકમત થઈ તરત આપી હતી. એથી થયું એમ કે જ્યારે નાનંને પોતાને પ્યારી પરીન જોડે વસાઈના એ બંગલાને પગે પડતું આવવાનું ને રેહવાનું થયું ત્યારે તેને એ માસીની ઘણી હીંમત ને મદદની નહીં ધારેલી કુમક મળી, કે જે ડોસી એ જીલ્લામાં એ વચગાલેનાં વરસોમાં રાચેતપાચેત થઈ ગઈ હતી, ને તે કસબામાં જાણે ઉજ્જડ ગામમાં ચિરંડો પ્રધાન-બની એક ન્હાની જેવી હાકમીજ લઈ બેઠી હતી !

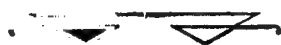
તે એક અસલી, પુરાણું, લાલ ઇંટનું, બેડી બાંધણીનું ઘર હતું. સુખમાં સુખ એટલુંજ હતું કે તેનો આગલો “વરંદા” જ્યારે બાહેરના બબ્બરના “ઘોરી” રસ્તા ઉપર પડતો હતો, ત્યારે પાછલા પરથી દરયો છેક નજીકમાં દેખાતો હતો, ને ભરતીની વખતે તેની ચાલુ ગર્જનાનું ગાયન તે ગામડાંનાં તે તરફનાં સઘળાં રમણ એકાંતને ગાજતું વાજતું કરતું હતું.

તેમાં ફરનીચર પણ જીજવી હતું, ને હતું તે બી વળી લાચુંતુડું, અસલી, ધુલ ખાધેલું ને રંગત દુબી ગયેલું હતું. કાંઈ બાવા આદમને વખતની બે પાંચ આરસીઓ ત્યાં હતી, કે જેમાં જરથોસ્ત સાહેબ, રસતમ, સોહરાય, સફેદ દેવની રસતમ સાથની લડાઈ, કેખુશરો બાદશાહની દરબાર વિગેરે ચિત્રો જોવામાં આવતાં હતાં. એ ઉપરાંત જાડા પગની નકસીની એક મજબુત પણ હાલમાં ખરયાખરખર થયેલી બેડોલ ટેબલ, થોડીક ખુરસી, સોફા (લેધર કલોથના), પલંગ વિગેરે હતું, અને ગરીબ નાનંએ તે જોઈ દુખની એક સરદ હાથ મારી.

પરીન પણ ખીહી ગઇ. “ઓ મમા, આજે આપરં ઘેર કે? આપુને હંમેશ અહીંજ રહેવાનું છે કે?” તેણીએ દધાઇને પુછ્યું.

“નહીં, દીકરા, આપરં હંમેશનું ઘેર ને રહેવાનું તો ઉપર ખેલે-સ્તમાં છે કે જાંહાં ખુદા તારા બાપ સાથ આપણને સુખમાં રાખવા જલ્દી બોલાવી લેશે,” તે કમળખત માતાએ તે બચ્ચાને પેટમાં દાખી દીલાસો દેતાં કહ્યું.

અને ખીજી સહવારે તે ઘર વધારે ધીરજથી જોતાં પોતાની પરીપેકર પરીન જોડે હવે સદાનું તે જંગલનાં એકાંતમાં આવી કંગાળ્યત વચ્ચે રહેવું પડવાનો ખ્યાલ લેયે ચઢી આવતાં નાજનને ઉડ્યા વા વાગ્યા; પણ ઉપાય શો હતો? નજદીકમાં કોઇ હમજનતનું ઘેર પણ ન હતું, ને પડોસમાં કોલી, દુબરાં ને ગોઆનીસોનો અલણ સહવાસ જે રહેલો હતો તેજ તેણીએ ગણીમત કરવો હતો! એથી બદતર દુખ ખીજું શું થઈ શકે? ગરીબીમાંથી વધીને તવંગરી ને આબાદીનાં સુખમાં રહેવું એ એક કીરતારની દયાનો સૌથી ખુલંદ આશિરવાદ છે—પણ અરેરે, તવંગરી ને આબાદીના સહવાસ પછી ગરીબી ને કંગાલ્યતનાં છેક છેલ્લાં પગડ્યાં પર ગબડી જવું—ઓ, તે એ જનતનું એક જેઆંગર દુખ છે કે જે ખુદા દુશ્મનને ખી કદી ન દેખાડતો!

પ્રકરણ ૭ મું.

કામકાજને માટે ઘરમાં એક ગોઆનીઝ પોરીનું દીકું હતું, ને પેલી ગરીબ માસી ને તેનો છોકરો આ “મોટ ઘર”નાં મા દીકરીનો પડતો બોલ ઝીલી લેવા બિચારાં તૈયાર હતાં. “મરંરે માહરી ગાય,” તે માસી મનોહર પરીનને છાતીમાં દાખી બોલતી; “મોહોતનો મુકતો મરે તે તેનું તે હું ભલું થહે કે તારા બાદહા જેવા બાપનેજ વીર પારી તેરી લીધા?”

ખચ્ચીત, આ એકાંતવાસનું દુઃખ એટલું જાલેમ હતું કે પરીન નહીં હોતે તો નાજાં તે સાંમે ટકતે ને જીવતે એ શકભર્યું છે; પણ પરીન હવે તેની હૈયાતીનો ટેકાવ ને જીંદગીનો ઝરો હતો, કે જેને ખાતર તે છાતીપર પથ્થર મુકી એ સધળું સંકટ ખમતી ને તેના સામે દલે-રીથી ટક્કર ઝીલતી હતી.

એમ વરસો ગળડી ગયાં. દાહડાજ નહીં, મહિનાજ નહીં, પણ બહાલાં વાંચનારાંઓ, દુખનાં, કંગાલ્યતનાં ને કેટલીક વાર તો ભુખમરનાં પણ વરસો ! નાજાં સખર માંગી પરીનનાં સુખની દુન્યામાં જીવતી હતી. તેનું જે અંગત પોતાનું હતું—ને તે છેક નહીં જેવું તુચ્છ ને જીજ્ઞાસુ હતું—તે વેચીસાટી બાપડી પોતાનો ને પોતાનાં પ્યારાં બચ્ચાંનાં ગુજરો કરતી હતી.

પરીન એ દરમ્યાનમાં ખુબસુરત ઉધરતી જતી હતી. તે એક સ્વરૂપવાન પરીજ બનતી હતી, કે જેની સુંદરતા તે જંગલનાં એકાંતમાં હરાંમ અને વ્યર્થ જતી હતી. કવી એએ યથાર્થ ગાયત્રું છે કે ઘણાંએક ચાખખાંમાંચાખખાં મોતી—ઝવેરાતો—દર્યાનાં તટ્યાંના અધકારમાં અણુદીક પરવાને સરજનાં હોય છે, અને ઘણાંએક ઉમદામાંઉમદા પુલો જંગલનાં એકાંતને ખુશનુદ બનાવાજ ગાંણે જન્મ પામેછે ! તેમ, કેહવાને અજબ જેવું છે કે, ચેહેરેનમુન પરીન વસાઇનાં જંગલનાં એકાંતને શોભાવતી હદ સુધી સુંદર ઉધરતી હતી !

તે હવે બાળકે ઉંમરમાંથી વધીને છોકરવન ઉંમરની થઇ હતી, ને સીધી પતલી અને ઉંચી તે છોકરીને એક નજરે જોવાનું વડીક ગાંણે અત્યંત ખુશનુદ અને સુખકારક હતું. તેનાં સારા નસીબે તેને એક ફળવાયલી માતાની રાહબરી ને કેળવણીનો લાભ મળતો હતો, કે જે અબજાએ પોતે એક “મોટે ઘર” પરણી આવ્યા પછીથી ઉમંગથી અભ્યાસ કરીને પોતાની અસલ લાયકાતોમાં અજબ થવાબેગ હદ સુધીનો વધારો સુધારો કરી બતાવ્યો હતો; અને, તેથી, કેળવણીનાં યોગ્ય સાંધણોની ગેરહાજરીમાં તે હવે પોતાની ચતુર દીકરીની પોતેજ શિક્ષક થઇ, તેણીની પછવાડેની રોકાણો ને જંગલોમાં પોતાના પાહાડ જેવા મોટા ગમનું પ્રાદ દુઃખ દુખાડતી જીવતી હતી.

વળી પરીનને પોતાને પણ રક્ષતા રક્ષતા તે ગામડાંનાં એકાંતનો જખરો સહવાસ થઈ ગયો. થાય નહીં તો શું? એ ખુદાનો કાયદોજ છે કે જે સરજતના લેખ તેને આદમી માત્ર આધીન થઈ રહેતાં તે વાતનો તેને ગમ પડી જ્યાં વના રેહતોજ નથી. અલબત્ત, એક બી સહીઅરના સમાગમ કે દોસ્ત આશનાઓની સોબતથી બીલકુલ બેનસીબ તે સુંદરીને ઉધરવાનું હતું, પણ તેમ કરતાં ખુદા ને તેની ખુદરત પર તેણીની આસ્થા કાંઈ

અજબ જેવી કીસમે વધતી આવી, ને પાછળથી દરયાનું પેલું પાછલું એકાંત તેને એટલું બધું મોજભરેલું ને જહાલું થઈ પડ્યું કે તેના મોટામાંમોટો લોભ પાછળે ખારણે દરીયા તરફ ઉતરી જઈ તે બાળુના વિશાલ કિનારાઓ પર એકલી ધુમવાનોજ થઈ પડ્યો ! તે જાંણે ખુદાની ખુદરતમાં રોજ ને રોજ કાંઈ ને કાંઈ નવી ને અલુદીઠ અગ્નયખી જોતી, અને તે રીતે તેને મન રમાડવા ને જીવ સોહવાડવાનું ત્યાં એટલું બધું જડતું કે તે પોતાના વિચારોમાં ઘડાયલી ને દાનાઇમાં પુખ્ત ઉધરી, ને એ તેનું સઘળું શિક્ષણ ગોયા તેને ખુદ ખુદરત તરફથીજ વધારેકરીને મલ્યું અને પુગ્યું હોય એમજ માલમ પડતું હતું !

હવે વસાઈના તે એકાંત દરીઆ કિનારાનો ગાતો વાજતો ધુંધરો તે ખ્યારી પરીન હતી, કે જે પોતાનાં કેસનની કે ગાયનની ચોપડી લઈ દરયાનાં તે નિચાંણમાં સર સર ઉતરી જવાને કદી ખી અચકાતી કે જરા એ બિહીતી હતી નહીં. તે કલાંકા સુધી ત્યાં બેસતી, ને બાળુમાં ઝાડી ઝાંખરાં વચ્ચે ચરતી ગાય ભેંસોને ખુશાલ જીગરે જોતી, અથવા તેમનાં ગલાં માંહેલી ઘાંટરડીનું ટીંગલીંગ ગાયન તેટલીજ મોજથી સાંભળ્યા કરતી.

તેની માતા તેને પોતાથી બંતી શકતું સીવવાભરવાનું, ગુજરાતી તથા ઇંગ્રેજી લખવા વાચવાનું, ગાવા વગ્નડવાનું અને રાંધવા સીંધવાનું શીખવવા પાછળ કલાકોના કલાકો ધીરજથી ને મોજથી રોકાતી. તે બાળકીનું ભવિષ અત્યારે અત્યંત સીદા દેખાતું હતું, પણ જાંણે તે માતાનું હૃદય સાખ પુરતું હતું કે તે આ એકાંતમાં ને નિર્ધનતામાંજ સખડવાને સરગ્ગજ નથી, અને, તેથી, તે અબળા એ છોકરીને કેળવવા ને તેને સોસાયટીને લાયક કરવા જોગી આખો દહાંડા તનમનથી રોકાઈને જાનપટકી જેહમતો કરતી.

તે એક ઘણીજ ચંહરેનમુન છોકરી થઈ હતી, ને નવજોત થવા પછીથી મીઠી પરીન અજબ જેવા ઉધરભાવથી ઉછડી નિકળી હતી. ગામડાંની તાજ આખોહવા, સાદું સુતરું, પણ સોજાં ને પુરતું જમવાનું, સકાળે સુઈ જહેલાં ઉઠવાની આદત અને ખુલ્લી હવામાં પુસ્કળ ફરવાહરવાની કસરતને લીધે આ કુલીન બાળા કાંઈ એટલી તો મનોહર ઉધરી કે તેનાં સરોવર જેવાં સીધાં, પતલાં ને ઉચાં સ્વરૂપ સાથે જોવાને તે એક પરીપેકર પુતલીજ હતી ! તેની ચાલની મરોર, ચેહરાની ચમક, આંખમાંની ઉદારતા, હીમત ને પ્રમાણીકપણાંના ખુલ્લા પ્રગટ પડતા લાવભાવો, અને, છેલ્લે,

તેણીની દરેક હીલચાલનો દબદબો અને ટેક તેને પેહલીજ નજરે કુલીન ખાન્દાનની એક ટેકાવદાર નાજનીન તરીકે જાહેર કરતાં. જાણે તે તેના મરનાર સખીતબેહુ બાપની એક મુર્તિ ને નાજુક માતાની ખુબસુરત નાજુકીની એક હુબહુ પ્રતીમાજ ઉધરી હતી !

તે વળી અજબજેવી હદ સુધી હીંમતવાન હતી. રાત્રે કે દિવસે ‘ખીહીક’ શું તે એ છોકરી જાણતી ન હતી. સુધરેલી “શીરીન” જે કસાડી જોઇને ડિજીને ને ધલોડી જોઇને બેહોસ થઈ જાય તેને આ વસાઇગરી નાજનીન સંપુર્ણ હદ સુધી લજવાવી શકે એમ હતું. એ ઉપરાંત તે હેરત થવા જોગી હદ સુધી સંતોશી હતી. તેની સમ વયનો કોઈ સોબતી ત્યાં ન હતો એ અફસોસ તો તેને કદી થયોજ નહીં ! પોતાની હદથી જ્યાં હેતવાંતી માતાની પડોશમાં તેને ખીજી કોઇ ખી કુંપનીની તુંભા કે તંગી જણાતી ન હતી. તે જાણે તે ગામડાંની રાણી ને તે આસપાસનાં વિશાળ એકાંતની એકલી સાહેબી કરતી શેઠાણી હતી !

તેને તે ખુદરતના નકસમાં બધુંજ રમણ્ય ને દિલપઝીર દેખાતું હતું. તેની માતા પોતે વાપડેલા આરાસ્તા ડ્રાઈંગરૂમોની યાદ હૈયે ચઢી આવતાં ગમ કરતી ત્યારે પરીન તે ગમ સરયાંમ હસી કાઢતી. “ખુદરતના બિઝાવેલા લીલોતરીલરયા ગાલીચા જરા માહરી સાથે આવીને માહરી આંખો લઇને તમે જુઓ તો ખરાં, મમા ડીઅર ?” તે કેહતી હતી. “તમે જોવો તો એ આદમીના આરાસ્તા કરેલા તમારા ડ્રાઈંગરૂમો હસી કાઢારયા વગર રેહોજ નહીં. ઉંચી ટેકરીઓની આગલની તે લીલોતરી કે જાંઘાંથી ઉપરનું જુ આસ્માન તમે વગર થાકવે જોયાજ કરો તેની આગલ એ તમારા બંધાર દીવાલોના ડ્રાઈંગરૂમો શું હીસાબમાં !”

તે માતાએ તેના લણી તાજુખીમાં જોયું ! જે આ છોકરી એવા સન્યાસી વિચારો સાથેજ ઉધરે તો તે વળી તે દુખી અબગાની એક નવી કમબખ્તી પુરવાર થવાની હતી ! તેણીએ દેખીતી રીતે દુન્યાદારીપર જાણે અભાવ લેઈ લીધો હતો ! તેના બાદશાહ જેવા બાપને લોકોએ અવલે રસ્તે દોરવી જનથી મારી નાંખ્યો હતો, ને તેના મરતા ને પડતા વખતમાં તેને કે તેનાં નિરાશ્રીત જહાલાંઓને પોતાની દયાની પનાહ આપતું કોઇ આવ્યું ન હતું એ તેની માવતરે ઉપરાસાપરી તેને કહી સંભળાવેલી વાત જાપાવેલાં લોખંડના ડાહ્યામની મીસાલે તેનાં હાડેહાડમાં ગલી ગઈ હતી, ને તેથી ખુદા ને તેની ખુદરત સિવાય તે આદમી માત્રને જાણે હીણતાં શીખી હતી !

“તમે જો માહરા જેટલાં આહાર બહરવાસ નિકળતાં હોવો તો તમે તમારું ચરધું દુખ ભુલી જાઓ, મમા,” તે કહેતી હતી.

“માહરું દુખ તે કીસમનું નથી, દીકરી,” તે માતાએ ગમખવાર જવાબ કર્યો. “મને માહરુંજ દુખ નથી પણ તું બી અહીં એકાંતમાં ઝુરપંજર પનીજ તે માહરાથી નથી જોઈ શકાતું!”—અને નાનાની આંખોમાં આંસુઓ ઉભરઈ નિકળ્યાં.

તે છોકરીએ અજબ થઈને તેની માતાના ચેહરા તરફ જોયું. “પણ મને તો ખરેખર અહીં ઘણુંજ ગમેજ!” તેણીએ તદ્દન ખાલીનાં જોશથી જવાબ કર્યો. “અહીં મને દુખ છે શું જે તેની વાત? મેં કોઈ દાહાર મને અત્રે એકાંત લાગવાની તમારી આગળ કશી ફરયાદ બી કીધીજ વારું, મમા! તમારી ઘણી બુદ્ધ છે!”

તે બાનુએ એક છુપી હાથ મારી. તેનાં બચ્ચાંનાં બદનનાં હાડે-હાડમાં આ એકાંતવાસ એ રીતે ગલી ગયો હતો એ જોવાનું કેવળ દુખભર્યુંજ હતું. તે જાણે હવે તેને હયાંથી કોઈ લઈ જવાનું કહે તો આહરની ઘોંઘાટખેર અને ફગારી હદ સુધીની ચાપલુસીખેર દુન્યામાં જવા બી ન માંગે તે કીસમની સંતોશી બની ગઈ હતી, અને, એમ છતાં, તેની માતાએ ચાલું કે તે થોડીક અસંતોશી થાએ, ને તેની ભૂરની છોકરીઓ પેકે ફરવા હરવા, જોવા જવા કે રંગરાગની તે હજી બી જરા શોખીન અને! તેને ઉંચાં કપડાં ચપડાં કે લેહજતદાર પકવાનોનો બી કશો હર્ષ શોક રહ્યો ન હતો. રોજ ને રોજ ગોસ્ત મચ્છી ખાતાં નાનાંને મોહને આવી જતું, ને તે મીઠાઈ મેવાની પોતાનાં બચ્ચાંને ખાતર હજારો વાર આજુ કરતી, પણ ચારે બી પરીન તેને એવી કીસમે હસી કાઢતી કે તેની ઉંમરની એક ઉધરતી છોકરીને એટલા હદ સુધી સંતોશી જોવાનું વટીક તે અલાગની માતા માટે જાણે ઘણું દુઃખકારક ને હૃદયભેદક હતું.

એમ વખત વહેતો ચાલ્યો, અને તેના જોડે તેમની મોહતાજી બી વધતીજ આવી. ગરીબ નાનાં તકેવકે પોતાનું ને પોતાનાં પ્યારાં બચ્ચાંનું પુરું કરતી હતી, પણ વેવલાં વીણીને પુરું કરનાર જેવી, તેની પરીસુરત એટી, પહેરવેશમાં બસની ને બસતી કંગાલ બનતી જતી હતી તે તેનાથી જોયણું જોવાઈ શકાતું ન હતું. તેણીએ, તેથી, અંતે હીંમત પકડી જેઓને તેના બેહેસ્તનશીન ભરથારે પોતાના સારા વખતમાં ખુબ ખવાડયું ને ખટાવ્યું હતું તેમના પર દયાની મીનતબરી

ને મદદની આરજીની અરજીઓ લખી. તેણીએ જોયું કે આ બીજા માંગવા જેવો હાલ હતો, અને તોણી પોતાની છાતી પર પથ્થર મેલી તેણીએ પોતાને માટે નહીં પણ પોતાની ગાય ગુલાબ જેવી દીકરીને ખાતર એ ખેંચત ખાંમેશ કરી; પણ કોમળતા કશા પાંધરા જવાળો આવ્યા નહીં. અવલ ઘણાકેએ તો કશા જવાળજ લખવાના ચોખ્ખા અસ્તખાડા કર્યા, ને જેમણે લખ્યા તેમણે ઘણુંકરીને તો આગમાં તેલ ઝાંકાવા જેવુંજ લખ્યું. “એ મરનારે જીવતાંજીવત સાચવ્યું નહીં, ને તમે તેને એના તે ઉડાર્યા ને દીવાળ્યા ખરેખેમાં રોક્યો નહીં તેમાં હવે અમે શું કરયે?” “એણે આજના આવા એક દાહડાનો કંઈ વિચાર તો રાખવો હતો?” છત્યાદી. કોઈકેજ નમાનું ને નમનતાઈનું લખ્યું, પણ તેઓએ ખી સરકી જવાનીજ વાત કરી કે “અમારો હાથ હાલમાં ઘણો બીડમાં છે તેથી માંફ કરવું,” વિગેરે.—અને દુન્યાદારીના એ બધા કડવા અનુભવો પછી આ એકદર દુન્યાનાં લોકને તે માતા પોતે જો વહેંત ધીક્કારતી, તો તેને ફરયાન કરતી સાંભળી સાંભળીને સુંદર પરીન ગજ ધિક્કારતાં શીખતી તેમાં કાંઈ અન્યથા હોય?

એમ બાર વરસ વહી ગયાં ! બાર વરસ—દુઃખનાં. સંતાપનાં, કકલાતનાં, મોહતાજનાં ! નાજનને મન તે એક જીવતાં દોજખનાંજ બાર વરસ હતાં ! તેર વરસની વાતપર તેનો આવંદ પુલગુન્નર ગયો ત્યારે તે પોતે એહેરેનમુન, તનદરેસ્ત, અને જવાંન હતી; અને આજે? આજે તેણીએ એક ફાટ પડેલા કાચની બાવાઆદમને વારેની વસાઈ ગયલી આરસીમાં ડોકાવી જોયું તો તે જતી જવાંનીએ તદન જૈફ અને નાતવાન બની ગઈ હતી ! તે જાણે આ એકાંત ગારમાં જીવતી દટાઈ મુઈ હતી, ને એ એકાંતનું દુઃખ તેને પોતાને માટે નહીં પણ પોતાની સકુમારી બેટીને માટે હદ વનાનું વધારે સંતાપનું રચું હતું, કે જે હવે તો “દાહરે વારેની બૈરી” જેવી થઈ હતી, અને તેમ જતાં જો બાહેરની દુન્યાથી સરયાંમ જુદી પડેલી આએજ દોજખમાં તેના ભેગી જીવતી દટાઈ મુઈ હતી. “ઓ ખુદા, તું અમારો હવે તો અહીંથી કંઈ બચાવ ને રસ્તો કર, નહીં તો અમેને ખેંચે તાકરી દરવાહે એકલાં જલદી પાછાં બોલાવી લે !” ગરીબ નાજન અતે છેકજ નાહીંમત થતાં, નાસીપાસીથી જખમી થઈ, લગભગ રડી દેતાં ત્રીસ પાડી વખતોવખત મનસે ખેંચતી હતી !

પ્રકરણ ૮ મું.

ચોમાસાનો વખત હતો. વરસાદ ધમધમ પડતો હતો, અને ત્યારે ખી પરીન ઘરમાં ન હતી !! તેની માતાને કામથી પરવાર મલતાંજ પોતાની એ પ્યારી ને માનીતીની યાદ થતાં તેણીએ તેહકીક કરી કે ‘પરીન કાંહાં છે?’ ને ત્યારે જવાબમાં માસીના નવલુએ કહ્યું કે ‘તે તો માહરાં માયની અન્નરમાં જવાની છત્રી લેછને પછવારેનો દલ ઉતરી ગેઇ, ને કહેતી ગેઇ કે ‘મમા પુછે તોજ કેહજે, નહીં તો ખેલતો ના.’

“મરેરે, એ પોરી કરવા શું બેડીછ! ચીલખીલ લાગી જશે તો કાંહ મરી જવશ?” તે માતાએ અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“એ તાહરી પોરી અતેરું કરે,” પેલી માસીએ ગંભીરતાથી કહ્યું.
“જીવમાં જીવ નથી ને જો હરદી બરદી છાતીને લાગી ગેઇતી તો જોવા જેવું થાવાનું છે!”

તે માતા બારી આગલ ગઇ, ને કાચમાંથી બાહેરનો મોટો વરસાદ જોતી ઉભી. પરીન ગઇ ક્યાં હશે?

તે બાહેરનાં ઉદાસ, એકાંત, ઉજ્જડ વેરાનને અણુહદ ગમીતી અરધી બેફાંમીમાં ટીકતી ઉભી. તેના વિચારો પાછા ને પાછા અજબ જેવી હઠથી તે વેલાએ તે બહાલાની હેતવંતી યાદમાં દોડ્યા, કે જેણે ઉપર મીનોઇમાં સદાનો વાસો કર્યો હતો. અરે, તેને મરવાને વરસો વહી ગયાં હતાં, પણ તેની વિધવાનાં દુખનો કે તેણીની હીણુભાગ્ય જીંદગીનો છેડો આવતો ન હતો! “ઓ સોહરાય, સોહરાય,” તે અસહ્ય દુખથી પટપટી, “તમે કાંએ મને એમ રવડાવીને ચાલી ગીયા? અરે કાંએ નહીં તમે મને સાથે લઈ ગીયા? કાંએ નથી મને તેડી લેતા?”—અને ખીજી પજો દુખના એક લપેડા સાથે તે દુખી બાંનુ ચકલમ થયલાં મજ્જનાં પરીણામમાં બેભાન થઈ નીચે તુટી પડી!

તે માસીએ દોડી આવી તેને ઉપાડી, ને પોતાના પોરયા નવલુની મદદથી બિછાંણાં પર લઇ જઇ સુવાડી.

ગરીબ બિચારી તે ડોસી ગભરાઈ ગઇ. ઘરમાં કોલોન કે દારૂની જાત નહીં ત્યારે તે ભરે ચોપડે ખી તે શું ને તેને હુશ્યાર કરે ખી તે કેમ? નવલુએ દોડીને પરીનને સોહધી લાવવા કહ્યું, પણ તે ‘અચ્ચુ’ ખીહી જશે એ શીકરથી તેણીએ તેને “જરા” થોળવા કહ્યું, ને તેટલાં તો

તે મા દીકરાની મોટી ધીરજ વચ્ચે ખુદાની દયાથી હૈયાંકુટી નાળાંએ પાછી આંખ ઉંઘાડી ખીમાર અદાથી આસપાસ જોયું. તેવામાં પરીન ખી આવી લાગી.

“તું મને કંઈ આપ રે આપ, માહરી માએ,” તે માસી બજીદ થઈ, “કે હું જઈને જરા કોલાંગવાટર તે! લાઉં-આર?”

“માહરી પાસ છે શું જે હું આપું, માસી?” નાળાંએ દુખનો એક મોટો નિસાસો નાંખી કહ્યું.

“કંઈ નહીં, એક બાર આના બારી મુક,” તે ભલી ડોસી બજીદ થઈ. “જે બદાએ બારબાર વરહ વેર જોયું તે હવે હું નહીં જોહે જે?”

“જો, મમા, આપો,” પરીને કાલાવાલાથી વીણવીને કહ્યું. “થોરા દાહરા આપરે દાર તે રોટલીજ ખાઈશું. મચ્છી ખી ના લેતાં ને ગોસ્ત ખી ના મંગાવતાં, પણ તમારા જીવને વરે એમ વાંણ તાંણ ના કરયા કરો.”

તે પોરકી ખરેખર હલતી ગઈ. બાર ચૈદ વરસના અરસામાં તે માતા આટલી હદ સુધી ખીમાર કદી ખી થઈ ન હતી કે તેના વિચારોના ત્રાસથી તે એમ બેસુદ્ધ વટીક તુટી પડે! શું હવે તે બિચારી દુખના પ્રહારમાં એટલી કચડાતીજ ચાલતી હતી, અને તન મનની નબળાઈથી એટલી હદ સુધી નબલી પડી ગઈ હતી કે તે આ રીતે વિચાર કરતાં કરતાં બેહોસ થઈ ગઈ?

તે માતાએ ઘણા કકલાતથી, પોતાના અકારા જીવને હજારો કદુવા માંગીને, તે માસીને દસ આના ગણી આપ્યા, અને સારે તે માસી સાડીનું એકપગી છીછકું વીંટાલી સોહધી ખોલીને કોઈ દુકાણપરથી કોલોનની એકાદ બાટલી લેઈ આવવા ઘરમાંથી બહાર પડી, કે જે દરમ્યાનમાં તે ખીમાર માતાનો હવાલો, અવખત, તે મીઠા સ્વભાવની દીકરી પરીને લીધો.

તે પછી મેહરી માસી બહેલીજ તે એક બાટલી લેઈને ઘરમાં પાછી ફરી. તે નાળાંને ખરાં દીલથી ચાહતી હતી, કેમજે તે છોકરીએ વરસો થકી પોતાના સારા વખતમાં તેની કદર કરી હતી; અને, તેથી, તે ખરાં દીલનીજ ખંતથી બખતમાં રવડી રખડી, પુછી પરછી, કોલોનની એક બાટલી સોહધી ખોલી લેઈ આવી હતી.

આટલી બી વળી તે ઘણી તબુમલથી લાવી. “આપ, કહામાં વીટારી આપ તો, માહરો આપ કરું,” તેણીએ તે દુકાળુદારથી માંગી લીધું હતું, ને તે તેટલાજ ભલા વેપારીએ બાબુમાં પડેલાં એક ન્યુસપેપરમાં તે વીટાળીને આપી, જે પછીથી તે તેટલીજ સંભાળથી ઘેર લઇ આવી.

તેણીએ ઘેર આવી નાનાંની આટલી આગળજ તે છાપો છોડ્યો, ને તે બાબુએ નાંખી તે આટલી ખુલીને પછીથી તે બીમાર બાંતુની છાતીએ ને કપાલ પર તેણીએ તે અચ્છી રવેસે રચ કર્યું, તથા વળી એક રમાલનાં ચીથડાં પર ઘણું સરખું નાંખીને તે બી તેણીનાં નાક આગળ આપ્યું. આથી ખરેખર નાનાંને ઘણીજ રાહત થઇ. તે વધારે આસાની અને ખુલાસાથી હવે દમ લઇ શકી, અને તેના જીવને ઘણું સાફ લાગ્યું, જેથી આસપાસનાંઓને પાછી હીમત ને ધીરજ આવી.

એ પછી તેજ સહાજે નાનાં પોતાનાં ગિજાણાંમાં પડેલી હતી ત્યારે તેનું પેલા બાબુમાં પડેલા છાપા પર સ્હેજ ધ્યાન ખેંચાયું, ને બીલકુલ બેદરકારીમાં, ફક્ત મન સોહોવાડવા ધ્યાનતથી, તેણે તે ઉંચકા લીધું ને વાંચવા માડ્યું. તે એક મહીનો પેહલાંની તારીખનું પુરાણ હતું એટલે એવું જીનું પુરાણ વાંચવામાં મજાહ તો હોયજ નહીં, પણ આ મકાનમાં પેપરનો ચોલો બી કોઈ દી જોવામાં આવતો ન હતો ત્યાં આવાં એક પુરાણાં ને ફાટાતુટાં પત્રની પધરામણી પણ ગણીમત લેખાવીજ જોઇએ એમ સઘળાં વાંચનાર સ્હેલથી સમજી શકશે. એ ઉપરથી નાનાંએ તે એણીગમ પેટીગમ ઉલટાવીને વાંચવા માંડ્યું, અને પછી ઍડીટોરયલ સહા ઉપરની એક અજબ જેવી જાહેરખબર પર તેની નજર પડતાં તેણીએ ગભરાત કે અજબબીની એક ચીસ પાડી, ને વળી બધાં તેનો જીવ ગિગડતો હશે એમ જાણી તેની પડખે ધસી આવ્યાં.

તેણીએ તે સર્વને પોતાની અજબબી ને ગભરાતનો તે બાઈસ ભેદ બોલીને કહ્યો. તે એક ગુજરાતી છાપો હતો, કે જે પેલા કોલોન-વાટરવાળાએ આટલીને વીંટીને આપ્યો હતો, અને તેના ઍડીટોરયલ સહા ઉપર આવેલી જાહેરખબરોમાંની એક ખુદ તેમનેજ લગતી હતી !

મા તાબુબ થઇ ગયાં, ને પરિને તે અખબાર દાયમાં લઇ તે જાહેરખબર મોટે આદે નિચે મજબબ વાંચી:—

“ પતો જોઈએ છે.”

“ મરનાર મી. સોહરાય મનચેરજી મોદીનાં વિધવા ને દીકરી હાલમાં ક્યાં છે તેનો પતો મેલવી આપનારને ઇનામ આપવામાં આવશે. પતો મેલવી આપનારે આ પત્રની ફેરમાં નંબર ૮૬ ને તરત લખવું.”

આ શું ? કોણ એ કીસમે ચેટલી આતુરતાથી તેમની બાળ કાઢવું ને માંગતુ હતું ?

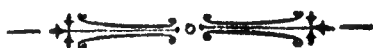
“ શું મુંબઈમાં આટલાં બધાં આપરાં જાણીતાં પીછાણનાં જાણેય કે આપરે અહીં છંદ્રએ તેઓએ કોઈએ આએ પેપર વાચ્યુંજ નહીં હોશે, મમા ?” પરીને તે વાંચી રહેતાં તેટલીજ અન્યબીથી જરા વિચાર કરી સવાલ કર્યો.

“ ઉવે મરે, જણેજણુ તો જાણે ને એમ કેમ ?” માસીએ પણ ટાહુકો પુર્યો.

પણ નાજાં ઘણાં ઉંડાં ને ગંભીર વમાસણમાં ઉતરી ગઈ હતી. “ કોઈ બી બેહેસ્તીનો માંગનાર હોવો જોઈએ,” તેણીએ અંતે વિચારવંત અદાઓથી કહ્યું, “ ને તે આપુને સતાવે નહીં ને દુખી થયલાંને વધારે દુખી કરે નહીં તેજ મકસદથી કોઈએ તેને આપરો અતરેનો પતો આએ જાહેરખબરના જવાબમાં અત્યાર સુધી આપેલો નહીં હોશે; બાકી આપ્યો હોતે તો અત્યારે તો કેવારેકનો તે આએ તરફ પુગી ગીયો હોતે !”

પણ અજબ જેવું કે તેની બાહોશ માતાની આ ગણત્રી ને અનુમાન તે આતુરી બાળા—પરીનનાં ધ્યાનમાં ઉતરી શક્યાં નહીં. “ એમ નહીં હોય, મમા !” તેણીએ જીક્કર કરી; “ પપાનો માંગનાર બાર બાર તેર તેર વરસ તક કાંઠાં મરી રહે કે રહી રહીને તે અત્યારે આપરી સોહોધ ખોલ ચલાવે ? મને તો આએ જાહેરખબરમાં કાંઈ બી બેઃ લાગેજ. તમે પોતેજ એનો જવાબ કરો તો શું છે ?”

“ મને બી એમજ લાગે,” માસીએ વળી પરીનને એકમત થતાં ઝટ મત ઉચાર્યું. “ એમ કાંએ નહીં હોએ, નાણુ દીકરી, કે કોઈ માંગનારને બદલે એ રૂરા બેહેસ્તીનો કોઈ આપનારજ હોય ? બેહેસ્તીએ હારા વખતમાં તેને ધીરેલું હોય ને તેનો હારો વખત હાલમાં હોય તેથી તે પાછું આપવા કરતો હોય તો ? ધરતી પરથી દીન ઇમાન કંઈ બધાંનાંજ ભુહરાઈ કે ઘહુરાઈ ગીએલાં નહીં હોય તો, માહરી માએ !”

પ્રકરણ ૯ મું.

આ સઘળી તકરાર અંતે નાનના ખ્યાલમાં ઉતરી. તેણીએ ઘણો ગંભીર દરયાફત કર્યો, ને ત્યારે તેણીને ખી લાગ્યું કે તે પોતાનાં અનુમાનોમાં બેશક ભુલથાપ ખાતી હતી. કદાપી તે જાહેરખબર આપનારને એ અખખારનાં વાંચનારાંઓમાંથી કોઈએ મજકુર તેની એ જાહેરખબરનો જવાબ નહીં કર્યો ને તેમનો પતો નહીં આપ્યો તે એજ દયાના ખ્યાલોથી હોય, અથવા તો “સાંઘ ગયા, સાંઘની શરમ લેતા ગયા” તે કેહતી મુજબ લોકોએ ‘એ ખતરાતમાં કોણ માંથુ નાંખે?—કોણ જાણે શું હોય ને શું નહીં!’ તે સખખથી, કે વળી નહીં તો સરયામ બેરીકરી કે બેદાદીથી ખી તેનો જવાબ નહીં કર્યો હોય, પણ તેણે પોતે એક જવાબ કરવો શું સજવર ન હતો? અરે રે, તેઓની દલીલતા દીન ઉગે વધતીજ આવતી હતી તેનો જીવતો ને મોજુદ પુરાવો હાલની આ તેની માંદગી હતી, અને ત્યારે તે કેમ, જો એમાંથી બચવા જોયું કાંઈ થતું કે મલતું હોય તો, વાહીયાત શીકરોને લીધે તે સોના મોહોર જેવી તક જતી આપે?

કદીને જો તે જાહેરખબર આપનાર કોઈ માંગનાર ખી નિવડ્યો તોએ શું થયું? “હતું શું—ગયું શું—ને ચોર આવે તો ખીહીવું શું?” તેઓની પોતાની હાલત ‘આવા નાહે ને તાપે’ તેવી હતી તેમાં વળી માંગનાર આવીને તે શું નવું ખોલી ખાવાનો હતો? એ બધા ઉપરાસાપરી વિચારોથી હીંમત પામી અંતે નાનનાં તરતજ ને તેજ દિવસના ટપાલમાં તે અજમ જેવી જાહેરખબરનો જવાબ કરવાને હીંમત ધરી, ને તેણીએ નિચે મુજબ તે જવાબ કર્યો:—

“મરનાર મીં સોહરાબ મોદીની દુખી વિધવા નવાજખાઈ પોતે નંબર ૮૬ ની જાહેરખબરનો આ જવાબ લખેછે. તે હાલમાં પોતાનાં ગરીબ ખચ્ચાં સાથે વસાઈમાં કાલ્લા આગલનાં પેતાનાં બાપીકાં મુફલીસ ઘરમાં રહેલી છે, ને મા દીકરી ગરીબી ને મોહોતાજીથી છેક મરતે હાલ પોંદ્યેલાં છે. જો જાહેરખબર આપનાર કોઈ દાદખાં દોસ્ત હોય તો તેને અમો નિરાધારોની દાદ લેવાથી ખચ્ચીત પુન પોંદ્યશે.”

તેણીએ તે પેપરની ઈરમાં તેનું શિરનામું કર્યું, ને બે દોહ્યાંની તીકીટ લગાવી તેજ રાતના ટપાલમાં લાગુ થાય તે માટે માસીને થાવે થાવકે હાથે પોસ્ટ કરાવ્યું, ને માસી ખીચારી બિજી મરતખા

એકપગી સાડીનું છીછકું, પાછું વીંટાલી બળર તક ઢકકો ખાઈ તે પોસ્ટ કરી આવી.

તે પછીથી નાળાને એ વાતના સંબંધમાં એક નહીં ખમી શકાય એવી અધીરાઈની બોખાર લાગુ થઈ. તે કાગળનો જવાબ આવશે કે નહીં—જવાબમાં કાંઈ સાઈ થવાનું હોશે કે નહીં—કોઈ બસો ચારસોની બી દયા કરવા જેવું નિકળશે કે નહીં એના એ સવાલો પોતાનાં મનને પુછતી તે એટલી એમાર ને એઝાર થઈ કે તેની ઉંઘ ને ભુખ પણ તેને છોડી ગયાં !

પરીને, તેથી, ઘણો પરયારો કર્યો. તેની માતાનો એ તવલાત તેનાથી બેધ શકાતો ન હતો, માટે સમજાવીને તેમજ ધમકાવીને તેણે તેની એ અસરની અસીરીથી બાજ આવવા બેસું તેને અવારનવાર ઘણું કહ્યું, પણ નાળાનાં મનને કશીજ શાન્તી થઈ શકી નહીં.

એમ દિવસો ગળડી ગયા. જ્યારે કોઈ વાતને માટે આપણે અધીરાં પડ્યે છીએ ત્યારે તે વાતનો ફેસલો બી થઈ જતો નથી, ને વખત પોતે બી આપણું પાકવવાજ ચાહતો હોય તેમ ધીમે ધીમે ને હડીલો થઈ જાણે છે ! અને તેમજ ધીમે અને હડીલી ચાલના તે દાહાડાપર દાહાડા ગળડી ગયા, પણ નાળાના જવાબમાં વળતો જવાબ, અફસોસ કે, કશોજ પાછો ફરી વળ્યો નહીં !

તે ટપાલને ટાઇમે બળર તરફના ઓટલાપર આવીને બેસતી, ને દુરથી લાલ ડગલાવાલા પોસ્ટમેનને તે તરફ આવતો જોતી કે તેનું જીગર ઉછળીને તેનાં ગળાંમાં આવી ખુટી બેસતું; પણ જ્યારે પછીથી તે ટપાલચી તેનાં ખડ્યાખરખર ઘર ભણી એક આડી નજરે જોવાને બી બદલે સામે સીધો ને સીધોજ ચાલ પકડતો ત્યારે નાઉમેદીની એક સરદ હાય સાથ તે પાછી ફરી ઘરમાં જતી રહેતી.

તે પોતાને માટે એમ એટલી આતુર થઈ ગઈ નહીં હતી એમ તો ઇનસાફને ખાતર કેહવું ઘટે છે. તેને તો હવે નક્કીજ લાગ્યું હતું કે તે પોતે ધીમે ધીમે મરતી આવતી હતી, ને જલ્દીજ તે હવે પોતાના શીરછત્ર ભરથારને મળવા મીનોઇમાં પોંહચવાની હતી; અને તેથી તેનું જવું થાય તે પેહલાં પ્યારી પરીનને માટે તે થોડી ઘણી બી બેરીકર થવા ચાહતી હતી, વાસ્તેજ તે બહાલી માદર એવી અધીરી ને હવેરી બહાવરી બની ગઈ હતી. પરીનને પોતાને જે વાતનો ગમ ન હતો તેનો

તેણીને (તે માતાને) તો અણહદ રાત ને દિવસનો અફસોસ હતો. પરીન હાલમાં ૧૭ વરસની, બર જોખનના બાહારમાં ખીલતી એક તનોમન મધુરી બની હતી, ને અરે, શું તે મુકાબલો નહીં કરી શકાય એવી તેની મનોહર સુંદરતા આ જંગલનાં એકાંતમાંજ ખીલીને ફના થવા સરળઈ હતી? તે પરણવા લાયક થયલી પુત્રી શું પરણ્યા અદરાયા વના આ જંગલનાં બીતરમાંજ લશ્મ રહેવા ને ગુજર પામવા જન્મ પામી હતી? કોઈ ખી કુળવાન કુટુંબનાં ઘરને શોભાવે ને પાવન કરે એવી પરીન જુનામાંજુના ને ફાટાટુટા પોશાકોથી ટકેવકે જાન અને માન તકાવતી હતી, અને દાહ રોટલી ખાઈને બેભાગ પોતાનો ગુબરો કરતી હતી તે જોઈને કેઈ માયાળુ માવતરનું હૃદય નહીં બેદાઈ જાય?

એક દિવસ પોસ્ટમૅનનો વખત થઈ જવા કેડે તે માતા નાઉમેદ હાલે ઘરમાં પાછી ફરી સીવતી બેઠેલી હતી, ને પરીન ખી તેની બાજુમાં તેને મદદ કરતી બેઠી હતી. ખરેખર, તેણીએ કરેલા પેલા જવાબનો પ્રત્યુત્તર ફરી વલવાની કમનસીબ નાજાંએ હવે તો લગલગ તદનજ ઉમીદ છોડી દીધી હતી, કેમજે તે વાત જન્મ પામવા પછી ખી કાંઈક દિવસો ગબડી ગયા હતા; એમ છતાં પોસ્ટમૅન માટેની પોતે જરી રાખેલી પોતાની સરેસ્તાની તપાસમાં ફરી એક વાર નિષ્ફળ ને નાઉમેદ થવા કેડે નાજાં હાલમાં ઘરમાં આવી પરીન જોડે અંદરના ઓરડામાં સીવવા બેઠેલી હતી, તેટલાં બાહરે કોઈ બેઠનો ટાંગો આવી લાગવાનો અચ્ચુચ ધમધમાત થઈ રહ્યો, ને તે બંને અબજાઓ એકદમ ચોંકી !

એ શું? એ કોણ?

બાર વરસના અરસામાં આજ તક એ તેમનાં કંગાળ ઘર આગલ એક ખી વખત એક ખી ટાંગો આવ્યો ન હતો, ને આજે એ શું ને એ કોણ?

પરીન પદ્મકરી મારીને બાહરે દોડી, ને આગલાં બારણાંમાં ચીમઈને બાહરનું જોવા લાગી. બાહરના વરંદાપર કોઈ પારસીની પરપુજના માસી જવાબ કરતી હતી, ને નાજાં ઉંચે દમે થસ થઈ પોતાની બેઠકમાં, વેરાયલા હાથ પગે બેસી રહેલી, તે સાંભળતી હતી.

“ જી સોહરાબજી મોદીનાં વીધવા અહીં રહેય?” તે પારસી પુછતો હતો.

“ હા, બાવાજી, આવો મરં, ઘેરમાં આવો, બાપા; જરા અહીં

થોભો, હું જઈને તેનાને બોલાવી લાઉં.”—ને માસી જ્યાં પરીન ને નાનું હતી ત્યાં તે અજબ જેવા સમાચાર કેહવા ઉલટમંદ દોડી આવી.

પણ તે પારસી કાંઈ તેને કેહવામાં આવ્યું હતું તેમ અદ્યથી થોભ્યો કે ખોટી થયો નહીં. જાણે બાપનાંજ ઘેરમાં આવ્યો હોય તેમ તે તો બેઘડક ને બાહીમત તે માસીની પુઠ્ઠપુઠ અંદર ચાલી આવ્યો, ને નાનું તેને જોતાં એક “આવોજી” સાથે ચમકી ઉઠી.

તેને કાંઈ સાડી પેહેડવા ધસી ધામીને દોડી જવું કે લરાઇ જવું પડ્યું નહીં. જેઓ ખાન્દાની હોય છે તેઓ સલુકમાં સમજવાલાં હોય છે. ઘણીના દોસ્તો આવે તો સાડી પેહેડવા નહાસી જાય, ને બારણેના બેઅદ્ય ફરયાઓ સામે કલાકના કલાક સુધી પલાંડા મારીને સાડી વગરનાં બેમલાહજેપણાંથી કામ લીચે તે અલણુ વર્ગની નાનું નહીં હતી. તે તો આ જંગલનાં એકાંતમાં બી સુતરાઉ તો સુતરાઉ પણ સાડી પેહેડીને સલુકથીજ હંમેશ ફરવાવાલી હતી. તે પોતાનાં સારાં સોઝ સલુકનો પોતાની બેડીને દાખલો બેસાડવા માંગતી હતી, એટલે તેને પોતાને અવલથીજ સલુકથી વરતવાને બેવડી ફરજ થઇ પડી હતી.

એટલામાટે એક અદ્યવંતાં “આવો” સાથે નાનું ચમકી ઉઠી, કે જ્યારે “અહીં બેસોજી” કરીને વળી પોતાના મીઠા વાંસળી જેવા મધુરા અવાજે આવકાર આપતાં પ્યારી પરીને એક જુની પુરાણી લાકડાંની બેઠકની ખુરસી આગલ બેંચી આવી.

તે પારસી બેઠો.

તે રોબદાર, દમામદાર દેખાવતો, એક કોઇ બાલ પાકેલો બુઢો હતો. તે ડગલી પાઘડીમાં સંજ્જ થયેલો હતો, ને તેની દરેક અદા મોટાં શ્રીમંતપણાંનોજ અબ્યાસ કરાવતી હતી—હાથમાં જડી સોનેરી મુઢી એક જડા બકરા જેવી લાકડી હતી—ને તેનાં પાકેલાં ઝુલકાં જે પાઘડીમાંથી ડોક્યાં કરી રહ્યાં હતાં તે તેનો એક જાણે બાપીકો તોર બતાવી સાંભેલાલાને સાંભી હીંમત ને ધીરજ આપતાં હતાં.

“મને પુછોજી, બાવા?” નાજાંચ તે બેઠો પછી તેને કશું બોલતો ન જોઇ સવાલ કર્યો, પણ નહીં; તેનો બી તુરત જવાબ કરવાને બદલે તે પારસી તો હજી પોતાનો સોનેરી આછગ્લાસ આંખે ચઢાવી તે આખા આરડાની કંગાલ્યત ધીરજથી ને બારીકથી તીકરીગોપ કરવા પડ્યો! શું તે કાંઈ અત્રે “સરવે” કરવા આવ્યો હતો?

એ “સરવે” માં હવે તેની જૈફ ચશ્મો ફરતી ફરતી ધ્યાનથી એકાદ પલ પરીન પર જઈ ઠી, ને ત્યારે અન્નયખીનાં એક આહુથી ખરાં દીલની વખાણુ જોડે તે એ મધુરી બાળા તરફ જોઈ રહ્યો!

“એ આએ કાણુ?”

નાજનાં સવાલનો જવાબ કરવાને બદલે, ને સમ્મતાના કાનુનો મુજબ અવલમાં પોતે કાણુ હતો, શું માંગતો હતો, ને તે તરફ કાંએ આવ્યો હતો તે બધું સમજવાને બદલે તેણે પેહલું જે પુછ્યું તે પરીન જણી બેઠા અન્નયખી ને વખાણુથી જોતાં એ હતું કે “એ આએ કાણુ”?

“જુ એ માહરી દીકરી છે, બાવા; મરનાર સોહરાબશાહનું કમનસીબ બચ્યું.”

પરીન તો એ વખતે એટલી ઓસ્કાઈ ને ગલરાઈ ગઈ કે તે તો નીચેથી ઉપર ખી જોઈ નહીં શકા! તેણીનો આ કાસમનો તેણીની સુંદરતા માટેની એક ત્રાહીત—એક પરાયા મર્દની વખાણુનો અનુભવ કેવળ નવીન ને પેહલોજ હતો!

“આવ, માએ, માહરી પાસે આવ! શરમા ના, ખીહી ના, દીકરા, આવની માહરી પાસે?” તે જૈફ આસામીએ અજબ જેવાં હૃતથી પરીનને પોતાનાં પાસાંમાં બોલાવતાં કહ્યું, અને ત્યારે પરીન અને નાગને મુતલગ સહમજી નહીં શક્યાં કે એ અજબ જેવો પરાયો પદોણો, જે એમ અહીં ચાલી ચલાવીને જાણે ઘેરબાર માંડતોજ ચાલ્યો આવ્યો હતો તે હતો કાણુ?

પ્રકરણ ૧૦ મું.

એ પારસી કાણુ હતો?

એ પારસી કાણુ હતો? એ પારસી કાણુ હતો કે જેની જૈફ ચશ્મો પરીનપર ઠડતાં તેનો આત્મા જાણે એકદમ અન્નયખી ને ખુશાલીમાં ઠી ગયો?

તે અજબ થયો કે એ કાણુ હતી? એ કોઈ જીન્નતની હુબહુ હુરી હતી કે આ ફાની જેહાનની આયદે ફના થનારી માટીની એક પુતલી?—અને તે મરનાર સોહરાબની કુમારી પુત્રી પરીન હતી એમ

માહિતી થતાં તેણે તે બાળકોને બધાં ખરાં દીલનાં હેતથી પોતાની પડખે તેડીને, ત્યાં બેગાં થયલાંઓની અન્યબી વચ્ચે તે ઓશકથી લાલ થતી મધુરીને હેતથી પેટમાં ચાંપી તે બુદ્ધો ન્યારે બગલગીર થયો, ત્યારે કેહવાને અન્યબંધેવું છે કે પરીન જેવી તુમાખી, જે ભલા ધનેતરની બી તુંભા નહીં કરે તેવી તે જાણે પોતાના બેહેસ્તમુકામ પામેલા આપનેજ મલતી હોય એવી કોઇ હેતાળુ લાગણીઓથી જાનજા અન્યબ થતી તેને તેટલાંજ ખરાં દીલનાં હેતથી મળી !

“ત્યારે તમે મને હજી ઓરખ્યો નહીં, નવાજ્યાઇ?” તેણે તે પછી નાજાં તરફ ફરીને પાછું પુછ્યું—અને તે હસ્યો.

“નહીં, બાવા, હું તમોને કાંઠાંથી ઓરખું? મેં તો જ તમોને કદી જોયાજ નથી!” નાજાંએ દરેક પળે વધતી આવતી જાણાસા ને વધતી આવતી અન્યબીથી કહ્યું.

“હું છ છ મહીના થયા તમો લોકને સાડ રટરીમાં પરેલો ઉતો,” તે બુદ્ધાએ હવે ઘણી ગંભીરાઇથી કહ્યું, “અને અંતે આજે પરવરદેગારના હુકમથી હું તમોને જોવા ને મલવા પામ્યોજ એ ખરી શુકરગુજરી છે. નવાજ્યાઇ—નાજાં, તું માહરી બેહેન છે, કેમજે હું તાહરા મરનાર આવં-દનો માએજ્યો ભાઇ નાદર છેઉં.”

નાજાં, એ સાંભળતાં, એકદમ ચમકી ઉઠી !

“કોણ, નાદરશાહ? કેમ બને?” તે ભારે અન્યબીમાં પુકારી ઉઠી; “તેવણુ તો—તેવણુ તો—બેહેસ્તી કેહતાતા જે તેવણુ તો—”

“બોલ, બોલ, એટલી અચકાએજ શાંતી? તેવણુ તો દરયાનાં દુબીને મરી ગીયાતા એમજ કેની? તાહરા બેહેસ્તી તુંને મારે સાડ એમજ કેહતાતા કેની?”—અને તે ખુશ મિનનજે ને મોટે સ્હાદે હસી પડ્યો. “બાઇ, મુવેલાં માણસો કદી પાછાં આવતાં નથી, ને હું તો પાછો આયોજ ત્યારે હવે બી તાહરી ખાત્રી થાએજ કે નહીં કે હું જીવતોજ છેઉં? હું કોઇ ઠગારો નથી ને મરનાર નાદરને નામે તુંને ધુતી છેતરીને તાહરી સાથ કોઈ ઠગાઇ રમવા આયો નથી એમ તો તાહરી ખાત્રી થાએજ કેની?”

“ઓ હા રે મરં,” નાજાંએ ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું,—ને તે અબળાનાં દેખીતાં હેતનું એ જોશ તે જોડ આસામીને ગમ્યું હોય એમ દેખાયું.

“ મને માહરાં બાપીકાં ઘેરમાં કોઈ ગણકાવતું કે ચાહાતું નહીં,” નાદરે હવે ખુલાસો કર્યો; “ ફક્ત તાહરો વર તેનો ખવાસજ અસ-લથી દયાળુ હોવાને લીધે માહરી દયા ખાતો હતો—બાકી તે મોટા ઘરખટલામાં બીજું કોઈ માહરી જરા બી દરકાર કરતું ન હતું—માહરા બેહેસ્તી બાપ બી નહીં! અલખત હું કબુલ કરું છું કે હું પોતે બી ઉતોજ ઘણો ખુરો. હું બધી જાતના છંદમાં ને ફંદમાં ખુરો હતો, ને માહરા બાપ માહરાથી ઘણાજ કાયર થઈ રહેલા હતા, એટલે એક દાહરે ભેજાંમાં બહાર આવી જતાં હું ગુપચુપ ‘એરમોબ્યા’ સ્ટીમરમાં અમેરીકાની પેસેજ કરાવી ચહરી બેઠો! એ પેસેજ જોગું મેં જે જે કમાવેલું ને તફાવેલું હતું તેમાંથી સારાં નસીબે મેં બચાવેલું હતું. હવે સ્ટીમર ભરદરયે ખરાબે લાઘવાથી લાગી, ને બધાં સ્ટીમરમાંનાં નીરાધાર નાશ પામી ગયાં, કે જ્યારે ખુદાવંદ કરીમની કાંઈ અજબજેવી દયાથી હું ધારું છું જે એકલા હુંજ બચવા પામ્યો. લાઈફ બોટો ઉતારવા જેટલો બી એ સીતાબી મોહતે કોઈને વખત આપ્યો હતો નહીં. ફક્ત સ્ટીમર ખડકપર એક ચકરડી જેવા મગતરાંની પેઠે બે ચાર આંટા ચક્કર ચક્કર ફરી, અને તેનું ગાબડું જોતાં જોતાંમાં નિકરી ગીયું! એ વખતે હું ફૂલ ફોર્સમાં દરયામાં પરતાં એકદમ દુર નિકરી ગીયો, ને તરવાની તાલીમ મેં અહીં ને અહીં ઘણીજ અચ્છી કાસમે લીધેલી હોવાથી થાકી ગીયો ત્યાં સુધી તે પાહાર જેવા ઉછરતા મેં જાણ્યા સામે લડીને મેં પોતાને નજદીક છ કલાક પાણીમાં ટકાવ્યો. એમ કરતાં હું ક્યાંતો ક્યાં નિકરી ગીયો, ને પછી માહરી બાજુમાંથી પસાર થતી એક ડચ બોટ મને દયાથી ઉપારી લીધો ત્યારે હું લગભગ આખર થઈ ચુકેલો હતો!”

“ ઓ ખુદા, કેવું અજબ જેવું!” પરીને દાંતમાં આંગણાં લઈ અજાબથી કહ્યું.

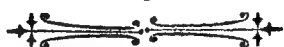
“ હા, મગર, ખુદા રાખનાર હોય તો તે હર બાંહણે ને હર રસ્તે અજબ જેવા ને કરાંમતી સંજોગો ઉભા કરીને બી રાખી જાણે છે,” નાદરકાકાએ જરી રાખ્યું. “ તે ડચ બોટપરના ડાકટરની સવેલાની મદદથી માહરો જાંન ઉગર્યો, ને તેઓએ મને ચીનમાં ઉતારી દીધો. ત્યાં હું નીરાધાર ઘણો હાડમાર થયો, પણ પછીથી એક મુસાફર ઇંગ્લેન્ડમાં આને માહરી દયા આવી, ને તેણે મને પોતાની નોકરીમાં લીધો. સારાં નસીબે તે એક અમેરીકન સંટોળ્યો હતો, કે જે ત્યાંની સોનાની ખાણોને લગતાં પોતાનાં કામકાજ સારજ તે તરફ ફક્ત ટુંક મુદત માટે આવેલો હતો,

ને તે અમેરીકા પાછો ગીયો ત્યારે ઘણી ખુશીથી મને સાથે લેતો ગયો.”

“પણ ત્યારે અહીં તમારા દુસ્મેનનો દાહરો દીસો થયો તોખી જી તમે કોઇને કંઈ લખ્યુંજ નહીં જે તમે અખર્ષ રહ્યા હૈયાત ને સલામત ઉતા ?” હવે માસીએ તાબુખીનો તાહુકો પુરયો.

“અહીં મને ગણતુંતું ને ચ્હાતુંતુંજ કોણ ?” તે પારસીએ હસીને કહ્યું. “તે વખતે માહરી આંખ આસપાસ એક જાતનો અંધાપોજ ફરી વરયો હતો, જેથી અહીંનાં મને અવલ તો કોઇ યાદ આયાંજ નહીં, ને યાદ આયાં ત્યારે તેઓને કોઇને માહરી કશી દરકારજ નથી એમ જાણી મેં કોઇની કશી દરકાર કરી નહીં. હું તો બસ યાહોમ ત્યાં પૈસા કમાવા ને જમા કરવા પડ્યો. હું જાણે માહરું દીન ઇમાન ખી પૈસાના લાલમાં ભુલી ગીયો, ને ઘેરખાર સગાં વાહલાં સોને માહરાં મનથી સદાનાં ઓવારનીવાર કરી ત્યાંજ મેં માહરું ઘેરખારકીધું, કે જ્યારે નસીબદેવી જાણે મને નવાજીને નેહાલજ કરવા તે તરફ ખેંચી ગેઇ હોય તેમ હું ધુરને હાથ લગાડું તો તેખી સુન્નું થઇ જાયે તેકીસમે તે ખાલીકની માહરીપર નવાજીશો ચાલુ થઇ. હું જે કરું તેમાં ફાવતોજ ગીયો, ને માહરા માલીકના મરવા પછી જેતાં જેતાંમાં તેના આઇતા ધંધાનો હું ઘણી થઇ બેઠો, જ્યારે ખાતાં ખરચતાં ખુટે નહીં એટલું બિસ્વાર પેદા કરવા પછી ફકત છેલ્લાં બે ત્રણ વરસ પર મને માહરું વતન અંતે દૈયે ચઢવા લાગ્યું. તેટલું ખી નહીં થતે, અલખત જે માયાની જાળમાં હું તે તરફ પરેલો હતો તે સેવટ સુધી સલામત હોતે તો; મગર ખુદાતું ચ્હાતું જીદુંજ હતું. જેઓને તે તરફ હું માહરાં પોતીકાં જાણી શકું તેઓ બધાં એક પછી એક મને મુકીને ચાલતાં થયાં—” ને હ્યાં તેણે ચશ્મો ઉંચકી પોતાના મોટા રેશ્મી રૂમાલવડે એક આંસુ લુછ્યું.—“ને ત્યાર પછીની માહરી ધનવાન પણ તદન એકલી પરી ગયલી જીંદગીમાં અચખુચ મને માહરાં વતનની યાદ થઇ, ને તે ધામ જેતાં જેતાંમાં મને અકારું થઇ ગયું! હું હજી ખી નથી સમજતો કે એમ કાંચે થયું. ચાલીસ ચાલીસ વરસ તુલક જેનો મને કદી ખ્યાલ વટીક નહીં થયો હતો તેની હવે યાદ થતાં જાણે માહરો જીવ એ તરફ તણાવા લાગ્યો. હજી વધારે ખરું કેહું તો મેં માહરા સોહરાબને એક રાત્રે સ્વપ્નામાં જોયો,”—ને નાજાંની આંખમાં તરત દરયા ઉભાઈ આવતા જોઈ તેણે ટુકું કરતાં કહ્યું, “ને ત્યાર પછીથી આંચે તરફનું ખેંચાણ મને કંઈ એવી ઓર કીસમે પ્યારું થઈ પરચું કે અંતે તે તરફ બધું માહરું વેચી સાટી હું એક બાદશાહી દોલત સાથે, કોઇને ખી તે તરફ કયું

જણાવ્યા વગર, જેમ અહીંથી ઉપરી ગીયો હતો તેમજ, આએ તરફ આવવા એક દાહરે એકદમ ને અચાનક અત્રે ઉપરી આવ્યો !”

પ્રકરણ ૧૧ મું.

તેઓ બધાં અજાણીમાં થસ થઇ આ બધી અજાણજેવી કેફયત સાંભળતાં બેડાં હતાં. ખચ્ચીતજ નાજાનાં તો જાણે, આવો એક વાલી તેમનાં મોટાં દુખમાંથી તેમને ઉગારવા તેમનો હાથ ધરતો અંતે આવી લાગ્યો હતો એ, માનવામાં બી આવવું ન હતું ! આ કોઇ દગાબાજ સ્વપ્નો તો ન હતો ?

પણ સ્વપ્નો કેમ હોય ? દેખીતી રીતે દયાળુ દાદરે દયાનો હાથ લાંબાવી અંતે તેમની દાદ લીધી, ને આ કોઇ શીરેસ્તાને અત્રે ઉતાર્યો હતો. આહા, એમ કાંએ નહીં હોય કે જે બહાલા મરનારે પોતાની હૈયાતીમાં તેમનાં દરેક સુખની કાળજી કરી હતી તેજ તેમનાં દુખથી મીનોઇમાં બી દાઝી પોતાના લાઇને એ દુખી નિરાશ્રીતોને આશરે મોકલવા તે હંમેશગીમાં બી આગળ પડ્યો હોય ?

“અત્રે આવ્યા પછી મને બધી હકીકતથી વાકેફ થતાં ઘણી જેહમત થઇ,” નાદરકાકાએ આગલ ચલાવ્યું. “હું તો માહરા સોહરાબને પેટમાં ચાંપવા ને તેનેજ માહરો વારસ કરવા હરખભેર આવ્યો હતો, માટે અહીં આવ્યા પછીથી તેનાં લગન તેમજ તે પછીની તેની તારાજના સમાચાર મેં મોટાં દુખ ને મોટી તાણુબીથી સાંભર્યા. હવે તો હું બધું જાણીનેજ આયોચ. એ માહરો ગાય જેવો ગરીબ ભાઇ લોકોનું ભલું કરવામાંજ અટવાઇ મુવો, ને છેલ્લે તમે માએ દીકરીની આએ બધી ફેજ થઇ તે બધું મને રોશન છે. મુસ્કેલીમાં મુસ્કેલી મને એજ ને એટલીજ થઇ જે મને તમારો પતો મલી શક્યો નહીં. ખુદા જાણે કાંએ કોઇએ મને તે ખતાવ્યોજ નહીં ! અલખન હજી મુંબઇમાં હું માહરાં ખરાં નામે જાહેર થયો નથી, પણ મેં અત્રે આવીને માહરા સોલી-સીટરો નક્કી કીધા, ને તે લોકની મારફતેજ મેં બધું કામ લીધું છે.”

“પણ જી તમોને માએજાએ લખેલો અમારો જવાબ બી ટાઇ-મસર નહીં મલ્યો ?” પરીને પુછ્યું.

“તે તો મલતે, દીકરા,” તે કાકાએ ઘણાંજ હેતથી કહ્યું, “પણ તે વખતે હું જરૂરનાં કામે થોરાક દાહરા કલકતા ગયલો હતો, ને ત્યાંથી

આવ્યો ને મને તમારું કાગળ મળ્યું તેવો તરતજ હું અહીં આવ્યો. હવે મને કેહોની, નાનું, પરી, તમે એક મને જીવતો જંગલો પાછો ફરેલો જોઈને ખુશી છેવો કે નહીં ?”

“ઓ હા રે મરું,” નાનુંએ પાછો ઉલટમંદ જવાબ કીધો. “એ તો તમે કેહોજ તેમ તમે જ નરાધ ભરેલા પાંચ પૈસે સુખી પાછા ફરેલા છેવો, પણ જે ખાલી હાથે આયા હોતે તો તે ખી મને તો એટલુંજ ગમતે !”

“હું ખી ઘણીજ ખુશી થઈ, કાકાજી,” પરી ને હસીને કહ્યું. “તમે મને કોટી કરવા પાસે બોલાવી ત્યારે ખુદાએ જાણે મને કેમ તમારીપર એકદમ હેત આયું ! હું ખી ઘણીજ ઘણીજ ખુશી છેઉં, કાકાજી.”

“ત્યારે અંતે હું મહારાં આપીકાં ઘેરનો માહરો કરાર પાછો પાંચે ખરો,” તે જૈફ આસામીએ લાગણીએથી ધ્રુજતા અવાજે મોટા સંતોષ સાથે કહ્યું, “ને ત્યારે જે મુવાં તરફની ફરજ મેં વરસો તક વીસારી દીધીતી તે તમે વહાલાંએ તરફ એવરી ને ચોવરી મોજથી હવે પછી અદા કરી હું માહરી બાકાની જીંદગી સુખથી ને સંતોષથી પુરી કરવા ઉમીદ રાખુંચ.”—ને તે પ્યારી પરીનને પાછો ને પાછો બગલગીર થયો. “માએ, હવે તું માહરા બુઢાપાનો કરાર થજે. તુંને આએ જંગલ ને આએ એકાંત જાજતુંજ નથી. તુંને તો—”

“ઓ કાકાજી, એમ ના બોલો, આ !” પરીને અરધું હસી પડીને અને અરધું રડી દઈને માંગી લીધું; “તમે શું અમેને અહીંથી લેઈ જવા ધારોજ ? ઓ, મને અહીં કેવું ગમી ગીયુંતું !”—અને ત્યારે નાનુંએ એ છોકરીને આ એકાંતની કોઈ જે અજબ જેવી મોહીની લાગી ગઈ હતી, ને બાહેરની ઘોંઘાટખોરી ને દુગારી દુન્યાથી અલગ અત્રેનાં એકાંતમાં રહેવાતું જે હૃદયી જ્યાદા ગમી ગયું હતું તે સઘળી વાત વીગતથી બ્યાંન કરી તે કોસાને કહી, ને ત્યારે તે કોકો તાબુખીમાં તદન ગીરફતાર થઈ ગયો.

“નહીં, માહરી દીકરી, તું એમ જંગલમાં કરમાઈ જવા સર-જનજ નથી,” તેણે તે પછી પાછું કહ્યું, અને પછી તરત વધારયું, “લે ચાલો વારું, હાલ તો મને કકરીને લુખ લાગીછ; કંઈ છે ઘેરમાં સારું સારું પકાવેલું કે ?”

નાનુંએ દઘાઈને માસીનાં મોંહ લણી જોયું ! તે બંને ફગલાયલાં ને ગભરાયલાં દેખાયાં, પણ પરીન હીંમતથી તેમની વારીએ આવી.

“ઓ મમા, પણ એટલાં બીહોજ કાંએ જો? કાકાજી કંઈ લાકરી લેધને મારવાના છે? લેઓની, હું ખરી વાત એવણને કેહી દેઉં. કાકાજી, અમે તો ઘણાંજ ઘણાંજ ગરીબ છઈએ—ગરીબ તે એવાં જે અમારે તાંહાં આજે કંઈજ પકાવેલું નથી! ફક્ત દાર ઓરેલી છે તે ને રોટલી અમે તો ખાવાનાં છઈએ!”

“ફક્ત દાર ને રોટલી?”—ને તે ડોસાએ વળી પરીન તરફથી મોંહડું ફેરવી હાથની એક અછાતથી આંખમાંનું એક આંસુ ખંખેરી નાંખતાં તરત વધારયું—“ન્યામત, દીકરા, તે બી ન્યામત છે, પણ મને ભુખ વધારે લાગેલી છે તેથી, નાનનંમાએ, કંઈ સારું સારું મંગાવી લેવો, ને હું કસ્ટી કરીને જરા બની લેઉં તેટલાં જમવાનું તૈયાર કરો.”—ને તેણે, એમ કેહતાં, પોતાની ખચખચ ભરેલી પાકીટબુક ખેંચી કાઢી નોટોના ચોડામાંથી એક નોટ જે નાનનંમે આપી તે રૂપ્યા પચાસની હતી.

હવે માસીની આંખમાં તેજ ને પગમાં વીજળીની ચમક ચહડી આવી! “ઓ લાવ રે માહરી માએ, હું જાતે જઈને કંઈ હારું જેવું બગર વહાવી બ્રાઉ?”

“ડોસાં, તમે કાંએ નાહક તરફી લેઓજ?”—અને નવલુને જોઈને વધારયું, “આએ છોકરો તમારો કે! જીવતો રહે; જા બેટા, તું કંઈ બગર કરી લાવ.”

પણ માસીએ માન્યું નહીં, ને તે ઉલટમંદ મા દીકરો આ નહીં વડી રાખેલા ને તદન નવાઈજેવા તે ઘરમાં થયલા નવા ફેરફારપર તાબુબ થતાં બગરમાં ગયાં, કે જ્યારે પરીન તેના કાકાને ઘેરીતાબારીતા બનાવી પોતાની સાથે ત્યાંની “ખુખીવંતી ખુદરત” બતાવા બોંહસ કરીને નિચે દરયે કિનારે ઘસડી લેઈ ગઈ.

તે ડોસાએ દુન્યા જોયલી હતી માટે એથી બેહેતર તે ઘણું ફરી આવ્યો હતો એવો વિચાર તો તે ભોલી નિર્દોશ, ઉલટમંદ છોકરીને થયોજ નહીં, કે જ્યારે જાણે તે ખુદાને એ બાળકોને મોહીનીજ લાગી ગઈ હોયની તેમ તે, ખુશ મિજાજ, તેનાં તે આમંત્રણને માન આપી પોતાની “ભણવાની ચોપડી” લઈ તેની સાથે નિચે દરયે ગયો.

ત્યાં પરીનના આચારવિચારો ને સદગુણનો એક ટુંક પણ નીકટ સંબંધમાં અભ્યાસ થતાં તે ડોસાને પરમ સુખ થયું, ને એવા એક

નાદર ખળનાનું સુખ ભોગવવા હીણભાગ્ય સોહરાય જીએ નહીં તેને। તે વડા ભાઈને મોટા સંતાપ બરપા થયો. તેણે એક તડાકે જોઈ લીધું કે આ સ્વરૂપવાન છોકરી પોતાના સદગુણો અને અજબ કીસમની ચેહરેનમુનતા સાથે તેનું બેસુમાર દ્રવ્ય (જે હવે સઘળું તેણીનું જ થનાર હતું તે બધાં) ની ખુખીની ભેગી તાસીરથી આગેવાન સરકલોમાં એક અજબખીનો ઘોંઘાટ મચાવી દેશે, ને બલા બલા માલેતુબર જવાંને તેણીના પગની ખુદ ખાકની કદમખોસી કરતા જરૂર આગળ પડશે !

અને ત્યાર પછી શુદ્ધ અંતકરણે તે કાકા ભત્રીજાને દરયાનાં નિર્મળ નીરથી હાથ પગ ધોઈ કસ્તી પાએદાય કરી ત્યાંનાં એકાંતમાં એખાદતમાં મસ્તુલ થયલાં જોવાનું ખરેખર ધણું અસરકારક હતું. તે ન્હાની મદુકલી માથાંપર સોડ કરીને ખરાં દીલની શુગરગુબરીમાં ભણતી ઉભી હતી, જ્યારે તે એક કોઈ દૈવીક શક્તીજ જાણે હુબહુ દેખાતી હતી !

તે પોતાને માટે નહીં પણ પોતાની કમનસીબ માતાને માટે આ શ્રીમંત કાકાના ઘર પુછતા આવેલા સાધ્વાની આમદ સૌથી મુખ્યારક માનતી હતી. તેની માતાનો રાતો દીનનો કકલાત ને પૈસા માટેનો તવલાત તે બાળાથી જોયલો જોવાતો ન હતો, માટે અતે દાવરો દાદગરે તેઓની દયાથી દાદ લીધી, ને હવે એ મોહોત ભણીજ દોરવાતી તેની માતાની દુખભરી મોહતાજનું સેવટ આવનાર હતું એમ જાણી તેને અતીધાનું સુખ થયું.

તેઓ એક સુક્રે ભોંયપર બિસ્તરો બનાવી બધાં સાથે જમ્યાં. માસીના હાથમાં રૂપજ આવી જે પડ્યા તેથી કરીને તે દોસી તો જઈને આખું વસાઈજ જાણે ખરીદી લાવી હતી ! “મોટા મનીખને બરતું કરવું તો જોઈએ ?” તેણીએ તકરાર કરી, ને નાજાંના કીસખી હાથોએ એ ભાગીતુટી માસીની મદદથી એક ન્યામત ખાણું એક લેહજામાં તૈયાર કર્યું—એક ન્યામત કે જે, અફસોસ કે, નજદીક બાર ચૌદ વરસના બુલમગાર અરસા પછી આજેજ જમવાનું મરનાર સોહરાયનાં બંને કમભાગ્ય અઝીઝો માટે જાણે સૃજીત હતું. એક વાર તેઓ એજ કીસમની અને (શેહેર ઘેરની સગવડના સબબે) કદાપી એથી અતી બેહેતર ન્યામતનાં જમનારાં હતાં, પણ કૂર ભાગ્યે તેમનું તે સુખ એક અછાતથી છીનવી લીધું હતું, માટે ઈંડાં દાલ ને જીમલા રોટલીથી વરસો તક ગુજરો કરવા કેડે આજની આ નીયામત જોઈનેજ તે મા દીકરી જાણે ધરાઈ ભરાઈ

ગર્ભ—બહુકે બુકેબુક નાળાંનાં તો ગળાંમાં, ઉબક આવતી હોય તેમ, ખુટતોજ ઉતર્યો તેમાં કાંઈ અન્યથા છે ?

તે ખાનાં દરમ્યાનમાં પટપટખેરી પરીનના આગ્રહથી નાદીર કાકાએ તેના ચીન ને અમેરીકાના અનુભવો, હાડમારીઓ અને સુખ સંપત્તીના ધણીક રસીલી વાતો કહી, અને નાદીરને લાગ્યું કે આવું એક સુખકારક ભોજન તેવીજ સુખકારક કંપનીમાં તેણે કદી આખી જીંદગીમાં આગળ લીધું ન હતું. તે અમેરીકામાં, અલખત, કુટુંબ કપીલદાર થઈને પછીથી પાછો એકલડોકલ થવા પામ્યો હતો, પણ તેને ખરાં દીલથી લાગ્યું કે જે જાતની ભોજ તેનાં હમવતની હમજાત ને વળી એકજ લોહીનાં આસામીઓ જોડે ભોજન લેતાં તેણે આજે અનુભવી હતી તેવું તો પોતાનાં કુટુંબના અંગત અનુભવમાં બી તેણે આગળ કદી જાણ્યું ન હતું !!

એવો એક કુટુંબી પ્યારનો મહીમા છે ! જુદાદીન જોડેનાં લગનોની હીમાયતમાં ભલેને બોલાવું ને લખાવું આવે, પણ દાખલાઓથી બેતકરાર પુરવાર થઈ ચુક્યું છે કે એવાં લગનો કદી સુખી નિવડ્યાંજ નથી, ને એ સડેલો સંસાર સ્વચ્છ અને નિતી રીતીના સાચ્યા સંસારનું નિર્માણ સુખ કદી બી જોવા પામતોજ નથી. એ પેહલી હરોલની ચલકઝલક ને પોલીશમાં બધું નુરમંદ, તેજસ્વી ને ખુશનુદ લાગે તેવું હોય છે ખરું, પણ અંતે, પરીણામમાં, તે સુખનું પોલાણ ને પોકલ બેતકરાર પુરવાર થતું આવે છે;—અને પછી ?

પણ અમો અમારી વારતાથી વેગળા ગયા: પરીનને તે કાકાની બધી ફેફસોએ પુશ્કલ ગમત આપી—એટલી કે તે તો જાણે તે સાંભળવામાં ગીરફતાર તેનાં મોં સામે પડેલું તરેહવાર ખાવાનું બી ભુલી ગઈ. નાદર કાકાએ મત આપ્યું કે પારસીઓમાં બેકારી ને ગરીબી વધતી આવે છે તેનો સખખ એટલોજ કે તેઓ માંચીમાંના માંકડની પેઠે ઘરને ખુણે ભરાઈ રહી ઘાણું તો યુનીવરસીટીની પોપટરૂપી કેળવણીની અસરથીજ પોતાનું દલદર ફેડવાની આજુ ધરાવે છે, — મગર બાહેર ચોગરદમ ખરી કમાઈ ને ધનવાન થવાનાં દોખીતાં સાધણોનાં એકથી અનેક ફલદ્રુપ બેતરો ખેડ્યા વના પડેલાં હોય છે તેનું તો તેમને કદી ભાન થતુંજ નથી ! એ તો, તેઓએ કહ્યું, જે ખેડે તે ખાટે !

પ્રકરણ ૧૨ મું.

જમવા પછી તે જેઠ ભોંજાઈ એકાંતમાં હવે એકલાં મલ્યાં, કે જ્યારે હવે પછી શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તે તેઓએ અરસપરસના વિચારોની આપલેથી એકમતે નક્કી કર્યું. ધનવાન નાદર કાકાએ ઠરાવથી ને કુનેહથીજ કામ લીધું હતું. જે કંગાલ માંગનારાંઓએ તે બહાલા મરનારનો આપીકા બંગલો મારગીજ ને માંગતાંનાં પેટાંમાં શરમભરેલી સીકતથી પચાવી પડ્યો હતો તેમને એકના એ આપીને બી તેણે ત્યાંથી ખેદેરી કાઢ્યા હતા, અને તે આપીકા બંગલો પોતાને સ્વાધીન લઇને નવેસરની મરામત ને ટીપટાપની શોભા સાથે છેલ્લાંમાંછેલ્લી ફેશનનાં તદ્દન મોઢાં દાટ ફરનીચરથી ખાસ આરાસ્તા કરાવ્યો હતો. તે લાંજ રેહવા ધારતો હતો, ને સાથે પોતાનાં આ એ વાહલાંઓને સદા સુધી આંખે બાંધી રાખવા લાંજ લઇ જવા ચાહતો હતો.

એક ઘરના ગવરનર વગરનું તે ઘરજ કેવું થાયે? જે ઘરમાં એક નાણુક પંથનીના કારોબારીભર્યા ને કાલજીવંત મુખડાની ઉલટમંદ હસ્તી નથી તે ઘર ગમે એવી તરોતાજગી છતાં ઉજ્જડ, ઉદાસ ને એકાંત થઈ પડે છે; માટે નાજાંની ને પરીન જેવા એક વાજતા ધુધરાની પધરામણીથી તે પુરાણો ને પુનશાલી મેહેલ પાછો એક વાર અસલ પેરે ગાજવાજ રહે એવી તે ઢાંખરાંએ દાનાઈથી યોજના કરી હતી.

નાજાંનાં સુખની, એ સુખકારક સમાચાર સાંભળતાં, જાણે સિમાજ ન રહી. ઓ, કેવી તે રોજખરોજ ખુદાને બાર દુવા બંદગી કરતી રહી હતી કે મોહોતમાં તેની ચક્ષ્મો બધ થાયે તે પેહલાં તેનાં એકપુરાં બહાલાં બચ્ચાંના ભવિષની કાંઈ સંતોષકારક અંદોખસ્તીઓ થયલી તે જોવા પામે! ઓ, કેવાં તેણે દુખનાં—કકલાતનાં—હાયસોસારાનાં નજદીક પંદર વરસ ગુજરયાં હતાં—દુખનો એક જમાનો, કે જે પર પાછી નિધાહ કરી યાદમાં તેને તાજે કરતાં બી તેની છાતી ધુજી આવતી હતી!

અને હવે? ગરીબે યાર ખુદા! નિર્દોષ નિરાશ્રીતોને તે દયાળુ પરવર કદી તેમનાં દુખમાં પડતાં મેલતો નથી. ભોંયનાં પડ્યાં ભોંયેજ રેહતાં નથી. પડતી આવે છે ત્યારે પચાસ—બુરું થાયે છે ત્યારે દમબદમ, અને તોખી દુખના એક અંધારા ગાર ને સીધા અંધકારની પછવાડે બી સુખનો સોનેરી પ્રકાશ ચાલ્યો આવતો હોય તે કેમ ના બને? દુખમાં હીંમત ને સારી દુવા એજ અરહક છે.

તેઓ માસીને અને માસીના નવલુને ત્યાંજ રાખી જવાનું નક્કી કરી ઉઠ્યાં. ડોસાજીની તો અરધીપરધી મરજી થઇ કે ભલે તે ડોસી બી તેમના ભેગી તેનાં બચ્ચાંને લઇને તે આલીશાંન મુકામમાં આવી રહે—તે બચ્ચારા બે ગરીબ જીવ શું અને કોણને ભારી પડવાના હતા?—પણ માસીને નાનાંએ આગમચથીજ ચોખો ચાંપી જોયો હતો, જેણે ધસીને ના કહી હતી. “ઓ ના રે માહરી માએ,” તેણીએ ખરાં દીલના આગ્રહ ને નેકમાં નેક દુવાઓ સાથે ના કેહતાં કહ્યું, “તું તારે હિધાર તહારી તારા જેવી પોર-કીને લઇને હુખી થતી. હું મુઘ હવે ! મને તે હું રરવાનું હોય ? તું હુખી તો અમે હુખી. ખદાય પરથી મરે તે તેણે તારી દાદ લીધી તે જાણે અમારીજ લીધી.”

“હા પણ, માસી, નવલુ મોટો થયો છે, ને તે બિચારો શીખવા ભણવા વગર રહી જાએજ તેનું કેમ ?” નાનાંએ જીકર કરી.

“અરે હવે એ હીખી રહ્યો,” તે ડોસીએ તે વાત હસી કાઢી; “જવા દેની, મારી માએ ! મારા મુવા પછી હઉ થઇ રહે. કાંદ છોકરીની જાત છે જે મારે ફકર રાખવાની ? પોએરો છે તે પોતાનું કહીં બી કુટી કારહે.”

“પણ એ બીચારો અહીં એકલો કરશે શું ?”

“ઓ વાય, વરી હું કરહે ? ખેતી કરહે ! આટલાં વરહ હું કએર જે હવે વાંધો આવવાનો ?”

સારાંશ, એ રીતે એ જીકરનો છેડો આવ્યો હતો, માટે તે જેઠ મોંજામયે તે ડોસીને તો ત્યાંજ છોડી જવાનું નક્કી કર્યું, પણ નાદર કાકાએ ઉદારતાથી તેણીને એક સારું જેવું વર્ણણ આપ્યું—નાનાં ને પરીન પછવાડેની તેણીની રંજ અને અનેક કાળજી પછી એ ઘણું ઘટારતજ હતું—અને નવલુ હજી જરા વધારે મોટો થાય તો તેને પોતાના વડા કારભારીની જગ્યા આપી તેડાવી લેવાની બી તે પોરયાને તે દયાળુ ડોસાએ દરેક હીંમત ને ધીરજ આપી.

તે દાહડો તે શેઠ્યાએ તે ઝુપડાંમાંજ તોડી પાડ્યો, ને રાત્રે બી તે ત્યાંજ રહ્યો; ને-અજબ જેવું કે—તેને ત્યાં “ઘણું ગમતું હતું.” નાનાંએ બિછાંણાંની કંગાળત ને આંટણાંબીછાણાંની આપદનો ખ્યાલ કરી “તમે કેમ રેહશો, ભાઈ ? તમે પોહોરશો કાંહાં ?” વિગેરે કાળજીથી શીકરો જાહેર કરી ત્યારે તે મોટે સ્હાદે હસી પડ્યો. “માહરી માએ, હું પૈસા-વારો થયો તો શું થયું ?” તેણે કહ્યું; “મેં લીલી સુક્કી કાંઇ થોરી જોઇ નથી ! હું ફક્ત ચાએ ને પાંઉ ખાઇ ચીનમાં દાહરાના દાહરા જીએજ, અને ઉંધારા આંટલાપર પથ્થર કે લાકરાંની આરતીઓપર કશું બી આંદયા

પાંચરયા વગર ફેટલી ફેટલી રાતો તુલક સુતેલો છેઉં ! મને તો બધા વા વાગી રહ્યાછ. મારી કાંઈએ કશીજ શીકર કરવી નહીં. કંઈ નહીં હોશે તો હું તો આંખે ફાટેલી ધઝીયેર બાહેર વરંદામાં ખેંચી લઇ જઇ, વચમાંની તુટેલી નેટરની જગ્યાપર એક પાટયાંતો દુકરો નાંખી, આરામથી ઘોંટાઈ રેહવશ.”—અને ફેહવાની જરૂર છે કે તેઓ બધાં તે લખપતી બુદાના એ હીંમતવાન વિચારો સાંભળી અન્યથામાં દંગ થયાં?

તે ત્યાં રહીને બીજે અથવા ત્રીજે દાહડે પોતાનાં બહાલાંચિને પોતાની ગોદમાં લઇ પરભાડો તે આપીકા બંગલામાં જવા ચાહતો હતો, ને તેથી ત્યાં બધું ગમે એ ખરચે એકદમ તૈયાર લેસ બનાવી રાખવા પોતાના સોલીસીટરોને તે વરદી આપી આવ્યો હતો, માટે ફક્ત તે સોલીસીટરોનો “બધું તૈયાર છે” એ મક્કસદનો એક તાર આવવાનીજ હવે ખોતી હતી.

પરીનને તો એ સહવાસ કાંઈ અજબ જેવી હદ સુધી ઘણો ગમ્યો. પુનમની ચાંદણી રાતમાં બજાદ થઇને બુદાને લઇને કિનારે ઉતરી જવામાં તેણીને માટે જાણે કાંઈ અજબજ મગ્ગ હતી, કે જ્યારે વળી એ સહવાસમાં નાદરકાકાએ જોયું—અને કાંઈક ખુશાલી સાથે જોયું—કે પરીનના વિચારો પુખ્ત, પાકા, અને અતીઘણા ઘડાયલા હતા. તે આ જંગલમાં બી એટલી વિચારવંત, ટોડલ અને દાનાવ ઉધરી હતી એ ખચ્ચીત તાબુબ કરનાર હતું, પણ તે વધતી ઓછી તેણીના સંબંધમાં બુદાને બારની એક ખાસ બક્ષેશજ હોય એવું નજરે આવતું ને પુરવાર થતું હતું.

ફક્ત તે ડોસાને જે નહીં ગમ્યું તે એ છોકરીના ભાવ અભાવમાં તે ઘણી ઉતાવળી ને મક્કમ હતી તે હતું. તે પોતાના બાપ કાકા સિવાય જાણે આખી જગતને ફગારી, એકલપેટી ને લુચ્છી માનતી હતી, ને તેમાં સ્ત્રી પંથ કરતાં બી પુરૂશો તરફનો તેનો અણુગમે તેનાં હાડેહાડમાં વધારે ગળી ગયો હતો. તેઓએજ તેના બાદશાહ જેવા બાપને કમોહતે મારી નાંખ્યો હતો એજ ધખારો તેનાં મનમાં થસી ગયો હતો; ને છેક બચગીમાં બી જે બહાલા બાપતું મોટું સુખ એ બચ્ચાંએ ભોગવેલું તેની યાદ પાછલી ઉંમરમાં પણ તેનાં મગ્ગમાં એવી પાક્કી થસી ગઇ હતી કે તે બહાલી યાદને હેત ને માનથી વફાદાર રેહવા તે તમામ પુરૂશોને જાણે ધિક્કારતાં શીખી હતી—એટલે નાદરકાકાને લાગ્યું કે તેણીનાં દીલમાં ઘર ઘાલી બેસી ગયલા એ નાદાન્યતભર્યા વિચારો દુર કરાવી આપતાં તેને જરૂર ઘણી મેહનત થવાની, અને તે વિચારો દુર કરવા

માટે તેના આપનીજ તોરના દલેર, દયાળુ, ઉદાર ને ઉમરાવ ખવાસના વિરલા આસામીઓનોજ તેને પરીચય કરાવવો પડશે!

અવલમાં તો જાણે તે ત્યાંથી બાહેરની દુન્યામાં જવાજ રાજી ન હતી. આજ બધી તેની દુન્યા ને એજ તેની જીંદગીની તમામ ખુશાલી હતી, માટે પોતાની માવતરનાં સુખ ને કાકાના સુખનનાં માનને ખાતર તે તો પોતાના જવાંન જીવપર જાણે જીલમ ઉઠાવી, જોરાવરીએ ને ઘણી નારાજીથીજ, ત્યાંથી જવા હા લણી હતી.

તેણીને પૈસા કે પદવીનો કશોજ મોહ હોય એમ જણાયું નહીં. પૈસો તેને મન તમામ તુચ્છ ને બેકાર હતો. તે પદવીની બી મોટાઈ કે શ્રેષ્ઠાઈમાં માનવાવાલી હતી નહીં. તે તેના કાકાને એકદમ ચ્હાતાં શીખી હતી ખરી, પણ તે ફક્ત પોતાવતનું એક પવિત્ર આકર્ષણ હતું—તેની શ્રીમંત સ્થિતિથી પોતે સુખી થઈ શકવાનો તો તે બોલી બાળાને કદી એક દુરનો સ્વપ્નો વટીક થઈ શક્યો ન હતો!

વળી નાદરકાકો તે ભત્રીજીની સુંદરતા માટે ખરાં દીલથી મગર હતો. “મેં અમેરીકામાં તારીફલાયક ખુબસુરતીઓ જોયલી છે, નાજાં,” તે પોતાની ભોંજાધને કેહતો, “પણ તે બધી આએ તારી ચેહરેનમુન દીકરી આગળ હું તો કેહુંજ જે પાણી ભરે! એ તો કંઈ વળી અજબજ તોરની એક ખુબસુરતી છે, ને હું તો નથીજ ધારતો કે આપરી કામમાં એવી પાંચ પંદર બી હોય! આએ તો ખરી ખુબસુરતીનો એક જાણે નાદર નમુનોજ છે.”

પણ નાજાંનું ચીત તો તેનાં ભવિષનાં સુખના સ્વપ્નાઓએજ ચોરી લીધું હતું. તે કેવી હીણપસ્તી, નામોશી ને હઝધુતથી તેના ખાવંદનું મેહલ જેવું મકાંન છોડી આવી હતી ને હવે કેવી મોજથી તે ત્યાં પાછી જનાર હતી તેનો ને તેનોજ વિચાર કરતાં રાત્રે તે પુરી પાધરી ઉંઘી બી પણ શકતી નહીં. જાણે તેનાં માન્યામાંજ ન આવે એવો આ એક સુભાગ્ય ફેરફાર હતો! તેને તો એમજ લાગતું હતું કે હવે એ સુખના ભારથી કચડાધને તે ત્યાં પોહચવા પેહલાં અહીંજ પુરી ને આખર થઈ જશે!

તે શેઠ્યાએ સેંકડો રૂપ્યા વગર આનાકાનીએ વળતી સહવારે નાજાંને સ્વાધીન કરી દીધા. “છાજતા ભપકાથીજ આપુને ત્યાં જઈ રેહવું જોઈશે, વાસ્તે જઈશું તેજ દહારે કાપરયાઓને વરદી મોકલજો, ને તમને મનગમતાં કપરાં તમે બેઉ માએ દીકરીને વાસ્તે તાબરોતોખ ખરીદજો.

તાકીદથી સીવારવા વાસ્તે એકનાં ચાર આપવાં પરે તો આપજો. દમ વગરની વાત છે.”—વળી જરા થોપીને:—“માહરી મોટામાંમોટી ઉમેદજ એ છે, નાજાંમાય, કે તું ને તારી દીકરી પુરા ઠાઠમાઠથી ત્યાં રેહવા આવે. જે ચંડાળોએ તમને બેકદરીથી ત્યાંથી હાંકી મુક્યાં તેઓ જોઇને જલ્દી જાય ને લાજીને મરી જાય એવીજ માહરી મરજી ને ગણત્રી છે. વળી જે નાતરસોએ તાહરી દયાને વાસ્તેની “અપીલ” ના જવાબ વરીક નહીં કીધા, અથવા કીધા તો ખીલકુલ નાકદર કીધા તે બેવફાઓ ખી અજાયબીમાં તમો તરફ જોઈ રહે એવું માહરે કરવું છે. તું સમજી અરાબર માહરી મતલબ?”—અને નાજાં એના જવાબમાં હેસાંન સિવાય નવું કે જ્યાદા તે શું કહી શકે?

અને પછી છેક ત્રીજે દીવસે સઘળું તૈયાર હોવાથી તે સુખકારક વધાઇનો નાદરકાકા જોગો તેના સોલીસીટરોનો તે વકી રાખેલો તાર આવ્યો, ને તે તાર આવ્યો ત્યારે નાજાં મારી ખુશીથી છેકજ હીમતમાં હડખડી ગઈ. “જો દીકરી પરી, કેવા માહરા હાથ ઉડેછ ને ધુજેછ,” તે ખ્યારી પરીનને માતા પોતાના હાથ અતાવતાં કેહતી હતી! “અરે, હું તાંહથી આવી ત્યારે શરમીંદગીથી માયું નીચું નમાવી આવી હતી, ને શું હવે હું પાછી માહરા ધણીનાં અખ્તાવર મુકામની ધણ્યાણી થઇને જઈ શકશ? મરે માહરા ખુદાપરથી!”

“ખુદા જેને જેવું ઘટે તેવુંજ તેને મોરે વેહેલ્લે મેળવી આપેય,” તે દીકરી દીલાસો દેતી હતી. “મમા ડીઅર, તમારી નેકી ને તમારી ધીરજનું એ ધન તમોને તદનજ ઘટારત છે.”—અને તે માતાએ તે કદરસનાસ દીકરીને હેતથી ખગલગીર થઇ એક બોસો લીધો.

“અરે મને કેવી ખીહીક લાગેછ,” તેણીએ પાછું કહ્યું. “રખે માહરા સુખના આએ નવા સ્વપ્નાની ઇમારત ખી પાછી કદી ધસી પડે!”

“એ શું થેલાં, મમા?” તે છોકરીએ પરચારો કર્યો. “એવું ગાહું થેલું હવે વરી ધારવાનું કંઈ કારણ વાઈ?”

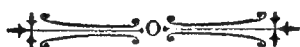
“ધાર કે તાહરા આવા ને આવા જીવથી તેં કંઈ તાહરા કાકા સાથે તરડાઇને તેવણને નારાજ કીધા, ને તેવણે આપુને પાછાં અહીં ખદેરી કાહરયાં તો?”

“તેમ થશેજ નહીં,” પરીને ધીરજ આપી. “કાકાજી છેજ માહરા વાહલા પપા જેવા ભલા ને બોલા. વરી તે કરતાં, મમા ડીઅર, તમે કંઈજ

ફર ના કરો;—તમારે ખાતર અને તમારાં સુખને સાફ હું તેવણુને કદી ખી નારાજ કરશજ નહીં.”

“તું માહરી ઘણી ડાહી દીકરી છે,” તે માતાએ મોટા સંતોશથી કહ્યું; “તું તાહરો ખીજે આપજ છે !”

તેજ સ્હાંજે, તે પછીથી, માસીની અને માસીના નવલુની હેતભરી રૂખસદ પામી તે બંને મા દીકરી તે નવા આવેલા નાદરકાકાની પનાહભરી પવિત્ર ગોદમાં પાછાં પોતાનાં અસલ મુકામ પર જવા નિકળ્યાં, અને તે ગરીબ, કંગાલ, મુશ્કેલીસ મુકામ એક “પાછું ફરી જો” સાથે તેઓ મુકા ગયાં ત્યારે તે બંનેનાં—ને અગતકરીતે નાજાનાં દીલમાં જે હળરો જાતની જોરાવર લાગણીઓના દરયાવો ઉભાતા રધા હતા તેનું જ્યાં કંઈ કલમ કરી શકશે ?

પ્રકરણ ૧૩ મું.

નાદરકાકાએ તે મેહલ નવેસરની ને છેલ્લામાંછેલ્લી કીસખી કારીગરીની મરામત સાથ ખરચાણ તોરમાં ખાસ આરાસ્તા કરાવ્યો હતો, ને ચાકર નોકરોના રસાલાની એવી એક ફોજ રખાવી દીધી હતી, કે જેઓ ગાડી આવી પુગતાં એ નવાં શેઠશેઠાણીને સલામ કરવા સહ સમારી ઉભાં હતાં તેમની સંખ્યાજ જેઠને જાણે નાજાં અને પરીન તો દધાઇ ગઇ ! નવી ગાડી ઘોડાઓ, રાચરચીલાં, દરદાગીના કે કોઇ વાતમાં અમેરીકાથી દલ્લો મારી આવેલા આ ગખ્ખર ખુદાએ કર્શીજ કચાસ કે મના રાખી ન હતી, ને એકની જગ્યે ચાર ખરચી નાંખવાની તેનાં દુલ્લાં દીલની ઉદારતા એ ધનાઢય પારસીનાં તે મોટાં શ્રીમંતપણાંનો મોટામાંમોટો પુરાવો થઇ પડ્યો હતો.

“આ ઘણી ખીશ્યાર જાગીર ને ઓહલી મીલકત છે, માહરી દીકરી,” તે શેઠ્યો પોતાની ચેહરેનમુન ભરીજીને કહેતો ને બતાવતો હતો.

તેઓ તેમના બંગલાની પછવાડેની મહાલક્ષ્મી આગતની ટેકડીપર એ વખતે ચઢેલાં હતાં, કે જે આકાશી ઉંચાઇથી પરીન આસપાસની બધી ખુદરતનો રમણ નકસ જેતાં ખુશીની તાલીથી એક બચ્ચાં સહી મોજ ને નિદોષતાથી તેને વધાવી લેતી હતી ! “છેક પેલી નીચી બેઠી બાંધ-ણીની ગરીબ લોકની ચાલી મુઢીની જગ્યા બધી તાહરા બાપ કાકાની અને તેમના વડવાઓની છે, ને એ બધી, માહરી મીટી દીકરી, માહરા મુવા બાદ

હવે તાહરી થનાર છે।”—અને એમ કેહતાં તે બુદ્ધે તિક્ષણ આપ્યોથી, જાણે તે બાળાનું ભિત્તર વાંચવા માંગતો હોય તેમ, તેણી ભણી જોવા લાગ્યો; પણ તેણે શું જોયું? તેણે જોયું કે એટલાં બેસુમાર દ્રવ્યની ધણ્યાણી થવાના ઉમંગ કે ઉત્સાહમાં તે અજબ જોવાં દંડાં કલેજાંની પોરી જરા બી ઉસ્કેરાયલી દેખાઇ નહીં! શું તે પૈસાનું પ્રયજન જાણતીજ ન હતી? શું તેને પૈસાનો મોહજ ન હતો?

“તું કંઈ રાજ થતી જણાતી નથી, પરીન?” તે કાકાએ અંતે તાબુબીથી પુછ્યું.

“એમાં રાજ તે શું થવાનું છે, કાકાજ?” તેણીએ તાબુબીથી પાછો સવાલ કર્યો.

“ગાંડી છોકરી, તું આવી મોટી દોલત ને મીલકતની માલીક થશે તે કાંઈ થોડું રાજ થવાનું હોય?”

“હું તો એ તમારા પૈસાને જરા બી અગત આપતી નથી, કાકાજ,” પરીને હસીને કહ્યું. “એ મુઠ્ઠા એવી તે શું એક શક્તી છે? જે હું રાજ થાઉં તો કદાચ એટલા સાડું થાઉં કે એમ આપતી દોલતની ધણ્યાણી થવાથી કદાપીને હું કોઈ બિચારાં હાજતમંદ ગરીબોનાં દુઃખ ટાલી સકશ. માહરાં ગરીબ મમાજીએ કાંઈ થોડું દુખ ખમ્યું? તમે મદદનો હાથ આપતા નહીં આવતે તો હું તો ધારંજ જે અત્યાર વેરમાં એવણુ કદાચ પૈસાટકા વાસ્તેના બુરાપા બરાપામાં કે બુખ-મરાના માર્યાં મરી બી જતે! એથી હું ગરીબોની ઘણીજ કદર કરતાં શીખીજ, કાકાજ, ને તેથી કદાચને એમ પૈસાદાર થવા વાસ્તે હું રાજ થાઉં ખરી.”

તે કાકો આ બોલી મધુરીના એ ભલાઇભર્યા વિચારો સાંભળ્યા સંતોષથી હસ્યો.

“પણ એમ બી કાંએ ધારવું જોઇએ?” વળી જરા વારે એક નવો વિચાર થતાં તે પટપટયાંએ તરત પાછું કહ્યું; “એમ બી કાંએ ધારી બેસવું જોઇએ કે હુંજ તમારી વારસ થવશ? હજી પછી બી તમે કદાચ પાછા પરણો, ને તમારાં છોકરાં—”

તે કાકો તે બાળકીનું આ બેવકુશીભર્યું અનુમાન સાંભળતાં ખુશ મિનજે ને મોટે સ્હાદે ખડખડ હસી પડ્યો, ને તેથી તે આગલ બોલતી ખંચાઇ ને ખામોશ ઉભી.

“હવે મને આએ ઉંમરે તું પાછો પરણાવા માંગેછ, છોકરી? છેક મરવાતલક થયો ત્યારે?” તે ડોસાએ ધુમ ગમત પામીને કહ્યું, અને પછી કાંઈક દુખી ગધગુજરીઓ યાદ આવી ગઈ હોય તેમ તે એક તડાકે એકદમ પાછો ગંભીર બલ્કે દુખી થયેલો દેખાયો!

“દીકરી,” તેણે તે પછી કહ્યું, “માહરે વાસ્તેનો તે જમાનો સદા સુધીનો આખર થઈ ગયો છે, ને મેં એ માહરા જમાનામાં આગલ પાછલનો ખ્યાલ રાખ્યા વના ધણું કરી લીધેલું છે. તું તે બધું સમજવાને વાસ્તે ઘણી નાદાન છે, ને તે વાત તાહરી આગળ કરવા જેવી નથી, પણ જેમ અમેરીકામાં તેમજ અત્રે પરણેતરાના સંસારમાં મેં સુખ નથી જોયું—તોપણ જવા દે એ વાત, પરીન બેટી. એ વાત તાહરા નિર્દોષ કાનને લાયકનીજ નથી. તે માહરાં આગલાં પાપોની યાદ આજે બી આએ ધરડી છાતીને ધુન્નવે છે!”—અને તે ડોસાએ એમ કેહતાં પોતાની છાતીમાં એક જોરથી મુકકી મારી.

પરીન ગભરાઈ ગઈ. “ઓ કાકાજી, માહરા કાકાજી,” તેણીએ તેનો હાથ પકડી લઈ ઘણી દયાથી કહ્યું, કે જે હાથ તે દુખી ગધગુજરીઓની કોઈક સંતાપજનક યાદોની ઉસ્કેરણીમાં હજી તક ધુન્નતો હતો! “બરી ગઈ એ વાત. જવા દેઓ. માહરે સાંભલવીજ નથી. તમે ના તમારો જીવ કુહરાવો. કેહેની, તમે સારી પેઠે તો છેઓની?”

“હા, અને હવે જવા દે એ વાત, અને આપરી અસલ હાથ ધરેલી વાતપર પાછી આવ,” તે ખુદાએ જેમ તેમ જંદમતથી શાંત થતાં કહ્યું. “મેં તુંને કહ્યું તેમ તુંજ આએ બધા બિશ્વાર વારસાની એકલી ને હકદાર માલીક થશે, અને ત્યારે મારે જે ઉમીદ રાખવાની છે તે એજ છે, બેટા, કે એ બધી તાહરી જોખમદારી તેના ખરા આકારમાં તું જોઈને સમજી શકે, ને તાહરાં દરેક વર્તણુમાં તું એટલી શુદ્ધ અને એવી સહમજદાર નિવડે કે માહરા બાપદાદાનાં અસલ માન પામેલાં નામ ને ખાન્દાંનને ખેજલતનો એક બી આંચંકા નહીં આવે!”

“તમે શું કેહવા માંગોછ તે હું તો કંઈજ સહમજી નથી શકતી, કાકાજી,” તેણીએ તાબુબીમાં પુછ્યું.

“હું એમ કેહવા માંગુંછ, પરી, કે ત્હારી દરેક હીલચાલમાં હવે પછી ત્હારે સંભાલભરી ને ટેકાવદાર થવું જોઈશે,” તે જૈફ કાકાએ પાછી સમજ આપી. “તું પરણે ત્યારે તાહરો ભરથાર તાહરાથી એક બી પાયરી

કે પંકતીમાં ઉતરતો નહીં પણ ચઢતોજ હોવો જોઈશે, ને તાહરાં દરેક આચરણમાં તાહરી આંખે મોટી પદવીનો મોભો ને અગત સાચવીનેજ તું બહાલી દીકરી કામ લીચે એ માહરી મોટામાંમોટી આભુ ને શીકર છે.”

તે ખરાં દીલનાં જોસથી બોલતો હતો—આંખે નાદરકાકો. ખાન્દાંની ટેકમાં તે ઘણુંજ માનવાવાલો હતો. તેની પોતાની આગલી કરણી આપણે જોઈશું ને યાદ કરશું તો એ માન પામેલાં ખાનદાનની નોક કે નામનામાં કરોજ વધરો કરવા જેવી સ્વચ્છ નહીં હતી, ને તેમ છતાં—કેહવાને અજબજેવું છે કે—પોતે મોટો ને માનવંત થવા પછીથી ખાનદાંની નોકની જલવણીની કોઈ સૌથી જોરાવર ખુનસ તેના નાકમાં ખુંચી બેઠી હતી, ને તેથી એ પેહલે પરોઢયેથીજ તે પરીનને તે માટેનો જરૂરી સળક અને ધરમબોધ કરતો ચાલતો હતો !!

પ્રકરણ ૧૪ મું.

પરીનને જે આગેવાન મંડળોએ જોઈ તેઓએ મોટો હર્ષીત આવકાર આપ્યો. તેના બાપ કાકાની ગિરિયા દોલત એ એકજ સીફારસ તેણીને માટે હતી એમ ન હતું. તેની સર્વોત્તમ સુંદરતા ને તનોમન નાજુકાત કાંઈ એટલી દીલકસ, એવી તો મધુર હતી કે જે તેને જોતાં તે જોતાં સાથે જાણે એ મનોહર મુરતીનાં ઉપાસક ને પુંજરીજ થઈ જતાં, અને તે તેણીના એ પુજ્ય આવકારનું સૌથી મોટું ને મોતેબર કારણ હતું.

આગેવાન સરકલોમાં અજબજાની આહ સાથે તેમની ને તેમનીજ વાત ધરોધર ચાલતી હતી. લલા હાતમ દીલના, ઉડાડિ પણ ઉદાર સોહરાજ મોદીને હજી કાંઈ તે તરફ જુલ્યું ન હતું, ને તેની પરીસુરત બેટી પરીન તેના કાકાના પૈસાના પ્રતાપે સુખવાસી બની બાપીકા મહેલમાં રાજ કરતી રાણી જેવી પાછી ફરી હતી તે વાતે લોકોમાં ઘણી મોટી ચરચાને જન્મ આપ્યો હતો. સહરાગતના સહરકા ને એકના બેના બટાકા મારીને વાત કરવાવાલી શ્રીમંત કોલાઈ કુધઓ ને મક્કા માસીઓને તો ગોયા પોતાની ઝકઝક બકબકને માટે નવો ને ઉમદા ખોરાકજ મલી ગયો હતો ! કાંઈ જમાને કાંઈએ નહીં સાંભળેલું ને નહીં માનેલું નહીં ધારેલી કીસમે ખરેખર બનવા પામ્યું હતું, કે જેને વરસોથી મુવેલો ને દરયામાં દુબેલો માનવામાં આવતો તે પેલા “ભોલી ગુલ”ના નાટકમાંના બૈરી ગજે પડનાર મેહેરહોમજી ખાનદાંનના મેહેરનોસજી પેઠે “દરયામાં દટાયલો

અચબુચ પાછો ઝુટી નિકળ્યો હતો,” અને વળી અમેરીકામાં સારી પેઠે ધન મારી પૈસે પુર ને માલે ખુબ થઇને અત્રે પાછો ફર્યો હતો ! તે ગયો ને આવ્યો તેટલાં દુન્યામાં માહા પ્રળય થઈ ગયા હતા. જે તે વખતે નચ્ચાબુવાંન કુમારીકાઓ તેણે જોયલી તેઓમાંથી હાલમાં જે જીવતી હતી તે બધી મમાઈ બપાઈ ને ઘરડી જપ થઈ ગયલી હતી, અને તે જુદી દુન્યા આ નવા ઝુટી નિકળેલા ધનવાંન પારસીને હેતથી આવકાર આપવા જાણે તાબુખીમાં એકઠી બની લભરી નિકલી હતી !

હવે સૌ તેઓને સોહોધતાં ને તેમની દોસ્તીની તલબગારી ને ઉમીદ કરતાં તેમને મલવા આવતાં હતાં. તેઓની તંગી વખતે જેમનાં નાકમાં તેમને સારૂ સુગ ભરાઈ ગઈ હતી, ને જેઓની મદદની કમનસીબ નાજાંએ ફરજ્યાત જુદમાત વચ્ચે ગરીબીમાં આજુ કરતાં પણ જેઓનાં નસ્કારાં ચઢી ગયાં હતાં—બલ્કે જેઓએ તે કાકલુદીભરી અરજીઓનો જવાબ કરવા જેવી ખી કદી તુંલા કરી ન હતી, ને બધાં જાણે કાંઈ બન્યુંજ ન હોય તેમ, તે નાપસંદ ગઈજીજરીપર આંખ આડા કાન કરીને, હસ્તે મુખડે ને નફ્ટ નાકે તેમને બેટ સોગાદ મોકલતાં ને મલવાને ઉમીદવાર થઈ આવતાં હતાં ! તેઓમાં એક તો ધનભુરાનાં ધનમાએજ પોતે હતાં, જેઓ મોટાં તીચકાંદાર જતાં સોસાયટીમાં આગેવાન લેખાતાં હતાં, ને જેઓની પાડા ને પુખ્ત ઉંમરના સખએ એક ” પૈસાવાલાં મોગંમાય ” તરીકે લોકમાં મોટો કોરડો ચલાવી રહ્યાં હતાં. તે બેહેસ્તી સોહરાખ મોદીના સારા બખતમાં મરનારની ઘણી દોસ્તદાર થતી હતી. તે સોહરાખને “દીકરાજ” જાણતી ને કેહતી હતી, ને તેને ત્યાં એક પુત્રી (પરીન) નો સુલાગ્ય જન્મ થયો ત્યારે તેણે વળી નાજાંની એ સુવાવડ દરમ્યાંન એક ઘણો ખરચાલુ વધાવો વટીક મોકલ્યો હતો !

અને પછી? અને પછી જ્યારેતે ઘરપર સીતમનો સંહતાન ઉતરી પડ્યો, ને સોહરાખનાં મોહોત સાથે તે ઘરની ને તેનાં વહાલાંઓની તારાજ ને તમામ પામાલી થઈત્યારે એ અલાઇજ જાણે જીવતાં દટાઈ ગયાં હોય તેમ તે નિરાશ્રીતોથી શરમભરેલી હદ સુધીનાં નફકરાંપણાં વચ્ચે અલગ થઈ ગયાં—તે એટલે સુધી કે દુખી નાજાંએ વસાઈથી જે પોતાની વહાલી દીકરી પરી-નને ખાતર આશ્વાલી થઈ ઘણાંકાને કાકલુદીનાં કાગળો લખ્યાં હતાં તેમાં એક કાગળ તો એ નામચીન યાનુને ખી આગલી પાછલી યાદ આપી તેણીએ

લખ્યો હતો, જે એ મોટાંમાએ વાંચવા કે જોવાની વટીક કનવાર કરી ન હતી ! તે કાગળ આવ્યો એટલે તેની એક એ લીટી મિનતગુજરીની વાંચી જોઈ તેણીએ લખતનની સહી જોઈ, ને પછી મોટા મિજબાનાં એક નસ્કોરાં સાથે પોતાની ડેસ્કમાં તેણીએ તે કાગળ તિસ્કારથી ફેંકી આવ્યો, ને તે ફરીથી જોવા કે વાંચવા જેવી દયા કરવાનું જી તે દદાને કદી ભાન થયું નહીં; અને તોજી કેહવાને અજબજંબુ છે કે આ સુખી ફેરફાર થવા પછી જરા જી આરાકાયા શરમાયા વના તે સીપલી સોઆઈ વળી નકડે નાકે નાજાંને હાલમાં તેના અંગલામાં ચાહીચીતી અને ચાલી ચલાવીને મલવા આવી !

“ઓહું મરું રે માહરી માએ,” આવતાં સાથે, બાંણે તે લોકનો તુચ્છકાર કરવા અથવા તેમનાં સંકટમાં તેમને વિસારી આપવામાં એક જી અપરાધ તેણીએ કર્યોજ ન હોય તેમ, પાક બેલાઈથી તેણીએ નાબાંને અગલગીર થતાં સ્લાવરાં સ્લાવરાં કર્યાં, “ચાલ, આવી કે ? ભલે આવી ! ખુદાપરથી મરું તે જેને જેવું ઘટે તેવું મોરે વેહલે જી કર્યા વગર તે કંઈ રેહેછ ? તાહરા ધણીનાં ઘેરમાં હવે ચાલ. અખઈ થઇને તાહરાં વેઆર સાથ સદા સુખી સુખ્યારી રેહે : પણ રાખ રે, માહરી પેલી પોપટી કાંહ છે ? બોલાવની, નાજાં, આપરી પરીન કાંહાં છે ? તે તો જી ભરું હવે દાહરેવારેની તાહરાં માયાં ઉપરવારેની થઇ ગેઇ હોશ ?”

એ વખતે પરીન ડ્રાઇંગરૂમમાં જ્યાં ધનમાએ તેણીની માતા જોડે વાત કરતી બેઠી હતી તેની આબુમાંના એક આરડામાં પોતાના બાલ હોલતી હતી, અને ત્યાં તે ઉંપલું ઢોંગી ઢટીંગ સાંભળીને કમકમ્યા વવર રહી નહીં. તે એ ધનભુરાની ધનવાંન ધનમાએને ચાલખતી હતી. તેની માતાએ કાંઈક સેહેંકડોવાર તેની આગળ તે મીઠી ને ભુહી આરતની ધણીક વાતો કરેલી હતી, ને તેથી તેજ હવે મલવા આવેલી હોવાનું નોકરે આવીને જાહીર કર્યું, અને તે પછીથી વળી તેણીએ તેને ઉપર કહેલી કીસમે ગેરસલુક પતરાજી કરતી સાંભળી ત્યારે તે પાકબદ છોકરીનું જીગર ખફગીથી જળી ગયું. તેણીને સારી રવેસે ખબર હતી કે પોતાનાં અગાધ દુખ ને ત્રાસજનક સંકટમાં તેણીની બહાલી માતાએ એ તુચ્છી આરતને કાંઈક મદદ માટેની મીનતબરી ને કાકડુદી લખી વાલી હતી, અને તેનો તે ગેરસલુક પેસાવાલીએ એક જગ્યાએ લખવા બંધી જી

સમ્યક્તા બતાવી ન હતી; અને તોપણ આજે? આજે તેજ તેમને સોહો-ધતી ને આમ સાતમે આસ્માને ચઢાવતી સામું તેમનું ઘર પુછતી આવી હતી! તે તેમને નહીં પણ તેમના પૈસાને પીછાંબુતી ને પુંજતી આવી હતી!!

એવો આ દોરંગી દુન્યાનો ટંગ અને રંગ છે, અને તે ખરોજ છે. જહાલાં વાંચનારાંઓએ ખાત્રી માનવી કે જેઓ ઘણાં મીઠાં થાએ તેઓ અગતકરીને જુદાંજુદાં પુરવાર થઈ શકે છે, માટે એવાં મીઠાંબોલાં જુદાંઓની લતરાજ પર લોભાવા ને તેઓ માટે સાઈ માનવામાં એક ઘડીની બી સલામતી નથી. અફસોસ તો એ છે કે જ્યારે ખરાં ને ખાલેસ આસામીઓ આ દોરંગી દુન્યાના નાટક તાંખતા ઉપર જવલેજ ને થોડાંજ મલે છે, ત્યારે એવાં મેલાં દીલનાં મીઠાં પણ જુદાં દુર્વેદો કીડા-ઓની પેઠે કકડી જાય છે, ને તેઓ વળી સોસાયટીમાં વડાં વંડોરાં બની આગેવાનમાં બપવાનું માન ભોગવે છે!

પરીનને તો તેની માતા પર કાંઈ ગુસ્સો વટીક આવ્યો! શાંને માટે તે આ લતરાજખોર લાહેરી કરનારને રોકકું નહીં પરખાવતી હતી? શાંને માટે મનની નબલાઈ બતાવી તેવી એકનો તે આદરસત્કાર કરી તેના જોડે એમ નરમાસલરી વાત કરતી ને વરતતી હતી?

નાજાંએ પરીનને હાંક મારી.

પરીનને જવા ગમ્યું નહીં, પણ આપણે આગલ વાંચ્યું તેમ તે પોતાની માતાને એવી સખ્ત તાબેદારીનાં સાચાં જહાલથી ચ્હાતી હતી કે તેનું દીલ ન દુખાય ને તે જરા એ કરાજ ન થાએ માટે ઘણીક વાતોમાં તેને પોતાની ખરી લાગણીઓને પોતાની મરજી ઉપરાંત કચડીને ચાલવું પડતું હતું; અને તેમજ હાલમાં બી, ઘણીક આનાકાની સાથે, તે માતાના પુકારના જવાબમાં જરા વારે તૈયાર થઈ તે બાહેર આવી.

અને ત્યારે ધનમાએજ તે સુંદરીને રૂબરૂ જોતાં અબજબીમાં છક થઈ ગઈ, ને આ વખત તે અબજાનું બોલવું અને બજવવું સઘળું ખરું ને ખરાં દીલનુંજ હતું. “ઓ માએ, આવ રે માહરી પાસે, માહરી દીકરી,” તેણીએ કહ્યું; “કાણે ધારયું કે માહરા સોહરાબની દીકરી એવી નમુનેદાર ખુબસુરત ઉધરવાની છે?”—અને તે પરીનને પરીનની મરજી ઉપરાંત બગલગીર થઈ. “નરો બાપ! નરી જાણે શુદ્ધી ને બધી

આપનીજ સુરત !” તેણીએ તેને પગથી માંથા તુલક ફરી અને ફરીને જોઈને વધાર્યું.

“તમારી વખાણુ જો ખરાં દીલની હોય તો હું ખુશી છેઉંજ,” પરીને સહેજ ટાણકાથી કહ્યું, “કેમજો માહરી વખાણુમાં તમે માહરા ગરીબ બચારા બેહેસ્તી પપાની વખાણુ કરોજ તે મને વધારે ગમેજ.”

ધનમાએની તો આંખોજ જાણે પરીનમાં ખોખાઈ રહી. તે ખીલતું સૌંદર્ય, તે ઉગતું સ્વરૂપ, તે નુરમંદ તેજ, તે ટેકાવ, તે અદ્વા, તે લેહકો, તે મીઠાસ, તે તનદરોસ્તીનો રતાસ ને તે તેણીનો દેખીતો સ્વતંત્ર ને તોરવંતો સ્વભાવ એ બધું આંખે ઉડીને વલગે એટલું તારીફ લાયક આ છોકરીમાં એક તડાકે જોઈને ધનભુરાનાં ધનમાએજની અનુભવી આંખો અન્યથામાં જક થઈ ગઈ.

તે કાજ કરવાના અને મોંટ ખાંચરેનાં જોડાં ગોઠવી આપવામાં હંમેશ ઉકમાઈ લેનારી હતી, ને કંઈ સેહેંકંડા છોકરીઓને તેણે એ રીતે પોતાની મદદનો હાથ આપીને પોતાનાં “સવાબમાં ઉમેરો” કરેલો હતો; પણ તે તવાયલી, સાહરાયલી, લેવાયલી, ત્રુટાયલી, કંટાયલી, ઉંચી પડેરા જેવી, વા આવે તો ઉંડી જાએ એવી સોખાઈ મધરડાઓ કે જેઓ પૈસાનાં તેજમાં પ્રકાશીને “ખુબસુરતીઓ”માં લેખાતી હતી તેમને મુકાબલે આવી એક તનદરોસ્ત બાંધાની રોણકદાર મધુરી માટે તે કેટલું બધું “સેનઝેશન” કરીને ખુદ પોતાની અગત કેટલી હદ સુધી વધારી શકશે તે ગણતરીઓમાં એ ધણીમુવાં મીસીસ ધનભુરા રાજી રાજી થઈ ગયાં.

“નાજાં, ત્હારી દીકરી તે દીકરીજ છે હો ! નમુનેદાર દીકરી છે,” તે અબજાએ પાછું કહ્યું. “માહરી ખાત્રી છે, પરીનમાએ, કે તું મોટામાં મોટાં ઘેરને શોભાવશે ને દીપાવશે;”—અને તેણીએ કાંઈક અન્યથા ને કાંઈક નાઉમેદી વચ્ચે જોયું કે પરીનપર તેણે આપેલી ને જાહીર કરેલી એ ઉમીદથી કશીજ અન્યથ થયલી નજરે આવી નહીં ! તે ન તો જરા ખી ઉસ્કેરાયલી કે ન તો જરા પણ રાજી થયલી દેખાઈ. જાણે હંડાં પાણીનું માટલું !

ધનમાયજએ, એમ છતાં, જારી રાખ્યું, “હું તો હમણાં હમણાં એમજ ધારતીતી કે આપરા પારસીઓમાં હવે કાંઈ “ખીયુડી” રહીજ

નથી! (ડાસાં અસલી તોરનાં હતાં તોખી આવા જાણીતા ઇંગ્રેજ બોલોતું અથાણું અવારનવાર તેવણુ કરી જાંણતાં હતાં!) “ને તેથી આએ ગાએમાએને હવે માહરો સાથે લઇ જઇને બધે હું ઓળખાવશ ને આગળ કરશ તેથી માહરો ખી હાથ જાંણે ફાવી રેહશે.”

પરીને હજી કશો જવાબ કર્યો નહીં. તેને તો આ જાતની હલકી ખુશામદથી સાંભી ઉબક આવતી હતી! એવી તારીફ સાંભળીને મલકાઈ છલકાઈ જાયે તે કીમસની અજ્ઞાન કે અભણુ આ છોકરી હતીજ ક્યાં?

“કાએ માએ, કંઈ બોલતી નહીં?” જરા થોખીને વધતી નાઉમેદીથી ધનમાએજીએ તેણીનેજ પાધરો સવાલ કર્યો.

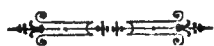
“એમાં મા રેબોલવા જેવું છે શું, ધનમાએજી?” તે છોકરીએ સાદામથી કહ્યું. “હું માહરામાં એવું રાજી થવા જેવું કે લાયકાતભર્યું કશુંજ જોતી નથી, અને તેથી હું તમારે હસ્તક એમ આગલ પરવા જરા ખી ખાહેસમંદ નથી.”

“ઓ વહી રે માય, આએ છોકરી તો કંઈ અજબજેવી છે!” ધનમાએજીએ ખરાં દીલની અજબખી બતાવી. “ખીજી જેવા હોય તો એવું ચાનસ સામું મલવાથી રાજી રાજી ને મધન મધન થઈ જાયે. હરવઈ બયર નહિ! નાજાં, તું બોલની? તું કાંઈ તાહરી દીકરીને કેહ ની?”

“હા, માએ, હા,” નાજાં પોતાના એ દાહડેવારેનાં બચ્ચાંના એ રીતે કોઈ લાયક જવાંન સાથે ઉકાવ થાયે તેની આજુ ધરાવીને એક માતાની ફકરથી તરત એકમત થઈ. “તમેજ એનાં માએ થને ને એને ઓરખાણુ પીજાણુમાં આગલ કરજે. હવે હું તો મુઈ. હુ તો માહરા ધરતું ખુણું ધરીને બેઠીજ ને બેસવાની, વાસ્તે તમેને માહરાં બચ્ચાંને વાસ્તે જે સાફ લાગે તે એનાં માએ થઇનેજ કરજે.”

પરીનને તેણીના બાબમાં ધનમાએને અપાયલો આ પરવાનો ગમ્યો નહીં. તેને ધનમાએ પોતેજ ગમતી ન હતી તો તેવી એકની ખાંહેધરી તે શી ગમે? પણ તેણીએ જોયું કે ધનમાએનાં જવા પછી તેના કાકા આગળ એ બધી વાત થઈ ત્યારે તેને ખી એ અબજાની પરીનને લગતી આગેવાનીની વાત ઘણી ગમી, એટલે તો તુરત વેલા દાનામથી તે ખામેશજ રહી. તેણે

પોતાની બધી મરજીના ભોગે બી પોતાની માવતર ને કાકાને સુખી રાખવાનોજ દલેર કરદ કરી જાંણે કસમ લીધા હતા, ને ત્યારે હવે તે પોતાના નેક પવિત્ર ઠરાવને એ ભલી મનસનીની છોકરી અને ત્યાં સધી દીલેરીથી વળગી રેહવાજ ચલાતી હતી.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

નાદર કાકાએ એક સહી કરેલી ફોરો એક છુક નાજનાં સ્વાધીનમાં સોંપી દીધી. “ખરચની કાંઈજ વાણુ કરતી ના, નાણુ,” તેણે પોતાની ભોંજાધને તાકીદ કરી. “આપરી પરીન હવે બાહેર બહરવાસ એ ધનમાએ સાથ જતી આવતી થાએ માટે એ ધનમાએને ને આપુને બેઉને શોભા આવે એવી રીતે એ છોકરીનાં કપરાંચપરાં ને દરદાગીનાની ખરીદીઓ કરજે.” પણ ખુબી તો એ હતી કે એ બધો કારભાર ને કારોબાર બી ધનમાએ પોતેજ મોટે ચઢીને માંગી લીધો, અને ત્યારે પછી પુછવું શું ! તેણીએ ઉંચામાંઉંચી લેસ રીખન ને ફ્રીલકુલની શોભણુશાભણુના કીમતીમાંકીમતી દ્રેસો સિવાડયા, અને તે સાડીઓ ને પોલકાઓ ને પાણુકાઓનું એક દીલપઝીર સંગ્રહસ્થાન ઘરમાં આવ્યું ન્યારે તે સીદક ને સાટીન, મલમલ ને મખમલ, પંખા ને સ્લીપર્સ, ઝવેરાત ને અસખાખનો ઠાઠ જોઈ પેહલાં તો પરીન પોતેજ બીહી ગઈ ! તેણીએ પોતાનો વસાધનાં એકાંતનો ગરીબડો હાલ યાદ કર્યો, કે જ્યાં એકાદી સુતરાઉ સાડી ધોધ-ધોધને અને સીવીસાંધીને તેને વરસો તક ચલાવવી પડતી હતી; અને ત્યારે તે વાતનો આએ બધી આછતી આએપત જોડે મુકાબલો કરતાં તેનાથી હસ્યા વના રેહવાયું નહીં !

તે પોતાના કરતાં વધારે રાજી તો તેની માવતરને સારા પોશાકમાં સજ્જ થએલી જોઈનેજ થઈ. તે ગરીબ વિધવાએ પોતાની સ્થિતીને જવાબ કરતા સાદા પણ સુધડ ને શોભીતા પોશાકો પસંદ કર્યા ને સિવાડયા હતા, ને તેમાં તેને તૈયાર થએલી જોતાં પરીનનું જીગર ખુશીમાં ખીલી રહ્યું. “ઓ મમા ડીઅર, તમે પપાજીના વખતમાં સાઈં સાઈં પેહેરયું એહયું હોશે ત્યારે કેટલાં બધાં ખુબસુરત દેખાયાં હોશે !” તે નિર્દોષ નાજનીને ઘણાં હર્ષિત જગરે કહ્યું.

પરીનને વાસ્તે તો એ બધો એક કેવળ નવીન અનુભવ હતો, ને તેથી તે બધી ગભરાઈ ગભરાઈ જતી. શ્રીમંતપણુંનો આવો ઠાઠ ને પૈસાનું પ્રબળ પોતે સમજતી થવા કેડે તેણીએ પોતે જાતે કદી અનુભવ્યું ન હતું, જેથી નાજાને જે સર્વ નવું ન લાગતું હતું તે તેને બાજે વખત અતી ઘણું અજાણ કરતું રહ્યું હતું. નવા ગાડી ઘોડા લેવાનું, ખાસ આયાદાયા રાખવાનું, ઊંચા દરદાગીના ઘડાવા કરાવાનું એ બધું નાદર કાકાએ તો ધનભુરાનાં ધનમાએજની આગેવાની હેઠલ એ બે માદીકરીને પોતાનેજ સાંપી રાખ્યું હતું, ને તેથી હાલમાં તો તેઓ સારો દહાડે બંને રોકાયલાં ને રોકાયલાંજ રહેતાં હતાં.

નાદરકાકા એ બધી ખરચાણ ખરીદીઓની પરીન પર કેવી ને શું અસર થાએ છે તે છુપ્યો રહીને તપાસતો રહ્યો હતો, પણ તેણે હદવનાની તાબુખીમાં જોયું કે ના તો તે પોરી જરા એ રાજી થયલી કે ના તો કાંઈ બી રીતે ઉસ્કેરાઈ આવતી નજરે આવી! તે ફક્ત ધાણું તો તાબુખ થતી કે ગભરાઈ જતી દેખાતી, અને ત્યારે બી તે તાબુખ થતો કે ગભરાતનાં પરીણામમાં તે કોઈ બી કીસમે રીતભાતમાં કમ કે જખરડો કરી નાખનારી પુરવાર થતી નહીં. ગમે એવી તાબુખી કે ગભરાત દરમ્યાં બી તે ત્રાહીત આસામીઓની હાજરીમાં તો વિચારવંત, શાંત, થસ્સાવાળી અને દબ્બ્યાભરીજ રહી શકતી, કે જ્યારે ખાન્દાંની ટેકની તે સ્વભાવિક પ્રેરણા ને ખુદ્ધિ માટે નાદરકાકા ખુદ્દાની ખુદરતના સંબંધમાં હેરત થયા વના રહી શકતો નહીં.

અને ધનભુરાની ધનમાએજએ ધાર્યું હતું ને ગણત્રીઓ કરી મેલી હતી તેમજ મરનાર સોદરાખ માદીની પરીસુરત પરીને આગેવાન સરકલોમાં ખરીજ તાબુખી ને વખાણનો એક મસ મોટો હોકારો મચાવી દીધો. તેને જે જોતું તે ચ્હાતું ને વખાણતું. દરેક મેલાવડામાં તેને લીધે તેની માતા ને કાકાને ધજનો થતાં, ને દરેક ભવ્ય મેલાવડો તેના વગર જાણે ઉદાસ, એકાંત ને સુનકાર સિદ્ધ થતો !

અને તોબી તે પોતે દુન્યાની એ તકલીદી ખુશામદ તરફ તમામ તુચ્છકારથીજ જોતી ! તેનાં પોલાણમાં તે એટલી માનનારી દેખાઈ કે તે કોઈ બી તેવાં ખુશામત્યાં તરફ કશુંજ માન ધરાવતી દેખાઈ નહીં. નહીં

કે તે તોચ્છડી કે જંગલી પુરવાર થઈ; તે બધાં સાથે એખલાસભરી, નમાની અને લાયકાથી ચાલતી હતી, પણ તેણીનાં હોસાંન કે પૈસા માટેની લોકોની શીદાગીરી સામે તેને ખાનગીમાં મોટો અભાવ ને કંટાલો છુટતો હતો એ વાત તો ખરી. તે પોતે સરખસર સચ્ચાઈનીજ એક પવિત્ર પ્રતીમા હતી. જીઠાંણાંને એવાં ખરાં જીગરથી તે ધિક્કારવા શીખી ને ઉધરી હતી કે ખોટી ખુશામદ અને મીઠો પણ જીઠો સીપલાત તે કદી બી સહન કરી શકતી ન હતી.

તે પોતાના બાપદાદાઓનાં મનની મોટાઈની ઘણીક વાતો તેણીના કાકા સોડે મોટી મોજથી સાંભળતી, ને તેઓ સખીતએહ, સાચ્યા ને ખાન્દાની નામપર જીવ આપનારા હતા તે બધું સાંભળીને તે માન પામેલા મરનારોની એક વારેસ તરીકે પોતે તેવીજ સદગુણી, સાચ્યા ને શુદ્ધ ઉધરવાના પોતાના કાકાને તે હરહંમેશ કરારો પર કરારો આપતી, ને તે ખાન્દાની નોકપર જીવ આપી મરતા ડોસાને ઘણું સુખકારક સિદ્ધ થઈ પડ્યું હતું.

તે કેટલી હદ સુધી શુદ્ધિ ને સાચ્યા હતી તેનો એક દીલ ઉસ્કેરનારો દ્રષ્ટાંત પ્રગટ પડતાં તેણીની માતા અને કાકો હાજતી ગયાં:—

એક દિવસ ધનભુરાની ધનમાએ તેઓને જંગલે મલવા આવી, અને ત્યારે વાત પરથી વાત નિકળતાં તે કોઈ પારસી બેરીસ્ટરની બદમાશીની વાત કરતી હતી, જે અગ્યાનકે પરીન પણ ત્યાં બેઠેલી સાંભળવા પાંખી. “કોઈ જબરો નફ્ટ પારસી!” ધનમાએ હસી હસાવીને વાત કરતી હતી. “નાદરબા, તમે ઓરખ્યો કેની? દાવરનો કાલી? ત્રીજો વરસે બેરીસ્ટર થઈને અત્રે પાછો ફર્યો તો તે?”

“હા, તેનું શું?”

“તે પેસુ ચવની રતન સાથે અદરાયલો ઉતો, ને બધું તદને—હાલ નકકી થયલું,” તે ડોસીએ આગળ ચલાવ્યું. “બધી પરપેહરાંમણી ને તરતીરથ સૌ થઈ રહેલી. કેવી મજાહની ચાલે તો ઓરા પરે તેવી તારા જેવી છોકરી જે! સાથે ફર્યો હર્યો, નાટકોમાં લઈગીયો, ફરવા હરવા ગીયો, બેટ સોગદોની આપ લે થઈ, ને પછી લગનને અગ્યાર તાહરા

વચમાં આરા રહેલા તેમ મુવો તો સાફ ફરી બેઠો જે સસરો થતો પચીસ હજાર લગનની આગમચ આપે તોજ પરજી!”

“પછી—પછી?” નાનંગે ફકરમંદ પુછ્યું.

“પછી શું વરી! સસરાએ તો માથું ફેરવી સાફ ના કેહ્યું જે મેં કંઈ માહરાં એકપુરાં બચ્યાને તાહરા જેવા ભીખારડાને હાથ વેચવા નથી કાહારયું! તું માહરી દીકરી સાથે પનણે પછી હું પચીસને જગે પચાસ આપીને ઉભો રેહવશ.”

“ત્યારે હજી શું ઓછું પરયું?” નાદરકાકાએ તાબુખીમાં પુછ્યું.

“બલા જાણે નાખ્યોદગીયાને શું એક દેવ ભરાઈ ગીયો તે કાંઈ સમજ્યોજ નહીં ને તરત કાજ ભાંજ્યું, કે જ્યારે વરી ખુખી તો એ કે તાબરતોખ મંચી માકી દલાલે તુટ પારીને પોતાની છોકરી સાથે તેને ઠેકાણે પારી દીધો, ને વરી માંગતોતો તેટલો ચક ખી હાથમાં ને હાથમાં આગમચથી ભરી આપ્યો.”

“કેવી દીલગીરી ને નામોશીની વાત!” નાદરકાકાએ કરાજથી કહ્યું.

“વધારે દલગીરીની વાત તો એ થઇ, નાદરબા,” ધનમાએજીએ પોતાની વાત હજી આગળ ચલાવી—તે અવાજ હવે તેમ કરતાં છેક ધીમો કરી નાખ્યો, “કે ચવની રતન બિચારી કેથી ઘણીજ કાંકણી! પોતાની સાથે એ લુચ્છાએ આટલી બધી છુટ લીધેલી, ને પછી વરી વગર વાંકે બેશરમીથી એમ કાજ ભાંજ્યું તેનું તે પોરીને બિચારીને દુખ કંઈ એવું તો લાગું કે આજીવું અંદરથી બંધ કરીને ગલામાં રમાલનો ચપટ ફાંસો ખાઇને મુઠ્ઠી રહી!”

“મરી જેઠ કે”? પરીને દયાથી ધ્રુજતાં પોતાની બેઠકમાંથી ચમકીને ઉભી થઈ પુછ્યું.

“કાંઈ એ લોકના વડવાનાં પુત આરે આયાં હોશે તે પોરીનાં જ્નેશથી દમ ખેંચવાનો સાહાદ પાસેના ઝોરડામાં માએને કાને ગીયો, ને તેણે આરણાં ભાંનવીને અંદર જઈ જોયું તો રંધાઇ રહેલું! પણ ડાકટર ને દવાની દોર જે વખતસર પોંદવી કેની તે જેમ તેમ દુકતી બંને પાંચી દવામાં આવી, નહીં તો બિચારાં માએ આપનું એ એકનું

એક બચ્ચું તેનો કાળગરો જન ખચ્ચીત જતો રહેતો. પછી કેહજો કેટલા બધા પૈસાટકા વેરવાર કરીને ચવના પેસુએ બધું જાહેર થઈ જતું દાખ-દખાણુ કીધું, ને બિચારાં બચ્ચાંને લઈને હમણાં તો એ લોક ખંડાલે જતાં રહેલાં છે.”

પણ એ કેદ્યત સાંભળતાં પ્યારી પરીનનો શીગરફેસ જોવા જોગ થઈ પડ્યો હતો ! તે ગુસ્સાથી ઉસ્કેરાઈને લાલ ભુંડ જેવી બની ગઈ. દુન્યામાં એટલી બધી બેશરમી, બેવચની ને દગાબાજી વગર સાશને પચ્ચાર થતી આવે એ ખ્યાલનો જીભાત વટીક તેનું કામળ જીગર તામોસ કરી શક્યું નહીં !

“ ને તે દગલબાજ પારસી ? તે લુચ્યા બેરીસ્ટર ફાવરના કાલીનું શું થયું, ધનમાયેજી ? ” તેણીએ મોટી ઉસ્કેરણીઓ વચ્ચે પુછ્યું.

“ ઓ વાય, વરી શું થાએ ? તે માહરો બહાલો તો બેધરક નવી બેરી સાથે ફરેછ હરેછ, ખાએછ પીએછ, ને મોજમજાહ કરેછ ! ”—અને ધનમાયે ખુશ મિળજો હસી પડી.

પણ પરીનની આંખમાં તો એ બેવફાઈ ને બેશરમીની વાત સાંભળતાં જવાબાજ પ્રગટી નિકળ્યા હતા !

“ અને તેવા એક નીચને તમે લોક તમારી સોસાયટીમાં બેળાવા દેઓછ ? ધુળ પડી એવા તમારા સુધારાપર ! પારસીઓએ મીટીંગો ભરી મોટા ગરબડાતથી તે નીચને અને તેના તેવાજ નીચ સચ્ચરાને ન્યાત બહાર મુકવો જોઈતોતો, ને તેનાપર જગતની લેઆનત વરસાવા જોયું બધું કરી બતાવવું જોઈતુંતું, તેને બદલે તે લેયાનતનો કુતરો બેધડક મોજ કરે, ને પેલી બિચારી ગરીબ ગાએ જેવી રતન ખુણું સેહવે ! ઓ ખુદા, એ કેટલો ગેરમનસાફ ! કેવી નામોશી, કેવો જીભાત ! ”

ખચ્ચીત, ખરાં દીલની ઉસ્કેરણીઓથી ભારે ગુસ્સા વચ્ચે પરીન જ્યારે એ સઘળું બોલતી હતી ત્યારે તેના એક શાહાનશાહ્યાંનું જેવા તોર ને ગુસ્સા ઉપર નાદર કાકા વખાણુની આંખે જોઈ રહ્યો હતો, ને તેની મા તો એ મધુરીના પ્રમાણીક જીગરના એ સાચા હાવભાવ જોઈને એટલી બીહી ગઈ કે જાંણે થરથર ધ્રુજવા પડી ! ધનમાયેને બી ભારી ખશ્યાંણુ લાગ્યું. તે ડાહી દોહરી કાગડી મંડળોમાં આગેવાન ને મુખી ગણાતી હતી, ને તે છતાં તે પણ એક એ કામળાંગી બાળાનાં થથરાવાથી એકાદ પલ તે જાંણે થથરીજ ગઈ. કે જ્યારે ગુસ્સે થયલી પરીન એક

બાદશાહબદીના તોરથી ધિક્કાર કરતી ને લેઆનત વરસાવતી ત્યાંથી ઉડીને પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઈ.

“તમે એનાં દેખતાં એવી એવી વાતો નાજ કરો, ધનમાએ,” તે બીહીધેલી માતાએ તે પછી તરતજ તે અબજાને કાને લાગી માંગી લીધું. “હું જેમ તેમ, જેમ તેમ એને લોકોમાં આવતી જતી ને ભેલાતી સેલાતી કરુંછ, ને એ એવું એવું સાંભરેછ કે જાણે એનું માથુંજ ફરી જાયેછ!”

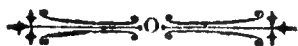
પણ નાદર કાકાએ તો પોતાની સકુમારી બેટીની એ હીંમત, ઝનુન ને જ્ઞેશપર લખ્ખો આફ્રીન કરી. તેને એજ તોરનો એક વારેસ જોઇતો ને ગમતો હતો, ને પરીન તેનાં બાપીકાં નામને એવા સાચ્યા ને સ્વતંત્ર સ્વભાવથી આયંદા શોભાજ આપશે એમ માનવામાં હવે શું કશો બી સંદેહ રહી શકતો હતો?

“પણ એ છોકરી એમ કરશે તો જીવાશે કેમ ને ટકાશે કેમ!” ધનમાએ અરધું ફકરમંદ અને અરધું હસીને કહ્યું. “એ બધી દુન્યાને પાકપરેહજાર ને ખોદાઇ રસ્તે ચાલવાવાલીજ જોવાનું ધારી બેઠીછ કે શું?”

પરીને આ “રીમાઈ” પડોશના ઓરડામાં સાંભળ્યો, ને ત્યારે તે વધતી ગુસ્સે થયલી રસુલા વાઘ પેઠે પાછી બાહરે દોડી આવી. “ધનમાએજી, મને માંફ કરજો, પણ એવા કાલે મોંહનેનાએને હું તો કદી બી કોહું આપી કે મળી શકું નહીં. એ તમારો દોસ્તદાર જો માહરાં ઘેરમાં આવવાની કદી હીંમત કરે કેની તો મમા ને કાકાજીની રજા લેઇ હું તો તેને બારીએથી બાહરે રસ્તા પર ફેંકાવીજ દેઉં—એવો મને તો તેની હીણપસ્તીની અને દગાબાજીની આએ બધી વાત સાંભરીને તે લેઆનતના કુતરાપર ગુસ્સો આવેછ.”

“પોરી ઘણી નાદાન ને હુલવેલી છે,” ધનમાએ હસીને અભિપ્રાય આપ્યો.

“તો હું માંગી લેઉંછ, ધનમાએજી, કે માહરા દેખતાં તમે મેહરબાની કરીને લોકોની એવી બદમાસીની કોઇ બી વાત કરતાંજ ના,” પરીને તીખ્ખો જવાબ કર્યો, ને તે પછી તે એ રીતે રોકડું પરબાવી પાછી અંદર ચાલી ગઈ, એટલે નાદરકાકાએ દાનાઇથી તરત તે વાતની નાંખતી કરાવી વાત ફેરવાવીજ નાંખી.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

એ વાત તે પછી નવી જુની ચર્ચ ગર્ચ અને ભુલાઈ ગર્ચ, અને ત્યારે કેડે નજદીક છેક ચાર મહીને હીરામાંણેકને ત્યાં કોઈ વેલાત જતા ઇંગ્રેજ પરોણાનાં. માનમાં એક મોટી ઇવનીંગ પાર્ટી ચર્ચ, કે જ્યાં ધનમાએ સાથે આપણી પુતલી પરીન બી ગર્ચ હતી. તે દાહડાનું તેણીનું તેજ ને ઠાઠ જાંણે એક જોવાજોગ પ્રદરશણુજ હતું. તેણીના પોષાક ઉંચી કીસમનો તોબી તમામ ટેસ્ટકુલ હતો; ધરેણાંઓ થોડાં પણ ઝલેહદાર, મોંઘાં દાટ ને છેલ્લામાંછેલ્લી ફેશનનાં હતાં, ને તે મોટા મેળાવડાની ઝગઝગાતભરી રોશણીમાં ફરતાં હરતાં તે સુંદરી આ ફાની ધરતીની કોઈ રહીશ કરતાં આકાશની એક ટુરી હોવાનો હરહાલ સૌને જાસ્ટીજ અભ્યાસ કરાવતી રહી હતી !

લોક તે ચાલતી તે જમીન વટીક જાંણે જોઈ રહ્યાં હતાં ! જેઓએ તેને અત્યાર સુધી કદી જોઈ ન હતી ને નહીં ઓલખતાં હતાં તેઓ ‘ઐ કાણુ?’ ના ગણગણાતથી તેને ઘેરી લેતાં, અને મેજબાનો મારફતે આગલ પડી તેણી જોડે ઓલખાણુ કરાવી લેતાં હતાં. જવાન્યાઓ તો બસ મરીજ શીટતા હતા. મધ પર માંખ લમે તેમ તે ટીનપાટયાઓ આઘઘ્લાસ ઉંચાનીચા કરી તેણીને જોયા કરતા, ને તેણીના ઓલાની પેઠે તેની પુઠેપુઠે લમ્યા કરતા, ને તેઓમાં નસીબસંજોગે તે રાત્રે પેલો દાવરનો કાલી પણ તેમજ તણાઈ મરતો હતો !

તે બી પોતાને પૈસા બદલ વેચીને મેળવેલી પ્રિયા સાથે નફ્ટ નાકે આ મેલાવડામાં આવ્યો હતો. તેને મન તેણે કાંઈ ધુરં કીધુંજ ન હતું— અને હતો ત્યારે તો તે એક કેળવાયલો બેરીસ્ટર !! બટ પડજો એવા પૈસાના ગુલામ બીખારીઓ પર કે જેઓ પોતાને અને પોતાનાં ખાન્દાંન-નેજ માત્ર પોતાની એવી બીખારડી વર્તણુકથી માંડુ લગાડતા નથી પણ આખા ટોલાને અને પોતાની કેળવણીના પાક આશીરવાદને પણ હીણપસ્તી આપી અપજશ પોકરાવે છે ! પણ, અફસોસ કે, મીડી પરીને ગુસ્સો બતાવ્યો તેમ એવા ઇજરડા પીજરડાઓની સખત ખબર લેવા જોગું તમારા સુધારાવાલા કેહવાતા ને આગેવાનમાં લેખાતા પારસીઓમાં કશું પાણીજ નથી. આ કીસમની પાક બેહયાઈના ડ્રખાંટો પારસીઓમાં નથી બનતા એમ નથીજ. કાલીની તોરના ભાડુતી બીખારડાઓ કે જેઓ લગનને એક લીલાંઉં કે વેચાંણુ કરી બેસે છે તેઓ પોતાના નજીસ દોરમાં નફ્ટ નાકે ફાવી જાય છે, અને ફાવી જાય છે તેમાં જેટલો

ટોળાની બેઠાદીનો કસુર છે તેથી વધારે મોટો કસુર બલ્કે પાપ તો મંચી માફી દલાલ જેવા તરત તેમને વેચાતા લેનાર હેમક શ્રીમંત સસરાઓનો છે, અને દરેક સહમજદાર આદમી કબુલ કરશે કે નિર્દોષ કુમારીકાઓને પૈસાના ખ્યારમાં એમ દગલખાજીથી ખોહાર ને ખરાખ કરનાર કાલી જેવા નીચ જમાઇઓને, અને પછી વળી તેમને તરત વેચતા લેનાર મંચી જેવા કમળત સસરાઓને જે પીસ્ટોલ મારી જનથી માર્યા હોય તોખી પાપ નહીંજ પોંહયે !

પણ અમે અમારી વારતાથી વેગળા ગયા: ત્યાં (તે પાર્ટીમાં) જે દીનપાટયાઓ પરીનના ઓલા પેરે તેણીની આસપાસ અને પુઠેપુઠ બમ્બા કરતા હતા તેઓમાં, અમેએ ઉપર કહ્યું તેમ, એ કાલી બેરીસ્ટર બી હતો, કે જેણે જોયું કે ઘણાંકોએ હીરામાણેકવાલાં (મેજબાનો) મારફતે તેણીની જોડે પોતપોતાની પીછાણ કરાવી લીધી. હવે ત્યારે તે શાનું થોએ ? તે શું તેવાંજ આગેવાન સરકલનો, શિખેલો કેળવાયલો, અને વળી ઇસ્કીટાટ નહીં હતો ? તે બી મીસીસ હીરામાણેક આગલ ગયો.

“ એકસકયુઝ મી, મીસીસ હીરામાણેક,” તેણે હસીને કહ્યું; “ આએ તમારી કાઈ પરોણીએ તો તમારી પાર્ટીમાં આજે મોટું સેનજેશન કીધુંછ ! એ કાણ છે ?”

“ એ મોદી ખાંદાંનની છે,” તે મેજબાને ઘણા મીઠાસથી કહ્યું. “ મી૦ સોહરાખ મોદી નામના એક જવાંન વીસેક વરસ પર મરી ગીયા તેવણની દીકરી. હાલ કાકાને આશરે છે, ને કાકા આખું અમેરીકાનું ધન બધું અહીં ધસરી લાયો હોય તેમ લાગેછ !”—અને એ છેલ્લું, અલખત, હસ્વાનું તો મીસીસ હીરામાણેકે ઘણા ધીમા અવાજેજ કહ્યું.

“ જરા મને તો એ જવાંન બાનું સાથે ઇન્ટ્રોડ્યુસ કરો, મીસીસ હીરામાણેક ?” કાલીએ માંગી લીધું.

“ મોદી ખુશાથી—આવેની ?” તે સુંદર મેજબાને જવાબ કર્યો; “ આજે લોકો મને એજ ફરજમાં રોકી રાખવાના કસમ લેધને અહીં આવેલાં દેખાએછ !”—અને તેણીએ ખુશમિજાજે હસી પડતાં વળી વધાર્યું, “ મગર જેજે હો, તમે તો પરણેલા છેઓ; હવે વરી કાઈ એની સાથ લવમાં બવમાં પરતા ના જો !”

કાલી એના જવાબમાં ફક્ત મોટે સ્હાદે હસ્યો, અને પછી તેઓ બેઉ પરીન જ્યાં એક છોકરી સાથ વાત કરતી ઉભી હતી ત્યાં આવ્યાં.

“મીસ મોદી, હું તમારી સાથે વરી એક બીજા ગ્રહસ્થને ઇન્ડ્રોડયુસ કરવા લાવીછ,” મીસીસ હીરામાણેકે હસ્તે ચેહરે કહ્યું, અને પરીન અદ્યત્થી ને ઘણી નમનતાઈની અદ્યત્થી નમી.—“આએ જેન્ટલમેનને આલખોછ કે? એવણુ મીં કાવસજી દાવર ખેરીસ્ટર; મીં મનચેરશા માકી-દલાલના જમાઈ. ઘણી ખોહલી પ્રેક્ટીસ ધરાવેછ, અને—”

“એવણુ કોણ?” તે નામ બરાબર સાંભળ્યું કે સમજમાં આવ્યું નહીં હોએ તેમ પરીને હજી નક્કી કરવાની મતલબત્થી શંકાશીલ પાણ્યું પુછ્યું, અને તેટલાં તો ખુશીની હસીમાં એક પલ આગમચનો તેણીને ખીલતો ગુલાબ જેવો ચેહેરો આકાશમાં ઘસડાઈ આવેલાં વાદળાંની કાસમે ગંભીર ને થથરાવનારો થઈ ગયો !

“એવણુ મીં કાલી ખેરીસ્ટર,” તેણીના ટણકા ને તેના ચેહરામાં અચખુચ થએલા એ અન્ય જેવા દેખીતા ફેરફારત્થી કાંઈક અન્ય થતાં મીસીસ હીરામાણેકે કહ્યું.

“કોણ—પેલા જેવણે પેસતનજી ચવને ત્યાંનું કાજ ભાંજ્યુંતું તે?”

“હા,” મીસીસ હીરામાણેકે સ્હેજ આનાકાનીત્થી કહ્યું, ને તેણીને તાબરતોખ લાગ્યું કે અહીં કાંઈ કચુબર થવાની છે !!

“ત્યારે એવા એક ખેમરવત આદમીને ગ્રહસ્થ તરીકે પીછાણવા ને તેવણુ સાથ ઇન્ડ્રોડયુસ થવા હું ઘણા ગુસ્સાત્થી સાફ ના કેહુંછ, મીસીસ હીરામાણેકે,” પરીને પોતાનું સર દમામત્થી ઉપર ખેચી કહ્યું, કે જ્યારે તે ઉંચી ગોરી ઉંઘાડી ગરદનપર ઝલઝલ થતા હીરાના હારમાં તે એક દમામદાર શાહજાદી કે શાહાનશાહ્યાંનું જેવીજ દેખાતી હતી ! “તમે એવા એક માણસને ગ્રહસ્થ કેહોછ? જેણે પૈસાની નીચ લાલચપર એક બિચારી તદન નિર્દોષ ગરીબ છોકરીની ઇજ્જત લીધી ને ભવ બગારયો તે ગ્રહસ્થ?”

“મીસ મોદી ! પરીન્યાનુ !” મીસીસ હીરામાણેકે મોટા ગભરાતત્થી કહ્યું, પણ તે આગળ ખોલી સકી નહીં. તે ગભરાતત્થી પાણી પાણી થઇ ગઇ. તેણીની આખી જીંદગીમાં નિતીના સંબંધમાં આવી જાહેર હીંમત એક છોકરીએ તો શું પણ કોઇએ બી કદી બતાવેલી તેણે જાણી ન હતી ! તે દંગ થઇ ગઇ.

તેજ નહીં પણ તે આખો મેળાવડો દંગ ને થસ થઈ ગયો !! પરીન એવાં ખરાં દીલત્થી ઉસ્કેરાયલી હતી, ને તે એવા મક્કમ ને મોટે સ્વાદે

હીંમતથી બોલતી હતી કે તેનો અવાજ આખા હોલ ને આસપાસના ઓરડાઓમાં વટીક સંભળાયો, ને શું દેશી કે યુરોપીનો અન્યથીમાં એ શી ખટપટ હતી તે જોવા તે બાળુ ખેંચાઈ આવ્યાં, કે જ્યારે વળી તેને બોલતી સાંભળી બધાં તદ્દન તસથસ થઈ ગયાં !

અને પેલો કાલી પોતે ? તેણે તો ચાહ્યું કે ધરતી તેજ ઘડીએ ફાટીને તેને માર્ગ આપે ને તે તેમાં સમાઈ જાય ! તે બીજું શું કરે ? તે બલેને એક બલો ને બોલીદરાજ બારીસ્ટર હતો, પણ હયાં તે આ એક કોમળ બચ્ચાં સમક્ષ એક બચ્ચાંથી બી બેતાકાત બની ગયો હતો, ને બાયલી અદાઓથી તારબતોબ પાછો પડ્યો હતો. તે તુરતવેલા બીજું કાંઈ બેહેતર ન સુઝવાથી કરવામાં ફક્ત એટલુંજ કરી શક્યો કે “ઓ, આઈ ડોન્ટ કેર” કરી બેફકરીના દેખાવથી ત્યાંથી ફરી ગયો ને ચાલતો થયો, પણ તેની ખેજલત, તેની હીણપરતી ને તેની નામોશી જોતાં માકી દલાલની છોકરી આલાં (તેની હાલની પરણેતર) ની આંખમાં વટીક આંસુના દરયા ઉભાઈ ગયા !

“હું આજે રીતે તમારા મેળાવડાને ડીસટર્બ કરવા સાડ તમારી ઘણી ઓજરખવાહીથી માફ માંગુછજી, મીસીસ હીરામાણેક,” પરીને તરતજ પાછું કહ્યું, “પણ માહરં અંતકરણનું મત છે કે એવા એક ખેશરમ આદમીને અહીં નોતરવામાં તમે ખરેખર ભુલ કીધેલી છે, અને હવે હું રજા લેઉંછ.”—અને બીજી પલે તો તેને કોઈ રોકે તે પેહલાં, ધનમાયેને સાથે લેવાની બી કશી એ દરકાર કીધા વના, તેણીએ બારણાં તરફ ચાલુ મુક્યું, ને પોતાની ગાડી પોકારવાનો હુકમ આપ્યો.

લોકો દંગ થઈ ગયાં, ને ટાંચણી પડે તો તે બી સંભળાય એવી એકાદ બે પલ તે ખાનપાનના ઘોંઘાટખેર મેલાવડામાં ચુપકીદી પસરી રહી; પણ પછી તરતજ ખરી વાત ને એ અવલથી આખરતક શું બન્યું હતું તે એક કાનથી બીજે કાન આખા મેલાવડામાં ફેલાઈ જતાં તે મધુરીનાં પ્રમાણીક જીગરની જાહેર હીંમતની તે આખા મેલાવડાએ અંતકરણથી ને એકે અવાજે વાહવાહ પુકારી ! અલબત્ત એ વાહવાહની હીંમત આપનાર ને તે શરૂ કરનાર અવલમાં ઇંગ્રેજ મેહમાનો હતા. એક બલો જૈફ ઇંગ્રેજ વેપારી મી० મેકડોનલ્ડ કે જે ત્યાં હાજર હતો તેણે સઘળું એક પારસી મિત્રથી કાન આપી સાંભળી લેધને તરત આફ્રીનની તાલી પાડી, અને ત્યારે લોકમતનો પ્રવાહ એકદમ પરીનની

પક્ષમાં ને પેલા બેવચની આરીસ્ટરની વિરૂદ્ધ એવા બળવાન આકારે પ્રગટી નિકળ્યો કે ફળેત ને હડધુત થયલા કાલી દાવરને પાછલે બારણે, દાંયબાંય, પોતાની બેરીને લપ્પને વધતી બેળલતમાંથી બચવા ખલ્લીજ જવું પડ્યું, ને તેનો ને તેની પૈસા બદલ પરણી આવેલી પરણેતરનો ઘર જતાં ગાડીમાં કેવો હાલ ને શો સ્વભાવ હશે તે સઘળું બ્યાંન કરવા કરતાં સુઝ વાંચનારે પોતે કલ્પી લેવાનુંજ સ્થેલ થઈ પડશે.

તે મેલાવડો, અલબત્ત, એ પછી ચુંથાઈ ગયો ને જલ્દીજ વીસરજન થયો ! એમ છતાં જવા પેહેલાં તે મેજબાનોને સૌ કોઈ મેહમાનોએ એવો એક રૂડો બનાવ તે રાત્રે તેમને ત્યાંની પાર્ટીમાં થવા માટે સામી મુખ્યારક-બાદી ને ઘણી હીંમત આપી !

તેઓનો ખાસ મેહમાન કે જેનાં માનમાં આ મોટો મેલાવડો નોતરવામાં આવ્યો હતો તે તો સૌથી વધતો રાજી થયેલો જણાયો. સામી સર્વની દીલગીરી એ હતી કે પરીન એટલી વહેલી ત્યાંથી જતી રહી કે તેને સાબાશી આપવાની કોઈને કરીજ તક મળી શકી નહીં. સૌને તેણીનું કહેલું ને બોલેલું ઘણુંજ ગમ્યું. તેઓ પોતે બધાં એજ વિચારનાં હતાં, પણ ખરી વાત એ હતી કે તે વિચાર પરીન જેટલી હીંમતથી જાહેર કરવાની કોઈનામાં ઓથ કે હીંમત ન હતી !

ઘરેઘર ને કલબેકલબ બીજે દાહડે એજ વાત ચાલી રહી. કાલીના દોસ્તો તેને હસવા ને થુકવા લાગ્યા. એક પંદર વરસની પોત્તીએ તેને ભર મેળાવડામાં એમ ઝાડુ મારી તેની ઝાટકણી કાઢી નાંખી માટે લોકો તેને આંગળી બતાવા લાગ્યાં !

તેણે પેપરો પર વગ ચલાવી એ બનાવ જાહેરમાં આવતો તો માંગીતાંગીને અટકાવ્યો હતો, પણ તે છતાં એ ચરચા મોટી આગની એક બુમ પેરે બધાં સુધરેલાં સરકલોમાં ફેલાઈ જતાં વાર લાગ્યો નહીં, ને કાલીને ગમે એટલો તે પોતાનું સત્યાનાશ કાઢી નાંખનાર છોકરીપર ખાર આવતો હતો પણ તે કશુંજ કરી શક્યો નહીં ! વળી તેને મુંબાઈની હવા એવી ગરમ પડી ગયલી જણાઈ કે પરીને મારેલા એ જોરાવર ફટકાનાં પરીણામમાં તેને એક બે દિવસમાં ગાંસડા પોટલા બાંધી મુંબાઈથી ઉઠાંગરી કરી કેઠે ન્હાસી જવું પડશે એવો બી મામલો આપ્તાદ નજરે આવવા લાગ્યો !!

પ્રકરણ ૧૭ મું.

કાલી દાવરને મુંબાઈ મુકીને નહાસવુંજ પડ્યું !

એવા એક કપાત્ર આસામી માટેની ઘટારત સળ જોયું જે બલીષ્ટો નહીં કરી શક્યાં તે આ એક કોમળાંગી કન્યા—એક બાળક જેવી બાળાએ બળવ્યું, કે જે નિતી રીતીમાં પોતે તમામ શુદ્ધ અને સ્વચ્છ ઉધરેલી હોવાનાં પરીણામમાં તેણીએ જે કર્યું હતું તેમાં કશી બી કમાલ કરેલી જાણે જાણતી કે જોય શક્તીજ ન હતી ! તેણીએ જે ફટકો માર્યો હતો તે જેટલો સાચાં દીલથી ને નિર્દોષતાથી તેટલોજ તમામ નિષ્કપટપણે માર્યો હતો, ને તે ફટકો પરીણામમાં આયંદા એટલો ત્રાસજનક થઈ પડવાનો તો તે મધુરીને એક દુરનો સ્વપ્નો પણ થયો ન હતો !

નાદરકાકા તો એ બધી વાત સાંભળી ખુશ ખુશ થઈ ગયો. પરીનની માતા નાજાં તે છોકરી પારટીમાં જે “અભાડો બાળી” આવી હતી તેથી બીહી બલ્કે ચથરી ગઈ, પણ નાદરકાકાએ તો તે બાહાદુર બાળાની પીઠ થોડી તેને સામી સાબાશી આપી.

“આફ્રીન છે, બેટી, તાહરી હીંમત ને સ્વતંત્ર સ્વભાવને લખ્ખોલાખ આફ્રીન છે,” તેણે કહ્યું. “તાહરા બાપદાદાનાં માન પામેલાં બાન્દાંનની ઇજ્જત તેં આજે ખરેખર વધારી. માહરી ખાત્રી છે કે તાહરા જેવા એક સૌથી લાયક સુકાનીને હાથ માહરાં બાન્દાંનની એ અસલવારેની કીરતીની કિસ્તી કદી બી ખરાબે અથડાવાની નથી.”—અને નિર્દોષ પરીન પોતાના નેકબખ્ત મુરંબીની આ આટલી બધી સાબાશી ને વખાણના સુખનોથી વધારે ધીરજ પામી સંતોષથી ને મીઠાસથી હસી.

પેલાં ધનજુરાના ધનમાયજીને તો અવલમાં સમજજ પડ્યું નહીં કે તેવણે ગુસ્સો કરવો કે સાબાશી આપવી ! એ છોકરી તે મોટા ને દમામદાર મેલાવડામાં તેવણની સાથે, તેવણનીજ બાંહેધરી ને આગેવાની હેઠલ આવી હતી, માટે પેહેલાં જ્યારે તેવણે એ ઝઘડા બખેડાની બધી વાત સાંભળી ત્યારે તો તેવણ ગુસ્સાથી લાલ લાલ ને શરમથી પાણી પાણી થઈ ગયાં; પણ પછી પેલા એક ન્યાયી ને શુદ્ધા ઇંતેજબચ્યાએ જ્યારે પરીનની ચાલ ને હીંમતપર મોટે સ્હાદે આફ્રીન પુકારીને આખા મેલાવડાની વલાંજુનો પ્રવાહ તેણીનીજ પક્ષમાં વેહેતો કરી આપ્યો, ત્યારે તેવણને બી તેજ પાસાંને નમવાની જાણે ફરજ થઈ પડી, ને તે

પછી ખીજી સહવારે પરીનને બંગલે આવીને તે ડોસાંએ જે પરચારો કર્યો તે માત્ર એટલોજ હતો કે પરીન તેમને કંઈ ખી કહ્યા કહાવ્યા વના એકલી એકલીજ ગાડી બોલાવી તે પાર્ટીમાંથી પોતાને ઘેરેબારે આવતી રહી હતી.

“પણ હું કરું તે શું, ધનમાએજ?” પરીને હસ્તે ચેહરે ખુલાસો આપ્યો; “એક તો તે મુવો એબલગામણો નકટે નાકે દીવારી કરી નીકળેલો તેની પર મને હદ વગરનો ગુસ્સો આવે, ને ખીજી તરફથી લોકોએ મને પોતાના સવાલો ને પોતાનાં નહીં માંગેલાં મતોના કંટાલો એટલો બધો આપ્યો કે મને તો જાણે ત્યાં ટકવાનું ભારીજ પરી ગીયું, ને ત્યારે બીરભયરમાં તમોને સોહોધવા તે કાહાં બેસું કરીને હું પોતેજ ગારી બોલાવી ઘેર આવતી રહી.”

“એ છોકરીનું આએ વખતનું એમ કીધેલું તો એના વરવાઓનાં પુન આરે આવવાથી વણુઈ ગીયુંછ,” પરીનનાં ઉઠી જવા પછી ધનમાએજએ નાજનને કાને લાગી કહયું, “પણ જો એમ બધાંજ પોતાની ચોરખાંણુ પીછાણનાંએને એ ચોખખાં ચાંદી જેવાં જેવા ને જાણવા માંગશે તો માહરી તો ખાત્રી છે કે એને ઘેરનું ખુણું સાંધીને બુફણુઝાફણુ બેસવું પરશે.”—અને નાજનએ એ સાંભળી પોતાની પ્રમાણીક દીલની પણ હુલવેદ્યા સ્વભાવવની એ દીકરીનાં ભવિષ માટે શીકરમંદ બની એક ઉંડો નિશ્વાસ મુક્યો.

“હું શું કરું, માએ? માહરું કંઈ એમાં ચલણુ નથી,” તે માતાએ નાચારીના દેખાવથી કહયું. “કાંઈ જુઠી વાત કે ડગારાં આદમીઓ વાસ્તે એને કંઈ એવી તો સુગ ભરખ ગેઈછ કે હું ઘણું ખી સમજાઉંછ પણ નાંખતી કરવાનું તો જાણે એ જાણતી કે માનતીજ નથી, ને એના કાકાને ખી તે ઘણું ગમેછ એટલે એને વધતી કુમક આવેછ!”

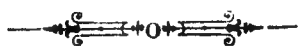
એમ છતાં અત્રે કેહવું જોઈએ કે એ નજીવો મતફેર બાદ કરતાં તે નાહાનું કુટુંબ ખરેખર તો ઘણા સંપમેલનાં સુખમાંજ રેહલું હતું—તે જેઠ ભોંજાઈ અને ભત્રીજા. તે અસહવારેનો બંગલો મોટો વિશાળ ને ઘણો સુખકારક હતો, અને તેના કુશાદે ‘ડાઇનીંગ હોલ’ની બારીઓ એક મનોહર ગુલાબવાડીમાં ઉંઘડતી હતી, કે જે બગીચાનાં પમરતાં પુષ્પોની મીઠી લંપટ એક ધીમી લેહકીની દ્વેર સમેત આપો વખત હોલમાં દાખલ થઈ બેઠેલાંના દેમાગ ખુશનુદીમાં તર કરતી હતી. ત્યાં દર સહવારે નાસ્તા ઉપર નાદરકાકાને લાંબો વખત ખોટી થવાનું ગમતું

હતું, કેમજે પોતાની મીઠી પટપટ સાથે પેલી મધુરી “અકબક” (પરીન) તેને તહરેહવાર વાતચીતમાં હંમેશા પુસ્કલ ગમત આપતી રહેતી. તે સહવારને પ્રહર અરધીજ સંભાળથી સજ્જ થયલી ને રજુ થતી ખુદખુદ એક ખીલતા ગુલાબ જેવીજ નજરે આવતી, ને તેણી તરફ વખાણુની આંખે જોઈ રહેતાં નાદરકાકો તેની મધુર વાંણી ને મીઠી વાતચીત ઘણું માન ને મોજથી સાંભળતો. મોટે ખાંચરેવાલાંઓમાં તે વખતે ખાનપાનના મેલાવડાઓની કાંઈ મના કે ખોટ ન હતી, ને તેથી આગલી રાત્રે પરીન જ્યાં બી જઈ આવી હોય તેને લગતો નાસ્તાની ટેબલ પર વળતી સહવારે હિસાબ આપતાં પોતાના કાકા આગળ તે એક તુલોત્વીલ હેવાલ રજુ કરતી, ને પોતે જે નવું નવું ખેલુકોટક જોયું કે અનુભવ્યું હોય તે કાંઈ એવી તો રમુજ તોરથી તે ડોસા આગળ તે ગ્યાંન કરી કહી શકતી કે બાજે વખત તો જગનાજગ વાર સુધી તે પાસે પડેલી પ્લેટ પર હાથ ચલાવાનું બી ભુલી જતો, ને ફક્ત પેટ ધરીને હસ્યાજ કરતો ! તે ચાતુરીની તેજ બુધ્ધિથી, એ દરમ્યાન, તે ખચ્ચીતકરીને ઘણો ચકીત થતો. જેમ ખેલુકોટકોને તે હસી કાઢતી, તેમ જે વળી વખાણુવા જોગ હોય તે બધું ગરમ દીલસોજીથી તે વખાણુતી પણ ખરી; અને એ રીતનાં ગદ્યગુજરી સ્થાંજને લગતાં તાહેલાં કરીને તેઓ પરવારતાં ત્યારે વળી તે શરૂ થતા દીવસનું પ્રોગ્રામ રચાતું. પરીન હંમેશા તેના કાકાને જ્યાં બી પોતે જાય ત્યાં જોર જુલમથી કળયો કરીને સાથે ધસડવા માંગતી—તેની માતા તો બિચારી કેથે બી જતીજ ન હતી—પણ તે કાકો બી બનતાં સુધી એવી ગીરદીના મેળાવડાઓમાં જવાનું હવે પોતાની જૈશીનું કારણ આપી માંડીજ વાલતો. તે ઘણું તો “નોબલ કબલ” નામની એક શ્રીમંત શેહેરી ઢાંખરાઓની પુરાણી કલબ હતી ત્યાં સ્થાંજને છેડે જવાનું પસંદ કરતો, અથવા જ્યારે પરીનને કાંઈ બીજું ‘એનગેજમેન્ટ’ નહીં હોય ત્યારે પોતાની જોડીની ગાડીમાં તે પરીસુરત નાજનીન જોડે ખુલ્લી હવામાં એકાદો ‘પ્લેઝ’ લઈ આવવાનું તેને વિશેષકરીને ગમતું.

તેને લોકો ઘણું માન આપતાં ને તેને માટે ઘણું માન ધરાવતાં જણાતાં હતાં. તે એક લખખોપતી શેઠયો હતો એમ એક તડાકે લોકો જોઈ શક્યાં હતાં, ને તેનાં પુરાણાં ને નામીયાં ખાન્દાંનની જહોજલાલીની જલેહમાં એ કુટુંબને પાછું પ્રકાશતું જોઈને મરનાર સોહરાય મોદીનાં સાચ્યાં હીતાર્થાંઓ રાજ થયા વના રહી શકતાં ન હતાં.

તેનું (નાદરકાકાનું) હાડકું કસાયલું ને મેહનતુ હતું. તે પૈસાની દરેક દોરચોર છતાં આ વૃદ્ધ ઉંમરે બી જરા એ અયાસી કે આળસુ રેહતો નહીં. નાસ્તાથી ફારેગ થતાં તે પાધરો પોતાની લાયબ્રેરીમાં જતો—તે બી એક તેવુંજ કુશાદે અને આરાસ્તા દીવાનખાનું હતું, કે જ્યાં તે પોતાની મીલકતોનાં કામકાજમાં કલાકો તક રોકાઈ રેહતો, કાગળપત્રોના જાતેજ જવાબ કરતો, પોતાની સોલ્લીસીટરોને મળતો, વિગેરે; અને એ બધી જાતનાં કામ ન હોય તો પોતાની મોટી સુખકારક આમચેરમાં પડ્યો પડ્યો તે પેપરો ને પુસ્તકો ચરમો ચઢવીને ઘણું ધ્યાન ને મોટા ઉત્સાહથી હંમેશાં વાંચતો.

એમ છતાં પરીન તેને ત્યાં બી કોઈ કોઈ વખત ‘કંટાલો આપતી’ જતી, જે તેને અલબત્ત ગમતું. ગમે એવાં કામમાં કે ધ્યાનમાં તે રોકાયલો હોય તોબી પરીનની હાજરીથી તેને જ્યાદા ખુશનુદજ લાગતું, ને તેમાં તો તે અપવાદ રહીત સુખ માની લેતો !

અકરણુ ૧૮ સું.

એ રીતે પરીન એક વખત પરવારતી હંવાથી તેના કાકાને ‘સાહોવારવા’ લાયબ્રેરીમાં ગઈ, કે જ્યારે તે ડોસો કાંઈ બાહેરગામની પોતાની એક મીલકતને લગતા નકસામાં માથું ખોસી ઘણો રોકાયલો બેઠેલો નજરે આવ્યો. પરીન, તેથી, તેને હરકત નહીં કરવાન રૂડા હેતુથી હલકાં કદમે ઝટ પાછી હઠી, આરણું પોતા પછવાડે પાછું ખેંચી બંધ કરવા ને સટકી જવા ગઈ, પણ તેટલાં તેના સણસારાથી તે ડોસાએ તેને જોઈ, ને જોઈને તરત હેતથી અંદર બોલાવી.

“એ બધું કામ માહરી પછીથી તુંનેજ કરવાનું છે, પ્યારી પરીન,” તેને અંદર તેડી પોતા પાસે બેસાડી તે મીલકતને લગતું કેટલુંક બતાવા ને કેટલુંક સમજવા પછી તે ડોસાજીએ કહ્યું.

“એ માહરાં નાધલાં માથાંપર કેટલી મોટી જોખમદારી ને જંગલ થશે, કાકાજી !” પરીને કાંઈક હસીને કહ્યું,—ને પછી ગંભીર થતાં વધાર્યું, “હું બાજે વખત કેવું ચાહુંછ, કાકાજી, કે તમારો કોઈ દીકરો હોતે, કે જે તમારી પછી તમારું નામ ને તમારી ઈજ્જતની માહરા કરતાં બેહેતર પાસબાની કરી જાણતે !”

તે ડોસાના હોઠ, એ ઉમીદની વાત સાંભળતાં, દેખીતી ઉસ્કેરણીથી ધુળ્યા ! એક દીકરો તેની પછવાડે હોવાની પરીનની આભુથી તે છેક બાતેનમાં કાંઈક ઉસ્કેરાયલો દેખાયો.

તેણે, એમ છતાં, જરા વારે તેણીનાં માથાંપર હાથ મુક્યો. “તું છે તેજ બસ છે,” તેણીએ આપેલી કોઈ દુખભરી યાદને લગતી પોતાની લાગણીઓ ઝટ પાછી કાણુમાં લાવીને તે બુઢાએ જરા વારે કહ્યું. “તું માહરો દીકરોજ છે. હું તુંને ને તાહરી માએને ખરાં દીલથી આહતાં શીખ્યોછ, ને તમે માહરાં પોતાનાંજ છેઓ.”

“પણ તોખી છેક અંગત પોતાનાં તો નહીંજ ?”

“પોતાનાંજ; માહરે મન તમે માહરા પોતાનાંજ છેઓ,” તેણે કહ્યું, અને પરીને જોયું કે એમ કેહતાં તેના હોઠ હજી એ ધ્રુજતા હતા, ને તે બીતરે ઘણો દુખી થતો દેખાતો હતો !

પરીન તેની છેક વધતી નજીક ગઇ, અને પ્યારથી તે મધુરીએ તે ડોસાનો કરચલીથી ભરાયલો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો. “તમેને કંઈ દુખ છે, કાકાજી ?” તેણીએ કહ્યું. “બચ્ચીતકરીને કાંઈખી છુપું મોઢું દુખ છે. મને નહીં તે કેહો ? હું તો તમારી લાડકી દીકરી છેઉં. હું તમારું તે દુખ ભુલાવાની મેહનત કરશ. કેહો મને, કાકાજી, એટલું બધું તમારું દુખ શું છે ?”

તે કોકો તાબુબ થયલો દેખાયો ! આજના જેવી હીંમત, ખંત અને કાકજીદીથી તે છોકરીએ તેના છુપા બેદને લગતો પોતાનો સવાલ કદી રજુ કર્યો ન હતો. તે જવાબ કરવા પહેલાં એકાદ પલ વિચાર કરવા ખંચાયો અને થોખ્યો.

“તે તાહરે લાયકની વાતજ નથી, માહરાં બચ્ચાં,” તેણે જરા વારે કાંઈક ધ્રુજતા અવાજે કહ્યું. “અલબત્ત હું પાપી છેઉં. ને માહરાં પાપની હું હાલમાં તોજેશ કરતો ચાલુંજ તેજ બસ છે. મેં તને આગલ ખી એ વિશે મના કરેલી છે, દીકરા. તાહરા નિર્દોષ કાનને તે વાતથી હું કમ-કમાવા માંગતો નથી. તે હવે પછી તું કદી ખી મને પુછતીજ ના !”

તે છોકરીએ દધાઇને તે જૈઠ ચેહરા ભણી જોયું.

“માહરાથી તો કોઈ ખી એવી છુપી વાત દીલમાં સચવાય નહીં,” તેણીએ નિર્દોષતાથી કહ્યું. “માહરું તો તેના તાપથી જીગરજ નલી જાએ !”

“હું તે માનુષ્ય,” તે કાંકો એકમત થયો; “તું માહરી મીઠી દીકરી તાહરા આચારવિચારોમાં એટલી બધી શુધ્ધ ને સાચી ઉધરીછ કે તું કદી બી એક બી ચુરાછ કરવાની નથી, ને તેથી એવો કોઈ બી બેદ તુંને સાચવવો પડવાનો નથી! મગર માહરી જવાંતીની ગધગુજરી તેવી નથી, ને તું જ્ઞાલી દીકરી, તેથી, હવે પછી તે વિષે કદી મને કંઈ પુછતીજ ના.”

તે છાં ઉઠ્યો ને ઉસ્કરાયલો તે મોટાં દીવાનખાનાંમાં એક બે ફેરા ફરવા લાગ્યો. તે જાણે તે દુખની લાગણીઓને જીતવા માંગતો હતો, ને પછીથી જાણે તુરત વેળા પરીનને ત્યાંથી મોકલીજ દેવા માંગતો હોય તે ઢપે તેણે કહ્યું, “પરીન બેટા, પેલું ટેબલ પર પડેલું અંધ કવર તાહરી માએને નામતું માહરા ટપાલમાં હમણાંજ આવેલું છે. ધન માએને ત્યાંનો મોનોગ્રામ છે. લઈ જ તાહરી માએ પાસે, ને વાંચી જો તે શું કેહછ તે.”

પરીને તે કવર ટેબલ પરથી ઉંચકી લીધું, અને જોકે તેના કાકાની મક્સદ તે પામી ગઇ હતી તોપણ પાધરી તે મોટા ઓરડામાંથી બાહર જતી રેહવાને બદલે તે તેના પાસે પાછી આવી. તે કાંઈ થયું હેત બતાવી દે તેમાંની ન હતી, તોપણ આ વખતે તો ખરાં દીક્ષનાં હેતથી તેણીએ પોતાના નહાના નાજુક હાથો તે જૈફ આસામીની બુઢી ગરદન આસપાસ વિંટાલ્યા, અને મમતાથી કહ્યું, “ખુદાપર ભરસો રાખો, કાકાજી. ખુદા એવો દયાળુ છે કે તે બધું માફ કરેછ. હું ઘણી દુખી છઉં કે મેં તમને તે નાપસંદ વાતો અહીં આપીને આજે પાછી યાદ કરાવી, પણ હું તમોને હંમેશ ચાહતી આવીછ, અને તમે માનજો કે તમે બાતેનમાં એટલા બધા દુખી છોઓ એમ જાણવા પછીથી તો હું ઓર બી તમોને વધતાજ ચાહવશ.”—અને પછી તે ડોસાનો જવાબ સાંભળવા થોબવા વના તે ઓરડામાંથી તે ઉતાવળે જતી રહી.

તે પાધરી હવે પેલું કવર લઇને પોતાની માતા પાસે ગઇ, અને ત્યાં તે ખોલીને વાંચી જોતાં ફક્ત તેઓને ધનમાએ પોતાને ત્યાં તે પછીના બેસ્પતવારે ચાએપર નોતરયાં હતાં તે લખાઇ આવેલું હતું. “તમે કેઠે જતાં નથી ને ધરતું ખુલ્લું ધરીને બેઠાંછ,” તે ડોસી નાજાંને લખતી હતી, “પણ હવે માહરે ત્યાં ચાએનો ગોટલો ગરવા બી આવશે કે તેટલું બી નહીંજ? માહરી પરીન દીકરીને તો જરૂરજ લાવજો. મેં ફક્ત

પાંચ સાત અંગત તમારા જેવા દોસ્ત આસનાઓનેજ સાથે ચાએ પીવા નોતરેલાં છે. મોટાબાવા ખી આવે તો હું તો ધણીજ રાજ થઈ, પણ તેવણુને તો ગમતુંજ નથી ત્યારે હું ખોંહોસ કરતી નથી, પણ તમે માએ દીકરી તો બે વાગતામાં જરૂર તૈયાર થઈને આવજો.” વળી “તાં ૬૦”માં વધારયું હતું કે “પરીનના પોશાક પર ધ્યાન આપજો. માહરે એને કોઈ નાચીયા ગ્રહસ્થ સાથ મેલવવાની ને ઓરખાવાની છે.”

પરીન આ ‘તાજે કલમ’ વાંચીને ખુશ મિનજે ખુબ તરેહથી હસી પડી. “મુવાં એ ડોસાનાં મનમાં તો એના એજ ધખારા દોરયા કરેછ, મમા,” તેણીએ કહ્યું. “હું તો ધાંછ જે એવણુ બિચારાં કરારથી ઉંધાતાં ખી નહીં હોશે, ને ઉંધાતાં હોશે તો સપનામાં ખી કોણુ જાણે કોણુ કોણુને અદરાવતાં ને કોણુ કોણુને પરણાવતાં હોશે! કેહ જે ‘કાજીજી દુબલા કીયું તો સારે ગાંઠિકી ચીંતા,’ તેવો એ તમારાં સહીનો હાલ છે!”

પણ પરીને જોયું કે તેની માતાને તેના એ ટીકા ગમ્યા નહીં, કેમજે તે ડોલા ધુરકતી હતી, અને ત્યારે તે રમત્યાલ છોકરીએ દાનાઈથી તે વાતની તરત નાંખતી કરી.

તે પછીથી ચાએ પીવા જવાના બેસ્પતવારે નાજાંએ પરીનને ધણી સંભાલથી તૈયાર થવા તાકીદ પર તાકીદ આપી, ને જોકે તે તેની માતાની ધણી કહ્યાગરી હતી તોખી ધનમાએનું પાકવવાનો લોલ તે ટાલી શકી નહીં, જેથી પોતાની સાડીઓમાંથી એક સાદા કલરની પસંદ કરી (પોતાની માતાની ખફગી ખેચી લેવાના જોખમે ખી) તે ધણીજ સાદી તૈયાર થઈ, અને જ્યારે તેણે પોતાની માતાને ધણીજ નારાજ થયલી જોઈ ત્યારે ઝવેરાતમાં ફક્ત ગણું ભરાઈ જાએ એવાં મોટાં ગોલીબંધ ચોખ્ખાં મોતીની એક ખેસ્તી આવતી એક શેરી માલાથી વિશેષ ઝવેરાત તેણીએ કશુંજ પેહરયું નહીં. “ચાએ પીવા જાએ તેમાં ખી મુવો એટલો લપકો તે શાનો કરવાનો હોએ જો, મમા?” તે પોરકીએ તકરાર ઉઠાવી, અને તે માતાને મનથી કબુલ કરયા વના ચાહ્યું નહીં કે પોશાકના થથેરા કે ઝવેરાતોના અગઝગાત વગર ખી તે દીલકસ સુંદરી મનોવેષક મનોહરતા રજુ કરી શકતી હતી.

તેઓ ગયાં, અને પોતાના “દીલચમન” બંગલાના ૧ લા મજાના દાદરપરજ ધનમાએજીએ તે મનોહર માદીકરીને હસ્તે મોહડે આવકાર આપ્યો.

“સારું, સારું, અંતે એટલું મોરંજ કાઢું કેની?” તે આખાં ગામનાં ‘મોટાંમાએ’ તેઓને મળતાં સાથે ચીખાં થયાં! “પણ વાર ચાલો, મોરાં તો મોરાં પણ આયાં બલે, કેમજે એટલું લેટ થયું તે મને તો ખીહીક લાગવા માંડીતી જે ચાલ જા-માંડીજ વારયું હોશે કે કેમ?”

“તમે ચાહીચીતીને તેરવાજ બેઠાં તો અમરાથી માંડી વરાય વારું, ધનમાએજ?” નાજાએ તેણીને બહું મનાવનારો જવાબ કર્યો.

“ને વરી તમે મમાને લખેલું જે પરીનને તો ઘણીજ નકસીથી તૈયાર કરીને લાવજો તે મુઘ મને નકસી કરતાંજ જગનાજગ વાર વહી ગીયા!” પરીને હસ્તે મુખડે તે ડોસીને ચપકા મુક્યો. “લેઓ, હું નકસી કરીને થથેરાખંધ તૈયાર થઈ આવીછ! હવે શું કરોજ-માહરં રાઇતું કે આંથરં?”—અને વળી તેની માતાને નેણ ચમકાવતી જોઈ તેણીએ સુધારયું, “પરણાવોજ કે મને-કોણુ છે? બોલાવો, ચાલો જલ્દી જલ્દી પરણાવી દેઓ!”

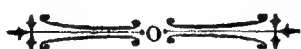
“તુંને કોણે માહરી ચીહી વાંચવા કહયુંતું રે?” ધનમાએ તે ઠોલ્યણની એ રમુજથી ગમત પામી હસ્તે એહરે કપકા દેતાં કહ્યું, અને પરીનને પગથી માથાં તલક નિરખીને જોતાં તે જમાનેખાધેલ અબળા ઘણી રાજ થયતી ને સંતાપ પામેલી દેખાઈ. તેણીએ તરત જોયું કે પરીન તેનું ખામખા પાકવવા ઘણી સાદીમાદીજ આવી હતી, ને તેમ છતાં તે સાદો ઠંડરો વટીક તે સુંદરીને શોભાવા જોગો એટલો દીલકસ દેખાતો હતો કે તેને મનથી રાજ થયા વના જાણે ચાલ્યુંજ નહીં

તે એક ઘણોજ ન્હાનો—પાંચ પંદર આસામીઓનાં આપ્તમંડળ જેવો મેલાવડો હતો, અને તેમાં તે સ્થાંજનો ‘પેહલવાન’ (ખાસ પરોણો) તે કુતુરનો જવાંન ચીફ જડજ નામે દારબશાહ સુરતી હતો. તેની વિદ્યતાની ઘણી વખાંણ થતી હતી. તે ન્હાની ઉંમરે મોટાં માનઅક્રમ સાથે પરીક્ષાઓ પસાર કરીને વેલાત જઈ સી. એસ. થઈ આવ્યો હતો, ને પાયરી દર પાયરી વધતાં તે હાલના ઘણા માનવંત ને આગેવાન ઓહા પર મોટા પગારે રહેલો હતો.

તે હાલ મુંબાઇમાં ઐરી સોહોધવા ને પરણવાજ આવ્યો હતો, ને તેને તેના બરની ઐરી અપાવાની રાહબરી ધનભુરાનાં ધનમાએજ જેવી બાહદરી ને લાયકાત સાથે ખીજું કોણુ બળ લાવી શકે? તેણે, તેથી, એજ ડોસાંની હીમાયતમાં આશરો સોહોધ્યો, ને પરીનને એક ઠેકાણે જોયલી હોવાથી તેના જોડે તેને રૂબરૂ મેલવવા, ઓલખાવા ને એ ચોકડું બંધ

એસાડવા તેણે એ બાંનુને આજરખ્વાહીથી વિનંતી કરી, જેનાં પરીણા-
મમાં આ નાધલો સમકલો જેવો ટી પારડીનો મેલાવડો ધનમાએજીએ
આજે નોતરયો હતો. તે ડોસીને ખખર હતી જે કાલી દાવરના સંબંધમાં
પોતાની જાહેર હીંમતના દ્રષ્ટાંટથી નામના કરવા પછી પરીન તેના ચ્હા-
નારાઓની આંખમાં અને તો એવડી દીલકસ થઈ પડી હતી, અને તેઓ
ઉપરાંત એ તેની દલેરીએ તેના ધણાક નવા ચ્હાનારા ને વખાણુનારાઓનો
એક નવો વર્ગ જે ઉભો કર્યો હતો તેમાં જવાન દારખ ધણે આગેવાન
ભાગ લેતો હતો.

તે તો પોતાને મનથી ક્તેહનો ગાંઠજ વાળી બેઠો હતો ! તેની
ખાત્રી હતી કે કે પરીન તેને મલશે, જોશે ને આલખશે તો ચ્હાશે અથવા
કબુલ કરશે. તે પોતે તો ખરેખરજ એ નાજનીનનાં સૌંદર્યનો એક
પરસ્તાર થઈ ગયો હતો. તેણે તેને જોઈને જોઈ તેનું ચીત ચોરાઈ ગયું
હતું, ને એ સિવાય ખીજ કોઈ મોહોરદાર પોતાના જોડે તેણે લઈ જવીજ
નહીં એવો જાણે તે કસ્ટ કરી ચુક્યો હતો !

પ્રકરણ ૧૯ મું.

તેઓની મીલાકાત અને આલખાણ થતાં પરીને જોયું કે તે એક
સોહાંમણો, સ્વરૂપવાન, ચંચળ બુધ્ધિનો, હસમુખા સ્વભાવનો, ઉલટમંદ
જવાંન હતો. તેનો પોશાક સધળો સાદો તોખી તેની પદવીને જવાબ
કરતો, શોભીતો ને થથેરાખંધ હતો, અને સફાઈથી હોલેલા બાલ ને
સંભાળથી બેરેલા ગાલ તમામ ખુબસુરતીનાંજ તેજમાં ચમકતા હતા. તે
પતલો અને ઉંચો હતો. સારાંશ, પરીને જોયું કે જે સેહેંકડો જવાંનો
તેના હાથની ઉમીદવારીમાં એ આગમચ બાહેર પડીને અટવાઈ ચુક્યા
હતા તેમાં આ કોઈ સૌથી વધારે લાયકાત ધરાવનારો પુરવાર થતો
હતો; પણ, તેથી, ધનમાએજીના લોભને તાબે થઈ તેણીએ તેને પરણવુંજ
કાંચે જોઈએ તે કાંઈ તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરી શક્યું નહીં. તે લગનની
જુસરી માટે હજી પોતાને ઘણી નાદાન ધારતી હતી, અને તેથી પર-
ણવાનો ગંભીરપણે વિચાર કરવા તે હજી એ કશી તૈયાર ન હતી. એટલા
માટે પરીણામ જે થવું જોઈએ તેજ થયું કે પરીન તે જવાંન જોડે એખ-
લાસથી વાતચીતમાં બેલાઈ, પણ તે જવાંન તેના હાથની તલજગારીના

સવાલમાં જરા બી વિશ્વાસુ બને એવું એક બી ઉત્તેજન તેણીએ તેને મુતલગ આપ્યું નહીં.

અને દારબે તુરતવેલા તો તેની દરકાર પણ કરી નહીં. પોતાની શકિતમાં તે ઘણો વિશ્વાસ ધરાવતો હતો, અને તેથી ધીરજ ને ખંતથી કામ લઈ પોતાની મુશ્કેલી આપંદા બર લાવી શકવાનીજ તે ખાત્રીમાં હતો. તેણે, તેથી કાંઈ ઉલ્લુઓની પેઠે તરતજ પ્યારનો પીંજણપાટલો રજુ કરી તેને જરા એ હબકાવી મારી નહીં. તેણે સાધારણ સવાલોને લગતી વાતચીતો ચલાવી, અને પરીનને બેશક તેમાં ઘણી ગમત પડી. તેનો અવાજ મર્દાનો ને મીઠો હતો, અને આ પીને જ્યારે તેઓ બંને નીચે બાગમાં ફરવા ઉતરયાં ત્યારે બધાંએ અનુમાનથી નક્કી કરી લીધું કે મોડેવેહલે આ જોડું સંધાય વના રેહવાનું નથી ! ‘એ એક ઘણુંજ બંધબેસતું જોડું થશે,’ ત્યાં હાજર રહેલાંઓએ એકમતે ચુકાદો આપ્યો, અને ધનભુરાનાં ધન-માએજીએ તો અહીં સુધી છાતો કાઢીને કહ્યું કે “મેં માહરા સોહરાબની દીકરીને ઘણું સુધી વીસારી બેસવાની તકસીર કરેલી છે, તેથી એને જો હું એવો લાયક વર અપાવી શકશ તો તે માહરી તકસીરની મેં પુરતી તોજેશ કરેલી કેલવાશે.”

પરીને પોતાની વાતચીતમાં તે જવાંનને પોતાને પણ ઘણી ગમત આપી. તે પોતે એક એમ. એ. થયેલી યુરોપિયન બાનુ હસ્તક હજી બી આગલ અભ્યાસ કરતી હતી તે, અને ખાનગીમાં તેનું વાંચણ શું હતું ને તે કયા નામીયા વિદવાનોનાં લખાણની આશક હતી તે બધું કહીને તેણે—બની શકે તો—તે જવાંનને તેણીને માટેની તેની વખાણમાં વધારે ઓસ્તવાર બનાવ્યો.

“મને તમારી સાથની વાતચીતમાં જેટલી ગમત પડી તેટલી બીજા ગ્રહસ્થાની વાતચીતમાં કદી પડી નથી, મીઠ સુરતી,” પરીને મોકલાં મને એકરાર કર્યો. “તેઓની વાતચીતમાં વધારેકરીને જે જાતનાં હંબગનું તત્વ હંમેશ જોવામાં આવે છે તેવું તમારામાં કશું નથી.”

“તે શું?”

“ખુશામદ; મને તેનો સૌથી મોટો કંટાલો છે, ને, તેમ છતાં, માહરાં મોનાં પર માહરી વખાણ કરવાનું ‘અલીમેન્ટ’ તો માહરા જીવાં દોસ્તોમાં એટલી બધી હદ સુધીનું મેં જોયલું ને અનુભવેલું છે કે તે લોક

પાસ ઇન્ટેલીજન્ટ વાતચીત બીજી કંઈ હોશે કે નહીં તે વિશે બી હું તો શકમંદ છેઉં !”—અને પરીન ખુશ મિનનજે હસી પડી.

“તમે મને તાબુબ કરોચ !” દારબે ચોખો ચાંપી જોતાં કહ્યું; “ખુશામદ હું તો જાંણુછ જે જુવાન ઓકરીઆને ધણી ખુશકારક થઈ પડેચ !”

“તે વર્ગની હું નથી,” પરીને કાંઈક જોશથી કહ્યું. “ખુશામદ હંમેશ સચ્ચાઈથી વેગલીજ હોએ, ને મને તો સચ્ચાઈજ ગમેચ. તમે જે તોરની વાતચીત કરોચ તે મને ધણી ગમેચ.”

“હું ખુશી છેઉં, ત્યારે, કે હું તમને ગમતી વાતચીત કરી શક્યો,” દારબે કહ્યું,—અને હસીને વધારયું, “તમારું સારું મત જીતવા ત્યારે હું જોઉંછ કે માહરે તમારી કાંઈ બી જાતની વખાંણુ કરવાથી પરહેજ રેહવું જોઈશે !”

“તમે મને ગમતી વાતચીત કરશો તેજ માહરી સહમજદારીને ઇનસાફ આપેલો ને તેટલાવાસ્તે માહરી વખાંણુ કરેલી કેહવાશે,” પરીને ચાલાકીબરચો જવાબ આપ્યો, ને તે જવાબ તે જવાબ પર જાંણે મોહીત થયો.

તે ખાન્દાંતી આદમી હતો, ને પૈસે પણ પુર હતો. બાપદાદાની ત્રીજેરીમાં ટકાનું જેર હતું વાસ્તેજ તેની કેળવણીમાં તેને વધતી સવલતા થઈ હતી. તેનાં માબાપ હાલમાં મરી ગયાં હતાં, ને પોતે એકલો અને સ્વતંત્ર હતો. તે સરકારમાં વગદાર અને નામદાર હતો, અને તેને લગતી બધી વાતચીત ને હકીકતમાં પરીનને નવું અને જાણવાજોગ થયું હતું.

તેઓ તે પછી હંમેશ અવારનવાર મળતાં, અને પરીન તેને મળવાને ધણી ખુશી થતી. તેઓ અત્યાર તક દોસ્તો થઈ રહ્યાં હતાં, ને જે વાત પરીન પોતે જાંણતી કે માનતી ન હતી તે તમામ લોક તો ભરોસાથી માનતાં હતાં કે તેઓ જલ્દીજ હવે પરણીને પાર પડી જવાનાં હતાં !

પરીન તેના તોરમાં, તેના ટેકમાં અને તેનાં વર્તણુમાં એક રાણી જેવી હતી, અને કાલીને મારેલી થપ્પર પછી ખરી વાત તો એ હતી કે દીલના મેલા આસામીઓ કે જેઓ એક કે બીજી રીતે પોતાનાં જીગરને જવાબદાર હતા તેઓ તો તેનાથી થથરીને દુરજ નહાસતા !! ‘જવા દેની, રાંડ ઝાડ ઝાડ મારે તો કાંહાં આપદા !’ એ તે વર્ગના જવાંબ્યાઓ

વચ્ચે સ્વભાવિક ખોલાતું રહ્યું હતું, ને તેથી ખરેખર તો તે જવાન અખળાના ધણાક વગર ફોકટના કંટાલાનો પણ જાંણે એમ બચાવ થઈ ગયો હતો !

વળી કાલી જેવોજ એક બીજો બી કેસ પરીનની જાંણમાં આવ્યો હતો, અને તેથી બની શકે તો તે એ ‘સુધરેલી સોસાયટી’ ને વધતીજ ધિક્કારતાં શીખી હતી. કાંઈ મોટે ખાંચરેની યુરોપીયન અખળાને પોતાની કોઈ ગંભીર તકસીર સાર તેના આવંદે તલાક આપ્યા હતા, ને તે સોસાયટીમાંથી ખરતી થઈ ગઈ હતી, પરંતુ પછીથી તેજ અખળાને વળી કોઈ સારે ધરનો પણ અક્કલનો દુશ્મન ઇંગ્રેજ પરણ્યો હશે, તે બીજવર લગ્નના પ્રતાપે તેણીની આગલી નામોશી પર વારનીસ ચઢી ગયું, ને તેનો ઢાંકપીછોડો થતાં તે સોસાયટીઓમાં પાછી ફરતી થઈ તે વાત તેણીની જાંણમાં આવતાં પાકળદ પરીન ખરાં દીલથી કમકમ્યા વગર રહી નહીં, અને એવી જુડી દુન્યા પર તેને ખેવડો અભાવ આવ્યો. તેણીએ જોયું કે એવાં ખોટાં કામ ફક્ત મોટાં નામ કે પૈસાની જલેહમાં સુધરેલી સોસાયટીમાં ઢંકાઈ જતાં હતાં, અને ત્યારે તેણીએ એવી કંપનીમાં જીવવા ને રેહવા કરતાં વસાઈનું પોતાનું એકાંત રેહાંણુ ને દુરનું ખુણું ખેવડા બળાપાથી યાદ કર્યું, કે જ્યાં એ જાતની નજીસાત તે કશી એ લઈ ચલાવતી ન હતી, ને એવી રંજ કશી એ તેને થતી ન હતી !

પ્રકરણ ૨૦ મું.

અને, એમ છતાં, કેહવાને અજબજેવું તો એ છે કે પરીન માટેના પ્યારની પરસ્તારીમાં વળી એક નવો ઉમીદવાર નહીં ધારેલો જલ્દીજ દારણ સુરતીનો હરીફ થઈ નિકળ્યો ! તે તો વળી ઓર બી વધારે માલદાર ને નામદાર હતો ! તે દરલંગાના રાજાનો વડો વજીર હતો, કે જે પરીનને પરણીને પોતાની મોહરદાર બનાવા પરીનને જોઈને તેટલોજ ઉલટભેર થઈ રહ્યો હતો, ને અજબબી પર અજબબી એ હતી કે પોતાની હીમાયત કરવા અને એ કારણ સિદ્ધ કરી આપવા તેણે બી પેલાં મોટે ખાંચરેનાં કાચ ફાકનાર—કાજ કરનાર ધનભુરાનાં ધનમાએજીની દસ્તગીરીમાંજ આશરો સોહોધ્યો હતો !

પણ પરીનને મન તે બધાઓના દાલી ‘મોહોતના પછાડા’ હતા ! તે તો કાંઈને બી એ જાતનું ઉત્તેજન કે મચક આપતીજ ન હતી. તે જેમ

પોતાનાં વખાણનારાંઓનો એ વર્ગ વધારે ઉભાર્ષ જતો જોતી તેમ તેને એ વાતનો જાણે વધતોજ અભાવ થતો રહ્યો, ને તે વધતી ઓવાઓથી દુર નહાસ્તી રહી. તે પોતે પ્યારમાં માનવાવાલીજ ન હતી, અને તેથી કુતુરના જડજ દારખ સુરતી કે દરભંગાના દીવાન દોરાખ ખંખાતા તેણીને માટેના પોતાના પ્યારના જે વારાફરતી રોદરા રડતા તે વ્યર્થ કુથળા કે દાલી પીંજણપાટલાથી કાઢખી રીતે જ્યાદા તે જાણતી ન હતી ! તે તેઓ જોડે ધણાંજ માનથી વરતતી, અને તેમની કંપનીનો કાઠીરીતે અનાદર પણ કરતી નહીં, પણ જ્યારે તેઓએ ધણીજ નાજુકી ને દરેક સંભાલ સાથે પોતાના હાથની બલકે પોતાના જનની શીદાગીરીની તેણીને ઓફર કરી ત્યારે તેણીએ તે સવાલ સફાઈથી તેમજ હીંમતથી સરખાંમ હસી કાઢ્યો, ને “ હાલમાં માહરો પરણવાનો વિચારજ નથીજ ” એમ ખુલ્લેખુલ્લું જરા ખી ઓશકાયા, હલત્યા કે ધુન્યા ધપક્યા વગર તે ખંનેને હીંમતથી કહી દધને તેણીએ રોકકું પરખાવી આપ્યું !

તેઓએ, એમ છતાં, આ ખુલખુલ ખોહી નહીં ખેસવા સાર કરવા જોગું કરવામાં બાકી કાંઈજ રાખ્યું નહીં. દરભંગાનો દીવાન દોરાખ તો ઠેક નાદર કાકાને પોતાને પણ પોંદ્યો ગયો ને આવીને મલી ગયો, અને પોતાના દાવાની એ માનીતી ઉમીદવારી એટલાં જોશથી ને એવી અસરકારક કીસમે તેણે તે ડોસા આગલ રજુ કરી કે તે ધનવાંન, કુલવાંન ને વિદ્વાન જવાંનના લાભમાં તે ડોસા પોતે તો જાણે અરધો મનાઈ ખી ગયો; પણ પરીનને એમ પરદેશવટો આપીને ખોહી ખેસવા તે ખુશીજ ન હતો—અને વધારે તથા સૌથી અગતનું તો એજ હતું કે પરીન પોતે પરણવા અદરાવાની વાતને એકમત થવા હજી બજાઈથી સાફ નાજ પાડતી રહી હતી, એટલે એ રસ્તે કામ લેતાં ખી આયંદા દોરાખનું કશું વલ્યું નહીં.

તે ઘણો તાજુખ થયો. તેના જેવા એક નામદાર ને વગદારને વરવા કાઢ ખી છોકરી મરી પડે ત્યારે આ નાજનીન તેને દશીજ મચક ન આપતી હતી તે વાતથી તે અતી ઘણો તાજુખ થયા વના રહી શક્યો નહીં. એ પોરીને પોરયાઓએ તો ‘ખરફની રાંણી’ નું નામ આપ્યું હતું; તે ઠંડે કલેજેની પોરી કે જે પ્યારની અસર માટે એટલી હદસુધી ખેઅસર ઉધરવા પામી હતી ! અને તોખી કેહવાને અજબજેવું છે કે એ ખુલ્લી ખેરવણી છતાં ન તો દારખ પાછો પડ્યો કે ના તો દોરાખ હઠી ગયો ! તે ખેઉ જવાંનોની પોતાની વચ્ચે એ માહતાખચેહર મધુરી માટે એક જાતની

એવી આપરદાર હરીફાઈ ને ધુરકાધુરકી ચાલતી હતી કે લોકોને તે જોઈ મળહ અને મળક મસ્કેરીનો ખોરાક વટીક મલી જતો હતો. જો એકાદ મેલાવડામાં પરીન જતી તો બંને તાબરતોબ તેણીના ઓળા પેરે તેની બાજુમાં રજુ થતા, ને પોતાની ચાપલુસી ને હુસ્ચારીથી તેણીને રીજવવા અને પોતાની પક્ષમાં મનાવી લેવા તેઓ હજારો પ્રયત્ન ને પ્રયત્નો કરતા. પરીનને, અલખત, તે બધું એક મરકીરૂપ કંટાળો પુરવાર થતું, પણ તે અસમ્ય કે તોછડી થવા મુતલગ માંગતી ન હતી—જોકે તેઓએ તેના હાથની કશીજ ઉમીદ કરવી નથી એ તો ખુલ્લામાંખુલ્લા બોલોમાં તે બન્નેને ખાત્રીપુર્વક અને ઉપરાસાપરી કહી અને સમજાવી ચુકી હતી; અને, તેથી, સમ્યતાથી ને નરમાસથી જેમ અને એમ સીકતથી કામ લેઈ તે તેઓને અતે લોકોની ઘણી ગમત ને રમુજ વચ્ચે જલદીજ ખેરવી નાંખતી!

ધનલુરાનાં ધનમાયજીને એથી બહુજ માફું લાગ્યું. ‘એ પોરી ચાએ શું પીને મનથી મરતી હોશે?’ તેવલુ એકાંતમાં પોતાનાં મન સાથે બખાલતાં; ‘આવા લખપતી ને ધનેતર ઘણીઓ પામવાનું કાણનાં નસીબમાં હોએ જે? તે બિચારા એનું પગ પાણી કરતા જાએછ ત્યારે એનાન તો છેક છઠ્ઠં છાપરે ચહરી ખેસેછ તે બધી કમબખ્તીનીજ હું તો કેહુંજ જે નિશાંણી છે. જે ધનને ઢગલે ખેસતાં નથી તેઓ થેસઈ થોકરછને પછી ધુરને ઢગલે જઈ ખેસે છે!’—સારાંશ, તેઓની સીફારસ પરીનનાં ધ્યાનમાં ઉતરતી ન હતી, ને તે છોકરી એ મોટે ધરનાં અલઈજી કાજ કરનારનું કેહેણુ કરતી ન હતી તેથી દારબ અને દોરાબ જેવા જવાંતો આગળ તેવણુનું ધણું કુલસુંઘણું જતું રહેતું હતું, ને તેણાનનું તે સખખે સ્વભાવિક રીતે ધણું પાકીને પલેથર થઈ જતું હતું!

તેવણે નાજાં મારફતે પોતાનું કાંઈ વળતું નહીં જોઈને નાદર કાકાને વચ્ચે નાંખવાના બી ઘણીક વાર પછાડા માર્યા, પણ તે ડોસા-જીએ તો સરયામ કાને હાથજ મેલ્યા. “એને પરણાવા અદરાવાની વાતમાં હું માંથુ મારવા માંગતોજ નથી,” તેઓએ જવાબમાં કહ્યું. “એ બીલકુલ એની મરજીનો સવાલ ને સોદો છે. માહરે જે જોવાનું છે તે એટલુંજ છે કે એ માહરાં કુલવાન ને ટેકાવદાર ખાન્દાંનને જવાબ કરતાંજ કુદુંબનો છોકરો પરણે, અને મને એની સારી સહમજમાં હવે એટલો બધો વિશ્વાસ ને એતખાર ખેડેલો છે કે એની તે જાતની

પસંદગી માટે હવે હું જરા બી બીહીતો નથી, જેથી કવખતે એની સોડે એની મરજી ઉપરાંત કામ લેવાડવા હું મુતલગ ખુશી નથી, ધનમાએજ.”

પ્રકરણ ૨૧ મું.

એક દિવસ વળી પરીન પોતાના કાકાને સોહોધતી તેની લાયબ્રેરીમાં ગઈ ત્યારે તે ડોસા પોતાની ‘આર્મચેર’માં વાંચવા સુતેલો, તેણીએ જોયું કે, ઉંઘી ગયો હતો. તે પેપર આબુમાં જમીનપર સરી પડેલું હતું, ને નાદાર કાકાની ઘણી વારથી આંખ લાગી ગઈ હોય એમ જણાતું હતું. પરીન, તેથી, હલવેથી ખારણું બંધ કરી પાછી જતી રહેવા કરતી હતી તેટલાં તે ડોસાએ કોર વાલી ને તે ઉંઘમાં બોલ્યો, “કુંવર, કુંવર, મને માફ કર! હું તે પછી ઘણો પસ્તાયોજ. માહરો વાંક ખરેખર ઘણો મોટો થયોજ!”

એ શું? પરીન સ્તબ્ધ થઈ ઉભી! તેના નિર્દોષ કાને આ કીસમના મારી ને પસ્તાવાના લખ્ખ કદી અત્યાર તક કોઇને મોંઢેના સાંભળેલા ન હતા, અને આ કાકો જેને તે એક આપનાંજ હેતથી હવે ચ્હાતાં શીખી હતી તે પોતે એટલો પસ્તાવાતું ને મારી માંગી લેવાતું ઉંઘમાં બી બોલતો હતો એટલો તે તેનાં મગજપર બોજ શો હોવો જોઈએ? એ કુંવર કાણ હોવી જોઈએ?

તે થોબી શકી નહીં. તેણીએ માયાથી પોતાનો હાથ ને ડોસાના કરચલીવાલા હાથ પર મુક્યો, ને તેને જગાડતાં કહ્યું, “કાકાજી, કાકાજી, તમોને કાંઈ જોઈએજ? તમે સારી પેંઠ તો છેએની?”

તે ડોસાએ ચમકાને આંખ્યો ખુલી, ને પરીનને પોતાપર વાંકા વળેલી જોઈ તે ગભરાઈ ગયો. “હું સપનો જોતો’તો, દીકરી,” તેણે ખંખાર મારીને ખડો થઈ બેસતાં કહ્યું. “હું કાંઈ ઉંઘમાં બોલ્યોતો વાઈ? તું કાંઈ બીહીધી, બેટા?”

“હા, કાકાજી, તમે ઉંઘમાં કાંઈ બોલ્યા ખરા, પણ મને કાંઈ સમજ પડ્યું નહીં, ને તમારા જીવને સાઈ નહીં હોશે એમ ફકર લાગવાથી મેં તમને પોહરેલા જગારવા,” પરીને સંભાલથી બોલાસો કર્યો;—અને, એમ છતાં, તે રાત્રે પોતાનાં નરમ બિછાણમાં તે એ કુંવર કાણ હોવી

જોઈએ તેનાં ગંભીર વમાનશુભાં કલાકો સુધી જાગતી પડી રહી. અલબત્ત, તેના કાકાનો એ ભેદ પોતાના હોઠ બાહર નહીં ફટકવા દેવા ને તેની જ્ઞાલી માતાને વટીક તે નહીંજ કેહવાનો તે સમજદાર ને દયાળુ દીલની નાજનીને દાનાઈથી કસ કર્યો હતો.

બીજે દિવસે સ્થાંજે ધનજુરાનાં ધનમાએ અને જાલનેવાલાની હંબાઇળ પરીનની માતા નાજને મલવા આવેલાં હતાં, અને તે ત્રણે ડોસાંડગરાં એલારપેલારની વાત કરતાં ચાએ પીતાં બેઠાં હતાં, કે જ્યારે પરીન બાળુમાંની બાગમાં ઊંઘડતી બારી આગળ ખુરસી ખેંચી તે દિવસનું ઇચ્છે પેપર વાંચતી બેઠી હતી. તેને એ ડોસાંડગરાંની વાતચીતમાં કશી મજા મલતી ન હતી, માટે તે એ મુજબ પેપર લઇ બેઠી હતી અને તે વાંચતી હતી, જે વખતે કોઇએ જો જરા ધ્યાનથી ને ધારીને તેના એહરાની ઉસ્કેરણીઓ જોઇ હોતે તો તે તાજરતોબ પામી જતે કે તે જે કાંઈ વાંચતી હતી તેથી તેની તખ્ત ભીતરમાં અતી ઘણી ઉસ્કેરાતી હતી!

અને ખરેખર હતું બી તેમજ. પુનાનો એક ખુનનો મુકદ્દમા ‘રીવીઝન’ સારૂ અત્રેની અપીલ કોર્ટમાં રજુ થએલો તેની કેફત વાંચી એ સાદા ને સાચ્યા હેતુઓની સુંદરીનું દીલ ગરમ દીલસોજીથી એટલું ઉસ્કેરાઈ આવ્યું હતું,—તે એટલે સુધી કે તે વાંચી રેહતાં “એવો!” ના એક પોકારથી તાલી પાડી તે પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી, અને આસપાસનાંઓ દઘાઇને તેનું કોહું તીકરીગોપ કરવા પડ્યાં કે એ પોરીને એકાએક એ તે શી ચમક ચહડી આવી હશે!

નાજ તે લગભગ બીહી ગઇ, અને ધનમાયે તો એ “કોટક-ખારી પોરી”નાં ઢણકથી થુંદેઇને હસી બી દીધું! એવું તે વળી શું હતું તે તેઓએ તેને પુછ્યું.

“જુઓ મમા, હું તમોને હંમેશ નહીં કેહતીતી કે દુન્યામાંથી લલાઈ અને ગરીબોની કદરનો જમાનો સંદતર નાબુદ થઇ ગયો હોય એવું કાંઈ છેજ નહીં?” તેણીએ ખુશાલીથી લાલ ચતાં કહ્યું. “આએ એક ખરીજ લલાઈ ને ખરેખરા પરાપકારનો એકજ દાખલો પુરવાર કરવાને બસ છે કે દુન્યામાં જેમ કાલી દાવર જેવા કરપીણો હઠવગરના છે તેમ આવા શીરેસ્તાઇ ખસલતના ખરેખરા પરાપકારી જવાનોનો જમાનો બી તદનજ વહી ગયો નથી.”

“પણ, મરે, એટલું બધું થયું તે શું?” જાલનેવાલાનાં હંબાઇજી બીબાંચાબાં થયાં.

“મને તો એજ તોરના ને એજ રકમના જવાંનો ગમે,” પરીને અરધાં બેધ્યાંન ધ્યાંને કહ્યું. “સદગુણમાં જે એવો તે રૂપરંગમાં બી અમીરીજ હોશે, નહીં મમા?”

“પણ મરે થયું શું ને વાત શું છે તે કાંઈ કેહશે?” તે માતાએ પણ હવે આ ભટાઇથી કાંઈક કંટાલો ખાઈ પુછ્યું, કેમજે તેણીએ જોયું કે પેલી બને સુગાંત્રી અભાઇજીએ હવે જરા નસ્કોરાં કરવા પડી હતી!

“જુઓ, મમા, હું એ કેસ તમને સમજ પાર; પણ સખર,” તેણીએ અચકીને કહ્યું; “એ આજનાં ગુજરાતી પેપરોએ બી રીપોર્ટ કીધોજ હોશે. હું તમારી પાસે તે અસલ ગુજરાતીજ વાંચું,”—અને અને એમ કેહતાં “સમાચાર”માં તે બાબદ ખોલી કાઢીને તેણીએ તે કેસ વાંચી સંભળાવ્યો. તે એક નવાઇજેવો મુકરદમો ઉપર કેહવા મુજબ પુનાની સેસન કોર્ટમાંથી આવ્યો હતો, ને તે કેસની કેફયતનો ટુંક સાર તે પેપરવાલાએ નિચે મુજબ સમજાવ્યો હતો:—

“આ મુકદમાની કેફયત નવાઇજેવી છે. આરોપી આયા મેરયન શ્રીરંગી જાનની એક ખિસ્તી છે, જે જવાંન અને દેખાવલી છે. તે પુના ખાતે મરનાર મીં જેમ્સ એટકીનસનનાં ઘરમાં છેલ્લાં બે વરસથી આયા તરીકે રહેલી હતી, અને તેને મીં એટકીનસનનું પોતાનું ખુન કરવાના વાંક સાડ હાલમાં કેદ પકડવામાં આવી છે. તેણી ઉપર એ અપરાધ પુરવાર થવાથી પુનાના સેસન જડજે એસેસરોનાં મત સાથ મલતો થઈ તેણીને ફાંસીની સજા ફરમાવી હતી, જે મુકરદમો અને સજા બાહલીને માટે કાયદા મુજબ અત્રે હાલમાં વડી અદાલત પર મોકલવામાં આવ્યો છે.

“અલબત્ત, તોહમતદાર સામેનો પુરાવો દેખીતી રીતે ઘણો મજબુત હતો. તે ઘરમાં તેના શેઠ ને શેઠાણી ઉપરાંત એક પકાવનારો હતો, કે જે પકાવનારો તો છેલ્લાં પખવાડ્યાંમાંજ કળ્યો કરી જતો રહ્યો હતો, ને ત્યારથી મીંસીસ એટકીનસનને આયાની મદદથી નવો આદમી રાખી શકાય ત્યાંસુધી હાથે રસોઈ કરી લેવી પડતી હતી. હવે મજકુર ખુન

થયું તેની આગલીજ સ્થાંજે ઉંદરોને મારવાનું કારણ આપીને તોહમતદારે ચાર આનાનું આરસેનીક (ઝેર) એક ગાંધીની દુકાંનેથી ખરીદ્યું હતું. તે પછી તેણીનેજ વળતી સહવારે તેના શેઠની કોશીનું કપ તૈયાર કરી લાવવાનો હુકમ મળ્યો, જે તે તૈયાર કરી લાવીને તેણે પોતાના શેઠને પાચું કે તરતજ જરા વારમાં તેને આંકરાં ચઢવા લાગ્યાં, ને તખીખી મદદની દોડ પુગતાં એકદમ પુરવાર થયું કે તે ગ્રહસ્થને મજકુર કોશીમાં ઝેર આમેજ કરી પાવામાં આવ્યું હતું ! અંતે પરીણામ એ થયું કે ડાકટરોની દરેક ઉમદા સારવાર છતાં તે બાપડો બીજા અરધા કલાકમાં મરણ પામ્યો, અને તે કોશીનાં કપની સરકારી રસાયણશાસ્ત્રીએ તપાસ કરતાં તેમાં મરનારને ઝેર પીવાડેલું બેતકરાર પુરવાર પણ થયું. હવે સંદેહ શો હોય ? તે કરપીણુ ગોઆનીસ આયાને એકદમ કેદ પકડવામાં આવી, ને ખુનના ભયકાર ચાર્જ સાથે જુરીએ તેમજ પોલીસ કોર્ટ તેણીને સેસન કમીટ કરી.

“ નિચલી તેમજ ઉપલી બંને અદાલતોમાં તે છોકરીએ તો પોતા-પરનો ભયભીત આરોપ મોટા ધનકાર સાથે નાકબુલ કર્યો. તેણીએ પોતાને બાપુકાર નિર્દોષ જણાવી, અને સોગંદપુર્વક બચાવમાં કહ્યું કે તે ઝેર તેણીએ આગલી સ્થાંજે તેણીની શેઠાણી મીસીસ એટકીનસનના હુકમથી ખરીદ્યું હતું એ વાત તદન ખરી છે, પણ કોશીનાં કપમાં તેણીએ તે મુતલગ આમેજ કર્યુંજ ન હતું. તે શેઠાણીએ ઉંદર મારવાનું કારણ આપીનેજ તેણીની પાસે મજકુર ઝેર મગાવ્યું હતું, ને તેણીએ તે લાવીને ‘મમ’ને આપ્યું હતું તે ઉપરાંત તેણીને તે ઝેરના સંબંધમાં કોઈ વાતની માહિતી ન હતી.

“ આ વાત માન્યામાં કેમ આવે ? તેના સામે સરકારી કાઉનસલે તો આરોપ પુરવાર કરવા ધરતી તળે ઉપર કરી ! તેણે ઉછળી ઉછળીને ટેબલપર હાથ ગુમાવ્યા ને મુક્કીએ મારી. તે તેની બેઠક આગળ નાચ્યો. તેને કઈ મસીદે દીવો હતો ? એક જણને ફાંસીએ લટકાવી દેઈ નામના કરવી એજ તેના તો મોટો લોભ હતો ! મુરદાં બેહેસ્ત જાઓ કે દોજખ તેની તેને શી પરવાહ હોય ? નહીં કે તે આરોપીનો શત્રુ હતો : નહીં કે તે જાણી બુઝીને બુઝ કરવા માગતો હતો, પણ તે આસપાસની જોરાવર જુબાનીઓથી દોરવાઈ ગયો, ને તે ઉપર તેણે બળવાન બાથ બીડીને તોહ-

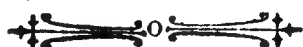
મતદાર પર અપરાધ પુરવાર કર્યો. તેણે તકરાર ઉઠાવી કે ઝેર લાવનાર તે હતી—કોરીનું કપ તૈયાર કરનાર તે હતી—ઘરમાં મરનારની મોહરદાર સિવાય બીજું તો કોઈ હતું જ નહીં, ને મોહોત નિપજે એવી હદ સુધી તરતનું તાબું કોરીમાં ઝેર અપાયલું પુરવાર થઈ ચુક્યું હતું, તો પછી સંદેહ હોય શેનો? કદાપી તે આરોપીને તેના શેઠ સાથે છુપી રીતે એક કે બીજાં કારણથી કંકાસ થયો હોય—કદાપી તેનો કાંટો કાંઠી નાંખવાથી તેણીને આયંદા કાંઈ લાભ થતો હોય ?

“ ટુંકમાં, તે અનાથ નિર્ધન છોકરીના બચાવમાં તો હોઠ હીલવીને બેલનારૂં વટીક કોઈ ન હતું ! તેણીએ તો પોતેજ ધસાંધસ રડતાં પોતાના બચાવમાં જે બન્યું એ બધું કહ્યું ને કર્યું, પણ તેનું માને કોણ ? તે બાપડી બચાવમાં લડવા વકીલ બેરીસ્ટરોના કચડી નાંખનારા ખરચો ક્યાંથી લાવે ? તેણીને, તેથી, એ મુજબ પુનાની સેસન કોર્ટમાં અંતે સજા થઈ, જે કેસ હાલમાં બાહાલી માટે અત્રેની મોટી અદાલતમાં આવ્યો હતો.

“ પણ ત્યાં એ કેસે નવોજ રંગ પકડ્યો. પુનાની સેસનમાં એ છોકરીને સજા થઈ તે વખતે એતેફાક મીઠા જલ શીરોઝ નામે દખ્ખણનો એક પંકાયલો પારસી બેરીસ્ટર જવાંન કોર્ટમાં બેઠેલો હતો. નહીં કે તે કોઈ માખમારૂં ખીફલેસ બેરીસ્ટર હતો. તે પાસ થઈને આવ્યો ને આવ્યો તેનો ધંધો ધીકતો ચાલતો હતો, કેમજે તેની તેજ બુદ્ધિ ને અજબ જેવી હદ સુધીની કાબેલ્યત એક તડાકે પુરવાર થતી ચાલી, ને તેનાં નામ ને નામનાનો સિકકો પડી ગયો. વિદ્વાનો છાના કેમ રહે ? સુર્ય ઢાંક્યો કેમ છુપે ? તે ગરીબનું બન્યું હતો. પુનાના કોઈ પુરાણા પણ ગરીબ રહીશનો એ છોકરો કરબદરદ કરીને શીખ્યો હતો, ને વેલાત જઈ પાસ થઈ આવેલો હાલ પોતાનાં માબાપનાં મથકમાંજ ધંધામાં પડ્યો હતો, ને તે તેની માતાની આંખની તાહરક દખ્ખણની કોર્ટમાં એક ધ્યાંન ખેંચનારા તારા જેવો ઝલકી રહ્યો હતો. તેને કામ એટલું મલતું હતું કે સીન્યર બેરીસ્ટરો તેની અદેખાઈ કરતા હતા, અને તેને પોતાને વખત મલતો ન હતો એટલો બધો ટુંક વખતમાંજ તે મચી જવા પામ્યો હતો.

“ હવે સારાં નસીબે સેસનમાં ઉપલો મુકરદમો ચુક્યો ત્યારે તે ત્યાં બેઠેલો હતો, ને તેણે એ આખો કેસ ઘણાં ધ્યાનથી સાંભળ્યો હતો,

ને કોઈ અજબજેવા સંજોગથી તેની તદ્દન ખાત્રી થઈ શકી કે આરોપી આયા બીલકુલ નિર્દોષ હોવી જોઈએ! એ ઉપરથી એક બેગુનાહને ફાંસી જતી અને તો બચાવી લેવા તેણે એકદમ બીકું ઝડક્યું. તે એમ કરવા માટે ફક્ત દયાથીજ દોરવાયો હતો. તે સારી રીતે જાણતો હતો કે આવો એક મોટો ને મોટી અગતનો મુકરદમો લડવા ને પુરવાર કરી શકવા તેને ઘણા કીંમતી વખતથી ખુદાર થવું પડવાનું છે, અને તે નિર્ધન અને મુશ્કેલીસ આયા તરફથી તો તેને તેના બદલામાં એક ખોટો પૈસો પણ મળનાર હતો નહીં; અને, એમ છતાં, પોતાની આવક અને વખતના ભોગે બી એ કેસનાં ઉંડાણમાં જઈ તે સ્ટડી કરીને તથા તેનાં સંબંધમાં જોઈતી બારીકમાંબારીક જુસ્તેજે મેલવીને મુંબઈની અપીલ કોર્ટમાં રીવીઝન વખતે તે અખલાને જો તે નિર્દોશજ પુરવાર થઈ શકે તો બચાવી લેવાનું તેણે બીકું ઝડક્યું!

પ્રકરણ ૨૨ મું.

“અને પછી પરીણામ શું થયું? અપીલ કોર્ટમાં મુક્તીલાભ એ પારસી કાઉન્સેલે હાજર થઈને તદ્દન નહીં ધારણું ને નવુંજ અજવાળું એ કેસમાં પાડ્યું! તેણે એ કેસ કોર્ટમાં સાંભળવા સારૂ રજુ થવા આગમ્ય અથાગ ખંત અને જેહમતથી જે ખાનગી જુસ્તેજે ચલાવી હતી તેનાં પરીણામમાં તે નામદાર કોર્ટ સમક્ષ મોટી લડત ઉઠાવીને ખાત્રીપુર્વક પુરવાર કરવાને શક્તિમાન થયો કે મજકુર ઝેર તે આયાએ નહીંજ પણ તે મરનારની મોહરદાર પોતેજ પોતાના ખાવંદનાં કોશીનાં કપમાં આમેજ કર્યું હતું! તે બિચારી કોઈ અર્ધધેલી હતી, અને વખત બેવખત એક ચોકકસ જાતનું ઘેલાપણું તેનાપર ગાલેબ આવતાં તે ઘેલાંપણાંમાં તે એ કીસમના ઝેરને લગતા અપ્તરાઓ કરવા પડી જતી. તેણે એ મુજબ એ આગમ્ય બી પોતાનાં કુત્રાં ને બિલાડીને અવારનવાર ઝેર આપી પોંહતાં કર્યાં હતાં તે વાત પુરવાર થઈ, ને તેજ મુજબ હાલમાં એક પગથું આગળ વધી તે દીવાનીએ તેજ જાતનાં ક્ષણીત ઘેલાપણાંમાં હવે પોતાના બહાલા ધણીને જાનથી માર્યો હતો!!

“તેણીએ પોતે પણ પાછળથી પોતાના એ ગંભીર ને જબુન અપરાધનો એકરાર કર્યો. આયા કોશીનું કપ મુકી ગઈ ત્યારે મરનાર

પાસેના ઓરડામાં હતો તે તકનો લાભ લઈ તે દીવાનીએ મોટા હીસ્સામાં આરસેનીક તે કપમાં ઝટકરીને પીગળાવીને મીક્ષ કરી નાંખ્યું, ને તેના ધણીને તરફડ્યાં મારી મરતો જેવા પછીજ એ ભયંકાર ખાના-ખરાખી ને દગાબાજી માટે તે સુદ્ધકુટીની સુદ્ધ ઠેકાણે આવી; પણ ત્યારે સરકારના ડરથી થથરી જઈને તે ચુપકી અખત્યાર કરી બેઠી, ને એક બેગુન્હાનું સરકારને હાથ ખુન થતું તેણીએ દધાઈને તોપણ ખામેશી વચ્ચેજ નાચારી સાથે જોયા કર્યું!

“સારાંશ, ઍરીસ્ટર જલ તે કમલાગ્ય આયાના એક પાસખાન શીરેસ્તા તરીકેજ રજુ થયો! જે તે એટલું મનપર નહીં લેતે ને ‘કોણને પડી?’ જેવા આદમીઓના સાધારણ સ્વભાવથી કામ લેઈ એ જંગલમાં પોતાની પાદશાહી આવક ને કીમતી વખતના ભોગે ખી માથું માહરી એ જેહમત પોતાનાં તન બદન પર નહીંજ ઉઠાવીજ લેતે તો કશા ખી સંદેહ વગર તે પોરી ફાંસી જતે, ને એક જખુન ખુનના બદલામાં ખીજ એક તેવાજ નિર્દોશ અને જવાંન જનનું નાહકમાં ખુન થતે; પણ જલની દયા ને દીલસોજીથી સઘળું ખરાંનું અંતે ખરંજ થયું, તે ન્યાયાસન પરથી અપીલ કોર્ટના બંને નામાંકીત ન્યાય ધીસ સાહેબોએ પોતે પણ ખુશીના આવેશમાં જલની એ શીરેસ્તાઈ ખસલતના જખજ વખાણ કરયાં. અલબત્ત મીસીસ એટકીનસનને તો માથું તપાસાવી દીવાનાશાળામાં પુરવાનોજ સરકારે હુકમ કાઢ્યો.”

આ તે રીપોર્ટ હતો, કે જે વાંચતાં નિખાલેશ જીગરની પરીન—દયાનો દોસ્ત—એટલી બધી હદ સુધી ઉસ્કેરાઈ આવી હતી! તે પેપરોમાં વળી જલની વાખવાખીની ખાસ આરટીકલો વટીક લખાઈ હતી, ને તે નિર્ધન આયા છોકરીએ જલના પગપર પડી જે પોતાનાં જનોજીગરનાં હેસાંનનો ઉભરો રડતી ચશ્મેએ ખાલી કર્યો હતો તે ઉપર બાર નાંખીને લખતાં તે પેપરવાલાઓએ વધાર્યું હતું કે ‘આખી પ્રજા એવા એક તારીફલાયક દીલસોજ જવાંનની આભારી થયલી લેખાવી ઘટે છે,’ કે જે અભિપ્રાયને, કેહવાને જરૂર નથી કે, સુંદર પરીન લાઈને લાઈને, વાક્યે વાક્ય અને હરફે હરફ એકમત થતી હતી! તેણીએ પોતાની ટુંક જીંદગીમાં સદગુણો વિશે થોડું ને દુર્ગુણો વિશે એટલું બધું વધારે સાંભળ્યું હતું—કાલી દાવર અને પેલી તલાક પામેલી યુરોપ્યન અખજાના

બેઠજીજીતીભરયા દ્રષ્ટાંતો જેવું સુધરેલી સોસાયટીથી કાયર થવા જોયું એટલું બધું અનુભવ્યું હતું કે તે વસાઈનું પોતાનું એકાંત રેહેઠાંણુ ને નિર્દોષ રેહવાસ હંમેશા એક હાથ ખેંચી યાદ કરતી! એટલામાટે સર્વોત્તમ સદગુણના આ એક અકસર ધ્યાન ખેંચનારા દ્રષ્ટાંતથી તે બનાવના પેહલવાનની પક્ષમાં તેણીનું દીલ તમામ ખુશીમાં ખેંચાઈ ગયું. તે તો જાણે તેને વગર જોવે—જાણુવે—પીછાંણુવે તેના જોડે ખ્યારમાજ પડી, તે એટલે સુધી કે તે તેની વખાણનાં જોશમાં એટલી ઉસ્કેરાઈ ને એટલું બધું એટલાં બધાં હેતથી બોલી કે તેની માતાને પોતાની મોટે ઘેરની તે બંને સહીયરોનાં દેખતાં ધણું નખોળું લાગ્યું, ને તેણીએ, તેથી, તે છોકરીને ધમકાવીને ચુપ કરવી પડી.

“સારું કીધું, કોઈ પોરયો સારોજ હોવો જોઈએ કે તે દુકતીને એમ વગર ફોકટની લટકી જતી બચાવી લીધી, પણ મરે તેથી તેમાં એટલું બધું તે શું થયું જે, પોરી, તું તેનીપરથી એમ છેક આવરઈ પોવરઈ જવા જેવી તૈયાર થઈ ગેઈ?” ધનભુરાનાં ધનમાએજીએ હસીને ટીકા કરી.

પરીને તેમનાં એ કીસમનાં અજ્ઞાનપણાં માટે એક છુપી હાથ મારી! ‘જો એકાદ વારતામાં એ લોક એવો કલ્પીત બનાવ વાંચતે કે નાટકના તખ્તાપર એવું કાંઈ થયેલું જોતે તો ખુશ ખુશ થઈ જતે, પણ ખરી જીંદગીનો આએ ખરો બનાવ એ લોકપર કેટલી થોડી અસર કરી શકે છે!’ તે મનથી પટપટી, અને પછી લાંથી ગુસ્સામાં ઉઠી ગઈ.

તેણીની મસ મોટી અજીબગી એ થઈ પડી કે જાલનો સદગુણ તેઓ તેની વખાણની આંખે નહીં જોઈ શકવા જેટલાં આંધલાં થઈજ કેમ શકતાં હશે! શું સચ્ચાઈ ને વફાઈનો આ જમાનોજ ન હતો? શું એવી પહેલવાનગીરીની સંપુર્ણ કદર કરી શકવા જેવો સાચ્યો જમાનો સરબસર વહીજ ગયો હતો?

તે પાધરી પોતાના કાકા સોડે ગઈ. તે કાકો તેની આ ખુશીમાં તેટલીજ દીલોજીનીથી લાગ લેશે એમ તેને ખાત્રી હતી. તેણે તેને જઈને તે બધી વાત કહી, અને તે આખો કેસ તેને વાંચી સંભળાવ્યા પછી પુછ્યું, “કાંએ, કાકાજી, શું ધાર્યું? એ છોકરો કોઈ ખરો અમીર હોવો જોઈએ કે નહીં? માહરી તકરાર એમ છે કે આરોપી જો

કોઈ કુલવાન કે પૈસાવાલી હોતે, ને તેની હીમાયતમાં વગર બોલાવવે એ કોઈ મીઠા જાતે મેદાન પડ્યો હોતે તો આપરે એમ બી કહેતે ને ધારતે કે પાછળથી કાંઈ સારું જેવું ખાટવાની ઉમેદથી તેણે એમ કીધું; પણ આજે તો બિચારી એક મુઠ્ઠીસ આયા કે જેની પાસેથી એક પૈસા બી ખાટવાની તેને ઉમેદ નહીં; ત્યારે એમ કરવા માટે આપરે તેને વખાણવો ઘટે કે નહીં ?”

“અલખત વખાણવો ઘટે, દીકરા,” તે કાકો તે છોકરીનાં દીલની સાદાઈ ને વખાણનાં જોસને તરત એકમત થતાં બોલ્યો; “ખરેખર ઘણો સારો છોકરો હોવો જોઈએ. વેલાત જેવાં શહેરમાં હોતે તો દરેક પેપરવાલો એ સાહસીક જવાનની સખી આપતે, ને કદાચ તેને એક ‘પર્સ’ આપવાની હીલચાલ બી એક તડાકે થઈ જતે !”

“ને મુવું અહીંનું લોક તો ઉંઘણુસી નેણુસી જેવું સુસ્ત મુવુંછ !” પરીને હોઠ ચઢાવી કહ્યું.

“ચિંતા નહીં, આપરે એ છોકરાની કદર કરશું,” તે કાકાએ ધીરજ આપી. “હું ઇસ્ટર્ન માઈનીંગ કંપનીનો એક ડીરેક્ટર છું, અને મને બીજા ડીરેક્ટરોની આપખુદી વાસ્તે હાલમાં વાંધા ઉઠ્યોછ એટલે જરૂર કોર્ટમાં જવું પડવાનું છે, ને તે કેસની લડત હું એજ જવાનને સોંપશ. તેમાં ભાગીદારોના સંગીન લાભ સમાયલા હોવાથી હજારો રૂપિયાનો કોર્ટ લડતાં ખર્ચ થશે ને વકીલ બેરીસ્ટરોનાં ઘેર ભરાશે, તેમાં એ છોકરાને ફાલે મોટો હીસ્સો આવે તેમજ કામ લેવા હું આપરા સોલીસીટરોને ખાસ ફરમાશ કરશ.”

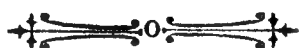
“ઓ કાકાજી, તમે કેવા લલા છઓ !” પરીને, જાણે તે પોરયો તેના પોતાના આપકાકાનો થતો હોય તેમજ, તેના લાભની એ વાત સાંભળી હેસાંનથી નાદર કાકાનો હાથ દાખી કહ્યું, કે જ્યારે ખરેખર તો વાંચનાર યાદ કરશે કે એ છોકરીએ તેને જોયો કે કદી આલખ્યો બી ન હતો !

હવે પરીને પેલા ઓરડામાંથી ઉઠી ગઈ તે દરમ્યાન તે તરફ પેલાં ડોસાં ડગરાંઓ વચ્ચે શી વાત ચાલતી હતી? શું તેઓ એ બેરીસ્ટર જાલ શ્રીરાજની હીમત ને બિનસ્વાર્થીપણાંની પ્રસંસાનીજ હજી વાતો કર્યાં કરતાં હતાં? જરા એ નહીં. તેઓએ તો એ “ધતુરાની

ભરેલી” ને “ફાંટાખાજ પોરી” નાં ઢલુક એકમતથી પોતપોતા વચ્ચે સામું તેના ઉઠી જવા પછી વધતાં વખોડી કાઢાડ્યાં, અને પછી તેનાં કારજને લગતીજ વાત વધારે ઝનુનથી કરવા માંડી. ધનભુરાનાં ધન-માયજીએ ગરીબ ને ગરવી નાજાંને ગુંગળાવીને ઘણોક ઠપકો આપ્યો. “માએ, તું એને છેક લાડકી કરીને જાવ ને બેહેકાવ ના,” તેવણે ઠપકાનાજ બધા તોરથી કહ્યું. “આવાં ધનેતર ને લખપતી ઠેકાણાં એ પોરી પોતાને સારૂ ધ્યાનપર લેતી નથી તો એ કહેવા શું માંગેય? એમ બચ્ચાં સાથે તું બી બચ્ચુંજ થશે ત્યારે એનો ઉઠાવ કીએ જમાને થશે?”

“પણ જ્યારે એ માહરં એ બાબદમાં તો માનતીજ નહીં તો હું કરં તે શું, ધનમાએજ?” નાજાંએ બચાવ કર્યો; “કાંઈ જાહરં હવે નાહલી છે જે નેતરે મારં?”

“આએ બેમાંથી એક ઠેકાણે એનું કરી નાંખવુંજ જોઈએ,” જાલને-વાલાનાં હંબાઈજી ઘણીમુવાં ધનમાએજીને હવે એકમત થવા વચ્ચે હોમાયાં. “પેલા જજ દારબ કે પેલા દીવાન સાહેબ એ બેઉ ઘણાં સારાં ને લખપતી ઠેકાણાં છે. એ બેમાંથી એક જે બી ઠેકાણે જશે ત્યાં એ છોકરી રાણી જેવાં રાજ કરશે. તમારે એને પાસાંમાં બેસારી સમજાવવી જોઈએ, નવાજખાઈ ને બધું એનાં હૈયાંમાં ઉતારવું જોઈએ.”

પકરણ ૨૩ મું.

પણ શેઠની શીખામણ ઝાંપા સુધી! ધનમાએ ને હંબાઈજીને હાજીલા કરી નાજાંએ તે વેલાએ તો રાજ કર્યાં, પણ તેણે પછીથી તેઓની સલાહ મુજબ પરીનને ધમકાવા કે ખખડાવા જેવું કશુંજ કહ્યું કે કર્યું નહીં. તેણીએ જોયું કે તેવી કોઈ વાતની જરૂર ન હતી. તે પરીનને બરાબર આલખી ચુકી હતી. મુંગીની બોલી મુંગીની મા નહીં તો બીજું કાણ સમજે? તે પોતાની એ નમાની, રાંક, સાહલેસ ને કહ્યાગરી દીકરી માટે ઘણી મગરૂર હતી. મરતાંને બી મર નહીં કહે એવી તે ગરીબ ને ગરવી છોડી એ એકજ વાતમાં તેની માતાને નાતાબેદાર ઉધરી હતી, અને નાજાં તે માફ કરી શકતી હતી એ

જન્મની પાલ બાંધવાના સવાલમાં તેણીનાં બતાવેલાં ને લલામણુ કરેલાં ઠેકાણાંપર તે નાજનીનનું દીલજ ન આવતું હતું તો તે બિચારી શું કરે? તે માતા, તેથી, સહમજદારીથી દરેક નાખતી બતાવતી હતી, ને એથી બી કોઈ ધનેતર ધણીની ધણીઆણી તે મોડેવેહલે થશે એવી દીલમાં ઉમીદ વસાવી થોબતી હતી.

એમ છતાં, ધનમાએજીએ તાકીદ પર તાકીદ કરેલી એટલે એક બી કોશેશ કરવાને તો તે મીઠા સ્વભાવની માતાને અલબત્ત ગમ્યું. તેણીએ તક જોઇને અને પરીનને એક દિવસ ઉલટમંદ અને ખુશ સ્વભાવમાં દીઠી સારેજ વાત છેડી. “કેવું મને ગમેછ, દીકરી,” તેણીએ મોહબતથી કહ્યું, “કે આટલી મારી આંખ વીંચઇ જાએ તે આગમચ તુંને પરણીને સાસરે સધાવેલી હું જોઉં.”

“ઓ મમા, કોઈ દાહારે નહીં ને વરી આજે એ શું?” પરીને હસી દેતાં કહ્યું.

“નહીં, દીકરી, મને હસી ના કાહાર,” તે માતાએ ગંભીરાઇથી માંગી લીધું. “આવાં એક નહીં પણ બે ધણેર ઘણેતર ઘેરનાં માંગાં બી તું ધ્યાનપર લેતી નથી તેથી મને ઘણો બરાપો થાએ છે, ને જાહેરમાં મુવું નરસ બી લાગેછ. કોઈ શું જાણે ને સહમજે? લોકો મુવાં માહરાં મોરાં પરજ રોકડે પરખાવતાં બી જરા થઇને ચુકતાં નથી જો એ પોરી એવાં ઘેર કબુલ નથી કરતી તો એને કેવાંક ઘેર જોઇતાં હોશે!”

“પણ ત્યારે શું તેવાં નીચ ને નિંદાખોર લોકને ખાતર તમે મને કાપવા કાહારવા માંગોછ, મમા?” પરીને હવે ગંભીર થઇને તેમજ દુખ પામીને પાધરો સવાલ કર્યો.

“આવારયું તુંને કાપવા કાહારવાનું,” તે માતાએ સુગાઈ ઉઠીને ગરમ દીલસોજીથી કહ્યું; “હું તાહડે સાડે વાંચું કે ખુડે? આગળ તું કેવી આપરે વસાઇમાં ઉતાં તેઆરે માહરી તાંચેની ને માહરાં કહ્યાનીજ ઉતી?”

“ને હવે નથી?”

“હવે બી છે તો ઘણી, પણ આપરે એકલડોકલ વસાઇમાં રેહતાંતાં ને તું જેટલી ભેદ ખોલીને તાહરાં દીલની જરામાંની જરા વાત માહરી પાસે કરતીતી તેમ તું આજે કાંહાં કરેછ?”

“પણ મેં તમારાથી છુપાવ્યું શું, મમા ડીઅર?”

“તાહરં દીલ!” તે માતાએ ગંભીરપણે તેનાં અંતરનું માપ લેવા જોગું કીધું. “કેહ મને ખરું—તું કોઇને તાહરં દીલ આપી ચુકીછ? કોઇ તુંને એ દારબ કે દોરાબ કરતાં બી વધારે ગમ્યોય? કોઇ બીજા સાથ તું કંઈ અમારી હરસે લગનનાં વચનથી બંધાઇ ચુકીય?”

પરીન ખડખડાત પાછી આ સઘળી તે બોલી માતાની મિથ્યા શીકરો સાંભળી ખુશ મિનનજે હસી પડી!

“તમે ના એવાં ખોટાંખોટાં ને ભુલભરેલાં અનુમાન કરયા કરો, મમા,” તેણીએ માંગી લીધું. “તમારીથી છુપી કીસમે હું કોઈબી દાહડે એક બી પગલું ઉપાડવાનીજ નથી. માહરં જીગર કદી બી મને તેમ કરવા રજા આપશેજ નહીં, કેમજે તમે વ્હાલાં મમાએ મને તે જાતની કેળવણી આપીજ નથી. ખરી વાત એ ને એટલીજ છે, મમા, કે મને અત્યાર સુધી એક બી જવાંન પરણવાનીજ ઉમેદથી ચાહવાજોગ મળ્યો કે દેખાયો નથી! મને હજી પરણવાની તો મરજી કે ખ્યાલજ નથી. તમે નાદાન ઉંમરે વિચારાં પોતે પરણીને શું સુખી થયાં, મમા ડીઅર, જે વરી મારે વાસ્તે બીજાંઓનાં હુલકાવ્યાથી એમ એટલાં ઉતાવરમાં પરી ગીયાંય?”

તે માતાપર આ તકરારની એકદમ અસર થયા વના રહી શકીજ નહીં. તેણીએ તે બેટીની એ બધી તકરારનું વાસ્તવીકપણું તરત દેખાંથી મનમાં ને મનમાં સ્વિકાર્યું—ને તે ચુપ રહી.

“તમે વિચાર તો કરો, મમા,” તે ચુપકીતો તરત સુંદર પરીને વધતો લાલ લીધો, “કે લોકનાં મોંના રાખવા ને લોકને રાજી કરવા આપુને કુવામાં કાંએ નખાવી દેવું જોઇએ? આપરે, તમે કેહોય તેમ, વસાઇનાં એકાંતમાં સુખી ઉતાં, કેમજે આએ સુધરેલી દુન્યામાં દાખલ થવા પછી આપરા વચ્ચે જે તકરાર ઉભી થવા પાંમીય તે જાતનું ‘નાનસેન્સ’ આપુને તે ગામરેનાં એકાંતમાં કદી બી સંતાપતુંતું કે બેજાર કરતુંતું નહીં. ઓ ખુદા, કેવું મને તાંહાં રેહવા ગમતુંતું!”

“તુંને ખરેખર તાંહાં રેહવા ગમતુંતું, પરીન?” તે માતાએ પોતાની નિર્દોષ બેટીની તે બે તારા જેવી ચમકતી ચરમોમાં હૃદ વનાની અન્નયબીથી જોઇને સવાલ કર્યો.

“ ઘણુંજ, મમા ! ” પરીને જોશથી કહ્યું; “ આજે સુધરેલી સોસા-યટ્ટી કેહવાયેછ, પણ તેમાં હું તો એટલા બધા બિગાડા ને ઠગાઈઓ મારી નાહી ઉમરે ને નાહી આંખોએ બી જોવા પામીછ કે હું તો ધારૂં જ ને આપરાં વસાઈનાં એકાંતને લાખ લલાઈ ! લાં બધું અસલ ને ખરુંજ હવું, જ્યારે અહીં તો બધું નકલી, દેખાદેખીતું ને દોર ચહરાવેલું હોય તેવુંજ છે ! આજે તમારી સુધરેલી દુન્યામાં ખરી અસહ્યાત તો જાણે કાઈ બી વાતમાં કશી બી છેજ નહીં ! ”

“ પણ વાઈં મને કેહ તો ખરી, ” તે માતાએ વધતી ને વધતી તાબુબ થતાં પોતાની તેહકીક હજી જારી રાખી—“ મને કેહતો ખરી કે દોરાબ કે દારબમાં તું એવું ઠગાઈભરેલું શું જોએય ? ”

“ એટલુંજ કે તે લોક જાણે પરણવાનો માહરા જીવપર જીલમ લેઈ બેઠાય, ને હું ગમે એટલું નાંખી નાંખીને ના કેહુંચ તોખી પોતાના પૈસા ને પદવીથી મને આંજી નાંખવાના પછારામાં પાછા હઠતા નથી ! એ શું વાજખી છે, મમા ? ” તેણીએ જીક્કર ઉઠાવી. “ સૌ સૌની મરજીને ને દીલની ખુશીને એ તો સોદો હોવો જોઈએ. તે લોક કરોરપતી બી હોય, પણ તે લોક પર માહરૂં દીલ નહીં આવે તો તેની તકરાર કેવી ને તેનો જીલમ કેવો ? ”

“ તું ગમે તે કેહ, છોકરી, પણ પેલા દોરાબમાં તો હું જાણે બધા માહરા બાપનાજ સદગુણ ને બાપનીજ સીકલ જોઉંચ, ” તે માતાએ તે બોલીદરાજ બેટીની એ સઘળી તકરારથી અંતે માહાત થતાં લાચારીથી છેલ્લો ટીકડો અજમાવી જોયો,—અને પરીનનો ચંહરો, તેના બહાલા બાપને લગતી એ વાત સાંભળી, એકદમ ખુશીમાં ચમકા રહ્યો ! “ ખરેખર, મમા ? ” તેણીએ ઉલટમંદ પુછ્યું, “ શું દોરાબ ખંખાતા ખરેખર માહરા બહાલા પપા જોવા છે ? ”

“ મને તો તેમજ દેખાયચ, ” તે માતાએ તેવોજ ઉલટમંદ જવાબ કર્યો.

“ ત્યારે હું તેવણ સાથ હવે પછી તો હજી બી વધારે હેતથી વરતશ ને તેવણને વધારેજ માન આપતી રેહવશ, ” પરીને તેટલોજ દીલસોઝ જવાબ કર્યો. “ માહરા બહાલા મરનાર પપાને ખાતર તેવણની મીઠી યાદમાં હું તેમ જરૂર કરશ. પરણવાની ઉમેદ કે મતલબથી નહીં તોખી દરેક રીતે હું હવે મીં દોરાબની લાગણી વધારે સમાલવાનીજ સંભાળ

રાખશ.”—ને તે માતાએ તુરતે વેલા એ અને એટલું બી ગણીમત માન્યું, કેમજે તેણીએ જોયું કે પોતાનાં પ્રમાણીક દીલના હાવભાવનેજ જવાબ કરનારી આ એક બેટીને એ જન્મભર પાળ બાંધવાના સંબંધમાં પોતાની મરજી મુજબ સમજાવી શકવું એ પથ્થરપર પાણી રેડવા જેટલુંજ વ્યર્થ ને મિથ્યા હતું !

હવે એ વાતને બીજો એકાદ માસ વહી જવા કેડે ધનભુરાનાં ધનમાએજી પરીનને પોતાની સાથે એક સ્થાંજે ખરીદી પર લઇ ગયાં. તેવણુ, ઉપર કહ્યું તેમ, તે છોકરી પોતાનાં કારજના સંબંધમાં એ ડોસાંતું કેહેણુ નહીં કરતી હતી તેથી તેના જોડે જરા તરા ખફા હતાં ખરાં, પણ તેથી કાંઈ રીસાઈ રેહતાં ન હતાં. બોલે તેટલાજ વારનું ને પછી દીલમાં કાંઈજ નહીં તે કીસમનાં જે ઝુરાખંધ માણસો આવે છે તે માહેલાં આ ધણીમુઆં ધનમાએજી એક હતાં.

વધારેકરીને તો બીજાં કાઈબી કરતાં પરીનને લઇને તે ડોસાંને સ્થાંજે છેડે પોતાના હાથી જેવા ઉંચા જોડીના ઘોડાની ઉંઘાડી ગાડીમાં ફરવા નિકળવાનો લોભ એટલામાટે થતો કે જાત પારજાત સર્વ કાઈની આંખો પરીનનાં પરીસુરત હોસાંનપર જ્યાંથી ગાડી પાસ થતી ત્યાં ખુશીમાં ખેંચાઈ રેહતી નજરે આવતી, ને તે જાતની ઉકમાઇ લેવા તે ડોસાંને મનમાં ને મનમાં ઘણું ગમતું ! જાણે તે ઉપર તેવણુને પોતાનેજ કેવુંકે મગર થવાનું હોય તેમ તેવણુ પોતે છુપાંછુપાં મનથી મલકાઇને રાજી રાજી અને મગર થતાં હતાં; એટલામાટે તેજ મુજબ આ ચોક્કસ સ્થાંજે પરીનને તેવણુ સાથે જવાનો પ્રસંગ થયો તેથી બહાલાં વાંચનારાં-આએ તેમાં અજબ થવા જેવું કશુંજ જાણવું કાં માનવું નહીં.

મગર તે સ્થાંજે જેઠ્યાં ખેંચનારૂં બન્યું તે તો એ હતું કે ખરીદી-આનું કામ જલ્દી આટોપી લીધા પછી ધનમાએજીએ ગીરગામમાં કાઇ મીલાકતે જવાની મક્કસદથી ગાડી ફેરવાવી, ને પરીને તાણુબીમાં પુછ્યું, “તે તમે કાંહાં જવા માંગોછ જે, ધનમાએજી?”

“અહીં કાઇ તેહસીલદાર કરીને આવેલાં છે,” ધનમાએજીએ ખુલાસો કીધો, “તેને જરા મલી આવ્યે.”

“પણ મરે, તે પરાયાં ઘેરમાં વગર એલખ પીઠાંણે મને આવવાનું કેમ શોભશે?”

“યે, તે કાંએ નહીં જે? સાથે હું છેઉં કેની?” ધનમાએજીએ નેણુ ચઢાવી તરારો મુક્યો; “પણ ખરી વાત તો એ છે જે હું બી તે લોકને

કાઠને ચોરખતી નથી, ને આજે પેહલીજ મલવા જાઉંય !”

“ત્યારે તે લોક છે કાણુ?”

“કાઠ પુનેનાં છે, ને કેહછ કે તેમાં જે એક કાઠ બાઈ છે તે ઘણી નામાંકીત સખીઓ ચીતારનારી છે. મને ઘણાં જણાંએ તેની બલાંમણુ કીધી. હમણાં તરતનીજ પુનાથી મુંબાઈ આવેલી છે. કાઠ ઘણાં દોર-ચોરવાલાં નથી, પણ કેહજે દીકરો ખેરીસ્ટર થઈ આવ્યા પછીથી હાલમાં ફીક છે.”

“શું તે ખેરીસ્ટર છોકરાની માએ પોતે એવું સાફ દ્રાઈંગ જાણેય?”

“હા; કાઠ બિચારી વીધવા છે,” ધનમાએજીએ કહ્યું, “વર તો જીવાંનીમાંજ ગુજરી ગીએલો છે, પણ એ વીધવા થતીને હાથ હુતર એવા ચહેરેલો કે ગરીબીમાં બી ઘણી આખર ઇજ્જતથી રેહીને વરસો તક બધો ઘેરખટલો એખલે હાથે ચલાવ્યો, ને વરી દીકરાને બી કરજ દરદ વટીક કરીને કેલવ્યો.”

“પણ ત્યારે હવે દીકરો માએ પાસ કાંએ હજી દલદેસરી કરાવ્યા કરતો હશે?” પરીને અજાયબીમાં પુછ્યું.

“દીકરો તો ઘણાં રણ પારેય જે હવે ના કરો, પણ કસાયલું હારકું તે માએજ માનતી નથી,” ધનમાએજીએ સમજ આપી; “ને એ ખેરીની તારીફ પુનામાં તો કેથી ઘણીજ છે. વરી કેહય જે હમણાં મહીનો એ મહીનો મુંબાઈ આવીય તે વાત જે જાણેછ તે બધાં મોટે ઘેરનાંઓ પોતાની સખીના આડર આપેય ને તેની પરથી બધાં ઓઢઈ પંથરછ જાએય!”

“હોવુંજ જોઈએ, માયજી,” પરીને તરત એકમત થઈ; “એક તો આપરાં બેરાઓમાં એવા હુતરનાં શોકીન અબ્યાસી હજારે એક બી નહીં, ને તેમાં વરી એ બાઈ પોતાનાં કામમાં એટલી તમે કેહોય તેમ કેલવાયલીજ હોએ તો એમ હોવુંજ જોઈએ તો!”—અને તેઓ એમ વાત કરતાં હતાં તેટલાં તો ઘોડાવાળો આગલથી ખખર કાઢી ગયો હશે મોટે આખાદ એક ચોક્કસ ન્હાના રમકડાં જેવા બંગલા આગળ ગાડી ઉભી.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

તે કંપાઉંડમાં ત્રણ ચાર ન્હાના બેડી બાંધણીના બંગલા હતા તે માંહેલો એક તે ચિતારીણીનો હતો, કે જ્યાં ધનમાએજી ને પરીન ગાડીમાંથી ઉતર્યાં. તેની આસપાસ એક ન્હાની ગરીબ જેવી વાડી હતી, ને આગલા ખલુમાંજ દ્રાઈગરમ બનાવેલો હતો, જેમાં તે પારસણ આરટીસ્ટની હુત્રમંદીના થોડાક જેવાજેગ નમુનાઓ ઘણા ટેસ્ટથી ગોઠવેલા નજરે આવતા હતા.

હવે એક આદમી આવીને ધનમાએજીનું એક કાગળની કાપલીપર નામ લખાવી ગયો, ને પરીને પોતાના સુંદર રોણકદાર મોતી જેવા હરકે તે લખી આપ્યું.

તે પછી તેઓ બંને તે કીસખી અબળાના હાથની તારીફલાયક હુન્નરમંદી તપાસવા ને વખાણુથી જેવા પડ્યાં, કે જ્યારે કેટલેક વખતે દાણાની કોરની કાલી સાડીમાં સજ્જ થયલી એક જવાંન અબળા “આવોજી—આવોજી” કરતી પાછલા ઓરડામાંથી ઉતાવલે બહાર આવી. તેણીએ તેમને જોડી કરવા માટે આવવા સાથે ત્રણી ઘણી માંક માંગી, ને હાથમાંથી મુઠી નહીં શકે એવાં કામમાં રોકાયેલી હતી એમ તે દરગુજરમાં તેણીએ પોતાનું કારણ આપ્યું.

તે એક ચોટયા જેવી, ઉડ ઉડ કરે એવી ઝડપી ચાલની, તદન તનદરોસ્ત બાંધાની, પતલી ને ઉંચી અબળા હતી. તેનો દેખાવજ દીલ ખુશ કરે એવો હતો. નહીં કે તે આપણી પરીન જેવી સુંદર હતી. સુંદર બિચારી ક્યાંથી હોય? જેણીનો જવાંનીથી લવજ બધો વિધવા-પણાંના ઝુરાપામાં જલી ગયો હતો તે બાપડી સુંદર કેમ હોઈ ને ચર્ષ શકે?—પણ તેની આંખોમાં કાંઈ એટલી બધી ચતુરાઈ અને અદામાં એટલી બધી સાહલેસાઈ અને નમનતાઈ આમેજ થયલી પ્રગટ દેખાતી હતી કે જે તેને જુએ ને મલે તે તેણીને માટે એકદમ માન ધરાવવા લલચાય! તે ચાલીસની ભરતી પસાર કરી ગઈ હતી છતાં વીસ વરસની એક ન્હાની છોકરી હોય તેટલી બધી તેણીના અવયવોમાં હજી બી ઝડપ, દોડ ને ચપળતા હતી! વળી તે આગળ પોતાની જવાંનીમાં ઘણી સુંદર હશે એ જેવાનું પણ જરા એ મુશ્કેલ ન હતું, કેમજે તેણીના હાલના શુર થયેલા ધુલાપા છતાં તે હજી ઘણી દેખાવલી ને દીલકસ નજરે આવતી હતી!

તેણીએ તે બહાલા ભરથારનાં બેહેસ્ત મુકામ થવા પછી ફરી પરણવાની કદી કશી ઉમીદ કે દરકાર કરી નહીં. તે મરનાર તેને એક રત્ન—એક બેટો—સપુર્ણ કરી ગયો હતો, જેની જતન ને સંભાલમાં તે હેતવંતી મા એટલી ગરક ગઈ, અને વળી જે હુન્નર તેણીની છેક બચગીથી પોતાના અણહદ શોખથી દોરવાઈને તેણીએ પોતાનો કર્યો હતો તે પછવાડેની એક અજબજેવી અને અચુક શ્રીદાગીરીમાં તે એટલી હદ સુધી ગીરફતાર થઈ કે તેણીએ “બીજું ઘર” કરવાનો કદી ખ્યાલજ કર્યો નહીં, અને છેલ્લાં ઘણાંક વરસો દરમ્યાં તેણીને ઘર બેઠાં ઘણીએક માંગણીઓ પુગી વળી, જે બધી તેણીએ માનથી તોખી દરાવથી હંમેશ નાજ પાડી હતી.

તેના જાણે કોઈજ શત્રુજ ન હતા! ઝેરી જીખાનના દોજખી નિંદંકા કોણને મુકે છે? એવી બિચારી વિધવાઓપર હજારો કિસ્મનાં આજ બોહતાનો જોડનારા કીચલના કીડાઓ તો સાધારણે ઘણા હોવા ને થવા જોઈએ, પણ અબ્બયખી તો એ હતી કે શીરોઝ તેહસીલદારની શીરીનનું જાણે કોઈ શત્રુજ ન હતું! આરત કે મરદ સૌ તેને માનથી ચ્હાતાં ને હેતથી માન આપતાં. તેની હુન્નરની ફત્તેહમંદીથી વટીક સુભાગે કોઈ અદેખાઈ કરનાઈ ન હતું, ને આખું પુના વરસોતક તેને ઝોગખી પીછાંણીને તેનું વખાણનાર થઈ રહ્યું હતું, જેમાં દેશીઓ ઉપરાંત કુલીન યુરોપીયન આધેદારોની વટીક તેટલીજ દીક્કસોઝ સામીલ-ગીરી સંભળાતી હતી!

જાણે તેના હાથમાં જાદુઈ ને તેની પીછીમાં પરાક્રમજ ભરી મેલ્યું હતું! તે જેની ખી સખી ચીતારતી તે એટલી અસલને મલતી ને હુબહુ સિદ્ધ થતી કે લોકો તેની બહા બહા પુકારતાં તેમાં એક ખી અબ્બયખી ન હતી. તે એક બુદ્ધિમાન બાનું હતી, ને દેખીતી રીતની ખુદરતની એક ખાસ કરમબક્સ તેની એ હોનર માટેની વલાંણ ને શ્રીદાગીરીમાં વગર કેહવે પુછવે પ્રગટ પરખાઈ આવતી હતી.

તે ચાતુરીને ચતુર ચેહેરાઓજ ચીતરવા ગમતા. લેન્ડસકેપ્સ કે તવારીખરૂપી ચિત્રો સારાં કરતી તો ખરી, પણ તેનો એ બાનું ને વિશેષ મોહ નહીં હતો. વળી તે ઉપરાંત આદમીઓના ચહેરા ચીતરવામાં તે જે જ્યાદા મોજ માનતી તેમાં ખી ફક્ત ચતુર ચેહેરાઓ ને સુંદર દેખાવની મધુરીઓના ચહેરા કેનવાસ પર ઉતારવા તેણીને હદ વનાનું વધારે

ગમતું. ઓલ્યા દોળ્યા, ઓદાંણી દેહકાંણી જેવા ચ્હેરાની નકલ દોરવા તે બનતાંસુધી અખાડાજ કરતી, ને કોઈ કારણ પુછતું તો હસીને કેહતી કે ‘ફાંટાબાજ ખુદરત જે તે બીચારાંઓ સાથ ચેડી થઇ તો માહરે પણ તે ચેડાંની નકલ કરીને ચેડી શું કામ થવું જોઇએ?’

આવી તે એક હુન્નરમંદ અબળા હતી કે જે હાલમાં મુંબાઇ આવી હતી, જેને તેણીની તારીફથી દોરવાઇને ધનભુરાનાં ધનમાએજ રૂબરૂ મીલાકાતમાં મલવા આવ્યાં હતાં, ને જેની સાથે ઉપર કહેલી સ્થાંજે સુંદર પરીનની પહેલવેહલી ને નહીં ધારેલી ઓળખ થવા પામી હતી.

વળી વધારામાં કેહવું ઘટે કે પરીન તો તેણીને રૂબરૂ જોવા આગમચથીજ તે અબળાના લાલમાં જતાઇ ગઈ હતી. તેણીએ તે ‘આટ’ સેલુન’ જોયો ને જોયો તે અબળાખીમાં છક ને હેરત રહી. ત્યાં ઘણીક ખુબસુરતીઓ હતી, પણ સૌથી મોટી જે ખુબસુરતીએ પરીનને તમામ અબળાખીનાં આહમાં અચબુચ અને એકાએક છક કરી મેલી તે તો યુરોપીય પોશાકમાં ઉતારેલી એક કોઇ પારસી જવાંનની સખી હતી. તે પારસી હતો એમ જોવાનું તો જરા એ મુશ્કીલ ન હતું; પારસી પેશાની છાંતી ક્યાં રહી શકે છે !

વળી તે સખી પોતે જોટલી એક અતી ખેંચાણુકારક મુખડાના મનોહર આયના જેવી દીલકસ હતી તેવીજ તે ફ્રેમમાં આરાસ્તા મુકી હતી તે ફ્રેમ વટીક ખેંચાણુકારક હતી ! ઘણીજ નાણુકાતથી કોરેલી હાથીદાંતની તે એક નાણુકમાંનાણુક ફ્રેમ હતી, ને તેમાં તે તનદરોસ્ત જવાનનો ખુબસુરત ચેહેરો અજબજેવી હદ સુધી ખીરાજ રહ્યો હતો. તે ચેહરાની ચમક, તોર, અને દબ્બો સઘળું ઉમરાવી ખલ્કે બાદ-શાહી હતું એમ એકજ નજરે પરીનને લાગ્યું, ને તે એ ફ્રેમ પર વાંકા વળી ઘણું ધ્યાનથી ને મોજથી જોતી હતી તેવામાંજ શીરીન તેહસીલદાર, ઉપર કહ્યું તેમ, તેઓ હતાં ત્યાં આવી લાગી હતી.

તેણીએ પરીનને, તેથી, તે સખી ઉપર એકાગ્ર ચીતે વાંકા વળેલી દાખલ થતાં સાથેજ જોઇ હતી, ને તે જોતાં તે મલકાઇને હસી હતી; અને પછી? પછી સરેસ્તાના તાઝીમ તવાજથી ધનભુરાનાં ધનમાએજએ પોતાની ને પરીનની ઓલખ આપી, એટલે જાણે શીરીન તેહસીલદારની આંખો તો પરીનના મીઠા મનોહર ચેહરાપરથી ખસતાં ખસે નહીં! તે વાત ધનમાએ સાથ કરતાં બી જોતી તો પરીન બણીજ હતી ! તેણીની

હુત્તરમંદીના સ્વપ્નને તેણીએ ધણીક સરસમાંસરસ ઇંગ્રેજ ગુજરાતી ખુબ-સુરતીઓ અત્યાર તલકમાં જોઈ હતી, પણ તે બધી, તેણીએ ખાત્રીથી માન્યું કે, તેની સામે હાલમાં ઉભેલી નાજનીનનાં પરીસુરત હોસાન સામે પાણી ભરતી હતી!

તેઓએ ધણી વાત કરી, અને પછી ધનમાએજીએ પોતાની ને પરીનની એકેક તસ્વીર ઉતારવાનું તેણીને તરત “કંટ્રાજ,” સોંપ્યું. તેણીનું દામ જે તેણીએ હસી હસીને અને ઓશકાઠ ઓશકાઠને કહ્યું તે બેશક ભારે હતું, પણ આપણા આલીસનાં આપણાં ધણીમુઆં ધનભુરાનાં ધનમાએજીને બાર ક્યાં ખોટની ધાડ ધધરી હતી?

તેણીએ, તેથી, ધંધા ને કામકાજને લગતી એ વાતચીત તમામ થવા પછી પોતાના ધણાક કીંમતી સ્કેચને એક ખજાનો તે નવાં દોસ્તોને બતાવા માંડ્યો, ને એક પછી એક તે ચિત્રો જોતાં પરીન તાબુખીમાં છક થઈ ગઈ. તે ધણાંજ મનોહર હતાં, અને પરીનની ઉલટ અને ટેસ્ત જોઈ શરીરને તેના સંબંધમાં કેટલીક બારીક વીગતો સમજાવતી ને ખુબીઓ વરણવંતી હતી તેટલાં બાળુમાંના એક ઓરડાનું બારણું ઉઘડ્યું, ને એક કોઈ જવાન દાખલ થયો.

“માએજી,” તેણે દાખલ થતાં સાથે બોલવા માડ્યું, “આપરા ટાઇગરને વાસ્તે તમે મહમદને—” અને તે એકદમ અચકી ગયો!

ખરી વાત એ હતી કે તે દાખલ થયો ને આટલું બોલી ગયો ત્યાં સુધી તેણે એક મોટાં પીકચરને ઓથે સોફાપર ગોઠવાઇને બેઠેલાં પરીન ને ધનમાએજીને જોયાંજ ન હતાં. તે તો પોતાની માને એકલી સમજીનેજ પાછલે બારણેથી ઘરમાં આવેલા તેણીને કાંઈ કેહવા એ તરફ ચાલી આવ્યો હતો, અને પછી બાહેરનાંઓને જોઇને એ મિસાલ તરત ચુપ થઈ ગયો હતો. “માંફ કરજેજી, મેં તમોને જોયાં નહીં,” તેણે તે પછી તરત જરા બી પાછો પડ્યા વના તે પરાયાંઓને અદબથી નમીને ખુલાસો કર્યો ને માંફ માંગી; “હું જાણું જે માહરાં માએજી અત્રે એકલાંજ છે,”—અને તે હસીને પાછો જવાનું કરતો હતો.

“કંઈ નહીં, દીકરા, આવ,” તે માતાએ દેખીતી મગફરીના દેખાવ ને હદ વનાનાં હેતથી તે ફરજંદને કહ્યું; “આએ મોટે ઘેરનાં આપરાં પેત્રોને ઓળખેજ કે!”—અને તેજ વેળાએ તે જવાનને બતાવી ધનમાએજીને કહ્યું, “જી માહરો દીકરો જલ. એ જીભડં પુનામાં—”

પેલી મેર પરીનને એ એકાએક શાંતી ચમક ચઢી આવી હતી? તેના ખોલામાંના સ્ક્રૅચ બધા વેરવાર તેના પગ પાસ પડી ગયા હતા, ને તે મોટી વખાણુ અને અત્યંત અન્યખીમાં પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી હતી! તે શું એ તેહસીલદાર કુટુંબના કોઇ જાલ શ્રીરોઝ બેંરીસ્ટરને આલખતી હતી? તેણે શું એ ચેહેરો એ આગમચ એક બી વખત બેચેા ને વખાણ્યેા હતો?

પ્રકરણ ૨૫ મું.

હવે તે મગરૂર માતાએ ધનભુરાનાં ધનમાએજી ને પરીન બેડે પોતાના ઉમરાવી તોરના બેટાની અરસપરસ પીછાણુ કરાવી, અને ત્યારે તે ચાતુરી કે જે લલાલલાના ચેહરા સમ બેઢને પોતાને માટેના તેમના પ્યારના સંબંધમાં રોકકું પરખાવતાં વટીક કદી ડરતી કે અચકાતી નહીં તે આ વખતે નીચેથી હંચું બી જાણે આશકની મારી બેઢ શકી નહીં; અને જ્યારે બેમુલી વાંટીઆથી અને હીરાની તેવીજ બ્રેસલેટથી સીંગાર પામેલો પોતાનો કેમળ કર તેણીએ શેકહેન્ડમાં તે જવાન બારીસ્ટરને આપ્યો ત્યારે તેને એકાદ પલ એમ બી લાગ્યું કે તે પ્યારો હાથ જરા લગાર ધુજતો હતો!

પણ એ જાતની પેહેલી હરોલની આશકને પોતાપર લાંબો વખત ફાવવા દીએ તે કીસમની પરીન કાચીપોચી કયાં હતી? તેણીએ તરત પોતાનાં મનનું સમાધાન કરી લીધું, અને પછી હસ્તે મુખડે પુછ્યું, “પેલી એક બીચારી આયા છોકરીને બચાવી લેવાનું પુન હાંસલ કીધું તે તમેજ કે?”

જાલ ખુશ મિળજે હસ્યો.

“જી હા,” તેણે એક બલું કામ કરેલું હોવાની જાજતી મોજ ને મગરૂરીથી કહ્યું. “ખુદાની મેહરથી હું તે બિચારીનો જાન બેગુન્હા બરબાદ થતો બચાવી શક્યો તેથી ખુશી છઉં.”

“એવી મોટી ને ખરી લલાઇ ખુદાને બાર કદી ખાલી જવાનીજ નથી,” પરીને ઉલટમંદ બેસથી કહ્યું. “હું તો એ બધી કેફયત

વાંચીનેજ તમારી મોટી વખાણુનાર થયલી છેઉં, ને તેથી તમેને આજે નહીં ધારેલી રીતે આ રૂબરૂ મીલાકાતમાં નજરે જોવા ને મલવાથી હું વધારે ખુશી છેઉં.”

જલ અદ્યથી નમ્યો. આવી એક કુલીન અને જવાંન બાંનુને મોઢેથી આવી તારીફના સુખનો સાંભળવા તેને મન તેનાં એ કારતી-વંત કારજનો મોટામાં મોટો બદલો હતો, ને તેણે તેજ મકસદનું તેણીને જવાબમાં કહ્યું.

“હું ખોટી તારીફ કોઈની બી કદી કરતીજ નથી, મીઠું તેહસીલદાર” પરીને તેજ ઉલટ ને જોશમાં હજી ગરી રાખ્યું. તેણીને એમ જરા બી ન લાગ્યું કે તેના જેવી એક મોટે ઘરની જવાંન બાંનુએ આવા એક ગરીબ જવાનની તારીફમાં એટલું ખરાં દીલનું ને એવું ખરાં દીલનાં જોશનું બોલવાનું જરા એ અમર્યાદશીલ થઈ પડશે! તે તો પોતાની ખરાં જીગરની વખાણુના બાહારમાંજ જાણે ઉંચકાઈ ગઈ હતી! “હું ખોટી તારીફ કોઈની બી કદી કરતીજ નથી,” તેણીએ ગરી રાખ્યું. “આએ મતલબી ને જુઠા જમાનામાં એવી ભલાઈના દાખલા એટલા જીજ ને જવલે બનનારા મને માલમ પડે છે કે તમે જે કીધું તે અમીરીજ નહીં પણ શીરેસ્તાઈ સદગુણો ધરાવનારું હું તો સમજુંચ.”

“જીવતી રહે, મરું,” જલની માતાએ પોતાના દીકરાની આટલી બધી વખાણુથી ખુશ થઈને વચ્ચે પડતાં કહ્યું. “કોઈ ખરું સગ્ગતનું ફરજંદ તું છે તેથીજ માહરા દીકરાની ભલાઈથી એટલી એટલી ખુશીમાં આવી ગીએલી છે. જીવતી રહે.”

“અરે, માએ, તમે એની તે વખતની ખુશાલી જોતે તો કેહતે જે આએ શું!” હવે ધનભુરાનાં ધનમાએજ ઉકમાઈ સોહોધતાં વચ્ચે હોમાયાં. “સારો દાહારો એ કેસ એણે વાંચ્યો ને વાંચ્યો એની પાસે એની એજ વાત! મને તો લાગું જે એ વાતની વખાણુ ને ખુશાલીમાં એ પોરી એની દુરમેન ઘેલીએલી બી થઈ જશે!”—અને તે બધાં પરીનનાં પ્રમાણીક જીગરની એ સવળી સાદાઈ ને સચ્ચાઈ સાંભળી ખુશ મિળજે હસ્યાં.

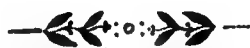
“હાલ તે બિચારી છોકરી કાંઈ છે?” પરીને સાદાઈથી પુછ્યું. “જે કોઈને આશરે નહીં હોય તો હું તેને માહરી નોકરીમાં રાખશ.”

“ નહીં જી, ઠેંક યુ, હાલ તે એક યુરોપીયન ફ્રીલીમાં પાછી પુનામાંજ સારા પગારે રહેલી છે,” જાલે જવાબ કર્યો.

“ તમેજ રખાવી હોશે ! ” ધનમાંએ પુછ્યું.

“ હા જી,” જાલે કહ્યું,—અને હસીને વધાર્યું, “ હું અધુરું કામ કદી કરતો નથી. હાથ ધર્યું તે પુરુંજ કરવું એવો માહરો હંમેશનો નીયમ છે.”

એજ વખતે કોઈ આદમી જાલને નામની એક ચીડી લઈ આવ્યો, ને જાલે જાણમાંનાં બારણાંમાંજ ઉભો રહી તે ઉખેડીને વાંચી લીધી, જે વેલાએ તે મનોહર જવાન ઉપર આંખ દેડવીતે તેનાં સરોવર જેવાં સીધાં બદનની એક ‘ સરવે ’ પોતાનાં હૈયામાં ઉતારી લેવાને પરીસુરત પરીનને એક ઘણો સુભાગ્ય પ્રસંગ થયો. તે પોતાની એ ‘ સરવે ’ માં કોઈ બીરીતે બેઅદબ થઈ એમ તો નહીંજ કહી શકાશે, અને જોકે તે જવાન ભણી ધારી ધારીને કે ટીકી ટીકીને જોવા જેવું અણુઘડપણું તેણીએ કશુંજ કર્યું કે બતાવ્યું નહીં તોપણ તે દીલચર્ય દેખાવ તે જે બારે ડોલે ટીકરીગોપ કરતી બેઠી હતી તે ઉપરથી આંખ કે મન ખસેડવાનું જાણે તેનું મન કેમે કરતાં માન્યું નહીં! તે ચેહરો તેજસ્વી, દમામદાર, અને અત્યંત ખુબસુરત હતો; તેની આંખો ચતુરાઈ, નિર્દોષતા ને અત્યંત દયાળુ દીલની ઉંડી ગવાહી આપનારા બે ચળકતા સેતારા હતા; તેની હીલચાલ ટેકાવદાર, તોરવંતી અને રાજવંશી જેવી હતી. તેની ચાલ પણ વાંકી ચુકી, ધીલીઢપ કે બાયલા જેવી ન હતી, અને તેની દરેક હીલચાલમાં મદાનગી છતાં તેનું દીલ નરમ, માયાળુ ને પરોપકારી હોવાનો તે મધુરીને જાણે સંપૂર્ણ અભ્યાસ થઈ શકતો હતો. ટુંકમાં, પેહલીજ નજરે એ જવાને પરીનનું ચીત ચોરી લીધું—તે કે જે ભલાભલાઓના પ્યારને આજવેર તુચ્છકારતી રહી હતી! તે એ જવાન જોકે તો તેને જોયા અને પીછાણ્યા આગમચથી પ્યારમાં પડી હતી એમ પણ કહીશું તો ચાલશે. તે પોતે સદગુણી હતી, ને સદગુણની એ મુતી પોતે તેની આ અજબજેવી શ્રીદાગીરીથી ફક્ત બુલંદ સદગુણોનીજ પરસ્તાર ને પુંજરી અચુક રવેસે પુરવાર થતી હતી!

પ્રકરણ ૨૬ મું.

એ દરમ્યાન ધનમાએજી જલનાં માતા સાથે બાગના કાંઠ કચારાએ જોવા નીચે ઉતર્યાં, ત્યારે પરીન અને જલ નહીં ધારેલી કીસમે એકલાં પડતાં તેઓએ બાગમાં ઉંઘડતી બારી આગલ ઉભાં રહીને ઘણોક વાર સુધી ઘણીક દીલખુશ ગુફતેગો કરી. પરીને પોતાના અત્યાર તુલકના જન્મારાનો એક મોટો ભાગ વસાઇનાં એકાંતમાં એકલીએ ગુજાર્યો હતો એ વાતની, વાતપરથી વાત નિકળતાં, માહીતી થતાં જલ ઘણોજ તાજુય થયો, અને વળી તે એકાંતવાસ આ ધામધુમી દુન્યાની મોજ શોખ થકી આજે પણ પ્યારી પરીનને વધારે પ્રિય રહીને હૈડે ચઢી આવતો હતો એમ જ્યારે તે જવાને જાણ્યું ત્યારે તેની પરીન માટેની વખાણ ને તાજુખી બેવડી અને ચોવડી થઈ પડી !

“ત્યાં કંઈ પારદીઓ નહીં હતી કે મેલાવડાઓ નહીં થતા હતા,” પરીન હસીને કેહતી હતી, “ને તમે ખરૂં માનજો, મીં જલ, કે જે માહરાં દુખી માતાજીને રાજી રાખવાનો સવાલ વચ્ચે નહીં હોતે તો માહરાં કાકાજીની કરોડોની દોલતની વારસ થવાની ઉમીદ પણ મને તે માહરાં પ્રિય એકાંત ને મનભાવતું રેહદાંણુ તજી આવવાને કદી બી લલચાવી શકતે નહીં, કેમજો અહીં આવ્યા પછી મેં અનુભવથી જોઈ લીધું” કે ત્યાંનાં દરયાનાં એકાંતમાં ખુદરતની મજલહ વચ્ચે ગુજરેલા કલાકોમાં મને જેવી મોજ પરતીતી તેવી અહીંના તમારા આએ ઝલેહદાર ડ્રાઇંગરમેમાં વટીક મને કદી બી પરી નથી !”

તે જવાં આ સાંભળી બની શકે તો હજી વધતી વખાણથી તે ચંદ્રસમ ચમકતા ચંહરા લણી જોઈ રહ્યો, અને ત્યારે પરીને, જણે તેનું લિતર વાંચી શકી હોય તેમ, આશકથી એકદમ લાલ થતાં ઝટ તે વાત ફેરવાવી. “મને કેહો, મીં જલ,” તેણીએ તેથી પાછું પુછ્યું, “કે તમે થું પેલી આયા છોકરીને બચાવી શકવાના સંતોષથી હરખાયાતા નહીં ?”

“હું અલબત્ત માહરાં મનથી, મેં તમોને કહ્યું તેમ, ઘણોજ રાજી થયોતો, મીસ મોદી.” જલે જવાબ કર્યો.

“તમોને રૂપરૂ જેવા ને તમારી આજે એમ અચખુચ પીછાણુ થવાથી હું કેટલી રાજી થઇય તે હું તો તમને કહી બી નથી શકતી,

મીઠા જલ,” નિદ્રોષ પરીને બોલાઇમાં પોતાનાં ખરાં દીલનો એકરાર પાછો કર્યો, અને તે તો પોતાની વખાણના જોશમાં હજી એવું ઘણુંક ખી કેહતે, પણ તેટલાં ધનમાએ ને શીરીન તેહસીલદારનું આં પાછું ફરવું થયું, અને ધનમાએ આવતાં સાથે હવે ત્યાંથી “રજા લેવા” નીજ દરખાસ્ત કરી, એટલે તે બે જવાનોની વાતચીત ત્યાંજ એકદમ ઢળ પડી.

હવે ધનમાએ જતાં જતાં તે મા દીકરા સોડે એક રાત્રે પોતાને બંગલે જમવા આવવાનું વચન લીધું. “હું દાહરો નક્કી કરીને તમોને લખશ,” તે ડોહાંએ કહ્યું; “તમોને ખી આવવું જોઇશે જો, જલભઇ. હું પરીનને અને એની માએને ખી તેરશ, ને આપરે બધાં એક નાલ્લી જેવી ડીનર પારટી કરશું.”

“હું ઘણી ખુશીથી આવાશ, માયજી,” પરીન જેવી એક મધુરી અને ચાતુરીને ફરી જલ્દીજ મળવાના સુખી ખ્યાલો મનમાં ખુશી થતાં જલે ઉલટમેર જવાબ કર્યો.

“અને માહરે ખી એક વાત માંગી લેવાની છે,” હયાં શીરીન તેહસીલદારે કહ્યું, “અને તે એ કે પરીન દીકરીએ મને પોતાની સખી સાર થોડીક ‘સીટીંગ’ આપવી જોઇશે. એવી એક સખી ઉતારવામાં મને ઘણીજ મોજ પડશે.”

“મને પોતાને તો કશી અડચણ નથીજી,” પરીને હસીને કહ્યું, “પણ માહરે માહરાં મુરખીજીઓની રજા લેવી જોઇશે. હું માહરાં બહાલાં મમાને અને મેહરબાન કાકાજીને પુછીને તમોને જલ્દીજ જવાબ લખી મોકલશ.”

“જરૂર મોકલજે, દીકરી,” તે પ્રસિદ્ધ ચીતારીણીએ મોટી ઉલટથી કહ્યું. “હું તાહરી સખી ચીતરીને તેને કોઇ તેવુંજ છાજતું નામ આપવા ધારું. જલ, આપરે મીસ મોદીની સખીને બંધખેસ્તું નામ શું આપી શક્યે વાર?”

જલે પરીનના એહરા બહુ વધતી મોજ ને વિશેષ ધ્યાનથી જરા વાર જોયું, ને પછી કહ્યું, “‘કમળ.’ એ જવાન બાંતુનો મુખડો એક તાજ ખીલતાં કમળ જેવોજ છે, નહીં મમા?”

પરીને એ સાંભળતાં હસીને આશકથી ખીજમેર જોયું, અને પછી

તે બંને બાંનુઓ ઘણી હેતલરી મીલાકાત કરી તે મેહમાનોથી હર પાંતીએ રાજ થયલી તે મકાન છોડી ગઇ.

“પોરી, આજે તો આએ જલ સાથની વાતચીતમાં તું ઘણી દુધપાંઉ થઈ ગીએલી દેખાતીતી?” ગાડી ઉપડી ગયા પછી ધનભુરાનાં ધનમાએજીએ ઘણી ગમત પામીને હસી દેતાં રસ્તામાં રમુજી રીમાર્ક કર્યો.

“ધનમાએજી, મને એજ તોરના આદમીઓ ગમેચ,” પરીને કાંઇક ઝખવાણી થતાં તોપણ હીંમતથી સાચ્યો જવાબ કર્યો, અને તે જમાનેબાઘેલ બુઠીને જોઈ લેવાને જરા એ મુશ્કેલ થયું નહીં કે પરણવાને નામેજ ફફડી ઉઠનાર ને ભલાભલાઓનો તુચ્છકાર કરનાર આ અજીત સુંદરીએ હાલમાં હવે અચબુચ પ્યાર તરફ પગંલારાં લેવા માડ્યાં હતાં ખરાં !

તેઓ ઘર પોંહચ્યાં. પરીને તે આખી સ્થાંજ બલકે છેક રાત્રે સુવા જ્યા તુલક તેહસીલદાર કુટુંબનીજ વાત કરયા કીધી, ને તે કવિ ચીતા-રણી માતા ને તેના પરોપકારી બારીસ્ટર બેટાની વખાંણ ગાતાં તે જરાએ કંટાળતી કે થાકતી જણાઈ નહીં. અલબત્ત પરીનની માતા નાજાંએ તો એ “બકવાત” પર ઝાઝું ધ્યાન આપ્યું. નહીં, પણ નાદરકાકાએ તેણીની એ વાતચીતમાં ઘણો ઉલટમંદ ભાગ લીધો. પરીન જે કાંઈથી ને કશાંથી રાજ થતી ન હતી તે આ જવાનની ભલાઈથી રાજ થઈ હતી એમ જોઈ તે ડોસાને કાંઈક સુખ થયું, અને પરીનનો પ્યારભર્યો આગ્રહ મંજુર કરી પોતાને બંગલે બી તે મા દીકરાને ડીનરપર એક કોઇ રાત્રે મેહમાન નોતરવા નાદરકાકો કબુલ અને રાજ થયો.

“બાઇ-ધ-બાઇ, પેલા દોરાબ ખંબાતાએ તાહરે વાસ્તે કંઈ પારસલ મોકલ્યુંજ ને, બેટા,” તે કાકાએ અત્રે અચબુચી યાદ થતાં કહ્યું. “તું ધનમાએ સાથે બંગલેથી બાહાર ગેઇ પછી તરતજ તે આયું. તાહરા ઓરડામાં મોકલ્યુંચ.”

“શાનું પારસલ છે, કાકાજી?” પરીને દેખીતા કંટાળાથી પુછ્યું.

“કાંઈ બુકસ છે; તેં કાંઈ માંગીતી?”

“જરા બી નહીં,” પરીને અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું. “તે દાહરે વાત થતાં મીલટનનાં ‘પોએમ્સ’ મેં હજી નથી વાંચ્યાં એમ માહરાથી

બોલાઈ ગીયુંતું, તેથી મને લાગેય કે એવણે તે બધાં ‘વર્કસ’ ખરીદીને માહરીપર મોકલી દીધાં હોશે.”

“સારું કેની? એમાં ખોટું શું થયું?” તે કાકાએ જરા કસી બોલ્યું.

“શું ધુર સારું, કાકાજી? એમ કોઈને પોતાનાં હેસાનમાં જોર જોરાવરીથી ઉતાર્યા જવું એ જખરજસ્તી શું વાજખી છે? મને એ દારાબ કે દોરાબ એ બેઉની ચાલ જરા થઈને ગમતી નથી. હું ના કેહુંય તોખી શું કામ એ લોકે માહરી પર એટલું બધું ધ્યાન આપવું જોઈએ?” —અને પરીન ખરેખર ઘણી ગુસ્સે થયતી દેખાઈ!

તે કાકો ખુશ મિઝાજે હત્યો, ને જવાળામુખી તપીને લગભગ સળગી ઉઠેલો જોઈ તે આરડામાંથી તે ડોસાએ વાંજે લેતાં વળી એક વધતો ચપકો મુક્યો, “મને તો બા ગમેય. એ બેઉ ઘણા લાયક જવાનો છે. મોટા ધનવાન, ખાનદાંતી, વગદાર ને કેળવાયલા છે. એ બેમાંથી જે તે એકની જોરી થવાનું તું મન કરે ને કબુલ થાય તે મને ઘણું ગમશે, પરી.” —અને એમ કેહતો તે ડોસો, પરીનના જવાબ આર ખોટી થવા વના, અરધી રમુજ ને અરધી ગંભીર રૂપે તે આરડામાંથી તરત બાહર ચાલી ગયો.

પરીન, ત્યારે, બેવડી ખફા થઈ. આ બે પીડાઓ જાણે તેને જખરજસ્તીથી જીતવા તેને પગે વલગી રહી હતી તે અન્યાયના જુદામાત સામે તે મધુરીનાં બાળક જીગરે બંડ મચાવ્યું; —અને ત્યારે પછી પાછા ને પાછા બજીદાઈથી તેણીના વિચારો સોહામણા જાડની મોહજાડનાં સુખમાં અસીર થવા ઉડ્યા અને દોડ્યા. તે સુંદરી તે જવાંનનો વિચાર કરતાં તમામ સુખી થઈ જતી દેખાતી, ને તે સુખકારક ખ્યાલોની પોતાની ગીરફતારીમાં, વળી, તે જરા એ થાકતી કે કંટાળતી નહીં એ શું અજ્ઞાન-યખી નહીં હતી?

એ દરમ્યાનમાં પરીનને વળી એક નવી ઓળખ થઈ. તે ધન-માએજ સાથે એક ઇંગ્રેજ નાટકમાં ગઈ, અને તે જોવાને જે યુરોપિયન તેમજ દેશી આગેવાન મંડળોનો એક દબદબાલરયો મેળાવડો હીએટરમાં જમા થયો હતો તેમાં એક કોઈ મોટે ખાંચરેની પારસી અબળા ઉપર પરીનનું અકસર ધ્યાન ખેંચાયું. તે બધી હીરામેતીમાં ગંજરાયલી હતી, ને ઉંચી કીસમના તેના પોષાક વિગેરેથી જોવાનું તમામ સહેલ હતું કે તે

કાંઈ સુખી (મોટે) ઘરની માહયુજ હતી. તે પરીનથી સામી સામડે એકાદ એ આગળી હારમાં બેઠેલી હતી, ને ‘એકટ્ર દ્રાપ’ ઉતરવા પછીથી તેને તેને ઘણાક જવાનો મલવા ગયા જે બધા સાથે તે હસીહસીને વાત કરતી જણાતી હતી તેથી પરીનનું તેણી ઉપર વિશેષ ધ્યાન ખેંચાયું, પણ જે ખાસકરીને તાબુખીલરેલું એ પોરકાને લાગ્યું તે એ હતું કે તેઓ વાત કરીને ખસી જવા પછી તે અબળાની અદા એકદમ ને હૃદયનાની શોકાતુર થઈ જતી હતી ! વળી પરીનને જે નવું લાગ્યું હતું તે એ હતું કે પરીન અત્યાર સુધી પોતે આટલી બધી સોસાયટીમાં ફરતી હતી હોવા છતાં આ કાંઈ મોટે ઘરની અબળાને આજતક તે કેથે ખી જોવા કે મલવા પામી ન હતી, અને ત્યારે તેનો બાએસ શો હોવો જોઈએ ?

તેણીએ, તેથી, એ બધી વાતનો ખુલાસો ધનમાએજના કાનપર પડીને તે ડાસાંથી સોહોધ્યો. તેવણુ તેને ઓળખતાં હતાં એ તો દીસ્તુંજ હતું, કેમકે તેઓ બંને આવીને બેઠાં પછી તે અબળા જોડે આંખ મલતાં તેણીએ ધનમાએજને હસીને તરત “ડોકું કરયું” હતું. એટલામાટે પરીને પુછેલા સવાલના જવાબમાં ધનમાએજએ ખુલાસો કર્યો કે તે મંચી લેવટીની બૈરી નામે ચાંદન ચલકતી હતી. તે કાંઈ બાહર બહરવાસ ધણું ફરવાવાળી ન હતી. તેઓ પાસે ચીચોરા સારી પેઠે થયલા હતા—જોકે મંચીએ કાંઠાંથી હાથ માર્યા ને કેમ સપાટા લગાવ્યા તે કાંઈએ જાણ્યું નહીં. જેતાંજેતાંમાં તેની પાસ ધન જમાવ થઈ ગયું, અને પૈસો સુખનું સાંધણુ કેહવાય છે તે વાત જો ખરી હોએ તો મંચી લેવટી અને ચાંદન ચળકતી બેશક ધણું સુખી હોવાં જોઈએ—અને ત્યારે શું તેઓ સુખી હતાં ?

લોક તેમને સુખી ધારતાં હતાં, અને ચાંદન જો પોતાને સુખી ન માને તો ખરી અલાગની હોવી જોઈએ એમ લોકમત જ્યોક બોલાતું હતું. ધનમાએજ પોતે ખી તેજ અભિપ્રાયનાં હતાં. એટલામાટે ચાંદનની શોકાતુર અદાઓ માટે પરીને જ્યારે તેવણુને અજબ થઈ સવાલ કર્યો ત્યારે તે ડાસાં છછણી પડી બોલ્યાં, “દારાખરી મુવેલી છે. વારી ગારી, પૈસાટકા, હીરા મોતી, કપરાં ચપરાં બધું તો છે, તોખી તે એને ચોખ્ખું શું પરતું હોશે તે કાંઈ મુઠ્ઠા સમજ પરતી નથી !”

“પણ ધનમાએજી, દુન્યાદારીનું સુખ તે શું કંઈ મુંવું બધું પૈસાટકામાંજ સમઈ ગીયુંછ?” પરીને પ્રોટેસ્ટ કર્યો; “એ બિચારીને કંઈ બીજું દુખ હોશે?”

“પૈસાટકા સારી રીતે ગાંઠમાં હોય તો બીજું કોઈ બી દુખ દુન્યામાં થઈ શકેજ નહીં,” અક્કલમંદ ધનમાએજીએ પોતાનો સુક્યાણો અનુભવ સમજાવ્યો, ત્યારે આસપાસની ચલકતી દુન્યાનું એટલું બધું પોલાણુ જોઈ પરીન તાજુખ થયા વના રહી શકી નહી. પૈસાનું મહત્વ આ દાના છોકરી ના પાડતી ન હતી, પણ દુન્યાનાં સુખ માટે પૈસાજ સર્વસ્વ છે એ વાત તે મોટા તુચ્છકારથી માનવા સાફ ના પાડતી હતી, અને શું તે ખોટી હતી?

હવે ખેલ ખલાસ થતાં જ્યારે બધાં બાહર નિસરતાં હતાં ત્યારે ધનમાએ ને ચાંદણ બારણાંમાં મળ્યાં, અને ધનમાએજીએ મોટાછગીરીના બધા દેખાવ સાથે તેણીની જોડે પરીનની આલખાણુ કરાવી, જે તેણીએ ધણા હસ્તે ચેહરે સ્વિકારી.

“મી० મનચેરશાહ કાંઠાં છે? તમે ઘેર કોણુ સાથે જશો?” ધનમાયે સ્હેજ વિચાર થતાં તેણીની આસપાસ જોધને પુછ્યું.

“હું તો એખલીજ જવશ; માહરી ગારી છેની?”

“હા, પણ મનચેરશાહને તો મેં ઠીએટરમાં જોયાતા?”

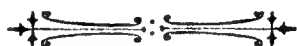
“હા, પણ તેવણુ કંઈ મારી સાથે નથી આયા, ધનમાએજી,” તે અખળાએ જરા નીચી નજરે કહ્યું. “તેવણુ તો પેલી મીસીસ કેલડર સાથે અહીં આવેલા છે, ને તેનીજ સાથે હમણાં જરા વાર થયો ઉડી ગીયા.”—અને, એમ કેહતાં, પરીને જોયું કે ચાંદનનો ચેહરો એકદમ પાછો અત્યંત શોકાતુર થઇ ગયો.

અને તે શોકાતુર થાએ તેમાં કંઈ બી અજબબી હતી? પરીન માટે આ એક લયલીત ભેદનો નવો પરદો ખુલતો હતો! એ શું બનવા જોગ હતું—એ શું માનવા જોગ હોય કે જેઓ મોહોત સુધી સાથે જોડાયલાં તેઓ એકજ ઠીએટરમાં એકી વખતે આવેલાં હોવા છતાં એકમેકથી અલગ આવ્યાં ને જુદાં જુદાંજ ઘરે જતાં હતાં?

અને તોપણ ‘સુધરેલી’ દુન્યામાં એ તો ‘સુધારો’ લેખાતો હતો! પોતાની પરણી પ્રિયા અલાહેદી, અલગ ને એકલી આવી હતી,

જ્યારે મંચી લેવડી પોતે મીસીસ કેલડર નામની પોતાની કાંઈ સહીઅર સાથે આવી તેણીનીજ સાથે તે ખેલમાંથી પાછો ગયો હતો, અને એવાં તેનાં આચરણ માટે જ્યારે ખીચારી ચાંદન ચળકતી મનથી જળજળ દુખી થતી હતી ત્યારે લોક તેને “અસંતોષી” અને “દારાબરી” લેખી હસ્તાં હતાં!! પરીનને, તેથી, હવે આ શ્રીમંત ધરના સુધરેલા (સડેલા?) સંસારના ભવાડાની એક તડાકે સમજ પડી, અને ત્યારે તે એ ક્રીસમના “સુધારા” માટે ખરાં દીલથી કમકમ્યા વના રહી શકી નહીં તે માટે શું વાંચનાર એ સુંદરીનો વાંક કાઢી શકશે?

છેલ્લે તેઓ જ્યારે અરસપરસ મળી ભેટીને છુટાં પડ્યાં ત્યારે પરીનનાં દીલમાં ચાંદન માટે કાંઈ અજળ ક્રીસમની કદર બરપા થઈ ચુકી હતી, અને એ નવી નઓજવાંન સહીને ચાંદને પોતાને ધર મીલાકાતે આવવાનું જે ધણા આગ્રહથી ઇજન આપ્યું તે તેણીએ તેટલાંજ ખરાં દીલની દીલસોજી ને ખુશીથી મંજુર કર્યું હતું. તેને એ ચાંદન ચલકતીના એ “સુખ્યારા” (!) સંસારનો વિશેષ અભ્યાસ કરવા ને અનુભવ મેળવવાનો એકદમ લોભ બરપા થયો, માટે આગળ એ ચાંદનની પરીન જોડેની ઓલખ શું રૂપ પકડે છે તે આપણે હવે પછી જોઈશું.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

પણ પરીન એ જાતનાં “બરા ધર—મુતકા ડર” ના ખ્યાલથી પુરતી ભડકેલી ને ભય પામી ગયલી હતી, તેણે આ બાળક ઉંમરમાં પણ એટલું બધું જોયું ને અનુભવ્યું હતું કે તેણીને તેજ કારણથી તેનું વસાઈનું એકાંત સદા દેવે ચઢતુ રહતું હતું, ને તેમાં વળી એ ચાંદણ જોડેની નવી પીછાણનાં પરીણામે તો જાણે આગમાં તેલ હોમાયું હતું.

હવે પરીન તે અબજાને પ્રાંમીસ થઈ હતી તે મુજબ એ પેહલી પીછાણ પછી થોડેજ દિવસે પોતાનાં મુરખખીઓની રજાથી ગાડી જોડાવી તેને ધર એકલી મલવા ગઈ. કીએટરમાં આવ્યા કેડે ધનમાએજીને તો કાંઈ સખત સરદી લાગુ પડી હતી એટલે તેવણુ તો છેલ્લા આંઠ પંદર દિવસથી બાહર નિકળતાંજ ન હતાં, અને ચાંદણે ફરીથી ખી પરીનને એક એ વાર તેડ્યોલાવ કરી હતી, એટલે એક ચોક્કસ સ્થાંજની

પુરસદનો લાભ લેઇ તે એકલીજ તે મોટે ઘરની અબળાને મલવા ગઇ હતી.

તે છક થઇ. તે બંગલાનું “સીયુએશન” પાહાડપર ઉંચાઇમાં આસપાસના ઘણા દીલપઝીર દેખાવો સાથનું કાંઇ એવું તો મનોહર હતું, અને વળી એવા તો અકસર ટેસ્તથી તે આખું અયવાન આરાસ્તા કરેલું હતું કે પરીન છક થયા વના રહી શકી નહીં. તેણીએ તો તે મેહેલ જેવાં મકાનમાં દાખલ થતાંજ મનમાં ગાંઠ વાલી કે પૈસાજ ને સુખનું સાંધણ લેખી શકાય તો નીશંક ચાંદણ ચલકતી પુરતી અને જોઇએ એટલી સુખી હોવીજ જોઇએ, કેમકે તેને પૈસા તરફની એકે વાતની કમી હોય એમ દેખાતું ન હતું!

તે (ચાંદણ) પરીનને જોઇને ઘણીજ રાજ થઇ. તે તો જાણે એ પોરી સાથ પ્યારમાંજ પડી ગઇ હતી. “મેં તો તમોને જોયાં ને જોયાં, પરીન, તમારા ચેહરામાં કાંઇ મારે સાડે એટલી બધી દીલસોજ ને દયા વાંચી લીધી, અને માહરી સાથની તમારી એ ટુંક મીઠાકાતમાં ખી મેં કાંઇ તમારાંમાં એટલું બધું ખેંચાણકારક જોઈ લીધું,” તેણીએ હસીહસીને ખુલાસો કર્યો, “કે જાણે તે પછી તમારામાં મારો જીવ ભરખજ રહેયોતો, ને તેથીજ બધે ત્રણ ત્રણ વાર તમોને તેરખોલાવ કરીને મેં તમોને કંટાલો આપ્યો.”

“એમાં કંટાલો શાંતો, મીસીસ મનચેરશાહ?” પરીને સાદાઇથી જવાબ કર્યો; “મને તો સાંધુ તમારું એ હેત ઘણું ગમ્યું!”—અને એમ તેઓ એક સોફાપર પાસે પાસે વાત કરતાં બેઠાં, કે જ્યારે તેઓનાં મન મલી જતાં વાર લાગી નહીં, એક હેતુનાં ને સમસ્તલાવનાં આસામીઓને એકમતથી મલી જતાં વાર થતીજ નથી, અને ચાંદણ ને પરીનના બાબમાં તેજ બન્યું. તે છોકરીએ એક લેહજમાં જોઇ લીધું કે બેબદામનાં લોકોએ તેને જે કઠંગાં નામના અપજશથી પોતા વચ્ચે ઓળખવાનું કીધું હતું તે ફક્ત એ અબળાના સુધરેલા ટેસ્ટ ને પેહેડવાઓઢવાના અભપરાના જવાબમાં હતું. તે “ચલકતી”ના એકકાબથી લોકોને જણાયતી ને ઓલખાયતી હતી તે “નીકનેમ” એજ તેના શોખને આભારી હતું એમ જોવાનું કેવળ સહેલ હતું—અને તેમ છતાં તે અકકઢહીણ વાહીયાત લોકોનું એક જાતનું અદેખું ચીખાવલાપણુંજ પુરવાર થતું હતું, કેમજે તે અબળા તેના ટેસ્ટમાં કોઇ કીસમે કંગાલ કે ઓદાણી તો નજ હતી. દાખલા તરીકે જે પોતાના ખાનગી ચોરડામાં તે હમણાં પરીનને મલતી

હતી તે ખી બધા ઇંગ્લેન્ડ ટેસ્ટથી સીજુગાર પામેલો હતો. તેના પરડા વાયોલેટ મખમલ પર સુફેદ લેસ સાથના ધણાજ કીંમતી અને મનપસંદ હતા; ગાલીચા પણ તેવાજ ખેંચાણુકારક હતા, અને ફ્રેમમાં જડેલાં મોટાં પીકચરો થોડાં પણ સર્વોત્તમ કારીગરીનાં ધણાંજ સુંદર ને જોવા-જોગ હતાં. વળી સુંદર ઉંચાં રોડપરનાં વાઝીસ કે જે બધાં તાજાં ફુલથી ભરેલાં હતાં—સુંદર ઉંચા લાંબો અને ઓન્ઝનાં એકાદ બે નામીયા નરોનાં પુતલાં વિગેરેથી તે ન્હાનું દીવાનખાતું ખરેખર ખુશ થવાજોગ તેસ્ટથીજ હરહાલ સજુગાર પામેલું હતું.

અને, એમ છતાં, પરીને ફક્ત એકજ નજરે જોઈ લીધું કે ગરીબ ચાંદણ પોતે કાઈ રીતે સુખી ન હતી. તેની અદાજ કાંઈ એવી શોકાતુર ને આંખો એવી તરતની રડેલી નજરે આવતી હતી કે તેનાં દીલનાં ઉંડાણમાં ઉદાસી છવાઈ રહી હોય ને ગમી ધર ધાલી બેસી ગઇ હોય એમ અનુમાન કરવાનું જરા એ ખોટું કે ગેરવાજખી દેખાતું ન હતું. તે એક સુંદર મીઠો પણ શીકકો—લોહીના એક ખી છાંટા વગરનો દેખીતો દર્દમંદ ચેહરો હતો. સારાંશ, દયાળુ તબેહ ને ગરમ દીક્સોજીની પરીન એવી એકની પક્ષમાં એકદમ મનાઇ ને જીતાઇ ગઇ તેમાં અન્યથા શી હોય?

તેણીએ પરીનને આવતાં સાથે તેના હાથ પ્રસારીને હેતભરયો આવકાર આપ્યો હતો, અને પછી, ઉપર કહ્યું તેમ, તેઓ એકમેકને પડખે પાસાંમાં દબાઇને અને હાથમાં હાથ મેલવીને એક નરમ સોફા ઉપર વાત કરતાં બેઠાં હતાં. “એ ખી શું ખુદાની અજબ જેવી ખુદરત છે કે જેઓને આપણે ચાહવા ચાહીએ છીએ તેઓની સાથે આંખ સાથ આંખ મલતાંજ આપણે મન મલી જાએ,” ચાંદણે હસીને કહ્યું; “તમો માનશો, પરીન, તે દાહરે રાત્રે દીએટરમાં તમારી સાથે મને ધનમાએજીએ મેલવી કેતી ત્યારે મેં તમને મારી તરફ કાંઇ એવી તો દીલસોજીથી જોતાં જોયાં કે બસ હું તો જાણે તમારી સાથે પ્યારમાંજ પરી ગેઈ! તમોને ખી ગમશે તો આપરે, તેથી, બેઉ ઘણી જીવેજન સહીઓ થઇશું.”

“ઘણી ખુશીથી,” પરીને તેણીની એ ખુશીનો પડખા કરયો, કેમકે તેને કાંઇ અજબ જેવી હદ સુધી આ અબજાની દયા લાગતી હતી, કે જે બેહુદી વાતનો બાએસ તે હજી પોતે પોતાને વટીક સમજાવી શકતી

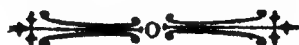
ન હતી. આ કોઈ તદ્દન ત્રાહીત અબળા કે જેના ગુણ દુર્ગુણથી બી તે પુરી માહિતગાર ન હતી તેના જેડે એમ એટલી જલદી ને એટલી હદ સુધી મલી જવા માટે તે પોતેજ પોતાનાં મનથી તાબુબ થતી રહી હતી.

તે એક ખુબસુરત અબળા હતી—આ ચાંદણ ચળકતી. તેણીએ તે દિવસ બાલ છુટા મુકેલા હતા—માથાંપર માથાંબાનું તો હતું, પણ બાલની ખુબસુરતીને વેર વિખેર મળહમાં પોતાનાં ખભાંપર છુટી ને રમતી પડવા દેધને માથાંની ઉપર વચમાંથી તેણીએ કાંઈ નસેસલારો બાંધી લીએ તેવો માથાંબાંનાનો એક એબલગામણો જેવો નાધલો પાટો બાંધી લીધો હતો, અને તે છતાં તે દેખીતી ઘણી સુંદર હતી.

“ચાલો, આજે આપરે નવાં નવાં મલ્યાંજ તે શું શું વાત કર્યે ?” ચાંદણે ખુશ મિનજે સવાલ કર્યો. “લગનો, મેલાવડાઓ કે નાટકોને લગતી આપરે બૈરાંબોની સાધારણ વાતચીતને બદલે આજે આપરે કાંઈ નવીજ વાત કર્યે. આપરે આપરી બચગીની વાત કર્યે, ને તે છેકના છેરાથીજ શરૂ કર્યે ! તમને ગમશે ?”

“ઘણું ગમશે,” પરીને કહ્યું—અને તરત વધાર્યું, “જોકે મારી બચગીની વાતમાં રાજી થવાબેગ કરતાં દુખી થવા બેગજ વધારે બલ્કે પુરેપુરું છે ! તોબી તમારી તો વાત કરો, ચાંદણ ?”

અને ચાંદણે તે વાત કરી. તે પોતાના બાપનાં ઘરમાં કેવી સુખી હતી—નાદાન ઉંમરે કેવી ખુશાલ, રમત્યાલ અને મળહ કરનારી હતી તે બધું લાગી આવે એવી શોકાતુર અદાથી તેણીએ તેને કહ્યું, અને પરીને તે દયાલુ બ્યાંનથી સાંભળ્યું. તેને એ વાતમાં ઘણો રસ પડ્યો. તે જાંણતી હતી કે તેણીને પોતાના ભરથાર સાથે શો બીગાડ હતો તે બેદનો હવે પરડો ખુલશે, ને એમ તે બંને એમ ઉલટમંદ વાત કરતાં બેઠેલાં હતાં તેટલાં બાહર ચાલમાં કોઇનાં ભારી પગલાં વાગ્યાં, ચાંદણ એકદમ પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી, અને તેનો ચહેરો જલસ્તી શીકડો પડી ગયો ! “એ તો મનચેરશાહનાં પગલાં !” તે શીક્કી ફચક જેવી બોલી ઉઠી. “એવણુ તો બાહરોબાહાર દલબમાં જવાનું કહી ગીયાતા ને ઘેર વધતા આવવાના ઉતા, ને આજે એમ કેમ ?”

પ્રકરણ ૨૮ મું.

હવે પરીને ખીજી પલે બાહર એક કઠોર કરડા અવાજને કોઈ કરાજનો કોઈ સાથ બરાડો પાડતો સાંભળ્યો, ને તે પછી તરતજ તે પગલાં તેઓ હતાં તે ચોરડા તરફ આવતાં જણાયાં. એકાદ પણ વધુ-અને તે આસામી અંદર આવ્યો.

પરીન તેને જોઈને હેરત થઈ ગઈ. આ પેલીનો ભરથાર! તે કોઈ જોતાંજ ધિક્કાર છુટે તે રકમનો આસામી હતો. તે કદમાં ન્હાનો દીંગુજ અને વળી સ્હેજ ખુંધો હતો! ચેહરો આદમીના ચેહરા કરતાં પોપટ બદલે વાંદરના ચેહરાને વધારે મલતો હતો, ને તે છતાં ‘છોટેકુ ગુસ્સા બહોત’ જેવો તેનો હાલ તરત જણાઈ આવતો હતો. તે ગુંગણું બોલતો હતો, ને તેના અવાજમાં વટીક કશો મીઠાસ કે સખ્યતા હોય એવું જરા એ નજરે આવતું ન હતું!

ખરેખર પરીને આવા એક નાલાયકને આવી એક મનોહરનો ભરથાર થયલો જોઈ અન્યયખીમાં ચીસ ન પાડી દીધી એજ એક અન્યયખી હતી! તે થસ થઈને ચુપ બેઠી, અને તેથી થયું એમ કે ચાંદણ પોતેજ ઉડીને વેહલી વેહલી તેને દાખલ થતો જોઈ તેની સમક્ષ ગયલી હોવાને લીધે તેણે પરીનને આવેલીને ત્યાં બેઠેલી મુતલગ જોઈજ નહીં. એ ઉપરથી તે એ ચોરડામાં આવતાં સાથે તરત પોતાની જાતપર ગયો, ને ઘણાજ તીખાસથી લગભગ ખીહીકે લાગી આવે એવા અવાજ ને ગુસ્સાથી તેણે પુછ્યું, “અંતે તેં પેલા કોચખીલડર ભીખાજીને માહરા હુકમ મુજબ લેન્ડોને વરે આજે નહીંજ લખ્યું, નહીં?”

“હું તદ્દનજ ભુલી ગેઈ, મંચ; મને માંફ કરો,” ચાંદણે દેખાતા પસ્તાવાથી અને ઘણીજ ગરીબીના દેખાવથી કહ્યું.

“તું ભુલી છે,” તે ઝનુની ભરથારે તે સાહલેસ જવાબના વળતા જવાબમાં વધતાં જોશથી કહ્યું; “તું ભુલી નથી ગેઈ પણ ખરું કેહે કે તું અખારા કરી ગેઈ. તું હવે બધીજ માહરી મરજી ને બધાંજ માહરાં સુખમાં અદેખી પરીને—”

“મંચ,” તે દુખી પરણેતરે આ બેલગામ દીકાથી અતી ઘણી લજવાઈ તેને રોકતાં ને તેનું ધ્યાન ખેંચતાં કહ્યું, “જોયાં કે, આએ મીસ મોદી આવેલાં છે જો? પેલા મરનાર સોહરાબ મોદીનાં બેટી પરીન.”

પેલો, એ સાંભળતાં, એકાદ પલ છેકળ ઝંખવાણો પડી ગયો. તે પછી તે પરીનને જોઈને નમ્યો ને હસ્યો. તે ખુશ મિનગત થઈ ગયો— જો એવા બેડોલ ને બિહામણા આસામીઓથી પણ ખુશ મિનગત દેખાવ ધારણ કરી શકાતો હોય તો! તેની વર્તણૂકમાં સમુળગો ને એકદમ ફેર પડી ગયો. તે દાખલ થયો ને પોતાને પોતાની પ્રિયા સાથે એકલો સમજતો હતો ત્યારની ને તેની હાલની વર્તણૂક વચ્ચે બેહેસ્ત દોળખ જોવો ફરક થઈ ગયો !

“મારે વાસ્તે તમે ઘણું હલકું વિચાર્યું હોશે, મીસ મોદી,” તેણે પોતાની વર્તણૂકનો ખુલાસો આપતાં કહ્યું, “પણ માહરો મુતલગ વાંક નથી. આંખે ઘેરમાં કમખખત માહરી મરણ કે અવાજ ઉપર ધ્યાન આપનારું તો જાણે કોઈ છેજ નહીં!”—અને વળી બિલાડો ધુરકે તેમ તેણે પોતાની પરણેતર લણી ગુસ્સાનાં નેણ જમાવી જોયું. ચાંદણ, તેથી, તરતજ ખાનુમાંની એક ટેબલ આગળ બેઠી, ને એક ટુંક ચીઠી તેણે કહ્યું હશે તેમ તે આસામી (ગાડીનાં કારખાનાં વાલા) પર ચીત્રી કાઢી. એ પછી જરા વારમાં તે પોતાના ખાવંદને તે વંચાવા લાવી. “જોવાની, ખરાબર છે, મંચ ? તમને ગમશે ?” તેણીએ તે ચીઠી પાસ કરતાં સવાલ કર્યો.

“શું ધુર ખરાબર છે ?” તે ચીઠાંકાણુએ એક આડી નજરે તે ચીઠીની એકાદ બે લીટીઓ જોઈ લઈને તેનાં ચીડ્યાં ઉતારી નાખતાં કહ્યું; “મે કહ્યું તે કીસમનું એમાં કંઈજ નથી. એક તો તુંને આવર નહીં ને બીજું તો હું કેહું તેવી યાદ કે કાલજીથી તું તે કામ તરત કરી નાંખવાવાલી નહીં, ત્યારે હું કેહું તે કોણ કાકાને ?”

પરીનને તો એ બધો ફારસ જોઈને તે હેમક પારસીપર એટલો ક્રોધ આવ્યો કે જાણે હવણાં તે તેને ભખીજ ખાએ! તે શું પોતાની પરણી પ્રિયાને પોતાની ગુલામ શુમાર કરતો હતો ?

ગરવી ચાંદણે તે બધો ઠપકો, એમ છતાં, ગુપચુપ સાંભળ્યા કર્યો. તેણે કશોજ સામો જવાબ કર્યો નહીં. તે જાણતી હતી કે ખુલાસો આપવો કે બચાવ અથવા જવાબ કરવો એ કેવળ બ્યર્થ હતું. તે ચુપજ રહી.

“તમે બી પરણીને તમારા વર સાથે એમજ ચાલશે કે, મીસ પરીન?” મંચીએ ‘હસવાનું’ કર્યું; “જેજે હો, તમારી સહી પાસે તેનું કંઈ લેસન ખેસન લેતાં ના, નહીં તો તમારા વર થતાનો તરાપોજ દુખી જશે!”

પરીનનાં તો આ અપમાનથી બીણુ ફરી ગયાં, પણ ચાંદણે એક આભુજના છુપ્યા એસારાથી તેને તરત શાંત કરી લીધી.

“ખ્યર, હવે થયું તે થયું,” તે પોતાની પરણેતર તરફ ફરીને જાણે કેવો મનનો મોટો ને દીલનો ઉદાર હોય તેમ બોલ્યો; “હવેથી સમાજજે, ચાંદણ, હું કેહું તે કામ તરતજ ને તેજ પત્રે ત્હારે કરવું પડશે, નહીં તો માહરો મિજાજ હવે તો એકદમ ચકાસશે.”

“વારંજી,” તે ગરવી પરણેતરે પુશકલ ગરીબીથી કહ્યું.

“તેં બધી માહરી હીરા જેવી આજ સ્હાજની મોજનું નખખોદ કાહરી નાખ્યું,” તેણે પાછું બલાપાથી કહ્યું. “હું મીસીસ મેકસ સાથે આજે તો એ નવી લેન્ડોમાં વાંદરે જવાનો ઉતો, ને અમે તાહાંજ સ્ટાર ક્રાસ હોટેલમાં જમવાનાં ઉતાં. હું ધારંજ કે મેં તુંને એ માહરી મકસદ કેહી દીધીતી, ને તેથીજ અદેખી પરીને તેં એ ચીઠી નહીં મોકલી. એજ ખરી વાત છે કેની?”—અને આ વખત તે ગુસ્સાથી નહીં પણ હસીહસીને પાકવીને પલેથર કરે તે કીસમે બોલતો હતો. વળી તેનું હસ્તાનું બી એવું સુક્યાણું ઉતું કે તે કમઅખત ગુસ્સાની ખરાડ મારે તે પાલવે પણ તે હસવાનું તો કાનને કાંઈ એર કીસમે સાંચુ જ્યાદા કઠોર સાંભળાતું હતું, અને એવા એક નાતરસ ને દેખીતા નાલાયકને આ શીકા એહેરાની સુંદર પરણેતર શી ગણત્રીએ ને કેવાં કારણોથી પરણી હશે તે માટે પરીનની તો જાણે અન્યબીજ ભાગતી ન હતી!

હવે વળી મંચી વધતો નરમ પડતો લાગ્યો.

“મેં માર્કસને ત્યાં એક નવી તરાંહની હીરાની નેકલેસ જોઈ” જે તુંને અત્રે બતાવા મોકલવા મેં આરડર કરેલો છે,” તેણે કહ્યું. “કેટલાંક નંગ ઘણાંજ તોફા છે. તુંને ગમે તો રાખી લેજે ને મને આંકડો મોકલી આપવા કેહજે.”

“મને કંઈજ ગરજ નથી,” તે અબજાએ ધીમે સ્હાદે કહ્યું, ને તેનો ‘મંચ’ તે સાંભળીને મોટે કઠોર સ્હાદે વળી પાછો હસી પડ્યો.

“કાંએ, વરી એ શું બહાર આવી ગીયું?” તેણે પુછ્યું; “તુંને તો હીરા મોતી પર ઘણો ખાર છે?”

“હા, પણ ખુદાનું આપેલું માહરી પાસ જોઈએ તે કરતાં ઘણું વધારે છે,” ચાંદણે જવાબ કર્યો; “હું કાંઈ રોજ બાહર જાઉં?” માહરી પાસ છે તેજ ઘણું છે.”

“ઘણું છે ત્યારે તેમાં એ જાસ્તી! તું ત્યારે લખ્યે કરની!” મંચીએ વળી હસવાનું કર્યું. “હું તો ધારૂંછ, ચાંદણખં, કે તમે આંખે પરીનબાનુનાં દેખતાં અમથાં અમથાં નાકે જીલ લગારીને ચીખાં થાઓચ. મનમાં ભાવે ને મુંડી હલાવે!”

ચાંદણ જાસ્તી શીકડી પડી. તે હદ વનાની દુખી થતી દેખાઈ.

“હું ચીખી જરા ખી થતીજ નથી,” તેણીએ હજી ગરીબીથીજ કહ્યું, “પણ લેઆની, તમારો હુકમ ને મરજીજ છે તો હું તે દેખરાવા આવશે ત્યારે રાખી લેવશ.”

“હેત તાહરી કેની, જોયું!” તે ખુબ હસીને બોલ્યો. “હું તો જાણુતોતોજ કે તુંને પતરીને પસરતાં વાર લાગતો નથી! હવે તો માહરું જરાતરા એમ ખી મન થાએછ કે તે તુંને દેખરાવા મોકલવાનો માહરો આરડર એકદમ કેનસલજ કરી નાખુ, ને તાહરી એ ચીખીચાખી ચાલની સજમાં તુંને તે નેકલેસ નહીંજ અપાઉં; પણ ખ્યર, ખુદાએ માહરું દીલ એવું નરમ બનાવ્યુંછ કે તાહરી સાથ એક ખી વાતમાં હું સખખત થઈ શકતો નથી, ને તેથી, આંલરાઈટ, તે આવે તે રાખજે.”

હાં તે જવા ઉઠ્યો, ને જતાં જતાં શેકહેંડમાં પરીનને પોતાનો હાથ આપ્યો, જે તેણીએ દેખીતા અણુગમાથી લીધો. તે પછી પોતાની પરણેતરને કશું ખી કહ્યા કે તે બાપડીને જરા એ નોટીસ કર્યા વગર તે નફકરો લાંથી ચાલતો થયો, અને ત્યારેજ ચાંદણ મોટા છુટકારાનો દમ ખેંચતીદેખાઈ.

તેણે તે પછી દાનાઈથી પોતાના વરને લગતી તો વાતજ ઉડાવી દીધી. રખે પરીન કાંઈ પુછે તેની ફકરથી તે બીહતી હોય એમ તરત તેણીએ પોતાની બચગીનીજ વાત પાછી હાથ ધરી, ને પરીનને પોતાને ખી તે દિલખુશ આગલી વાતથી એટલી ગમત મલી કે સ્થાંજ ક્યાં ઢલી

ગઈ તે એ બેમાંથી એકને બી ખબર રહી શકી નહીં. હવે, તેથી, પરીન ઘડયાલ તરફ નજર કરતાં એકદમ ચમકી ઉઠી. “હવે તો હું જવશ, ચાંદણ, ઘણું લેટ થયું,” તેણીએ માંગી લીધું.

“હા, પણ ફરીથી આવશો કેની, પરીન ? જો જરૂર આવજો જો,” તે દુખી અબળાએ માંગી લીધું; “તમે કેહશો ને તમારીથી અત્રે આવવાનું નહીં બનતું હોશે તો હું તમારે બંગલે આવશ.”

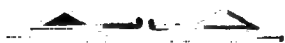
“જેમ તમેને સગવડ થાએ તેમ,” પરીને જવાબ કર્યો. “હું બી તમે કેહશો તેટલી વખત આવી શકશ, પણ હવે એક ફેરો તમેજ આવો તો સારું કે માહરાં બિચારાં મમા બી જરા તમુને મલે. તમે બાહરબહર-વાસ તો ઘણું જતાં હોશો ?”

“ઘણું કરીને તો સ્થાજને છેરે રોજ; લોક જેમ દુખને સારૂ દવા લે તેમ માહરી દવા એ !” તેણીએ કહ્યું, ને પછી ધીમે સ્થાદે વધાયું, “પરીન ડીઅર, ઘેરેઘેર માટીના ચુલા હોએચ. તમે માહરે તાંહાંનો જે ફેસ્તો આજે જોયોછ તે વાત ખાનગીજ રાખશો ?”

“દીલોબનથી,” પરીને સાદાઇથી એકદમ પ્રામીસ આપતાં કહ્યું; “તમે તદન બેરીકર રેહો, ચાંદણ.”

“મને માહરાં માએબાપે પૈસાપર ઉંચકીને અફારી દીધી,” તે અબળાએ છેક છેલ્લી ઘડીએ ટુંક ખુલાસાની એકાદ લીટી આટોપી લેતાં કહ્યું, “ને પૈસા બદલ હું માહરી પરણી જાંદગીમાં કેવું મોટું સુખ જોઉંચ તે તો તમે નજરે જોયું ! ખેર, બેહેન, એ તો સૈસૈનાં તકદીરની વાત છે.”—અને તેણીએ વળી બીજું ત્રીજું કહી વાત ઉડાવી દીધી, એટલે પરીનની મરજી જતાં તે વધતી રોકાઇને તેને જાસ્તી કશું પુછી શકી નહીં.

એમ કરતાં તેઓ હવે બારણાંમાંજ આવીને ઉભેલાં હતાં, માટે અરસપરસ હેતથી મળી ભેટી તેઓ છુટાં પડ્યાં, ને પરીન એક પરણી જાંદગીના સંબંધમાં આ જે નવું નવું જોયું ને અનુભવ્યું હતું તે ઉપર એકલી એકલી ગંભીર વમાસણો કરતી પોતાની ગાડીમાં પોતાને બંગલે જવા ઉપડી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

“ પૈસાપર અફાલી મેલી ” એ ચાંદણ ચલકતીનું વાક્ય તે પછી કલાકો સુધી પરીનના કાનમાં ગણગણ વાગ્યાજ કાધું. ‘ ત્યારે, ’ તેણીએ વમાસ્યું કે, ‘ પરણવા અદરાવાના સવાલમાં પૈસાનું તત્વ અને મહત્વ ખી દેખીતી રીતે મોટું હોવુંજ જોઈએ. ’ તેનાં પોતાનાં ઘેરનાંઆ ક્યાં પૈસા પર નહીં મરનારાં હતાં? દારખ સુરતી અને દોરાખ ખંખાતાની તેનો નાદરકાકો ને તેણીના મીઠી માવતર તેને જે હર હંમેશ સીફારસ અને ભલાંમણુ કરતાં રહ્યાં હતાં તેનાં આતેનમાં તેમની પદવી અને પૈસાજ અગત કરીને હતાં! અને એમ છતાં આ એકજ ડ્રાંટ પુસ્તકો તુલ્ય બોલી બતાવતો હતો કે જે ભરથાર કળત કે કરખીણુ નીવડે તો પૈસા અને પદવી સુખનાં સાંધણુ થઈ પડવા માટે પરણી જીંદગીમાં કેવળ તુચ્છ છે! આ ચાંદણુ પૈસામાં અલેટયાં મારે ને હીરા મોતીમાં બેલતી રમતી હોય એટલું તેની સોડે ધન હતું એ વાત ખીલકુલ બેતકરાર ખરી હતી, અને તોપણુ તે કેવી ને કેટલી હદ સુધી દુખી હતી!

એટલામાટે પરીને તો મનથી તરત મજબુત ગાંઠ વાલ્યો કે જ્યાં તેનું દીલ નહીં દોડે તે કરોડપતી હોય તોએ તેની જીંદગી તે એક કલ્પારાથી ખી કમીન લેખાવો ઘટે, કે જ્યારે જેને તે ચાહી શકે કે ચાહતાં શીખી શકે તે ગમે એવો મુફલીસ છતાં પરણવુંજ હોય તો તેજ એક નમુનેદાર અને પસંદ કરવા જોગ ભરથાર થઈ શકે—કે જેવા એક માટેની તેની પસંદગી જલ બેરીસ્ટર માટે અત્યાર આગમચ, વાંચનારા યાદ કરશે કે, તેનાં મનમાં મુકરર થઈ ચુકી હતી. તે ભલા જવાંનની અને તેના ખુશનુદ એહેરાની, તેથી, આ સંબંધમાં આ વખતે યાદ થતાં તે શરમાલ સુંદરી આ તેના ખાનગી ખ્યાલોનાં એકાંતમાં ખી એકલી એકલી આશકથી લાલ થઈ ગઈ. અને તે એ જવાનને લગતા ખ્યાલોનાં સુખમાં વટીક તે કેવી સુખી હતી તેની એક નવીન પણ આસ્તવાર પુરવારી માત્ર હતી!

“ એ કોઈ દાહરે નહીં ને આજે સારી ને આરસી સાથે એટલા પહારા કાંએ ખાયા કરતી હોશે, પરીન? ” નાજાંએ પરીન તૈયાર થતી હતી ત્યારે તરારો મેલ્યો. તે એ રાત્રે એક પારટીમાં જવા તૈયાર થતી

હતી, ને પોશાક પર અસાધારણ કાલજીથી ધ્યાન આપ્યા કરતી હતી તેથી તે માતા તાજુબ થઇ હતી. દસ વખત તો ‘મમા, સારી બરાબર છે કે?’ કરી તે નાજની પુછી રહી હતી, અને તોખી જાંણે હજી ખાત્રી થતી કે સંતોષ મલતો ન હોય તેમ પાછી આખાં કદની એક આરસીના આયનામાં જોતી તે આગલ પાછળ ચકરડી ભરડી ખાતી ને ડોકાવતી હતી. એ તેણીની જીંદગીમાં કાંઈક નવું નવું હતું. “એવું તે કોણુ આજે ત્યાં આવવાનું છે કે એટલી ખત કરયા કરેછ?” તે માતાએ કાંઈક કરાજીથી પુછ્યું.

“કાંએ, મમા, તમારા પેલા એ માનીતા દારખ ને દોરાખ વરી તાંહાં આવશે કેની?” પરીને ગાળકું માયું.

“પણુ તે લોકને વાસ્તે તું કોઇ દાહરે એમ એટલી અધીરી કે બીલીતો નહીં પરતીતી?”

પરીન એશકથી લાલ થઇ. “એવા મોટા મેલાવડામાં જવાનું તે ડીસંટજ જવું જોઇએ, મમા, તેણીએ વળી ફેરવી તોલ્યું. એમ કેહવાને તે નાજનીનની જખાંનજ ઉપડી શકી નહીં કે એ બધી તાજમ તો તેના માનીતા જલની આંખમાં ગમતી ને શોભીતી દેખાવા માટેની હતી !

તે એક લવ્ય ને ભરચક મેળાવડો હતો, અને મધપર માંખ ભમે તેમ પરીસુરત પરીન ધનમાએજ જોડે તે મોટાં દીવાનખાનાંમાં દાખલ થતાંજ તે પરીના દીવાનાઓ—તે શમા ઉપર જલી મરતા પરવાનાઓએ પોતાની પનાહમાં તેને ઘેરી લીધી, પણુ તેમને ‘નોકોઠાં’ થી એક પછી એક મીઠાસ સાથે હસી હસીને અને નમી નમીને ખેરવી નાંખતાં તે ચાતુરીને હવે વાર શી? તેને ફકર એમની ન હતી. પેલા જલો જેવા ચીટક ને જુ જેવી વલગાણુ કરી રેહનાર દારખ કે દોરાખ માટે તે તો બીહીતી હતી કે તેઓ જો તેને જોશે તો સુખકરારથી તેના બહાલા જલને મલવા કે તેના જોડે મીઠી મીઠી એ વાત કરવા દેવા જોગી તેઓ તેને રાહત અને છુટી આપનારજ નથી; અને થયું બી તેમજ. દોરાખ ખંખાતાએ તે મધુરીને જોતાંજ તે તેને મલવા ઉલટમંદ દોડી આવ્યો, ને આવ્યો તે ગયોજ નહીં. તે તો જાંણે ધરખાર માંડીને તેની જોડેજોડ રહ્યો. જાંણે તે તો તેના બાપદાદાને વારેનો પરીન માટેનો પરવાનો ધરાવતો હોય તેમજ વરત્યો, ને ખ્યારી પરીનને તો ચહડે ને ઉતરે કે

એ બલારને હવે ખેરવવી તે કેમ ! તેને નાદર કાકાની થોડી ધણી ખીક હતી કે તેવણુને એ જવાનો માટે ધણું માન ખરપા થઈ ચુક્યું હતું માટે કદાપી જો તે તોરછોડ કરે ને તે વાત તેમને કાને જાય તો તેવણુ કદા થાએ વળી એવામાં આગમાં તેલ હોમાવા તેણે દુરથી જાલને પોતાને તેઓ લણી કાંઈક શોકાતુર અદાથી જોતો જોયો. તે પ્યારો, પણોતો, માનીતો, સોહામણો મુખડો કે જે ત્યાં રજુ થયલા સેંહેકડો જવાનોના ચેહરાથી કાંઈ અલગ ને ઓરજ કીસમની ચમક મારતો હતો, અને પરીન તે જોઈ બેતાબ બની ગઈ. એવામાં સુલાએ ધનમાએજીએજ કાંઈ પોતાને કામે દોરાબને બાળુ તેડી લીધા એટલે પરીન એકાદ પલ એકલી પડી, ને ત્યારે તે તકનો લાલ લેઈ જાલ તાખરતોબ તેણીની ખીદમતમાં આવી ઉભો.

તેઓ એક ઉલટમંદ શેકહેન્ડથી મળ્યાં, અને પરીનનો સદાનો તેજસ્વી મુખડો એક ખીલતા ગુલાબ કે ઉગતા ખુરશીદ જેવો ખુશનુંદ ને ઝલેહદાર બની ગયો. તે હસ્તા હોઠો એકાદ પલ લાગણીઓથી ધુન્યા, ને તે બાહેરથી શાંત દેખાતી ને શાંત દેખાવાની કોશેશ કરનારી સુંદરીને બીતરે કેવી લાગણીઓ થતી રહી તે જોવાનું કોઈ દુન્યાદારીમાં કેળવાયલી અને અનુભવી આંખ માટે કોઈ રીતે મુશ્કીલ ન હતું.

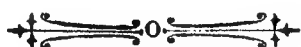
બેઉ કેટલોક વખત તો નીચી નજરે ને ગુપચુપ જોડેજોડ પાછલો વરંદો ઉતરીને નીચે બાગમાં ફરયા—પછી જાલેજ ચુપકી તોડી. “હું તો જાણું જે આજે તમને હું મલી શકવાનોજ નથી,” તેણે હસીને કહ્યું. “પેલા કોઈ જેંટલમેન તો તમારી બાળુમાંથી ખીસ્માજ નહીં. એવણુ કાણુ છે ?”

“એવણુ બાહેર ગામના એક મોટા ઓધેદાર છે, અને અમારાં ફેમીલીના ધણા પરટીકયુલર ફ્રેન્ડ છે,” પરીને ઓશકાંતાં શરમાતાં કહ્યું—અને ધીમે સ્હાદે વધારયું, “હું ખી કેઆર કેઆરમાંજ પરીતી ! મેં તમોને ધણો વાર થયો જોયાતા.”

“મને તમોને તરત મળવા આવવા તો ધણું ગમતુંતું, પણ તેવણુ વાત કરતાતા વાસ્તે એમ ડીસટર્બ કરતો આવવા મને ગમ્યું નહીં,” જાલે ખુલાસો કર્યો.

અને એ રીતે એ પછી તેઓ પોતાની વાતચીતનાં સુખમાં ગીરફતાર ઉતરી ગયાં. તેઓને જોડેજોડ ચાલતાં અને ખુશ તબ્યતથી વાત કરતાં

જોવાનું વરીક જાણે સુખકારક હતું ! તેઓની વાતચીતમાં પરણવા અદરાવાની ઉમેદોનાં તાહેલાં કે પ્યારના પીંજનપાટલા હતા નહીં. ખરે પ્યાર એમ કહી કે બોલી બતાવતોજ નથી. તેઓ તો સાધારણ અને આગલી પાછલી વાતો કરતાં હતાં. જલ પરીનને તેનાં આગલાં એકાંતની અને પરીન જલને તેના નામીયા ધંધાની બારીકીઓ પુછી એકમેકથી જલસ્તી વાંકેફગાર થતાં હતાં, અને તે છતાં પરીનનો હલક મીઠો પણ ધીમે, અદા ગભરાયલી, આંખો નીચી અને દરેક હીલચાલ આશકથી ભરી જલ માટેની તેણીની વખાંણ ને માનની પુરવારીમાં જાળજ પ્રગટતાં રહેતાં હતાં. તે કવચિતજ આંખ ઉંચકી જલના મનોહર મુખડા ગમ જોવાની હીંમત કરતી, ને ત્યારે તેની પોતાની આંખમાં જે ખુશી નાચી રહી હતી તે જોઓ જોવા કે અબ્યાસથી વાંચવાની કોશેશ કરે તે જોઇ ને વાંચી શકે એમ હતું; ને કેહવાની જરૂર છે કે દોરાખ ખંખાતો ખિજવાયલી અદાથી હવે દુર ને દુર રહી આ બધો અજબજોવો ને નવુંજ અજવાળું આપનારો મામલો અદેખી અધીરાઇથી જોતો ને તપાસ્તો ઉભો હતો ?

પ્રકરણ ૩૦ મું.

ચાંદણ ચલકતી સાથનાં સહીયારાંનાં પરીણામમાં પરીસુરત પરીન તેને ખંગલે જઈ એક મીલાકાત આપી આવી તેથી થયું એમ કે પૈસાના પાયા ઉપર થતાં લગનો માટે એ નાજનીનને વધારે હલકું મત બેઠું, અને ત્યારે દારખ સુરતી કે દોરાખ ખંખાતા જેવાઓને ફક્ત તેમના પૈસા કે પદવી ખાતર પોતાની મરજી વિરૂધ્ધ કબુલ રાખવા માટેનો તેણીનો ધડપાયેનો અને અસલવારેનો અણગમો વધીને બેવડો બદકે ચોવડો થયો ! તેણીએ તરત અનુમાનથી નક્કી કર્યું કે એ તો ખોટા હીરા ચલકે ધણાં. ચાંદણ ચલકતીના ઉપરથી ચલકતા ને પૈસાની જલેહ મારતા સંસારનાં બાતેનમાં એવાં ગંભીર પોલાંણનો એક એટલો સીદા સફેદ જાતી અનુભવ ને નજરોનજરના સમાગમમાં તેણીએ જોઈ લીધો હતો કે તે ચાતુરી જાણે એકદમ ચમકીજ ગઈ, અને ત્યારે જલ બેરીસ્ટર માટેનો તેણીનો પ્રયત્ન પ્યાર સાંમે હજરોધણાં વધતાં બળથી પ્રગટી નિકળ્યો. તેણીએ, તેથી, પરણવું નહીં ને પરણવું તો દીલને જવાબ કરતી પોતાની પસંદગીના એ ભરથાર વેરેજ પરણવું એવો નક્કી મનથી

એકદમ ગાંઠ વાલી લીધો, અને ચાંદણના શ્રીમંત પણ દયાહીણ ભરથારનું ચાંદણ જોગું કરપીણપણું જોઈ લઈને તે એવી થયરી ગયલી હતી કે જલ જેવા એક નમુનેદાર ભરથારની લાચકાતનો તોલ કરીને જલની મોહીનીમાં તે વધારે શીદા અને વધતી મોહીત થઈ; અને આપણે હાં યાદ કરશું કે ચાંદણને ત્યાંના એ અનુભવ પછી તે જ્યારે એક પારડીમાં જલને રૂબરૂ મલી ત્યારે પોતાનાં દીલથી નક્કી કરેલો એ ચુકાદો યાદ કરતાં તે જેમ આશકથી જ્યાદા મનહર બની તેમજ વળી ખુશીથી તેનો સદાનો ખીલતો ને તેજસ્વી મુખડો વિશેષ નુરમંદ બન્યો.

તેઓએ, તે પછી, તે મીલાકાતમાં આગલી પાછલી ધણીક વાતો કરી. પછવાડેનો વરંદા ઉતરીને ભલુકદાર ને રાણુકદાર રોશણીથી આરાસ્તા કરેલા તે બાગમાં તેઓએ ઉપર નિચે મંહેંકડો ફેરા ખાધા, ને ત્યાં તે મેહમાન નોતરેલી બધી ખલકત તેજ મુજબ ફરતી હરતી હતી તેનું બી તે એ પ્યારાંઓને જાણે કશું ભાન કે ધ્યાન રહ્યું નહીં. તેઓ તો પોતાનાંજ સુખની દુન્યાનાં એક સુખી એકાંતમાં જાણે સરખસર દુખી ગયાં ! તેઓએ અરસપરસ એકમેકને લગતા એકથી એક હજાર સવાલ જવાબો કર્યા પુછ્યા ને તેના જવાબો મેલવ્યા. પરીનની આગલી જીંદગીની એક તુલોત્વીલ તપસીલ જલે તેણીને પુછી, અને પછી તે (પરીન) પોતે જલની તબેહ, કેળવણી, ધંધા અને એવીજ બધી માહિતગારીમાં ગમત મેલવતી પોતાની પુછપરછ સાથ આગળ વધી.

“ પણ તમોને એ તમારો ધંધો ગમેછ કેની ? ” તેણીએ ખુશાલ પુછ્યું.

“ હા, કાંચે નહીં ગમે ? ”

“ કાંચે જે એ તમારા ધંધામાં, મને લાગેછ કે, દીલની પ્રમાણીક લાગણીઓથી ઉલટું ને જુડું બી ધણુંક કરવું પડતું હોશે, ” પરીને હસીને કહ્યું. “ દાખલા તરીકે એક અપરાધી તમારી પાસ પોતાનો તકસીર કબુલ કરીને તમોને પોતાનો કેસ સપુદ કરે, ને તેના બચાવમાં તમારે તેને નિર્દોશ ઠરાવા બોલવું પડે તે બધું બોલવુંજ બોલવાનું હોય કેની ? ”

“ ખસુસ તેમજ હોવું ને થવું જોઈએ એવું કોઈ કારણ નથી, પરીન; ”—અને હવે તેઓ તાજીમતવાજ પડતા મેલી એકમેકને “ જલ ” અને “ પરીન ” જ કહેતાં હતાં !—“ હું બાજે વખત એવા કેસ લડતાં

મારાં અંતકરણની વિરૂદ્ધ જતોજ નથી, અને તેવા અપરાધીને બચાવા જોગી ફક્ત આસપાસની જે બારીઓ કે બાતમી હોય તે ઉપરજ હું મારી તકરારનો અમલો ઉભો કરું છું.”

“ત્યારે સામટી રીતે એ ધંધો પસંદ કરવા જોગ છે?”

“ઘણોજ; એમાં બેજાની ખીળવણી અને કસરતનો ઘણો અનુભવ થાય છે,” જાલે સમજાવ્યું. “જેમ તનની તેમ એ એક મનની લડાઈ છે, અને એ લડાઈની જીત હાથોહાથની તનની લડાઈની જીત કરતાં લખખો વાર વધારે દીલકસ ને સુખકારક પુરવાર થાય છે.”

“ઓ કેવું સરસ! હું તો એ ધંધો ઘણો બદનામ થયેલોજ ધારતી હતી,” પરીને હસીને વધાયું.

“બદનામ થયેલો તો ખરોજ,” જાલે કબુલ કયું; “પણ તેમ તો બધાજ ધંધા હુનર બદનામ થયેલા લેખી શકાય. ખેતારની બદમાશીથી જે કામ બદનામ થાય તેથી કાંઈ તે કામ કે ધંધાની કદર થતી નથી કે કીંમત ઉતરવી જોઈએ એમ છે?”

સારાંશ, આએ કીસમની તે દીલસોજ પ્યારાંઓની તે રાતની બંધી દીલખુશ ગુફતેગો હતી. અમોએ ગયા અંકમાં વીગત થકી સમજાવ્યું છે તેમ તેમની એ વાતચીત દરમ્યાન પ્યારના પીંજનપાટલા કે મોહબતના હાયસોસારા કશા એ હતા નહીં. ખરો પ્યાર બોલતોજ નથી. તે તો મુંગો છે, અને તેવી અસરકારક લાગણીઓમાં હેતથી અસીર થયેલાં તે બે પ્યારાંઓની એ વાતચીતના ગરબડાતમાં વખત ક્યાં ને કેમ ગબડી ગયો તે બી તેમને જણાયું નહીં?

તે પછી તેઓ જાંણે જીવપર શક્તિ ખેંચી એકમેકને જીદાં થયાં ને છુટાં પડી ઘરેબારે વિદાય થયાં, અને પરીનને ઘરે આવ્યા કેડે પોતાની એ રમુજી અવદશાનું ભાણુ તો ત્યારેજ થયું કે જ્યારે તેણીની માતાએ પાર્ટીમાં ઓલખાંણુ પીછાંણુનાં કાણુ કાણુ મદ્યાં ને રીફ્રેશમેંટ વિગેરે શું ને કેવું હતું તે બધું ચીપીચીપીને પુછ્યું. તેણે તો કશું બી જોયું કે જાણ્યું ન હતું! ખરેખર તો તે હવેજ ગલરાઈને યાદ કરવા પડી કે આવતાં આવતાં ધનમાએને મલવાનું બી તેને તો આજે ભાણુ નહીં રહ્યું હતું, ને દોરાબ ખંબાતો તો તેણીનાં તે રાતનાં તદ્દન ‘નો કોહાં’ થી જલીજ ગયો હશે, કેમ જે જાલે તેને તેની બ્રોહામમાં બેસાડી ઘણું હેત

ને અદ્ભુતથી ઘેર વિદાય કરી દીધી ત્યારથી તે ઠૂં તે અહીં ઘેરે આવી ને તેની માએ સરેસ્તાના સવાલો તેણીને કીધા ત્યાં વેર તેણીને તે આસપાસની દુન્યાનું જાણે જરા એ લાણુજ થયું હતું નહીં! તે તો ફક્ત એક જાલનીજ દુન્યામાં સેહેલ કરી આવી હતી, અને હવે મરતાં સુધી તે એ પ્યારનીજ પ્યારી દુન્યામાં જીવવાની ઉમીદ કરતી હતી!

“હું તો એ તાહરા નવા ફ્રેન્ડને હજી મળ્યોજ નથી?” નાદર કાકાએ ખીજી રહાંજે કહ્યું.

તેઓ ફરવા જતાં હતાં, હાલ કાકો લગ્ન પોતાની જોડીની ગાડીમાં ફરવા જતાં હતાં, કે જ્યારે અચ્ચુચ ગાડીમાં જાલની વાત નિકળી, અને નાદરકાકાએ તે ઉપરથી એ મુજબ કહ્યું.

અને ત્યારે પરીનની શું ખુશાલી! “ફિરેસ્તાઓની વાત કરો કે તે લોકની પાંખને સણસણાત તમારે કાંને આવેલોજ છે!” તેણીએ ધ્રુમ ગમત પામીને હસ્તાં કહ્યું; કેમકે અજબ જેવો સંજોગ એ થયો કે તેજ વખતે સામેની પગથીપરથી જાલ ચાલી જતો તેણીની નજરે આવ્યો! આ એક ઘણોજ સુભાગ્ય જોગ થયો, ને પરીને તેના હરખ ને ઉલટમાં ગાડીમાંથી એકદમ બાહરે નખાવીજ નહીં દીધું એ એક મોજેજો માત્ર થયો. તેણીએ તાબરતોખ ગાડી ઉભી કરાવી, અને જાલને, અલખત, એ વાર બોલાવવા પડ્યો નહીં. તે પોતાનાં મનની એ માનીતી મુસ્તને જેતાંજ હર્ષીત જીગરે ગાડી લણી મલવા દોડી આવ્યો.

પરીને તે પછી તેની નાદરકાકા જોડે મોટી ખુશાલી અને ઉલટ સાથે આલખ કરાવી, કે જ્યારે નાદરકાકો તો જાણે દીગમુઠ થઈ તે ચેહેરો જોષજ રહ્યો! એ શું? શું તે જાલની ખુબસુરતીથી છક થયો હતો?

“આપરે કેથે આગલ મલ્યાય વાઈ? મેં તમને આગલ કેથે જોયાય વાઈ?” તેણે તે ચેહેરો ધારીધારીને જેતાં યાદ કરતી ઢપે અને શંકાશીલ રવેસે કપાલ દાખતાં સવાલ કર્યો.

“નહીં, મુરખીજી, મને તો કંઈ યાદ આવતું નથી,” જાલે અદ્ભુત થકી જવાબ કર્યો; “હું એક વાર જોયલા ચેહરા હમેશ યાદ રાખી શકુંચ, ને તેથી માહરી તદન ખાત્રી છે કે આપરે કેથે ખી આગલ કોઈ ખી દાહરે મલ્યાજ નથી.”

તે ડોસો વધતો તાબુખ થયો. “મને મજબુત ખટકો થયા કરેય કે તમારો ચેહરો મને તદન અંજણો નથી,” નાદરકાકાએ પાછું કહ્યું, “મગર મને કંઈજ યાદ આવી શકતું નહીં. હું કંઈ કેહી નથી શકતો !”

“કાંઈ એવો તમોને અમસ્થો ખ્યાલ થતો હોશે, કાકાજી ?” હવે પરીન તે ડોસાની યારીએ આવી.

“હોય બી,” તેણે ત્યારે નાંખતીથી કહ્યું. “હવે મીઠું જલ, તમે એક વખત અમારે બંગલે અમેને મલવા જરૂર આવજો. સપ્ત કરો—આજે શું વાર થયો ? સોમવાર; ત્યારે ચાલો, આપરે આવતા બ્રેસપતવારે રાત્રે સાથે જમશું. હું બીજા બી એ ચાર દોસ્તોને બોલાવશ. પરી દીકરા, યાદ રાખજો ને મને યાદ આપજો; હું ભુલી નહીં જાઉં.”—અને જલે એ ‘એનગેઝમેન્ટ’ “મોટાં માન” ને “ધણી ખુશાલી” થી સ્વિકારતાં સામેના તે હર્ષિત અને આશકાતા શરમાતા દીલપઝીર મુખડા લણી જોયું, કે જે તે જવાનની એ ખીદમતના ખ્યાલની ખુશી-માંજ જાણે અરધી બેહોસ બની ગઈ હતી !

તે ભુલે ? કાકો તેને યાદ રાખવા તાકીદ કરતો હતો, કે જ્યારે તે તો બ્રેસપતવારની રાતના સાત વાગતા સુધીના દાહડે દાહડાજ નહીં પણ કલાકે કલાક પણ ગણતી રેહવાની હતી ! તે એ પ્યારાંચોનાં મનની નોંધપોડીમાં તો એ “એનગેઝમેન્ટ” તપાવેલા અંગારની ઝાલથી જાણે નોંધાઈ ગયું હતું !

બીજા હાથ પર નાદરકાકાને તે કોઈ નવા જવાનનો અદખ, ટેક, વાતચીત કરવાની હુશ્યારી વિગેરે સઘળું ઘણું ગમ્યું, અને તેથી તે નમીને અલગ થયો, ને ગાડીએ પાછું ગળડવા માડ્યું કે પરીને શું જવાબ મલશે તેની સુખભરી ગણતીઆથી તે ડોસાને સવાલ કર્યો, “કાંએ, કાકાજી, કેવો છે ?”

“મજાહતો છોકરો છે,” તે કાકાએ પરીનનાં એ “ઉડાં પાણી” એ જરા બી પુગ્યા વના સીધોસાદો, ભોલોભાલો જવાબ કર્યો. “હું ધારૂં કે એ પોરયો જીંદગીમાં ફાવે ને હજી વધારે નામ કાઢે ખરો. હજી તો અચ્ચું છે—મગર પરી, તું માનશે એનો ચેહરોજ નહીં પણ અવાજ વડીક જાણે મારી તો આલખાંણનો છે ! ખુદ જાણે એ છોકરો કોણ છે !”

“તમેને એ જવાન ગમ્યો તેથી હું ઘણી રાજ થઈ,” પરીને પોતાતું જ હાંફ્યા કર્યું.

“એ પોરયાની માએ કોઈ ઘણી કામેલ હોવી જોઈએ,” તે કાકાએ સમજ આપી.

“જરા તેમ બી ખરું, પણ ખરેખર તો એ જવાન પોતેજ ઘણી તેજ બુદ્ધિનો ને આહોસ છે,” પરીને, પોતાના પ્યારાની કીરતીના કોટમાંથી એક કાંકરો બી ધસે કે આછો થાય તે નહીં ગમતું હોય તે દપે, તેની, વખાણમાં તરત કહ્યું.

ટુંકમાં, પરીનની જીંદગીનો સાથીજ હવે તો જલ થઈ પડ્યો. તેણીનાં એકાંતમાં બી તેજ. તે સુવા જતી તો તેનાજ ખ્યાલો સાથે, અને સ્વપ્ના જોતી તો તેજ માનીતી મુરત ને પ્રતીમાના ! તે જાગતી તો તેનીજ યાદમાં, અને કામકાજ કરતી તો તેનાજ વિચારોમાં. કદમ દર કદમ પણ સાબુતકદમ તે એ પ્રૌઢ પ્યારની બળવાન અસરમાં જુલમ-ગાર હૃદયધી અસીર થતી જતી હતી !

પ્રકરણ ૩૧ મું.

હવે તે બ્રેસપતવાર આવ્યો કે જે રાત્રે જલ જૈફ નાદરકાકાનાં ધજનને માન આપી જમવા આવનારો હતો. તે દાહડો પરીને ઘરમાં એક લગન જેવીજ ધમાલનો કરી નાંખ્યો. અધો કારોબાર તેણીને હાથ હતો—જમવાની વાંણીઓની વરદી વટીક આજ તો ચુંટી ચુંટી ને ખેંચી ખેંચીને તેણેજ આપી હતી.

નાદરકોકો કાંઈ આ જાતના ઘણા મેલાવડા કરવાવાલો ન હતો, પણ તે જે કરે નહીં ને કરે તો મોટા પાયા પરજ કરતો. તેણે, તેથી, જલ ઉપરાંત દોરાબ ને દારબને બી તેડ્યા હતા—ધનમાએજ બી હતાંજ, અને પરીનની પેલી નવી સહી ચાંદણ બી આવનાર હતી. એ ઉપરાંત વળી બીજા બે ચાર નાદરકાકાની કલબના હોલ્યા દોરતો સામીલ હતા, અને એ રીતે તે પાર્ટી ન્હાની તોબી કદદાર હતી, એટલે પરીનની એ બધી ધમક અને ઉલટ ઘેરને સારું લગાડવા જોગી તેની સ્વભાવિક સંભાલ તરીકેજ સર્વ કોઈએ માની લીધી, ને તેમાં કોઈને નવું કાંઈ જરા એ લાગ્યું નહીં. એ સારુંજ થયું.

પરીનને પોતાને, ખરું પુછો તો, આ બધાં વધારાનાં તેડાંઆણાં જરા થઇને ગમતાં ન હતાં. તે તો એકલા જલનેજ તેડેલો જોવા સ્હાતી હતી, પણ તેના કાકા ને તેની માતાએ એકમત થઇ એ જ્યાં તોડાં કાઢવાની વાત નક્કી કરી એટલે તેનો ઉપાય ચાલે એમ ન હતું. વળી તેણીએ જોયું કે ખીજા અલકાતુ સલકાતુ નોતરેલા મહેમાનો ખી ધસડાઇ આવવાના હોવાથી જૈરાં માતીદાની બેઠક વેહેચાઈ જવા જેવીજ થવાની, અને જલની કંપનીની મોજ તેણીને તે ચાહે એવી મલવાની નહીં—અને થયું ખી તેમજ. અવલ તો દારખ ને દોરાખની હાજરીનોજ તે મધુરીને એવો કંટાલો થઈ પડ્યો કે તેણી તેણીને સખકરારથી જલ સાથે મલવા કે વાત કરવા દીએ એ માનવુંજ બેજ થઇ પડ્યું.

જમતી વખત પણ પરીનનું ઘણુંજ મન ને મરજી કે તે જલની બાજુમાંની ખુરસી પર ગોઠવાઇ જાય, પણ જાણે દારખ તેણીની મતલબ પામી ગયો હોય તેમ તેણે એવી કુનેહ ને સીકતથી કામ લીધું કે તેજ પરીનની પાસે આવી ગયો, અને પરીનને તેથી જાણે તે હીરા જેવું જમવાનું ઝેર જેવું થઈ પડ્યું! એમ છતાં તે “મિજલસનો સેતારો” ત્યાં હાજર ને મોજુદ હતો તેજ સધ્યારો ને તેનીજ ખુશાલી તે નાજનીનને નાઉમેદ નહીં કરવા માટે ખુરતી હતી, જેથી પોતાનો સ્વભાવ ઝિગાડ્યા વગર તે આખો વખત તેવીજ ખડે પગે, ખુશાલ, હસ્તી ને ઉલટમંદ રહી શકી. એજ ગણીમત હતું.

હવે જમી ઉઠવા પછી પણ તેણીના પેલા બે ઉમીદવારોએ તેનો પડખો છોડી આપ્યો નહીં. તેઓ તેની જોડેજોડ રહ્યા. તેઓએજ બજીદ થઈ તેને પ્યાનાપર ગાવાની ફરજ પાડી, અને જલ તો તેથી અલગ અને મકાઇખુદા જેવો એકલડોકલજ રહી ગયો; પણ પછી તે સંમે સમાલીને તે સુંદરી આગલ મીઠાં અંજીરની એક રકાખી લઈ તેને તે મેવો આપવાને મસે હીંમતથી ગયો, ને ત્યારે પરીને જે ઉલટ ને ખુશાલી ખતાવી તે જોતાં દારખ ને દોરાખનું તો જાણે પાકીને પલેથરજ થઇ ગયું. એ કાણુ પોરયો હતો? એ કાણુ હતો કે જે તેમની આ માનીતી ઉમીદવારીમાં એ મીસાલે હરીફ થઈ નિકળ્યો હતો? ખચ્ચીત, તે એક ચિતારીણીનો પોરયો હતો અને વગવસીલા કે ખાનદાનની એક ખી ઉકમાઇ વગર તે ફક્ત પોતાના ધંધાથી પોતાનો ગુજરો કરવાવાલો હતો એમ યાદ થતાં તેઓએ જલની દીચકાં ચહરાવ્યાં, અને એવા એક ટુંક ભંડાવ્યા જોડે એક સુફરે જમતાં પોતાના દમદમાને તેઓ માફુ લગાડના

હતા એમ તે નામદારોએ જલેલાં દીલે એકમતથી આપસઆપસમાં તરતજ ચુકવ્યું ને મનથી મંજુર કર્યું !

જલે તો હસી હસીનેજ નાક કાપ્યું. “આએ સુંદર મેજબાનની બધી મેહરબાની એમ એક હાથ કરી બેસવાનો, સાહેબો, તમોને સરકારી પરવાનો મલ્યોછ કે કેમ?” તેણે તેમને ખસ્તા ને ખરતા કરવા જોગો હસીને “પ્રોટેસ્ટ” કર્યો, અને તેથી દારખ ને દોરાખ એ બેઉને એટલું ચાંધ ને ખસ્યાંણું લાગ્યું કે પરીનનો પદલો પડતો મેલી ફરજ્યાત થોડીક મિનીટ ત્યાંથી હડી જ્યા વના તેમને જાણે ચાલ્યુંજ નહીં. વળી, ખીજા હાથપર, પરીનને પોતાને પોતાના એ મનગમતા પ્યારાની હીંમતમાં કાંઈ એટલું બધું દીલકસ ને એવું તો વખાંણવા જોગ દેખાયું કે તે બની શકે તો જલ પર જ્યાદા શ્રીદા થઈ, અને તેથી છુટાં પડ્યા આગમચનો તેમનો બાકીનો થોડો વખત તે બેઉની અતી ઘણી ગમતનાં સુખ વચ્ચે ખુશાલ વાતચીતમાં જોતાં જોતાં સાથે ગબડી ગયો તે જાણે માલમ બી પણ પડ્યો નહીં !

એ પછી સંજોગોજ એક પછી એક એવા થતા ચાલ્યા કે જલ અને પરીન હવે લગભગ રોજ સાથે મલવા પામ્યાં ને મલતાં રહ્યાં. જલની માતાએ પરીનની તસ્વીર ચીતારવાનું ઉલટમંદ કારણ મોટે ચઢીને માંગી લીધું હતું તે જલે પોતેજ પુકે પડીને અંતે અંકે કરાવ્યું, ને તેની “સીટીંગ્સ” સાડ પરીનને આખો આખો દિવસ જલને ઘેર જવું થતું હતું, જેથી બી એ સુખભરી મીલાકાતોને જસ્તી સગવડ થતી ચાલી. એ મીલાકાતોમાં, અલખત, પરીન જોડે તેની માતા પોતે અવારનવાર જતી, ને તે બી તેહસીલદારની શીરીનની એક વખાંણનાર ને મિત્ર થઈ ગઈ હતી, પરંતુ તે તેણીની મિત્રતામાં તો બધું ટેકાવદાર અને અંદાજભર્યું હતું. તે તો જાણે એ મિત્રતામાં એક મુરખીગીરીનો હક અદા કરતી હતી, અને દેખીતી રીતે તેહસીલદારની શીરીનને પોતાની પંકતીની તે નહીંજ માની લેતી હતી. એટલામાટે પરીન અને તેની માતાની લાગણીઆમાં એ કુદુંબ સંબંધી હયાંજ મોટો બેહેસ્ત દોજખ જેવો ફેર પડી જતો હતો કે જ્યારે પરીન તે માદીકરાપરથી થોડી થોડી થઈ જતી હતી અને હેતથી બધી આઢાઈ પંથરાઈ જતી હતી, ત્યારે નાજાં તેઓ જોડે નમાની અને માયાથી વરતતી હતી, પણ તે બધું ટેકાવદાર ને રોખમાં કામ લેખનેજ કરતી હતી !

તેણીને પરીનના પ્યારનો તો હજી સુધી જરા એ ભય કે ખટકો થયો હતો નહીં. ક્યાંથી ચાએ? તેણીને તો એવી કોઈ વાતનો ભાસ કે

સ્વપ્નો ખી ન હતો. તે એ બે ખ્યાલોએ એકમેકની વાતચીતમાં ધણી ગમત પામતાં અને ઘણાં હેતથી એકમેક સાથે બેલાતાં જોતી હતી, મગર તે વાતચીત-તેણીએ અનેક પ્રકારે જોધ લીધું કે-એટલી તો નિર્દોશ પ્રકારની અને અદ્યવંતી હતી કે તેમાં આયંદા પરણવા અદરાવાના ખ્યાલનો પાયો રચાઇ ચુક્યો હતો એવો તો તેણીને દુરનો એક વિચાર વટીક થયો નહીં. વળી વધારે તો એ કે તે પરીનને પોતાનાં મનથી તો દારખ કે દોરાખ જોડે અદરાવી ચુકેલીજ માની લેતી હતી! તે બોલી માતા ભરોસાથી માનતી હતી કે જે દાહડે હશે તે દાહડે એ બે માંહેલા એક ચીચોરાવાલા ને વગદાર જવાંન સાથેજ તેનું તેને સમજાવી પટાવીને ચોકડું થોડા બેસાડી શકાશે; અને તેથી તે એટલી નફકરી ને નભરવસ થઈ ગઇ હતી કે પરીનનાં કારજનો સવાલ તેને હવે જરા એ સંતાપતો ન હતો, અને એ છોકરી દાહડેવારેની થયલી હોવાથી એનું માંથું ધાઈ નાખવા જેવાં ઠેકાણાં સોહોધવા કે તેની કાળજી કરવાની પણ તેણીને દેખીતી રીતે કશીજ તુંભા રહી નહીં હતી!

“મારી દીકરી, હવે તું હજી ક્યાં વેર પોતે ટીંગાઇ રેહશે ને આસપાસનાંએને ખી ટીંગાવી રાખશે?” એક દિવસ ધનભુરાનાં ધન-માએજ પરીનની માતાનાં હલકાવ્યા મુજબ એ નાજનીનને બાળુમાંના એક સોદાપર લઈ બેઠાં ને સમજાવા લાગ્યાં; “તારે હવે બેમાંથી જે તે એકને કબુલ કરીને લટકાફટકા કરી નાંખવોજ જોઈએ.”

“કોણ બે, ધનમાએજ?”

“કોણ? આ વાય, વરી કોણ? દારખ કે દોરાખ!”

“અને તેનું કાંઈ કારણ, માએજ?”

“કારણ!” ધનમાએજએ વધતી તાબુખીથી કહ્યું; “હજી કારણ પુછવાનું બાકી છે? જા, જા, એમ'ધેલી ચેરી ના થયા કર, અને વરાં વરીલો કેહે તે કંઈ ધ્યાન પોંહચારીને માની લે! અમે કંઈ તાહરાં દુશ્મેન છઈએ જે તુંને ખોટી સલ્લાહ આપવાનાં ઉતાં?”

“તમે બેમાં કોણની મને વધારે ભલાંમણુ કરો?” પરીને ચોખો ચાંપી જોયો.

“દોરાખની, કેમજે એ બેમાં તેજ વધારે વગદાર ને પૈસાદાર છે,” ધનમાએજએ ઉલટમંદ જવાબ કર્યો.

“અને જો એ બેમાંથી એક બી નહીંજ મલ્યો હોતે તો શું મારે કુમારીજ મરી જવું પરતે?” પરીને ગમત પાંખી પુછ્યું.

“ઝોવારયું,” ધનમાએ પગ ઘસતાં સુગાધને કહ્યું; “પણ તું તો વરી તાહરી હંમેશની રીત પરમાણે સીધી પાધરી વાત કરતાં ઠઠા મસ્કેરીપર ઉતરી ગેઈ! જો, દીકરા, માહરૂં માન?” તે ડોસાંએ અત્યંત ગંભીર થઈ ઉમેર્યું, “તાહરી માએનો બી રાત દાહરાનો બરાપો એજ છે કે તું તેવણું કહેલું માનતી નથી; તાહરા કાકાની બી એજ મોટામાંમોટી મરજી ને રોજનો પરચારો છે, મને બી એજ ગમેજ, ને માહરી ખાત્રી છે કે જો તાહરા બેહેસ્તી આપ આજે જીવતા હોતે તો તેવણું બી એ સગાધની વાત અચ્ચીતજ ઘણીજ ગમતે!”

“ખરેખર?”—અને પરીન તે જાલા મરનારની હેતજરી યાદ ને નામ રજી થતાં એકદમ ને ખરાં દીલથી ગંભીર થઈ. “ધનમાએજ, તમે શું ખરાં દીલથી કહેાચ ને માનોચ વારૂં કે માહરા પપા ડીઅર આજે જીવતા હોતે તો તેવણું બી એ તમારા લોકની પસંદગીનું કારણજ ગમતે?”

“હું તો ખરાં દીલથી માંતુચ ને કેહુંચ,” તે ડોસાંએ જવાબ કર્યો.

પરીન થસ થઈ ગઈ! તે એકદમ ઊદાસ ને ગંભીર બની. આવા ઐયામમાં તે કેમ કેહવાની હીંમત કરે કે દોરાબ કે દારબને તે જરા બી ચાહતી ન હતી, ને બધાંની મરજી ને ખવાહીશોની ઉપરવારી થઈને બી તેણે તો પોતાનો બધો પ્યાર ને તમામ જીવ જલમાંજ ભરી મેલ્યો હતો? તેના હોઠ એ ભયભીત એકરાર કરવા ઉપડી શક્યા નહીં, અને તે નિચી નજરે ખામોશ રહી, કે જ્યારે ધનમાએ તો તેના જે તે લટકોફટકો કરનાર જવાબની પાછી અને પાછી તલબ કરી.

“હું વિચાર કરશ, ધનમાએજ,” તેણીએ માંગી લીધું. “હું જે તે નક્કી વિચાર કરીને હવે પછી આપરે મલશું ત્યારે જરૂર તમેને મારો જવાબ આપશ.”

તે ડોસીને, તેથી, ઘણી ઉમેદ ને હીંમત આવી, ને એ સધ્યારો પેદા કરનારો મામાલો તેણીએ તરત જઈને નાજાને તેમજ નાદરકાકાને બી કહી સંભળાવ્યો. વળી તે દોરાબને બી મલી, ને પરીન હવે તેની પક્ષમાં મનાવાની હતી તે વાતની એ ડોસાં મારફત ખાત્રી મલત્તા સાથે તે જવાન તો જાણે હર્ષ-ધેલો થયો; અને એ બધી ઘેલીગાંડી વાતનું

પરીણામ એ થયું કે ઘેરેઘેર એ કારણ સહીસાખ થઈ ચુક્યું હોય તેમ તેની વાત ફેલાઈ ગઈ, અને ઐશાંચીની તમેહના તડાકા ને સહરાગતના સહરકાથી કેટલેક ઘેર તો એમ બી વાત ચાલી ચુકી કે “એ બે અદરાયાં અને હવે થોરા દાહરામાં લગન છે!”

પ્રકરણ ૩૨ મું.

પરીનને એ બધું કાતીલ ઝેર જેવું જાણુ ને જીવલેણ થઈ પડ્યું! તે બાપડી બધી ગભરાઈ ગભરાઈ ગઈ. સૌ તેને એજ વાતની સલ્લાહ આપે, એજ વાતની મુઆરકાદી આપે, ને એજ વાતથી તેનું બેભુન ચેરવી તેનો જીવ ખાઈ જાય! લોક શું તેનાં દીલની વાત જાણે? દીલનો ગવાહ દીલ છે, માટે એ દુખભરયાં સંકડાગણુનો રાત ને દાહડો સુતાં ને ઉઠતાં ખ્યાલ કરતાં ખુદ દીલથી તે સુંદરી બેદીલ થઈ ગઈ.

તેણીએ, તેથી, પોતાની માનીતી થઈ પડેલી સહી ચાંદણની એ વાતમાં સલ્લાહ સોહધી, અને તેણે તો દીલની મરજી વિરૂદ્ધ એક શેહેનશાહને બી નહીંજ વરવાની પોતાના જાતી અનુભવને આધારે તેને મજબુત સલ્લાહ આપી, જેથી તેણીનાં ઉસકેરાયલાં મનનું કેટલીક હદ સુધીનું સમાધાન થયું. “પરણી જીંદગીમાં સુખી થવાનો એકજ અને એકલો દીરગ એજ છે, પરીન,” તેણીએ કડવાસથી કહ્યું. પૈસા ને પદવી એ જીંદગીનાં સૌથી જીવસટોસટ કારણમાં તદ્દન તુચ્છ છે, વાસ્તે માહરૂં જો માને તો એ જીંદગીભર પસ્તાવાનું બેહુંદું પગલું ગમે એવાં દયાંણુ છતાં બી તું કદી લેતીજ ના!”

જાલની માતા શીરીન બી એજ મતની હતી. તે ગભરાયલી હરણીએ તેણીની સલ્લાહમાં બી આશરો સોહોધ્યો, ને ત્યારે તેણીએ બી ઘણી ગમખવાર અદાથી બધું એજ મકસદનું કહ્યું. કાકો, માતા, ધનમાએજ વિગેરે તે સાંપડનાં સર્વ દોરાખનાંજ જીવતરે જીવવાની તેને સલ્લાહ આપતાં હતાં, કે જ્યારે આ બે જવાંન અખળાઓ તેને તેનાં દીલનાં ખેંચાણુની બાહેર કદી બી નહીં પરણવા મજબુતમાંમજબુત એસ્તેમાસ કરતાં રહ્યાં,—અને ત્યારે ખરું કાણુ હતું? ખરી સલ્લાહ—ખરે રસ્તેજ ઉતારનારી સલ્લાહ એ બધાંમાં કાણુની હતી?

ગમે તે હોય, પણ આ તો દીસ્તીજ વાત હતી કે એક હાથ પર જાલ અને બીજા હાથ પર દોરાખ અને દારખ વચ્ચે એક ઉંઘાડી

ધુરકાધુરકી ચાલુ થઇ ચુકી હતી. જલ બિચારો એકલો એક તરફ અને દારખ તેમજ દોરાખ બંને બીજી ને સામી તરફ હતા. તેઓ હવે ખુલ્લું જોતા હતા કે પરીન જલને જ્યાંદા મચક આપતી હતી, અને તેથી તેઓ ગમે એવા કેળવાયલા હતા છતાં ઈર્ષીથી જળી જતા થયા. “આએ તે પતરાજી કે પતરાજીનો બાપ!” દોરાખ બખાલતો હતો. “એ પોરયો એનાં મનથી ચાએ શું પીતો હોશે? એ શું કાંઈ એમ ધારી બેઠો હોશે કે આવે મોટ ઘેર ને નામીયાં ખાનદાનની છોકરી એ જીતી જશે? આયા દાયાના કેસમાં લરત ચલાવીને એ કોઇ પોરીયો તો તદન ફાટી ગયલો મને તો લાગેચ!”

“એનો કંઈ ઉપાય થવોજ નોંધશે, ને તે બી જલ્દીજ,” દારખ ધુખરાયલાં છાના જેવી અદાથી પટપટયો.

મગર તેઓનાં તો સહીયારાં વધતાંજ ચાલ્યાં—જલ અને પરીનનાં. તેઓ હવે લગલગ રોજ મલતાં, અને હાથસે હાથ મલતાં વિજળીનીજ અસરનો એક ખુશાલ પ્રવાહ તે બંનેનાં તનબદનમાં અરસ-પરસ વ્યાપી રેહતો! તેઓ વધારે દીલબર, વધારે દીલસોઝ, વધારે હેતવંત થતાં રહ્યાં હતાં, અને બંને એકમેકની લાગણી સમજીને તેને હેતથી માન આપી શકતાં હતાં—તે એટલે સુધી કે શરમાલ જલે જ્યારે તે ખારીનો હાથ લઇને એક વાર પોતાના હોઠે લગાડવાની હીંમત કરી ત્યારે તે પેહલી ચુમી આ પૃથ્વી ઉપરનું તેમનું પાકીજેહ બેહસ્ત માત્ર પુરવાર થયું!

તે હવે અવારનવાર પરીનને બંગલે બી આવતો જતો થયો હતો, અને એવા એકથી વધુ સંજોગો થયા કે જ્યારે પરીન અને તે એકલાંજ મલી શકતાં હતાં. તેઓ ત્યારે બાહેરના વરંદામાં ખુશાલ વાતચીત કરતાં હીંમતથી બેસતાં, અને એક બે કલાક તેટલીજ મિનીટોની ઝડપથી ગબડી જતા તે બેમાંથી એકને બી માલમ પડતા નહીં!

તાજીબી તો એ હતી કે પરીનની માતા નાજાને હવે એ રૂબરૂ મીલાકાત ને પીછાણુ થવા પછી એ કોઇ છોકરો ઘણો ગમતો હતો!! તે નાજાને “માએજી”જ કેહતો, ને એટલા અદખ ને એવાં હેતથી તેણી જોડે વસતો કે નાજાનું દીલ અને સારું મત તે એક લેહેજામાં જીતી જઇ શક્યો. પરીનને તે ઘણું ગમતું હતું. તે તેઓની ફત્તેહમાં એક આગળ પગઠયું હતું.

નાજાને એ છોકરામાં જે અગતકરીને ખેંચાણુકારક દેખાયું હતું તે એ જવાનનો સ્વભાવ વિગેરે તેના મરનાર ખાવંદને તદ્દનજ મલતું આવતું હતું તે હતું. તે સૌથી અસરકારક હતું. “નરો તાહરો ખાપ!” તે માતા પોતાની પરણી જીંદગીના ટુંક સુખનો સ્વપ્નો યાદ કરતાં પોતાની બેઠીને એકાંતમાં કેહતી હતી; “તેટલોજ ભલો, તેવાજ મીઠા ચેહરાનો, તેટલોજ નમાનો, અસીલ અને દયાલુ તબેહનો! હું તો એને જોઉંચ કે તે જ્હાલા મરનારની યાદ થયા વગર મને રેહતીજ નહીં.”—તે તે ગમખાર યાદના સખએ વળી નાજાની આંખ આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ, કે જે આંસુઓ તે મીઠી દીકરીએ પોતાની તેવીજ મીઠી ચુમીઓથી લુછી નાંખ્યાં.

અલગત નાજાને એ યાદ ને દુખનો ઊભરો આજેજ થયો હતો એમ ન હતું. પોતાના શિરછત્ર ધણીના વિયોગનાં આંસુ હજી એ, વરસો વહી જવા છતાં, તેની યાદ ને આંખમાંથી કદી બી સુકયાંજ ન હતાં. એક દાહડો બી તેનો તે જ્હાલા મરનારની મીઠી યાદ વના ખાલી જતો ન હતો. તે પવિત્ર અખળા પોતાનાં વરયાં વચ્ચેના આજની ઘડી સુધી વફાદાર ને સાચી હતી, અને એવા એક નમુનેદાર ખાવંદનો ખજાનો ખોડી બેસવાનો તેણીનો ખેદ અને ગમ ખરાં દીલનો, ઉડો અને સદાનો હતો.

તું પેલી મોદીની પરીનપર કાંઠાં પેટો પરયોછ, જલ!” એમબસમાં તેના એક ધંધાદારી દોસ્તે એક વખત એકલો પડતાં ટચકો કર્યો.

“કેમ વાઈ?” જલે હસીને પુછ્યું.

“બચ્ચા જોજો હં—એ તો લોહરાંના ચણા પુરવાર થવાના છે!” તે ભલી નિષ્ટાના દોસ્તે સદલાહ આપતી ઢપે કહ્યું. “હું તો ધાંચ જે તું નાહક હેરાંન થવાનો છે ને એમાંથી ફાયદો કંઈ કાઢારવાનો નથી. ચેતીને ચાલે તો સાઈ.”

“તું શું કેહવા માંગેચ તે હું સમજી નથી શકતો, દોસ્ત,” જલે તાબુખીમાં પુછ્યું.

“હું એમ કેહવા માંગુચ કે એ બુલબુલ કદી બી તાહરે હાથ ચહરવાનું નથી, અને તું નાહકમાં તાહરો સુખ્યારો જીવ દુખ્યારો કરવાનો છે,” દોસ્તે જવાબ કર્યો. “ગઈ રાત્રે તું નાટકમાં તેની ખુરસીપર પરીને

તેને વાત કરાવતો ને હસાવતોતો ત્યારે તેં જોયું નહીં કે એ ચાર તાહરા હરીફાની આંખ તાહરી પર અત્યંત ધુરક્યા કરતી હતી?”

“બાશ!” જાલે તુચ્છકારથી કહ્યું.

“તાહરી ભુલ છે,” તે ભલા દોસ્તે હજી જાંસતી આગ્રહ કર્યો; “તું કેળવણીથી અને જીવી લાયકાતોથી જાલે તે હરીફા પર સરસાર્થ ભોગવતો હોય, પણ તું ભુલી જાએય કે તે લોક એ મુકાબલામાં ખી તાહરા કરતાં કંઈ કમ નથી, અને તાહરા કરતાં પૈસા, કમાઈ અને ખાન્દાનનાં બળથી તે લોક એટલા આળા ને જોરાવર છે કે એ છોકરીને ઘેરવાલાંઆ તે લોકને પરતા મેલીને તાહરી પક્ષમાં ચુકાદો આપશે એ અક્કલમાં ખેસતી આવતી વાતજ નથી—પછી તો આ જેવા જેના વિચારો.”—અને જાલને તેની સલ્લાહ જાલે ઉતરતી ન હતી એ જોઈ તે તેનો સમજદાર દોસ્ત તુરત વેળા તો એમ કેહતાં નાખતીથી હઠી ગયો.

પણ તેણે વેળાસરતું ચેતવણીનું રણસીંગકું જાલના કાનમાં ઝુક્યું તે અતી ધણું નેકજ થયું. તે એ ઉપરથી પોતાની હાલતનો આ પેહલીજ વાર વિચાર કરતો ખેઠો, ને જરા ચારમાં ગંભીર બંદે દુખી ખી થયો. તેને “દોસ્ત” ની તકરારમાં ધણીક હદ સુધીનું વાસ્તવીકપણું, વજુદ અને સચ્ચાઈ માલમ પડ્યાં, ને તેને આજ તુડીક એ જાતનો ભય કે ખ્યાલ મુતલગ થયોજ ન હતો તે માટે તે પોતે પોતાનાં મનથી હેરત રહ્યો. તે ખેખખર આ ખરાખીના ખરાખા ઉપર ખુશાલ દીલે કદમ દર કદમ ને પાયરી દર પાયરી ચઢતો રહ્યો હતો, અને તેણે દુખી દેમાગથી હાલ પોતાનાં જીગરને પુછ્યું કે શું આંચંદા પરીણામમાં તેને તે માટે પસ્તાવાનું કે દુખી થવાનું ન હતું?

હીંગામ તો સઘળો તેવોજ દીસ્તો હતો, અને અફસોસ કે હવે ધણું મોઢું થયા પછીજ તે તેને દેખાયું. તે અનુપમ સુંદરીને હાથ તે એટલી હદ સુધી ફસાયો ને વેચાયો હતો કે તેની મધુરતાનો જાપ પોતાનાં જીગરમાં જપાઈ રહેલો ભુસી વાળવાને હવે તે કેવળ અશક્ત હતો, અને તોપણ—તેણે યાદ કર્યું કે—તે જ્યારે એક લક્ષાપતી વારસાની હકદાર ધણ્યાંથી ને એકલી વારેસ હતી ત્યારે તે પોતે તો થોડાક સંહેકડોની દર મહીનાની આવકથી દળદેસરી વચ્ચે ગુજારો કરનાર હજી તો એક ઉધરતો અને ધંધામાં મંડાતો બેરીસ્ટર હતો ! તેની પીછાણ શું ? તેની

ઝોળખ કઈ ? તેનો વગ શો ? પેલી આયાનો કેસ લડીને તેણે નામના કરી ત્યાં તુલક તો તેને કોઈ જાણતું કે ઝોલખતું બી ન હતું, ને પુનાના પારસી કે ભટા અને મરાઠા વર્ગમાં તે જેના સમાગમમાં આવ્યો હતો તેઓજ તેને જાણતાં ને ઝોલખતાં હતાં. એવા એકને, સારે, માલોતુજર નાદરકાકો પોતાની વારેસને પરણવા કદી બી કબુલ થાએ એ શું અઝલમાં બેસતી આવતી વાત હતી ?

“હું દીવાનો થઈ ગયલો હોવો જોઈએ,” તે દુખ સાથ મનથી પટપટ્યો; “ઓ, પણ કેવું સુખી દીવાનાપણું ! અરે કેવું હું ચાહું છું કે એ દીવાનાપણુંતી દુન્યામાંજ હું હવે બાકીની જીંદગીએ જીવું ને એ માહરું દીવાનાપણું હું ખોહી બેસું નહીં ! દેખીતી રીતે એ પોતે બી મને ચાહેય—માહરા વગર એને કોઈની અસર કે તુંભા નથી તો પછી એ કેમ મને ને હું કેમ એને છોડી આપી શકશું ?”

અને તોખી એમ કરયા વના ઉપાયજ શો હતો ? કદાપી હાલમાં જવાનીની ઉલટ ને પ્યારનાં જોશમાં તે છોકરી તેને કબુલ કરે, પણ પછીથી દોલતના દરંગોપરથી એમ ઉતરી આવવા સારૂ તે પસ્તાશે અને દુખી થશે નહીં તેની જમીનગીરી શી ? હાલતું તેનું ચલકતું ભવિષ્ય સારે એ રીતે તેણે પોતે આગલ રહી બીગાડવા ને લુટી દેવામાં દાનાઈ કે ઇનસાન્યત શી હતી ? દારબ ને દોરાબ જેવા તેના હાથના વગદાર ઉમીદવારો તે ચાલતાં હતી તે જમીનની તેના પગ તળેની ખાક વટીક ચુમવા ખડે પગે ખુશી અને તૈયાર હતા, ત્યારે તેવાઓના હક ઉપર અક્ષાપ લાવી તે એ માનીતું ગુલ પોતે જીતી જાય તેમાં આયંદા શું ખરાબી ન હતી ?

‘ખુદાએ મને ગરીબ અને મોહતાજ કાંએ બનાવ્યો હશે ?’ તેણે ઘણી ગમખારીથી પોતાનાં દીલને પુછ્યું, ને પછી આખી જીંદગીમાં પેહલીજ વાર તે પોતાની મુશ્કેલી માટે પોતાનાં દીલથી અસંતોશી અને દુખી થયો. તેને આજેજ શ્રીમંતોની અદેખાઈ લાગી—તે કે જે અત્યાર તુલક પૈસાને સદા કમીનો ને તુચ્છ જાણતો હતો !

તે પૈસાનાં મહત્વમાં માનનારોજ ન હતો એમ ન હતું, પણ આઈતું ધન કે બાપીકી દોલતની નામના તેને ગલે ઉતરે તેમ ન હતું. આપ-બળ ને જતી કમાઈથી કમાવેલું ધન તેજ તેને માન ખરું શ્રીમતપણું

હતું, અને તે રસ્તાથી તો તેણે જોયું કે તે બાપડો હજી સ્નેહકંડો માર્ધલ વેગલો હતો—અને ત્યારે એ વાતની યાદ થતાં તેને હૃદયનાનો સંતાપ બરપા થયો.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

તે દિવસે તે પરીનને મલ્યોજ નહીં, અને તે રાત્રે તેને મુતલગ ઉંઘ આવી શકી નહીં. તે તન મનથી કાહેલી ને કંગાળ બની ગયો. તે શું તેને મુશ્કેલીમાં પરણી લાવે, અથવા તો શું પોતાની મોહરદારનાં દ્રવ્યનો તે પોતે મોહતાજ કે ઓશ્યાલો થાય? એ બંને બનવું માહાલ હતું—અને તોખી પરીન અને પરીન વગરની દુન્યામાં તે જીવશેજ કેમ તેનો તેને એકદમ ભય થયો.

તેને જોઇ ને જોઇ તે રીદા થયો હતો. તે કાંઇ જાણીશુજ કે માંગીટાંગીને તેણીના પ્યારમાં પડ્યો ન હતો. તેનો તો એ જોરાવર લાગણીની અસરકારક અસરનો એ આગમય ખ્યાલ કાં અબ્યાસ બી પણ ન હતો, અને તે છતાં પરીનને જોવા કંઈ તે બેતાકાત તેને હાથ એવો વેચાઈ ગયો કે તે એ વતરોગે કશું બી બીજું જોઇ સાંભળી કે અનુભવી બી પણ શકતો ન હતો ! તેણે તેનામાં એક એવી સંપુર્ણતા દીડી કે જે આજતક બીજી કોઈ અબ્યાસમાં તેણે કદી બી જોઇ કે જાણી ન હતી. તે જાણે એક જાદુઇ અસરથી પરીનના જકડપકડ પ્યારમાં આજેજ થઇ ગયો હતો.

અને એટલાવાસ્તે, તે રાતના સ્વપ્નાઓમાં બી પોતાના ખ્યાલોમાં પરીનના પરીસુરત એહેરાના સંબંધમાં તે કશી રાહત કે રીહાઇ પામી શક્યો નહીં, અને છેલ્લે તદન દુખી બેજર ને બેચેન તે ઉઠ્યો. તે એક દરાવ મનથી નક્કી કરીનેજ ઉઠ્યો હતો, અને એટલુંજ કે તે અમલમાં મેલવા આગમય તે પોતાની બહાલી માતાને મલવા ને તેણી જોડે મત કરવા માંગતો હતો.

તે તેણીને સોહોધતો, તેથી, તેના રૂમમાં ગયો, અને ત્યારે તે બહાલથી બહીલી પડનાર માતા તેનો ખવાયલો લખાયલો ઉજાગરો એહેરો જોઇ અકળાઇ ગઇ. તે શું બિમાર થયો હતો ?

તે આવ્યો ત્યારે તે નાસ્તાની ટેબલ પર ચા પીતી બેઠેલી હતી, જે કપ સોસર શીકરમંદ લાગણીઓથી તેણીએ બાજુમાંની ટેબલ પર

મુકી દીધું. “કાંએ, બાવા, શું છે?” તેણીએ અત્યંત કાળજીથી પુછ્યું; “કંઈ જીવને સાર નથી શું?”

“નહીં, માએજ, હું સારી પેઠે તો છઉં,” તેણે તે ફીકરમંદ માવતરને હીંમત આપી કહ્યું, “મગર હું આજે આખી રાત ઉંઘાયો નથી.”

“ઓ વાય, કાંએ? વરી કંઈ એવો કેસ હાથ ધર્યોય શું? વરી કાંઈ વાંચ્યા કીધુંતું કે?”

“નહીં, તેવું તો કંઈ નથી, પણ આખી રાત મેં વિચારો કર્યા કરવામાં કેરા ઉબગરાની કાહરીય, માએજ.”

“શાંતા વિચાર?”—અને તે માતાએ અત્યંત હેતથી તેની ખુરસીના હાથાપર બેસીને તેના બુમી પડેલાં બાલનાં બુલકાં ઉંચા કર્યાં તો બેયું કે તેવું માથું ધમધમી રહેલું ને ગરમ હતું! એટલું બધું એ શું થયું હતું?

“મને તમારી સલાહ બેઠએજ, મમા,” તેણે ચીંતાતુર કહ્યું. “માએજ, હું એક જાણને માહરી મરજ કે ગણત્રા ઉપરાંત દીલો-નનથી ચાહતાં શીખ્યોય, પણ તે માહરા કરતાં દરજ્જા ને પૈસામાં એટલી ચહરતી છે કે હું આસ્માનના સેતારા પર હાથ પુગારવાની ઉમેદ કરતો હોઉં એવો એ ધખારો મને ગેઈ કાલથી બેહુદો લાગવા માંડ્યોય, હવે માહરે શું કરવું?”

“પણ તું કાંએ તાહરે વાસ્તે એટલું નરમ ધારી બેઠોછ?” તે માતાએ કાંઈક ઠપકાના તોરથી કહ્યું; “આએ હું દલદેસરી કરીને મરંચ તે કોણને ખાતર! તાહરું ને માહરું એ બેઉનું ખુદા રાખે જે બચશે તે બધું અંતે કોણનું છે?”

તેણે હસીને તે બક્ષી માતાને એક કીસ કરી.

“તમે સમજતાં નથી, બહાલાં માએજ,” તેણે કહ્યું. “તમારી સકમાઈના પૈસાથી હું પૈસાવાળો થઈ નિકળું એ વાતજ અવગમમાં તો માહરે સાર શરમભરેલી છે, અને વધારે તો એ કે આપણે અચાવેલું એકહું કરતાં બી તેના પોતાના પૈસાટકાને મુકાબલે તો હું ધણો ગરીબજ લેખાઉં!”

“ત્યારે એવું તે એ કોણ છે?”

“તે નામ જો હું તમોને કેહવશ, મમા, તો માહરી નાદાની સારું તમો માહરી પર ગુસ્સે થશો અથવા મને હસશો,” જાલે ખરાં દીલથી ઓશકાતાં કહ્યું; “પણ મેં એમ કશી બી રીતે જાણી બુજીને થવા દીધું નથી. પાક ખુદા માહરો સાહેદ છે કે એવી બેમાલુમ ને બેઅસર કીસમે એ અસરમાં હું ગીરફતાર થયો કે એ કેમ ને કાંઈ થયું તે બી હું તો હજી ખ્યાલ કરી શકતો નથી!”

“હું સમજી ગઈ ત્યારે,” તે માતાએ શીકકું હસીને કહ્યું; “તું મોદીની પરીનને વાસ્તે કેહેવા માંગેય?”

તેના ચેહરાપર એકદમ લોહી ધાઈ આવ્યું ને તે ચુગલીખોર અદાથી લાલ થઈ ગયો, કે જ્યારે નીચી નજરે ને ધીમે સ્વરે તે એટલુંજ બોલી શક્યો, “હા, મમા.”

“હું જાણતીતીજ,” તે માવતરે દીલગીરીથી કહ્યું.

“તમે કેમ જાણતાંતાં?”

“તમો બેઢીની લાગણીઓ મેં ચગોર ચસમે ઘણી વાર તપાસી લીધીતી,” શીરીને સમજાવ્યું. “હું તુંને વખતસર ચેતાવાની ને મના ફરમાવાની હતી, પણ મને બીહીક લાગી કે તેથી કદાપી ઓર બી વધતું ખરાબ થશે, અને, માહરા દીકરા, ત્યારે માહરે કબુલ કરવું જોઈએ કે તેં એવી એક છોકરીને ચ્હાતાં શીખવામાં ઘણી મોટી ભુલ કાઢીય.”

“તમે એમ ધારોબી?”

“ખરાં દીલથી ધારું,” તે માતાએ ગમખવારીથી કહ્યું, “એ કારણ ખચ્ચીતકરીને સેહેલ સુજે કદી બી પાર ઉતરવાનુંજ નથી, સિવાય કે—”

“સિવાય કે?”

“સિવાય કે પરીન દુન્યાની બધી છોકરીઓથી ઉલટીજ કીસમની પુરવાર થાય, ને પૈસા ને પદ્વી એ બધાને લાત મારીને તુંને તાહરાં પોતાવત માટેજ ચાહવા કબુલ રાખવા ને પરણવા કબુલ થાએ.”

તે એ સાંભળતાં વિચારવંત બેઠો, અને પછી જરા વારે મોહત જેવો શીકકો ચેહરો—કે જે જોતાં તે હેતવંતી માતા થયરી ગઈ!—તેની

સાંમે ઉંચો ફરી કહ્યું, “તમે ધારોય કે તે એમ કરશે? તમોને પોતાને શું લાગેય, મમા? તમે ધારોય વારું કે હું પુરતું કમઘંશકું ત્યાં વેર થોપવા હું તેને કેહું તો તે આપરબરેલું ને વાળખી લેખાશે?”

“હું કહી શકતી નથી.”

“માહરી ખી મુશ્કેલી તેજ છે,” જાલે જારી રાખ્યું; “માહરે દુરઅદેશી ને દાનાધથી આવા સંજોગોમાં વરતવાની ઘણી જરૂર છે. તે તો બિચારી દુન્યાદારીથી તદન ખીનવાકેદ, બોલીભાલી ને એક કાચુંકુમરું બચ્યું છે. તે તો હાલની અમારા પ્યારની ઉસ્કેરણીમાં એ બધું કબુલ કરે ને કબુલ ખી થાએ, પણ તેમાં ધનિસાદ છે કે ખુરું છે? મોટામોટા ઓધેદારો, જાગીરદારો ને પૈસાદારો તેના એક સખુનપર મરવા તૈયાર થયલા છે, તે બધાને હઠાવીને તે મને પરણે તે માહરે કબુલ કરાવવું જોઈએ કે તે મને ભુલી જાએ ને વધારે સારે ઠેકાણે પરણીને સુખી થાએ તે માહરે મંજુર રખાવું જોઈએ?”

“હું કંઈજ કહી શકતી નથી,” તે ગંભીર વમાસણમાં પડેલી માતાએ પાછું કહ્યું. “એવે મોટે ઘેર આપરે પોસાવાનાં નથી, ને એનું પરીણામ સારું થવાનું નથી એ તો મને લાગેજ, પણ તેમ એવા બનાવો દુન્યામાં નથીજ બનતા એમ ખી કંઈ નથી.”

“એમ છતાં મને ખીહીક લાગેય, માએજ, કે લોક તો એમજ કેહવાનું કે હું પૈસાપર લોભધ ગીયો; અને લોક માહરે વરે ખુરું ધારે તેની ખી મને એટલી પરવાહ નથી—જેટલી કે રખે પરણીને પાછલી જાંદગીમાં પરીન પોતે માહરે સાર કાંઈ એવું ખુરંજ અનુમાન કરે કે ધારે! એ ખ્યાલથી હું વધતો નાહીંમત થાઉંય.”

“એ બધું અલબત્ત ઘણું વિચાર કરવાજોગ છે,” તે દાનાવ માતા તરત એકમત થઈ. “અવલ તો માહરી તદન ખાત્રી છે, જાલ દીકરા, કે પરીનની તુમાખી માએ કે તેનો માલેતુજાર કોકો એ લગનને કદી ખી પોતાની આહલી આપવાનાં નથી. તે લોક પૈસાપર મરવાવાલાં છે, ને પરીન જે તે લોકની મરજી ઉપરવારી થઇને પનશે તો સોએ સો ટકા માહરી ખાત્રી છે કે નાદરકોકો તેને પોતાના પૈસાટકા ને વારસાહીરસાથી એકદમ ઓવારનિવાર ને આતલખાતલ કરી મુકશે!”

“તમારી શીકરો મને બી તદનજ ખરી લાગેછ, માએજ,” જાલે કહ્યું, “ને તેથી માહરે એ વાતથી હવે ત્યારે હાથ ઊઠાવેાજ જોઇશે. એ છોકરી બિચારી માહરે ખાતર દુઃખી થાએ ને મુશ્કેલીમાં આવી પડે તે બનવું જોઇએજ નહીં. એ ગરીબીમાં અવત્યાં મારવા જાણે સરખાઇજ નથી. એટલાવાસ્તે હું તો ધારૂંછ કે માહરૂં એ ઘેલાપણું વિસરી જવા માહરે અત્રેથી કેઠે દુર દેસાવર જતો રેહવું જોઇએ.”

“હું?” અને તે માતા ગભરાઇને ચમકી ઉઠી.

“હા; તે વતરોગ બીજો ઉપાયજ નથી,” જાલે સમજાવ્યું. “મુંબાઇ કે પુનામાં હવે માહરાથી ટકાવાનું કે વસાવાનું નથી. માહરે કેથે લાંબેજ ફરી આવવું જોઇશે. માહરો ધધો એવી કીસમનો છે કે હું જાંહાં બી જવશ તાંહાં બે પૈસા પેદા તો કરીજ શકશ.”

તે માતા આ વિચાર સાંભે ઘણી હમનથમન થઇ. તે એકનોએક દીકરો—એકજ શુરો સપુત કે જેની બાંહેધરીમાં પનાહ સોહોધતી તે વિધવા મા દીલાસો માની આજ તક ઇજ્જતમાં ને સુખમાં રહી હતી તેને તે કેમ જવા દે? તે તેના વના એકલી ઝુરીને મરીજ ન જાએ? પણ જાલે તેને ધીરજથી ને લંબાણથી સમજાવ્યું, ને અત્રે આએજ તરફ કેથે રેહવાથી તે બિમાર થઈ જાય ને તબ્યતથી બી ખરાબ થાએ તે વધારે ખરાબ હતું એમ તેણે તેની પાસે મનાવ્યું ને કણુલ કરાવ્યું. તે કેથે એવે દુરદરાઝ જવો ઘટે કે જ્યાં પરીન જોડે મળવાનો કશોજ ભય ન રહે, ને તોજ તે પોતાનો એ બળવાન પ્યાર જીતી ને જીતી જઈ શકે. વળી તેણે હીંમત આપી કે એકાદ વરસ ગબડી જતાં કાંઇજ વાર લાગવાની નથી, ને ફક્ત એકજ વરસ તે એમ બાહર બહરવાસ ફરી આવી પાછો ફરશે તેથી કદાચ પરીનના પ્યારની આસ્તવારીની બી પુરેપુરી પરીક્ષા થઈ શકશે. જો એ એક વરસના જાલેમ જુદાઇભરયા અરસા દરમ્યાન તે મોટે ઘેરની ને ઉંચ ખાંચરેની બધી આફરો નામંજુરજ કરે, ને તે પાછો આવે ત્યાં તક તે એજ પોતાના પેહલા પ્યારને સાચી ને સાચુત રહે તો પછી તેને વરવામાં વાંધો કેહવાય કે નહીં તે નવી રવેસે વિચાર કરવાને બી તેમને બની આવે.

એમ જતાં તે માતા એ બધી તકરારો સાંભળીને માહા મુશ્કેલીએ મનાઇ ને એકમત થઇ. એક વરસ! એક વરસ કેણે જોયું? એક વરસ કેહવું ને બોલવું સહેલ છે, પણ પોતાના જીવ જીવનગારાથી અલગ એક

વરસ ગુળરવું કેવું માહાલ છે ! તે જીવતો પાછો ફરે કે નહીં, તે આવે તેટલાં તે પોતે જીવતી હોય કે નહીં એ બધી દોરાના તાંત જેવી બારીક વિપતોના તેણે ખ્યાલ ને હીસાબ કરવો રહેતો હતો, પણ જાલ એટલો દ્રઢ હતો કે અંતે તેને રજા આપવા ને એકમત થવા વના તે દુખી માતાનો બીજો કોઈ જાણે ચારોજ ન રહ્યો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

તેણે પીનાંગ જવાનું નક્કી કર્યું. તેનો એક કૉલેજ ફ્રેન્ડ એજ ધંધામાં પીનાંગમાં પગલર ને વગદાર હતો. મુંબાઈ ને પુનાની કમાઈનાં સુકામણાં ને માખમારપણાં માટે તે હંમેશ જાલને મશ્કરી કરી લખતો, ને તેને બી ત્યાંજ ધંધો કરવા આવવા તેડ બોલાવ કર્યા કરતો, માટે આ નહીં વધી રાખેલાં ને એકદમ બરપા થયલાં સંકડામણમાં તે તેડ બોલાવનો લાલ લેછ એ દુર દેસાવર જતો રહેવા અથવા એક વરસ જઈ આવવા દુરઅંદેશ જાલે દલેરીથી કર્દ કર્યો.

તેણે એકદમ જવું હતું. તે માહીકરો એકમત થયાં કે જવા આગમ્ય રૂબરૂ મીલાકાતમાં તેણે પરીનને એક બી વાર મલવું નહીંજ જોઈએ, કેમજે એમ મલતાં તો એ સધળા નેક દરાવોની આસ્તવારી ટકી શકવાની ન હતી, ને ખરાબી હતી તે કરતાં જ્યાદા વધવી સંભવતી હતી. એટલામાટે પોતાના જીવપર જીરીનો કાપ મેલીને બી તે શુદ્ધ જવાન અને લાયક પ્યારાએ એકદમ અત્રેથી ઉઠાંગરી કરી જતોજ રહેવાનો હોંમતવાન દરાવ કરી નાંખ્યો, કે જ્યારે પેલા લાયપર નિર્દોશ પરીનને પોતાને તો એ બધી મોહકાનનો એક દુરનો હજી સ્વપનો બી નહીં હતો. તે તો એજ ગણત્રીઆ ને એજ ઉમીદમાં જાલનીજ દુન્યામાં જીવવા સાફ હજી બી ચુખી હતી ! તે તો ઉલટી દોરાબ ને દારબની અત્રેની ઉઠાંગરી માટે ક્યાર ક્યારમાં પડી હતી. તેઓ બંને ક્યારે વંજે માપે ને પાવડો ઉંચકે તેજ જોવા ને સાંભળવા તે ટાંપતી હતી, કેમજે તેઓને પોતાને વતન ધંધેધાપે પાછુ ફરવાનું હતું—હવે તેઓ અહીં પુરતું ને ઘણું થોભી ચુક્યા હતા—માટે બની શકે તો પરીનના હાથની ઉમીદવારી ને હરીદાઈમાં હવે તેઓ બંને વધારે રસાકરીભર્યા, ઉલટમંદ અને ઉતાવળા થયા હતા.

હવે, તેથી, પરીને તો મોઢે ચઢી દોરાખને એક દિવસ, પ્રસંગ થતાં, રોકકું પરખાવી ખી પણ દીધું.

“તું કાંઠાં તક મને એમ ઉમીદમાં નચાવ્યા કરશે, પરીન?” એક વખત તેણે ઘણી ઉદાસીથી તેને કાને લાગી પુછ્યું.

“મેં કાહારે તમને નાચ્યા કરવા કહ્યું, મીં દોરાખ?” પરીને હસીને કહ્યું; “તમે નાચ્યા કરોછ એજ તમારી ઘણી મોટી ને ગંભીર ભુલ છે.”

“હું તુંને લીધા વગર માહરે ઘેરે ખારે પાછો જઈ શકતોજ નથી,” તે જવાંને મીનતજરીના આગ્રહથી કહ્યું.

“ત્યારે તમોને સદા અહીંજ વાટ જોતા ખોટી થઈ રહેવું પરશે, કેમજે એ તમારી ઉમેદ કોઈ દાહરે ખી પાર પરવાનીજ નથી,” પરીને તેમજ જવાબ કર્યો.

“ત્યારે તું શું ધસીને મને ના અને નાજ કેહેછ?”

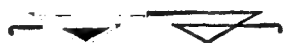
“ઘણી દીલગીરી સાથ,” પરીને કહ્યું; “ઓ મીં દોરાખ, દયાને ખાતર મને માફ કરો. હું માંગી લેઉં કે એ માહરી નાથી ખુરં માનતા ના. એમાં માહરો ઉપાએજ નથી. જાંઠાં માહરં દીલ નહીં તાંઠાં માહરી મરજી ઉપરાંત પરણીને હું કદી ખી સુખી થવાની નથી, ને મને જોર ભુલમથી પરણીને સદાની દુખી કરવામાં તમારા જેવા સદગ્રહસ્થે વિચાર કરવો જોઈએ કે કશી ખી દયા કે ઇનસાફ નથી.”—અને આવી જોરાવર ને માયાકુલ સમજવતનું વાસ્તવિકપણું નહીં સ્વિકારી શકવા જેટલી હદ સુધીનો હીચકારો દોરાખ થઈ શક્યો નહીં.

એમ બે ત્રણ દિવસ ગયડી ગયા, ને પરીન જાલની અજબ જેવી ચુપકા ને ગેરહાજરીથી હવે તાબુબ થવા ને ગભરાવા લાગી. તે કેમ આવતો કે મલતો ન હતો? ઓ ખુદા, તે ખિમાર તો નહીં હોય? એ ખિમારીના ખ્યાલના ગજબથીજ જાંણે તે પોતે ખિમાર થઈ ગઈ, ને તેની છાતીના ધપકારા વડીક અંધ પડી ગયા! તે કેમ એટલો અલગ ને ખામોશ રહેતો હતો?

તે પક્ષીઓને ચારો નાંખતી હતી. એ તેનું રોજનું કામ હતું. નાદરકાકાને પક્ષીઓ પાળવાનો જખરો શોખ હતો, ને તેવણને તે પંખેરાંઓનો પ્યાર હતો માટે પરીનનું તેમની સંભાળ લેવાનું એક ઘણું

માનીતું ને ખ્યાઈં કારજ હતું. તે, તેથી, હાલમાં તેમને દાણા નાંખતી હતી. તે એક ઘણોજ દીલપઝીર સંગ્રહ હતો, કે જે બાગનાં હેઠાંબાં એક મોટાં પાજરાંમાં નાદરકાકાએ જમાવ કરેલો હતો, ને તેઓની જતન રાખવાનું કામ પરીન ઘણું હેત ને ઘણી કાલજીથી સદા પોતાને હાથે જાતે કરતી રહી હતી.

તે એ મુજબ હાલમાં બી એ ચોક્કસ સહવારે પક્ષીઓને દાણા ખવાડતી જાલની અજબ જેવી ચુપકી ને અલગપણાં માટે મનથી જાગ્રજાગ્ર તાજુબ થતી ઉભી હતી તેવામાં ટપાલ આવ્યો, ને માલી તેને નામનાં તરતનાં આવેલાં કાગળપત્રોનો એક ન્હાનો ઢગલો તેના હાથમાં મુકી ગયો, જે બેદાદ કીસમે તુરત વેલા તો તેણે પીંજરાંનાં ટોપ પર મેલી છાંડ્યો. તે પછી છેક તે પક્ષીઓની પરોણાગતથી પરવારીને તેણે તે કાગળો લીધાં. તેમાં ઘણાંખરાં તેડાંઆણાં, પૈસાની મદદની અરજનાં વિગેરે સાધારણ કામકાજનાં કાગળો હતાં, મગર એક ન્હાનાં શોભીતાં કવરે ધ્યાન ખેંચ્યું, જે, તેથી, તેણે ખોલ્યું, ને સહીપર નજર પડતાં “જાલ” એમ સહી જોઈ તે એકદમ ચમકી! તે પછી તે તાબરતોબ બાગનાં એક ખુણામાં ગઈ, ને ઘણી તાજુબ થતી તે કાગળ વાંચવા પડી, કે જે વાંચતાં તેનાં બદનમાંનાં લોહીનું ટીપેટીપું ઉડી ગયું, ને તે જોતાં જોતાંમાં બેકાંમ અને બેહોસ જેવી બની ગઈ! તે કાગળમાં શું હતું?

પ્રકરણ ૩૫ મું.

તે કાગળ નિચે મુજબ હતો:

“મેહરબાન મીસ મોદી—

માહરે અચબુચ ને ઉચાઉચ પીનાંગ જવું થાય છે, ને તમે બેહેનજીને મલ્યા વગરજ માહરે ઉપડી જવા ફરજ થઈ પડી છે તેથી હું ઘણો બેદ પામું છું. તમે માહરાં ઘણાંજ મેહરબાંન ફ્રેન્ડ પુરવાર થયાં છો, ને તમે જોડેના ટુંક એખલાસ દરમ્યાન તમે બેહેનજીએ મને જે તમારી દોસ્તી અને ચાહાનું માન આપ્યું છે તે માટે હું તમારો દીલોગ્ગનથી ઉપકાર માનું છું. હવે પછી કદાચ આચે જીંદગીમાં આપણે પાછાં મલ્યે કે નહીં બી મલ્યે, પણ માહરા નેકમાંનેક દુઆ તમારાં ભલાંમાં છે તે સત જાણજો, અને તમારી જનાબમાં કબુલ રાખજો.

જાલ.”

પરીનનાં બદનમાં એ કાગળ વાંચતાં લોહી ફરતું જાણે થઈ થઈ ગયું ! તેને માથેનું આસમાન તુટી પડતે કે પગ તળેની જમીન ફાટી જતે તેથી બી તે એટલી હેરત પામતે કે કમકમતે નહીં એવો એક એ નાકદર કાગળ વાંચતાં તે મનોહર મધુરીને ખેદયુક્ત આચંબાનો જખરો આંચકો આવી ગયો ! એ એકાએક શું થયું ? જલ એકાએક તેને એમ તરછોડીને કાંચે જતો રહ્યો ? ગયો તો ગયો, પણ જરા મલ્યો બી નહીં ? મલ્યો નહીં તો નહીં, પણ ફરી મળવાની એક દુરની ઉમીદ બી આવી શક્યો નહીં ? શો ગજબ ! તે થથરીજ ગઈ.

તે ચાતુરીએ એક તડાકે જ્યું કે એ કાગળનાં ઉંડાણમાં કાંઈ બી ભયંકાર ભેદ હોવોજ જોઈએ. તે જલને ચાહતાં શીખી હતી—જનોનિસાર શીદ ગીરીની અચુક કીસમે તે બાળા તે સૌથી લાયક જવાનપર બલવ-તરીચી શીદા થઈ હતી, અને વળતા જવાબમાં તે નાજનીનને તેજ રવેસે ને તેવીજ બુદ્ધિ પરસ્તારીથી તે પોતે ચાહતો હતો એ જોવાનું કેવળ સેહેલ હોવાથી તે પ્રિયતમ તે વાતમાં દરેક વિશ્વાસ મેલી શકી હતી; અને ત્યારે આ એકાએક ધરતીકંપ શો થઈ ગયો કે જેણે તેમના કાપીને કકડા કર્યા, ને તેઓને સદાનાં એકમેકથી અલગ અને જોતાં જોતાંમાં બુદ્ધિ કરી નાખ્યાં ?

તે કશું સમજી શકી નહીં. તેનું માંથુ તે ચકલમ કરી મેલનારા ખ્યાલોથી એકદમ ધમધમી આવ્યું, ને આંગમાં બોખાર ભભરી નિકળી. તે સરખસર ખિમાર થઈ ગઈ. તેણીએ યાદ ક્યું કે તે બંને પ્યારાંઓ વચનની આપલેથી કદી વરી ન ચુક્યાં હોય તોબી મનથી તેઓ એક-બીજાનાંજ થઈ ચુક્યાં હતાં, અને ત્યારે આ સ્વપ્ને ન વકા રાખેલો વિયોગ તેણીનેજ માત્ર નહીં પણ તે બંનેને ઘેલાં કરી મેલવા બસ હતો; અને તોપણ હવે ઉપાય શો હતો ?

લકવાની ખિમારીથી હોય તેમ તેણીના અવયવો તમામ સુન મારી ગયા હતા, અને તેણીએ પક્ષીઓને ચારો નાખવાનાં પોતાનાં દયાનાં કારજથી પરવાર પામ્યા કેડે તે બાગનાં એક એકલાં એકાંતમાં જે બાંક પર બેસી એ નાકદર કાગળ વાંચ્યો હતો ત્યાં તે હોસફરાંમોશ જેવી કલાકો સુધી દર્દમંદ દીલે બેસી રહી, કે જે બેહોસીમાંથી તેણીની આયાએ આવીને આપંદે તેને બેદાર કરી ન હોત તો કદાચ તે સુનકાર પેદા કરનારી લાગણીઓનાં પરીણામમાં તે ત્યાંજ મરી રેહત એમ

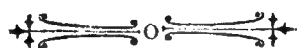
કહેવામાં પણ એકે સહરાગત નથી. તે આયા કાંઈક કામનો પ્રસંગ થતાં તેને ત્યાં સોહોધતી આવી, અને ત્યાં આવ્યા કહે તે પરીસુરત સુંદરીનો એ લેવાયલો લુટાયલો ને ખવાયલો ભખાયલો બેબાખરો હાલ જોઈ એકદમ ડર ખાઇ ગઇ ! “એ બાઇ, તમોને શું છે ? તમો શું સારી પેઠે નથી ?” તેણીએ, તેથી, ગભરાઇને પુછ્યું.

“મને કંઈ નથી—હું સારી પેઠે છું, આયા; ગરબર ના કર,” પરીને જેમ તેમ જેહમતથી બોલતાં માંગી લેવાની ઢપે કહ્યું; “મને માહરા ઓરડામાં લઇ જા—મને જરા સુઇ જવા દે. હું તરત પાછી હુશ્યાર થવશ. માહરો જરા જીવ ફરી આપોછ.—” અને પેલું કરપીણ કાગળ કે જે આ સઘળી અવદશાનું અવળ મુલ હતું તે છાતીમાં છુપાવી તે આયાના ટેકાથી તે બાળા જ્યારે પોતાના ઓરડામાં ગઈ ત્યારે પેટ્રો બાકીનો ટપાલ ત્યાંજ બેદાદ કીસમે વેર વીખર હાલતમાં સખડતો પડ્યો રહ્યો !

તેણીએ, એમ છતાં, પછીથી જલદીજ પાછું મન મોટું કરવાની કોશિશ કરી. ‘એટલું બધું શું થઇ ગયું ?’ તે મનથી તકરાર કરવા ચ્હાતી; ‘આજ વેર જાલજ હતો ? જાલ નહીં હતો ને તેને હું નહીં પીછાંણતી હતી ત્યારે બી હું જીવતી હતી કે નહીં ?’—પણ એ સઘળું વ્યર્થ હતું ! જાલનાં જતો રેહવાથી તેણીની જીંદગીનું તેજજ જાંણે સમી ગયું હતું ! આખી દુન્યા તેને ઉજ્જડ જેવી હવે દેખાતી હતી. કાંઈ વાતમા તેને મજાહ મલે કે તે ગમત મેલવી શકે એ સંભવીત દેખાયું નહીં; તેનાં દરેક સુખનો ઝરોજ જાંણે તમામેતમામ સુકાઈ ગયો !

પણ જીંદગીમાં એ કીસમે અવારનવાર દુખ ને નાઉમેદીઓ આવેજ નહીં તો આદમી સુખની કદરજ કેમ કરી શકે ? એટલામાટે ગમે એવાં પ્રાદ ને પાહાડ જેવાં દુખની દવા ને મલમ પતો તે દાનેશમંદ ને દુર-અંદેશ દાવરે વખતને સ્વાધીન આપેલાં છે, માટે તે જાલીમ દુખની અસહ્ય અસર વખત જતાં હલકી થતી ગઈ, અને પરીન ઉઠીને પાછી ટટાર ઉભી થઈ. તે હવે જાંણે પોતે જીવથી મરી ગઇ હતી, પણ તે મરણ તે પોતાની છાતીમાં છુપાવી શકતી હતી, જેથી પરીણામમાં થયું એમ કે તેની બાત્તરની તે ઉદાસી અથવા તેના સખખનો ભરમ આસપાસનાંઓ કાંઈ એકદમ જોઇ કે જાંણી શક્યાં નહીં.

તે એ પછી નિયમીત પોતાની ફરજો પાછી બળવતી થઇ, અને સરેસ્તાનાં કામકાજો પર રાખેતાનું ધ્યાન આપવા લાગી, પણ તેના એહેરાતું તેજસ્વિ નુર જાણે તમામ ઉડી ગયું હતું, ને તે એહેરો દેખીતો કરમાયલો ને કાહેલી દેખાતો હતો. તે મેલાવડાઓમાં જતી અને પારડીઓમાં પણ ફરજ્યાત સામીલ થતી, પણ હવે તે મધળું મન વગરનું ને જીવ વનાનુંજ હતું. હવે તો તે પોતાને ખાતર નહીં પણ ફક્ત દુન્યાને દેખાડવાને અને પોતાનાં વડીલોને રાજી કરવા ખાતરજ જતી હતી. તેનો છુપો ગમ તેના એક હકતાલા સિવાય એાર કાંઈને જરા એ રોશન ન હતો. તે દારબ કે દોરાબનો કંટાલો હવે શીકડું હસતાં બેધ્યાન ધ્યાને સાંભળ્યા કરતી, પણ જલ હતો તે વારે તે જે ઉલટ અને સંભાલથી ટ્રેસ કરતી, અને એવા મેલાવડાઓના રંગરાગમાં જે કાંઈ અજબજ કીસમતી નુરાંણી તેને નજરે આવતી હતી તે હવે સધળું તમામ ગુમ થઇ ગયું હતું, અને સધળે સુનકાર અને અધકાર માત્ર હવે તેને વ્યાપી રહેલા નજરે આવતો હતો !

પ્રકરણ ૩૬ મું.

એમ મહીનાઓ ગમડી ગયા, કે જે દરમ્યાન જલનાં જવાથી જે બે આસામીઓ અતી ઘણા મધન થયા તે દારબ ને દોરાબ હતા. તેઓની પરીન માટેની ખ્યારી હરીફાઇમાંથી આ તો તેમને મનથી “એક પાપ” પત્યું હતું, જે તેમને માટે અતી ઘણું આવકારદાયક થઈ પડ્યું. હજી એ તેઓ જલની ઉમીદવારી માત્ર બચ્ચાંનાં ચંડાંજ માની લેતા હતા, ને તે અત્રે રહ્યો હોતે તોપણ ફાવતે એ તો તેમને સ્વપ્નવત અને કેવળ હસી કાઢવા જોગજ સમજાયું હતું; પણ તે પોર્યો વચ્ચે હતો એ એક નડતલ હતી, અને તેથી તે એમ આપસોઆસ ને આસાનીયા તેમના રસ્તામાંથી ખરતો, અલગ અને દુર થઈ ગયો એજ તેમને સાર અતી ઘણા સધ્યારા ને સંતોષની વાત થઈ પડી.

અલખત, તે શું કરવા ગયો તે કાંઈએ જાણ્યું નહીં. તે આખાં મોટાં મિત્રમંડળમાં એ માટે પુસ્કળ ચકચાર ચાલી રહી, અને લોક ખરાં દીલથી અજબ થયું, કેમજે તે જવાનનું જવાતું ઉચાઉચ ને ઉતાવલ્યુંજ માત્ર નહીં પણ જાણે દેખીતી રીતે એક ઉખ્યાણું જેવું

ભેદી થઈ પડ્યું; પણ તેની માતા તરફથી બી કાંઈ એ વાતનો પાધરો ખુલાસો મેળવી શક્યું નહીં. ઘણાંમાંઘણું તેઓ એટલુંજ જાણી શક્યાં કે જરૂરી કામનો કાંઈ તાર મળવાથી તેને એમ એકાએક અત્રેથી ઉઠાંગરી કરી કાઢને બી મળ્યા ભેટ્યા વના એકદમ જતો રહેવું પડ્યું હતું!

પણ પરીન તે વાત માનતી ન હતી. જો તે એવાં કાંઈ જરૂરી કામેજ જાય તો તેને મળ્યા વના જાયજ નહીં એ તેણીની તમામેતમામ ખાત્રી થતી હતી, માટે તેનાં એમ જતો રહેવાનાં બાતેનમાં કાંઈ બીજું ને વધારે સંગીન તેમજ વધારે ગંભીર કારણ હોવુંજ જોઈએ એમ તે વિશ્વાસથી માનતી હતી—અફસોસ એટલેજ હતો કે શું તે તેને પોતાને પણ સમજતું ન હતું.

બીજા હાથ પર પોતાની ગમખ્વારી અને દીલનો છુપો ગમ સફાઈથી છુપાવાની ખ્યારી પરીનની દરેક પેરવી છતાં તેનાં વડીલો હવે પુરતો ડર ખાઈ ગયાં હતાં. તેણીનો રોજ બરોજ શીકકો પડતો જતો મનમોહન મુખડો અને દરેક વાતમાં મંદ થઈ ગયલી ઉલટ તેણીની એ બેદીલીનાં દુખનાં ચુગલીઓર ગવાહ હતાં, અને જોકે એ બીમારીના બાએસથી તેઓ હજી એ પોતે તમામ અજાણ હતાં તોબી એમ ને એમ મામલો ચાલે તો પરીનને તેઓ ખોહી બેસશે એમ બી તે માયાળુ માવતર અને હેતવંતા કાકાને હવે ખાત્રીપુર્વક લાગવા માંડ્યું. તેઓએ, તેથી, ડાકટરોનું મત કર્યું, અને ત્યારે તેઓએ કાંઈ બી દેખીતાં દુખ દરદની ગેરહાજરીમાં કશી બી દવાની જરૂર ન જોતાં તેણીને “ચેન્જ” પર લઈ જવા લલાંમણ કરી; પણ પરીને માન્યું નહીં. “મને કંઈ છેજ નહીં ત્યારે એમ ધકેલા પછારામાં પરવાની જરૂર શું છે, મમા?” તે વાંધો કરતી હતી, અને એમ દિવસો પર દિવસો ને મહીનાઓ પર મહીના ગળડતા ચાલ્યા.

એ દરમ્યાન દારબને તો તેની નોકરીના સંબંધમાં એક જરૂરી તાર મળવાથી રાહ માપવીજ પડી, અને દોરાબ ત્યારે પરીન માટેના ખ્યારની ઉમીદવારીનાં મેદાનમાં હવે તદન એકલો પડ્યો. દારબ બાપડો થાકી થાકીને ગયો તેથી તેને (દોરાબને) બહુજ ગમત પડી. પરીનને પોતાની કરવાની તેની એ ઉમીદવારી અસલવારેની, તદન ખરાં દીલની

અને ખંતીલી હતી, પણ તેણે પોતાનું કશું બી વલે એવું જોયુંજ નહીં સારે અત્રે ઉમીદમાં સખડ્યા કરવા ને ગાંઠનો ખીચડો ખાયા કરવામાં તેણે શાનપત કશી ન જોઈ, જેથી તે તો જાણે કાંઈ બી નાઉમેદ થવાજોગું ખાસકરીને તેને મલ્યુંજ ના હોય તેમ સાથ સર્વને મલી ભેટીને હસ્તો ખેલતો પાવડો ઉઠાવી ગુપચુપ ચાલતોજ થયો.

તે પછી—તેનાં એમ જવા પછી દોરાબે એકલો પડવાથી ફતેહ એક હાથ કરી લેવાજોગું તાતે ધાએજ કામ લેવા માંડ્યું. તે હવે હીંમતથી પરીનના કાકા નાદીરને મલ્યો, ને પોતાની લાંબા વખતની માનીતી ઉમીદવારીની સઘળી કેફ્યત તેને તેણે કહી. તેણે પરીનનાં નામપર એક પાદશાહી અનામત કરી આપવાનું પ્રાંતીસ કર્યું, ને નાદરકાકા જે પોતાનાં ખાન્દાંનની નામ પર સદાનો મરવાવાલો હતો તેને વળી સધ્યારો બી આપ્યો કે તે પોતાનું આપીકું નામ ને અટક બદલી નાદરકાકાનુંજ નામ ને અટક ધારણ કરવા ધારતો હતો!—એક એકરાર કે જે નાદરકાકાને અત્યંત ગમ્યો, ને તેનું જીગર જેથી તમામ બાગબાગ થઈ ગયું.

તેણે તો, તે ઉપરથી, પોતાને હસામે ને જોખમે પરીન માંડના એ તેના પ્યાર અને કારજનો એકદમ અને જ્યેઠક સ્વિકાર કર્યો. પરીનની ભલામીમાં તેણે ઘણો વિશ્વાસ હતો. તે ના કેહશે કે નાદરમાન થશે એવો તો એક બી ભય તે ડોસાને થયોજ નહીં. તેણે મનથી તેજ ઘડીએ તકરાર કરી ચુકાદો મેળવ્યો કે આવા એક કુલીન, ધનવાન, કેળવાયલા, વગદાર ને હાતમદીલ ઉમરાવ ખાવંદથી તે પરીન બીજો બેહતર કેવોક પામવાની હતી? દોરાબના પ્યારની વાત મહીનાઓથી એ ડોસાને ખખર હતી, મગર તે ઉપર તેનું આજના જેટલું ગંભીર ધ્યાન કદીજ ખેંચાયું ન હતું, અને તેનું ખાન્દાંની નામ બચાવી રાખવાની દોરાબે જે પુરતાજીભરી માંગણી અચ્છી કુનેહથી રજુ કરી તે વાતે તો એ બુઢાને તેની પક્ષમાં એકદમ ને આખર તકનોજ જાણે જીતી આપ્યો.

અને તોખી દોરાબ પોતાનાં મનથી શંકાશીલ હતો. તેને પરીન કબુલ રાખે એ વાતનો તેનાં જીગરમાં હજી કશો એ વિશ્વાસ ન હતો, કેમજે તેનાં દીલમાં તો પુરતી માહીતીનો દીવો બળતો હતો કે તે

સુંદરી તેને ચાહતી ન હતી. એટલામાટે નાદરકાકાએ તેની ઉમીદવારી એકે બોલે બહાલ રાખવા છતાં તેણે પોતેજ એ કાકા તરફની સંપૂર્ણ અખતારી સમેત એ સવાલ પરીનની આગળ રજુ કરવાને રજા માંગી લીધી.

“અરે એમાં રજા શાંતી જો, યાર?” નાદરકાકાએ બોલપણની મોજમાં હસીને કહ્યું. “એ માહરી શ્યાણી દીકરી કંઈ તું ને ના કહેવાની છે, બેટીબાપ?”

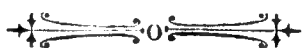
“તોખી સાહેબ એ સવાલમાં એ બાંનુની પોતાની મંજૂર્યાત પરજ બધો આધાર રેહે તેથી આપ મુરખી વાત કરો તે પેહલાં હુંજ તેવણને મલીને હવે એક વાર પુરતી ગંભીરતા સાથે માહરું નસીબ પુછી લેવા ધારું.”

“જેમ તાહરી મરજી, બાપા,” નાદરકાકાએ નાખતી કરી— “બાકી હું તો સો નહીં ને સવાસો ટકા એ ખુશબખતી હવે નક્કી થયલી ધારું,”—અને વળી છાં તેણે પોતાની ભોંનઘ નાગ્નને ત્યાંજ તેડાવી એ સઘળી હકીકત કહી, અને કહેવાની કાંઈ જરૂર છે કે નાગ્ન પોતે પણ તેથી રાજી રાજી ને મઘન મઘન થઈ ગઈ?

અને પરીણામ શું થયું? પરીણામ એ થયું કે દોરાબ એ ઘરડાં બોખાંઓ સાથ તેણે કરેલા કરાર ને સમજીત મુજબ પોતેજ સુંદર પરીનને મલે ને પુછે તે આગમચ તો એ કારણ હવે સહી સીલ સાખ સાથ તદ્દન નક્કી થઈ જવાની વાત આખાં ગામમાં જાણે આગની ખુમ પેરે તે ને તેજ દાહાડે ચાલી રહી, અને પેહેલો ને વેહલો થવાની તલબમાં તણાઈ જવાની ઉલટ રાખનાર એક અગરગચ્ચા છાપાવાળાએ તે ખખર ઢબ દેખને વળતીજ સહવારે પોતાનાં પત્રમાં છાપી બી મારી ! આથી તે વાત ઘણેક ઠેકાણે વિશેષ જાણીતી થઈ, ને પરીન પર મુખારકબાદીઓ પર મુખારકબાદીઓ એટલાં પ્રમાણમાં લખાઈ આવી કે તે બાપડી પેહલી હરોલમાં તો એ નવો સીતમ શો હતો તે નહીં સમજ પડી શકવાથી બંધી ગલરાઈ ગલરાઈ ગઈ ! પછીજ તેને ખુલાસો મળતાં તેણે તે પેપર વાંચ્યું, ને તે લખનારની હેમાકાત ને પત્રાજી માટે તે સુંદરીના ગુસ્સાથી ડાળા ચઢી ગયા. તે પોતાને લગતી વાત પોતે જ જાણતી હતી નહીં તે એ રાઉસ પેપરવાળાએ ખરી વાત

તરીકે પોતાનાં વાંચનારાંઓનાં મન પર થસાવાની ગલીચ કોશેશ કરી હતી, જેથી તે હદ વનાની ગુસ્સે થઈ પોતાની માવતર પાસ તેનો ખુલાસો સોહોધતી ગઈ. તે વખતે ધનભુરાનાં ધનમાએજ બી આવેલાં હતાં, ને તેઓ બંને પરીનના ઈનકાર ને ગુસ્સાથી જાણે થથરીજ ગયાં; પણ હવે ઉપાય શો હતો? “જો માહરી માએ કઈ,” ધનમાએજ તેણીને સમજવતાં હતાં, “હવે તું નહીં બી ગમે તો બી ના નાજ કેહતી. હવે તો મુખું લોકામાં ઘણુંજ નકારું લાગશે, ને આપરી બધાંની હદ વગરની હસી થશે.”

“હું તમને કે તમારાં લોકાને રાજી કરવા પણવાની નથી, ધનમાએજ,” પરીને ગગડાત કર્યો,—ને તેણીની ચતુર ચસ્મોમાંથી સર-અસર વિજળીનાજ ચમકારા પ્રગટતા રહ્યા હતા: “હું માહરી મરજીનું પરણવાની છેઉં, ને કોઈ પર હેસાન કરવા માહરે માહરી જીંદગીની એ પાલ બાંધવીજ નથી!”—અને તે એક શેહનશાહબાંનુના તોર ને દમા-મથી બારણું અક્ષાળી ઓરડાની બાહર ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

એ રીતે એ બદબખ્તીની મોહકાંણનું મંડાણ થયું, અને પરીન તો જાણે વા સાથ વઢી પડે એવી ગુસ્સાથી ઘેલીજ થઈ ગઈ. તેને તો હવે કોઈ જરા થઈને ટકવા કે જપવા દેતું ન હતું! જ્યાં જાય ત્યાં એજ વાત! જ્યાં જાય ત્યાં સારા દુવા ને મુબારકબાદી! અને એકાદ પણ તે નાજનીનને પોતાને બી લાગ્યું કે ખરેખર હવે ના કેહવાનું ને એ વાત ખોટી ઠરાવાનું ધણું નખોળું ને નકકારુંજ લાગવાનું!

પણ ત્યારે ઉપાય શો? તે હા કેહે અને દોરાબને કબુલ કરે? જલ જોવા લાયક જવાન જોડે જીંદગી તક જોડાવાનો તેનો સુખનો સ્વપ્નો તો મહીનાઓની વાત પર વઢી ગયો હતો, તો પછી કેઈ ઉમીદ પર તે હવે ના કેહવાનું બંડ મચાવે? બીજા હાથ પર—જોકે તે પોતે દોરાબને ચાહી શકતી ન હતી પણ તે એ માહાબુબને પુરાં દીલથી ચાહતો હતો તે તેણીએ જોવા ને યાદ કરવાનું હતું. તેણીનાં વડીલોની પોતાની પણ એજ મુરાદ ને આજીવું હતી, ને તેનો બી, તેણીએ યાદ કર્યું

કે, તેણીએ પોતે ખ્યાલ કરવો હતો. દોરાબ બી કાંઈ કાંચો પોચો કે જેવો તેવો હતો નહીં. તે વગદાર ને નામદાર હતો; તે દ્રવ્યવાન ને દુળવાન હતો; તે ભણેલો ને ઉંચ પંકતી ધરાવનારો હતો, અને ત્યારે એવા એક વરને વરવામાં વાંધો શો હોવો જોઈએ ?

વાંધો માત્ર તે મધુરીને પ્યારની ગેરહાજરીનો હતો ! એ અને એકજ વાંધો વચમાં હતો. તે અસલમાં પ્યારમાં માનવાવાલી કે પ્યારને પીછાંણવાલી ન હતી, પણ જલ જોડે પીછાંણ થયા કેડે તે બળવાન અસરની પવિત્રાઈની પરસ્તાર થઈ હતી, જેથી તાબુબી એ હતી કે દોરાબ પર હવે તેને દસ ઘણો !વશેષ અભાવ આવતો રહ્યો હતો. ત્યારે સવાલજ એ રહ્યો કે પોતાનાં દીલથી બેદીલ બની દોરાબને તેણીએ કબુલ રાખવામાં દાનાઈ હતી કે મુર્ખાઈ ?

તે નિર્ણય કરી શકી નહીં. તે જેમ જલસ્તી વિચાર કરતી તેમ વિશેષ ગુંચવાતી, અને એ અનિશ્ચીતપણું વચ્ચેની તેણીની ચુપકી સૌ કોઈ એકરાર તરીકે માની લેતું રહ્યું, એટલે એ કારજની વાત વધારે ને વધારે ભરોસાથી છ્યોક બોલાતી રહી.

“આ હું મરું રે, માહરી દીકરી,” નાજાંએ વળી તેના પરથી આવરાતાં એક દિવસ કહ્યું; “તું કેવો સારો વર પામી !”

“માએજી, એ તમારી મોટી ભુલ છે. મને એ વર ગમતો નથી; હું એને કબુલ રાખતીજ નથી,” પરીને ઘણાંજ દુખથી જખમાતાં આગ્રહ કરી કહ્યું.

“અરે ચુપરે માહરી માએ, એમ કોઈ હવે બોલે કે ? હવે એમ બોલાય કે ? લોકમાં હવે તો આપરું નાક બી નિકળી પરે !” — અને પરીને અફસોસની એક હાએ સાથે ફરજયાત ચુપ થવુંજ પડ્યું !

“એ ઘણું સુખની વાત છે, માહરા દીકરા,” વળી નાદરકાંકો એક પ્રસંગ થતાં કેહવા લાગ્યો; “આપણે એ વિષે જોઈતી ગંભીરાઈથી આપણા વચ્ચે હજી કરી વાત કરી નથી, પણ હું તુંને ખાત્રી આપુંચ, પરી, કે તાહરાં એ કારજના ખ્યાલથી માહરો જીવ બાગબાગ થઈગીયોચ.”

તેણીએ દુખતી જાતીએ માહા દુખભર્યા દેખાવ સમેત તેના ભણી જોયું. “માહરા કાકાજી, મેં એ કારજ કદી બી કબુલ કીધુંજ નથી; મને કોઈએ પુછ્યું નથી, ને મેં કદી હા કહ્યું નથી.”

તે ડોસાએ ગુસ્સાથી ફગલાઇને તેના ચેહરા સમું ઉંચે જોયું.

“એટલે?” તેણે સવાલ કર્યો; “તુંને કોઇએ પુછ્યું નથી ને તે હા કહ્યું નથી તેથી તું શું કેહવા માંગેય? આખી સોસાયટીમાં જે વાતની હોહા થઈ ગેઈ તે તું નથી જાણીતી ને નથી કબુલ રાખતી એમ કંઈ તું કેહવા માંગેય? એમ કહીને તું શું માહરું નાક કપાવી નાંખવાનો વિચાર રાખેય?”

પરીન થથરી ગઇ. તે નિચી નજરે ને દુખી અદાઓથી ચુપ ઉભી રહી.

“તાહરો વાંધો શું છે, છોકરી?” તે ડોસાએ જરા વારે પુછ્યું.

“હું એ જવાનને મુતલગ રહાતી નથી, કાકાજી,” પરીને કાકાજી કરી.

“તે બધું વાહીયાત છે,” તે કાકાએ ગગડાત કર્યો; “છત્રેજીની વાંદર નકલમાં પારસીઓએ ધણું ખમ્યુંય, ને એ વરી પ્યારનો પવન નવી ખરાબીનું એક સાંધણુ થતું ચાલ્યુંય. હું માહરી વીટી વાતથી જાણ્યુંય કેની? એમાં આપદે પસ્તાવો અને પાયામાળી વતરોગ ખીજું કાંઈ છેજ નહીં.”

“અને તોખી, કાકાજી—”

“હું કંઈજ સાંભળવાનો નથી, પરીન,” તે કાકાએ કહ્યું. “હવે એ વાતમાં એક તલતસુનો ખી ફેરફાર થવાનો નથી, ને તુંને તાહરા વડીલોનું એ વાતમાં કેહેણુ કરવુંજ પરશે.”—અને, એમ કેહતાં, તે ડોસા ગુસ્સે થયલી અદાઓ સાથે ઘણા દમામ વચ્ચે તે છોકરીને ત્યાંજ એકલી છોડી તે ઓરડો મુકી ચાલતો થયો.

પરીન ધ્રુજવા પડી. તેનું ભવિષ જાણે કાંટે તોલાતું હતું, અને નાઉમેદીનીજ સાધડે પલ્લું હવે વધતું નમતું જતું હતું. તે ત્યારે શું કરે? તેણે હવે શું કરવું? શું હા કેહવી? શું જે થતું હતું તે ખામેશ થવા દેવું કે ના કેહવાનું હજી ખી અંડ મચાવવું?

જે તે હા કેહે તો પોતાની જાંઘીનું સુખ તે લુટાવતી હતી, કેમજે કશા ખી પ્યારની ગેરહાજરીમાં, પ્યારનો પુરતો અભ્યાસ થવા પછી હવે, તે દોરાખ જોડે જાંઘીમાં કદી ખી સુખી થનાર ન હતી એમ તે ભરોસાથી માની લેતી હતી; પણ જે તે ના કહે તો તે તેટલીજ

કંગાલ પુરવાર થનાર હતી, કેમકે તે ગુસ્સે થયલા કાકાનો બાપ જેવો હેતવંતો ને શીરછત્ર સાહયો તે સદાનો ખોડી બેસે એ તેટલુંજ દેખીતું હતું !—અને હયાં તેણીએ વળી પોતાની આગલી ગરીબાઇ ને વસાઇનાં એકાંત રેહઠાંણુનું ખુદાઇ સુખ યાદ કર્યું, કે જ્યાં આ જાતની ધામધુમી દુન્યાના કંટાલાથી અલગ અત્યાર સુધી કદાપી તે પુરતી સુખીજ રહી શકી હોતે !! અફસોસ, હયાં આવીને હાલમાં તો તે ખરી ને ભારી ગુંચવણમાં ફસી પડી હતી. શું કરવું તેજ તેને સુઝતું ન હતું. એ કારણનો સ્વિકાર કરવાની તરફેણમાં અનેક કારણો રજુ થતાં હતાં, કે જ્યારે તેનો અનાદર કરવા માટે એક—કેલી મેલી એક—અને તે બી ફક્ત પ્યારની ગેરહાજરીનુંજ કારણ તે રજુ કરી શકતી, કે જે કારણને ડાહ્યા પાછાંઓ ને ઉંમરે પોંહોંચેલાંઓ “બેવકુશીભરેલું” ને “વાહીયાત” પુકારતાં હતાં, અને ત્યારે તે જાતનાં સંકડામણમાં તેણીએ કરવું શું ને ક્યે રસ્તે કામ લેવું ?

બીજા હાથ પર પેલા અગરગચ્ચા પેપરવાલાએ કુવામાં પડીને છાપી દીધેલી ખબરનો બીજા બી તેવાજ એક બે રાઉસ છાપાવાલાઓએ ઉતારો કર્યો, અને ત્યારે પરીણામ એ થયું કે જાલ જે તે વખતે પીનાંગમાં હતો તેનાંજ ખુદ વાંચવામાં અચાનક તે વાત આવી. તે વાંચીને, તેથી, તે ખિન્નખિન્ન દુખી થયો, ને પરીનના પ્યારની આસ્તવારીની એ શરમભરેલી તકલીદી જોતાં જાણે તેને આખી દુન્યા પર એકદમ અભાવ આવ્યો. તે શું જાણે બાપડી પરીનનાં પોતાનાં મનની મુંજવણની વાત ? તેને તો એમજ દેખાયું ને સમજાયું કે થોડાજ મહીનામાં પરીને પોતાના પ્યાર પર પાંણી ફેરવ્યું, ને તેની ગેરહાજરીનો લાભ લેઇ મુંગે મોંઢે ને દીલની ખુશી સાથે એ ધનાઢ્ય ધણીને પોતાનો કરવા તે કબુલ થઈ હતી !

એટલામાટે હવે તેને પીનાંગમાં વિશેષ પડી રેહવા ને ઘરપ્યારથી એમ અલગ સળડ્યા કરવાને એકે સળખ નજરે આવ્યો નહીં, જેથી તાબરતોખ તે જેમ અત્રેથી ઉચાડિય ગયો હતો તેમજ આચીતો ને અચખુચ ઘેર પાછો ફર્યો. તેણે પોતાની માવતરને વટીક પાછો ફરવાની પોતાની મકસદની વધાઇ આગમચથી લખી ન હતી. તે જાણે દુન્યાથી ધરાઈ ભરાઇ ગયો હતો ! પરીનનું પારખું જોવાની મકસદથી તો ચાહી ચીતીને તે મુંબાઇથી જતો રહ્યો હતો, અને ઘણુંકરીને એવાંજ કાઈ પરીણામની તેણે વકી અને આરજુ વટીક કરી હતી, પણ તે છતાં

જ્યારે તેણે આ ગળખના વર્તમાન છાપાદારે વાંચ્યા ત્યારે નાઉમેદીથી તેનું હૃદય છેક અતરનાં ઉંડાણ સુધી તમામ છેદાઈ ભેદાઈ ગયું.

છેલ્લે, તેની માતા તેને એમ અચ્છુચો પાછો ફરેલો ને પોતાની સમક્ષ આવી ઉભેલો જોઈ જોટલી ગભરાઈ ગઈ તેટલીજ હરખાઈ ગઈ. તેણીને ઘણીજ ધીરજ બી પણ મળી. પોતાનો આવો એક સપુત-આંખની એકજ તાઢક-તે તેને એ કીસમે એકલી મેલીને ચાલી ગયો હતો જે તેને જરા થઈને ગમ્યું ન હતું; તેના ગયા કેડે જાણે લોકોએ બી તેને વધતી આંધી વીસારીને છોડી આપી હતી, માટે એવા ઘેરશોભત સપુતને એમ આયંદા સહીસલામત ને હસ્તો રમતો ઘેરેબારે પાછો આવેલો જોઈ તે માતાને પાર વનાનું સુખ ને હૃદ વનાનો સંતોશ થયો.

પછી તે મા દીકરાં જ્યારે પોતપોતાને લગતી વાતચીતથી ધરાયાં ભરાયાં ત્યારે તેઓએ પરીનની વાત કાઢી. જાલેજ તે વાત છેડી. “જોવો, માએજ, કેવો હું એ પોરીના પ્યારમાં ઠગાયો,” તેણે ઘણાં દુખથી કહ્યું; “સાઈજ થયું કેની એની તપાસ લેવા એમ હું વરસ છ મહીના બાહર બહરવાસ ફરી આવ્યો તે?”

“હું તો હજી બી એ વાત માનતી નથી,” તે માતાએ ઠંડે કલેજે કહ્યું.

“મમા, તમે તો ત્યારે ઘેલાં કાહારોચ? તમે પેપરોમાં એ કારજ નક્કી થવાની વાત વાંચીતી કેની?”

“વાંચીતી તો ખરી, પણ પેપરમાં આવે તે બધું પકડે પાયેનું ને ભરૂંસા મેલવા જોગજ હોતું જોઈએ એમ હું માનતી નથી,” તે દુરઅંદેશ માતાએ કહ્યું.

“તમે મને અજબ કરોચ, માએજ,” તે જવાંને કહ્યું; “ત્યારે એ વાતમાં સચ્ચાઈ છે કે પોલાંણ તે આપણે જાણ્યેજ કેમ?”

“તુંને ગમે તો તું તેને મલવા જા,” તે માતાએ હીંમતથી સલાહ આપી. “વાત ખરી હોશે તો હવે કાંઈ તે ના કહી કે ના મુકકર જઈ શકવાની છે? ને જો વાત ખોટીજ હોશે તો આપુને એ પોરીનાં દીલની સચ્ચાઈની તો ખબર પરશે?”

જાલ કુદકો મારી ઉઠ્યો ને ઉભો થયો.

“ઘણોજ નેક વિચાર એ છે, મમા,” તેણે ખુશાલીથી કહ્યું;

“હવે માહરે હીમતથી જવા ને તેને મલવામાં જોખમ કંઈજ નથી,”—અને તે એકદમ જવા તૈયાર થયો.

તેને જવાજ ગમતું હતું ! તે પોતાનો આગલો પ્રબળ પ્યાર છાતીમાં કચડી નાંખવાનું શાંભુપત બતાવતો અત્રેથી ચાલી ગયો હતો ખરો, પણ એ અમર લાગણીને તે કાઠ કીસમે અત્યાર તુલક મારી શક્યો ન હતો, માટે પોતાના તે મોટા પ્યારને બદલે પ્યારની માનીતી મુરતને લાંબે વખતે લગોલગ ને રૂબરૂ પાછી જોવા તેની આંખો જાણે તરસતી હતી, એટલામાટે તે એકદમ ને ઉલટમંદ ગયો.

વળી નસીબે તેને તે વેળાએ ચારી આપી. તે જ્યારે નાદરકાકાને બંગલે પુગ્યો ત્યારે બાહર ખબર મેલવતાં તે જાણીને બેવડો ખુશી થયો કે નાદરકાકા ને નાજાંમાય બંને સાથે બાહર ગયલાં હતાં, ને પરીન હાલમાં તે બંગલામાં એકલીજ હતી. આ તો એક ખરો સુભાગ્ય જોગ માત્ર થયો. નાદરકાકા ને નાજાંમાય કાંઈ ઘણું ઘેર મુકીને એમ સાથે બાહર બહરવાસ જવાવાલાં કે ફરવાવાલાં ન હતાં, પણ તેઓ આજે એકમત થઇને ધનમાયને બંગલે ગયાં હતાં, કે જ્યાં તે ડોસાંડગરાં એકઠાં મલી એ ધારેલાં શુભ લગ્નને લગતી વાતચીત, પરીન તરફના કશા ખી ધડકધુજરાની ફકર વના, સુખથી ને આસાનીથી કરી શકે;—અને તે સખખથી હાલમાં નસીબસંજોગે પરીન બંગલામાં એકલીજ હતી. જાણે હવે, તેથી, અંદર તેને પોતાનાં નામનો કાડ મોકલ્યો.

તેણીએ એ પરથી કાડ લેઇને બેદાદ કીસમે વાંચ્યો, પણ પછી તે નામ વાંચતાં તેણીનાં દીલમાં એકદમ એક વિજળીક પ્રવાહનો પ્રવેશ પામેલો જણાયો, કેમકે તે શીકકા ચહેરા પર એકદમ હદ વનાનો રતાસ ધસી આવ્યો. તે ઉલટમંદ અને ખુશાલ ઉડીને તે ઉભી થઇ. એમ છતાં તરતજ તે લાગણીઓને તાબે કરી દેખીતાં શાંતપણે તેણે તે નોકરને વરદી કરી—“અંદર મોકલ.”—અને જવાબમાં જાલ ખીજીજ પળે અંદર આવ્યો.

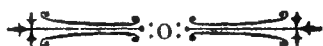
તે અંદર આવ્યો, અને અદખથી નમ્યો.

પણ પરીનને એ નજીસ તાજીમતવાજી ગમ્યા નહીં. તે પ્રસારેલા હાથો સાથે, હેતવંતી, તેના તરફ ધસી ગઇ, ને જાણે ત્યારે ફરજયાત તે બંને પ્રેમાળ કામગી કર પોતાના હાથમાં લેઇને કેદી કર્યા, અને ત્યારેજ તેણે જોયું કે ખીજાં કાઠની બંધનની યાદ આપનારી એકે વીટી તે

નાનુકાતભયાં આંગળાંઓ પર મોનુદ હતી નહીં. તે, તેથી, કાંઈક હીંમત ને સધ્યારો પાંખો.

અને હવે તે પરીનના પ્યારનો પરસ્તાર એ સુખનાં પરસ્તાનમાં એકાદ પળ ગરક ગયો ! તે બંને તે પેહલી એકાદ એ પળ એક સ્વર પણ ઓચરી શક્યાં નહીં, ને જાણે પોતાનાં મનને તે ને તે ઘડીએ ફરી અને ફરી પુછ્યું કે આ અનુપમ સુંદરતાનો તે કદી બી માલીક થઈ શકનારજ ન હતો ? ઓ કુર સરજત !

તે (પરીન) તેના આ ઘેરીતાપ્યારીતા સાદા ઠંઠરામાં સજ્જ થયલી એક આકાશી હુરી જેવીજ હુબહુ દીલકસ દેખાતી હતી. તે શું કેમ ખરેખરી હુરી ને પરીજ હતી ?

પ્રકરણ ૩૮ મું.

“ઓ તમે ક્યારે આયા, જાલ ?” અંતે પરીનેજ ચુપકીદી તોડી; “તમે કાંએ અચભુચ મને મડ્યા બેટયા વગર જતા રહ્યા ? તમે કાંહાં સધાવી આયા ?”

“તે બધી વાત આપરે પછીથી ને ધીરજથી કરશું, પરીન,” જાણે શોકાતુર અદાઓ સાથે માંગી લીધું; “હાલ તો તું મને એકજ સાચ્યો જવાબ દે કે શું એ વાત ખરી છે ?”

“કેઈ વાત ?”

પરીન પોતાનાં આ હાલનાં પ્રાદ સુખમાં પેલાં ચરચાઈ રહેલાં કારજની વાત તો તદ્દન ભુલીજ ગઈ હતી ! તે હાલમાં તદ્દન તેનાં લક્ષમાંથી નિકળી ગયલી હતી.

“કેઈ વાત ? તુંને શું માહરે યાદ આપવી જોઈશે ?” જાણે ગમખારીથી કહ્યું; “તાહરાં કારજની વાત : તેં શું પેલા દોરાબને તાહરા ભવિશના ભરથાર તરીકે કબુલ રાખ્યોય ?”

પરીન એ સાંભળતાં છેક કાન સુધી ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગઈ, પણ બીજીજ પળે તે પાછી મીઠાસથી ઢસી.

“અને મને આવતાં સાથે પાધરો એજ સવાલ પુછવાનો તમને હક શું છે, મીઠ જાલ !” તેણીએ મજાકની મજાદથી સવાલ કર્યો.

“હક તો નથીજ, મગર માહરે જાણવું છે.”

“વારં ત્યારે એસો; માહરા હાથ છોડો. ને એસો કે આપરે ધીરજથી ખરી ખોટી નક્કી કરયે,” તેણીએ સુચવ્યું.

“માહરે એસવુંજ નથી,” જાણે કહ્યું,—અને શીકડું હસીને વધાર્યું,
“માહરે આ કેદી હાથોને છુટાપાણું ખી પણ બક્ષવું નથી—જ્યાં તક કે મને તમારો ટુંકમાં હા યા નાનો જવાબ મળે!”

“ત્યારે પેહલાં મને એ સવાલ પુછવાનો તમારો સખખ સમજાવો,”
પરીને પાછો આગ્રહ કર્યો.

“સખખ સમજાવનાં હજી બાકી છે?” જાણે કાકલુદીથી કહ્યું.
“પરીન, હું પુરતો કંગાલ છેઉં ને તું મને નાહક વધતો દુખી ના કર.
હું કબુલ કરુંય કે એક નહીં સમજી કે સમજાવી શકાય એવી ઉંડી
શીદાગીરીથી હું તુંને ચાહતાં શીખ્યોય, ને તેથી માહરં મોહોત જીવત
નક્કી કરવા માહરા પુછેલા સવાલનો માહરે એકદમ જવાબ મેલવવો
અવલમાં સજાવાર છે. હું તુંને છોડી ગીયો ખરો, પણ તાહરા વગર
જીવી શક્યો નથી. દરયાનાં પાણીપર એક પાતડું એતાકાત તણાયું જાય
તેમ મેં તાહરા વગરની માહરી સુનકાર જાંદગી જેહમતથી એ જુદાઈ
દરમ્યાન પુરી કરેલી છે. હવે તો અસ? હવે તો કેહે?”

પરીન મીઠાસથી પાછું હસી.

તેણીનાં સુખનો સ્વપ્નો હજી ખી ખરો પડનાર હતો ને તે જાલ
જેવો લાયક વર હજી ખી પામવાની હતી એ ખ્યાલ થતાં તેના હાર્તોના
પાર રહ્યો નહીં; ને તે નિચી નજરે પ્યારનાંજ સુખમાં સુખી થયલી
ખામોશ ઉભી, કે જ્યારે જાલના હાથમાં અસીર થઈ રહેલા પેલા કેદી
હાથ હજી સુધી રીહાઈ પામ્યા ન હતા.

“હું જતો રહ્યો કેમજે હું જાણતો હતો કે તું જેવી એક
માહાબુબની ઉમીદ કરવી માહરા જેવા એક કમભાગ્ય માટે કેવળ મુખાંધ
હતી,” જાણે જરૂરી રાખ્યું; “તેથી હું પીનાંગ ગીયો. તે પછી મેં ત્યાં જઈને
તુંને ભુલવાની ઉમીદ કરી પણ હું ઠગાયો. એક મહીનો, એક દહાડો,
બદ્દે એક કલાક ખી હું તુંને ભૂલી શક્યો નથી, ને જ્યારે તાહરાં નક્કી
થયલાં કારજની વાત મેં પછીથી પેપરોમાં પ્રસિદ્ધ થયલી વાંગી ત્યારે
ચીરામ ગયલાં જીગરે હું તુંને પાધરો અત્રે પુછવા આવેલો છેઉં, પરીન,
કે શું એ વાત ખરી છે?”

“તે તદન જુઠી છે,” તેણીએ વળી ગુસ્સાથી મનોહર હદ સુધી લાલ થતાં કહ્યું; “તે ફક્ત એક ગલીય ગુલબાંન છે.”

જાલે મોટા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો !

“શુકર તે આરે હક્તાલાના,” તેણે પરમ સુખના સંતોષથી કહ્યું.

“મગર માલરે તમને એ ખુલાસો ફેલવો નહીં જોઈતોતો,” પરીને ઈપકાથી કહ્યું.

“કારણ ?”

“કારણ કે તે સાંભળવા ને જાંણવા માટે તમો નાલાયક પુરવાર થયાય.”

“તે કેઈ રીતે, પરીન ?”

“મને વગર ખુલાસાએ ને વગર દયાએ આટલું આટલું સુધી છોરી ગીયા તેથી,” પરીને હોઠ ચઢાવી કહ્યું.

“હું શું કરી શકું, બહાલી ?” તેણે કાકલુદી કરી; “માલરો પ્યાર જાણીર કરી તાહરા પવિત્ર હાથની ઉમીદ કરવાની હું કદી બી હીંમતજ કરી શક્યો નહીં.”

“અને તેનું કંઈ કારણ ?” પરીને હસીને પુછ્યું.

“કારણ કે તું એક લખોપતી વારસાની કુલવાંન વારસ, અને હું ધંધામાં હજી તો મંગતો એક મુફ્તીસ વર્ગનો આસામી ! હું કેમ એવી તકોબરીલરી ઉમીદની હીંમત કરી શકું ?”

“ખરા પ્યાર આગલ પૈસા શું ચીજ છે ?” પરીને ડોકું ફફડાવી કહ્યું.

“તે બધું બોલવામાં તુચ્છ છે, પણ જીંદગીનાં ખરાંપણાંમાં હદ વગરની અગત ધરાવેય, પરીન ડીઅર,” જાલે જવાબ કર્યો, —તે હવે તેઓ હાથમાં હાથ મેલવી હેતવંતી અદાઓથી એક આબુમાંના સોફાપર ગોઠવાઈને બેઠાં.

“હું શું કરી શકું ?” જાલે જામી રાખ્યું. “હું ફક્ત એક ટુંક આપકમાઇના ગુજરા પર આધાર રાખનાર મુફ્તીસ છઉં. આ, જે આખી દુન્યા માલરી હોતે તો તે બધી હું તો તાહરા પગ પર સદકેજ કરતે !”

પરીન મોહજતથી હસી.

“ત્યારે એમ તમે એકલાજ કરી શકતા હોશો?” તેણીએ પોતાની લાગણીઓનો એમ હસીને આડકતરી રીતે ખ્યાલ આપ્યો; “એવી ઉદારતા આખી દુન્યામાં તમને એકલાનેજ કરી ખતાવતાં આવરતી હોશે?”

“હું કહી શકતો નથી,” જાલે ધીમે સ્વરે જવાબ કર્યો,—અને પછી વળી એ નવાં સુખની સુખી દુન્યામાં તેઓ થોડીક વાર બંને સરસર વિચારવંત હાલે ચુપકી વચ્ચે દુખી ગયાં.

“હવે ત્યારે પાછા પીનાંગ ક્યારે સિધારોય?” જરા વારે પરીને હસીને ચપકો મુક્યો.

“ઓ, હવે તે ગમખાર ગમગુજરી મને યાદ ના કરાવ, પરીન,” જાલે વિનંતીથી માંગી લીધું; “હવે હું કેવો સુખી છું,—મગર ખુદા જાણે માહરાં એ સુખનું સેવટ શું થશે!”

“સેવટ સારુંજ થશે,” તેણીએ ધીરજ આપતાં જવાબ કર્યો. “એમ ડર ખાવા કે નાહીંમત થવાનો સખખજ શું છે?”

“સખખ ઘણો મોટો છે, વ્હાલી,” તે શુદ્ધ જવાંને જવાબ કર્યો. “આસ્માનને હાથ પોંહોંચારવાની કોશેશ જેટલુંજ મને એ આપડં કારજ કબુલ રેહવાનું માહાલ દેખાએછ, પણ હું તાહરા વગર જીવી શકતોજ નથી એટલે તકદીરને તામે થઈ માહરે કામ લેવુંજ પડવાનું; મગર તું કંઈ બોલતી નથી, પરીન? મને તે હજી કહ્યું નથી કે તું મને ચાહી શકશે?”

પરીનની આંખો પાંચી નમી પડી.

“માહરી દુન્યાજ તમે છેઓ, જાલ,” તે સતવંતી છોકરીએ સફાઈથી અને હીંમતથી તોપણ નિચી નજરે ને ધીમે સ્વરે અંતે સાચો જવાબ કર્યો. “હું તમારા વગર કોઈને ચાહવાની કે કબુલ રાખવાનીજ નથી, ને તેથી આપડં ભત્રીશ જેટલું તમોને સીદા દેખાએય ને બીલવરાવેય તેટલું તે મને જરા ખી જણાતું નથી.”—અને જાલે આ પવિત્ર એકરારથી ઉસ્કેરાઈને હેસાનમંદ જગરે તે ઝળકતાં કપાળ ઉપર પાક વાસનાનો એક મીઠો ખોસો લીધો.

એમ તેઓનાં સુખનો સ્વપ્નો તે સુંદર સહવારે સીલ થયો, અને

પછીજ કંપાઉંડમાં ગાડી દાખલ થવાનો ધમધમાત ઘોડાઓનાં પગલાંના અવાજ સમેત તે બંને પ્યારાંઓને કાંને પહોંચ્યો એટલે તેઓ ઝખઝી ઉઠ્યાં.

“માએજી ને કાકાજી આયાં,” પરીને કહ્યું,—ને તે મીઠા ચેહરે કાંછક શંકાશીલ ને શીકકો થતો જણાયો.

“હું જાણુંચ, બહાલી, કે તું ને માહરે લીધે ઘણું ખમવું પરશે,” જલે લાગણીથી કહ્યું.

“તે હું ખમશ,” પરીને દીલેર જવાબ કર્યો; “જોકે હું પોતે એટલી બધી કશીજ શીકર રાખતી નથી, પણ ગમે એટલું ખુરું થશે તે હું ખમશ, પણ માહરા પ્યારને કદી જુઠી થનાર નથી. તે હું દોજખી ધારુંજ. એક વખત હું પ્યારની વાતને ઘેલી ચેરી કેહી હસી કાહારનાર હતી, પણ હવે જ્યારે એ એકજ ખરી ને ખુદાઈ લાગણીની અસર હું પીછાંલુતાં શીખીચ ત્યારે તો હું સેવટ સુધી તેને સાચીજ રેહવશ.”

તે તેણીના આ પહરેજગાર એકરારમાં એક શેહાનશાહજાદી જેટલી રોણકમાં દીપતી દેખાતી હતી! તેણીએ જારી રાખ્યું;

“હવે, જલ, હું મોહોત સુધી તમારી ને તમે એકલાનીજ છેઉં—છેક મોહોત સુધી! એ માહરો દરાવ કોઇથી કે કશાંથી ફરશે નહીં—અને, બહાલા, જો તમે માહરા પૈસાને અગત આપવાની ફરોની વાત કરયા કરશે તો તે મને આર બી સાંખી દુખી કરશે. પૈસા કોઇ ચીજ નથી, કેમજે એ માહરો વારસો ને પૈસા મને પોતાને બી નહીં ધારેલી રવેસે હાથ આવેલા છે. મેં પોતે ગરીબાઇજ નહીં પણ કંગાદયત વટીક જોયલી છે, તો પછી એ હાલની તવંગરીને હું તદ્દનજ તુચ્છ ને બેહસાચ જાણું તેમાં નવાઈ શું છે?”

“માહરી વાહલી! માહરી વાહલી!”—જલ હેસાંનથી પટપટયો, ને તે તોરવંતી માહાબુખનું એ ઉસ્કેરણીમાં અસંત તેજસ્વિ બનેલું સ્વરૂપ તે મોજથી જોઇ રહ્યો.

“હું તમોને માહરા પૈસાને ખાતર બોહવા કદી એકમત થવાની નથી, કેમજે હું જાણુંચ જે હું મુફલીસ હોતે તોખી તમે મને માહરાં પોતાવત માટે, ગમે એટલા તમે પોતે ધનવાન હોવા છતાં, એટલીજ ચાહતે; ખરું કેની?” તેણીએ કહ્યું ને પુછ્યું, અને જલે તેનો ફક્ત એક ચુમીથીજ જવાબ કર્યો.

“હવે ત્યારે, વાહલી, માહરે કીયે રસ્તે કામ લેવું? તું શું સલાહ આપેય?” તેણે ઉંલટમંદ પુછ્યું.

“તમે કાલેજ સહવારે અત્યારે અહીં પાછા આવજો,” પરીને સલાહ આપી, “ને હીંમતથી માહરા કાકાજીને મલી તમારો દાવો રજુ કરજો, ને તેવણની મંજુરયાત માંગજો. તેવણ તે જરૂરજ આપશે. તેવણ મને એવી કીસમે આહેય કે માહરી એજ મોતેખર મુરાદ છે એમ જાણી આયાંદા તેવણ એકમત થયા વના રેહવાનાજ નથી. હું હમણાંજ તમને મમા સાથ મેલવતે, પણ તેવણ કે કાકાજી બાહેરથી આવ્યા પછી અત્રે રૂઠાંગરમમાં આયાંજ નથી તેથી લાગેય કે તે બેઉ થાકી ગીયાં હોશે, વાસ્તે આપરે કાલપરજ રાખશું. કાલે તમે આવજો ને પરભારા એવણને મલીને પછીજ મને અહીં પાછા મત્રવા આવજો.”

“અને ત્યારે હવે મને કંપસદ છે?” જાલે રજા લેતાં કહ્યું. “મને જવા તો ગમતું નથી પણ હવે જવુંજ જોઈએ. હું કાલે તું બહાલીનાં કેહવા મુજબ પાછો આવશ. મને ધીરજ રેહવાની નથી. આ, કેવી મને બીહીક લાગેય કે રજા આએ માહરા સુખના સ્વપ્નામાં હું કળકાને જાગી ઉઠું ને તે ખોટો પરલો જોઉં!”

“અને એવી બેહુદી બીહીક હજી બી રાખવાનું કંઈ કારણ, બહાલા જાત?”

“તાહરા કાકા એ કારણને બાહલી આપશે એ વાસ્તે મને હજી મોટો શક ને દગદગા છે,” જાલે સમજ આપી. “ખુદા જાણે કેમ પણ એવણને મેં જોયાય ને જોયાય એવણને સાડ મને હૈત ને માન બરપા થયુંય, ને તેથી એવણને ગુસ્સે કરવાનો ખ્યાલજ મને જાણે નાહીમત કરી મેલેય!”

“એ બીહીકજ તમારાં દીલથી કાહરી નાંખો, ડીઅર,” પરીને પાછી હીંમત આપી. “એવણ એક ખરા ઉમરાવ છે. માહરાં ભલાંમાંજ પોતાની પાંતી માનેય. તમે હવે બેરીકર સિધારો.”—અને, ટુંકમાં, તે બે પ્યારાંઓ પવિત્ર બહાલની મીઠી ચુમીઓની પરસપર આપ લે પછી તે દિવસ સાડ તુરત વેળા તો છુટાં પડ્યાં.

હવે તેનાં (જાલનાં) જવા પછી પરીને મજબુત હાથે ને મક્કમ પાયેજ કામ લેવા માંડ્યું, ને પેહલાજ જરૂરી ફટકા તરીકે તેણે તરતજ ખુદ દોરાળ ઉપર એક ટુંક ચીટ્ટી નિચે મુજબ લખી:—

“હું તમારી માફ માંગીને તમને અનેક વાર કહી ચુકીય, ભલા મીઠા દોરાબ, કે હું તમને ચાહતી નથી ને કદી ચાહી શકવાની નથી. માહરાં વડીલોની મુરંબીગીરી ને મરજીને સાચી નિવરવા મેં તમે ભાઈજીને ચાહવાની ઘણી બી કોશિશ કરી જોઈ, પણ મને હેત આવતુંજ નથી, ને તમે જખરીથી મને જીતવાનું અગ્રહસ્થપણું કરો એ હું માનતીજ નથી. તમારાં દીલની સચ્ચાઈપર મને ઘણો ભરોસો છે. તમે કેળવાયલા, સમજદાર ને માળાળુ છેઓ. માહરે વાસ્તેની તમારી મીઠી નજરની હું ખરાં દીલથી ઘણી ઘણી કદર કરુંજ, ને અરજ કરુંજ કે એક બેહેન તરીકે હવે પછી તમે ભાઈજી મને સદા એમજ ચાહશો. ઘણી ભરથાર અથવા ખાવંદ તરીકે તો હું માહરી મરજી ને પ્યારનાજ એક આસામીને વચનથી વરી ચુકીજ, વાસ્તે એ વાતને વાસ્તે તો મને માફજ કરજો. તમારે વાસ્તે મને ઘણું માન છે, ને તે સદા માહરાં એક બેહેન તરીકેનાં અખંડ હેત સાથ સચવાયલું રહે એવી ઉમીદ અને ખાત્રી સાથે, લીઠ તમારી દુવાગીર બેહેન,

પરીન.”

એ કાગળ મોકલ્યા કેડે પરીનનાં મનનું ઘણુંજ સમાધાન થયું. જાણે તેણીની છાતી પરથી એક મસ મોટો પહાડ ઉંચકાઈ ગયો! તે હસતી બેલતી અને ખુશાલ બનતી ગઈ, અને અચ્ચુચ ઉલટમંદ થઈ પડેલી એ તેની અદાઓ જોઈ તેણીની માતા મનથી તાબુબ બી પણ થઈ.

“શું છે, માહરી માએ, તું કંઈ એકાએક ઘણી ખુશીમાં આવેલી દેખાયય?”

“અને તેમજ છે, મમા!” પરીને ઉલટમંદ જવાબ કર્યો, અને તે તેને હેતથી ખગલગીર થઈ, તેણીની પનાહ આપનારી છાતીમાં પોતાનું માથું છુપાવતાં બોલી, “મમા, મને સુખ ચાહો! એક ઘણો સુખી બનાવ આજે બન્યોય.”

“ઓ શું? શું? આપરો દોરાબ—”

“ઓ બસ, તેની વાત ના કરો! તેવણને તો મેં ના લખ્યું,” પરીને હીંમતથી જવાબ કર્યો. “જલ મને ચાહેય, ને મેં તેવણને હેતવતો પ્યાર આજે કબુલ રાખ્યોય.”

નાનું એક ગુંગળાયલી ચીસ સમેત તેણીની બોરદુમાંથી હઠી ગઇ !
 “ દુકતી, તું શું કંઈ દીવાની થઇછ ? ” તેણીએ ફગલાયલે ચેહેરે કહ્યું;
 “ એ તું શું બકેચ કે બોલેચ ? એ કદી બી બનવાતું છે ? હવે આપરે
 દોરાબને ના તે કહીજ કેમ શકયે ? ”

“ મેં હા કેહ્યુંતુંજ ક્યારે ? ”

“ તેં હા નહી કેહ્યુંતું પણ જગને મોહરે તો હા બોલાતુંતું કેની ? ”
 તે માતાએ જીકર ઉઠાવી.

“ ત્યારે ભલે તે જગ સાથ એ પરણે, ” પરીને કાંઈક તીખાસથી
 કહ્યું. “ હું કંઈ કોઇને રાજી કરવા કે કોઇની ઉપર ઉપકાર કરવા તો
 પરણવાની નથી જે તેની વાત ? ”

“ અરે પણ જરા તું વિચાર તો કર ? ” તે માતાએ ઘણી દુખી
 થતાં કહ્યું; “ તે કાહાં ને આપરે કાહાં ? વરી દોરાબની સાથે બી તેની
 સરખામણીજ શું થાયે ? મરેરે, રાજા ભોજ ને ગંગા તેલી જેવો
 એ મુકાબલો તાહરી આંખે તુંને કેમ દેખાતો નથી ? ”

“ હું તે જોવા આહતીજ નથી, ને તે એ તમારા રાજા ભોજથી
 કખખો ઘણી ઉતરતી પદવીનો હોય તોબી માહરે મન તો તે આખી
 આવમનો રાજા છે, ” પરીને તે જીકર જતરી રાખી. “ મમા ડીઅર,
 તમે કેમ એમ નાદાન થઈ શકાય ? મુવા પૈસા શું ચીજ છે ? પૈસા
 કોણના રેહયાય ને રેહશે ? આપરોજ હાત્ર પાદ કરોની ? ”

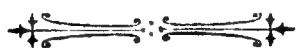
તે માતા આ પાંધરા એસારાથી જરીક જખવાણી થઇ.

“ તાહરો કોકો કેમ એકમત થશે ? ” જરા વિચાર કરવા કેડે
 પાછી શીકરમંદ થતાં તેણીએ કહ્યું; “ એ ખુદા, આંખે છોકરીને
 ઉંઘે દાહરે એ શું બધું ઉધું સુઝ પરેચ ! ” — અને તે માતા,
 લાઈલાજ, અકળાઇને રડી પડી.

પરીને હેતની ચુમીઆથી તે આંસુ લોહી નાખ્યાં.

“ કાકાજી કદી ના કેહવાનાજ નથી, ” તેણીએ હીંમત આપી;
 “ તેવણ ઘણાજ ભલા ને સમજુ છે — ને તેમ છતાં જો નાજ કેહશે
 તો તે નાથી બી હું માહરાં વચનથી ફરવાની નથી. મમા ડીઅર, હું
 તમારીજ કેળવેલી દીકરી છોઉં, ને પૈસાને કમીનો ને તુચ્છ જાણવાની

માહુરી તાલીમ તમે નેક ને જ્ઞાતાં મમાને હાથજ મને મળેલી છે.”—
અને તે માતાએ એક છુપી પણ સરદ હાય મારી કે આ ઉછાછલી
પોરી દુન્યાની તમામ ખીનમાહીતગારી વચ્ચે આછી અકકલથી એવું
હીરાને એરેનું કારણ એમ નાકબુલ કરતી હતી ! પણ તે શું કહી
શકે ! પરીન તેના બેહેસ્તી આપ જેવીજ હુંમતી, એકમતી ને જીદી
ઉધરી હતી તે એ અબળા જાણતી હતી, ને તેને ઉલટી કીસમે સમ-
જવી શકવા જેટલી તેણીની કશીજ કાયનાત કે તાકાત ન હતી. વળી
એ મીઠી દીકરીને તે એટલી બધી ચાહતી હતી કે કદી ખી તે તેના
જોડે કોઇ ખી વાતમાં જુદી પડી કળયો કરી શકતી ન હતી; જેથી
હવે તો બધું ખુદાને સોંપી, ખુદામાં સબર માંની, જે થાય તે માંજી
જોયા કરવાના એરાદાથી તે આંતુએ તુરત વેલા તો દાનાઘલરી
નાંખતી કરી.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

નાદરકાકા પોતાની સુખકાન્ક ‘આર્મ ચેર’માં વલતી સહવારે
દસ વાગતાને સુમારે લાયબ્રેરીમાં પેપર વાંચતા પડેલા હતા. તેઓ
એકલાજ હતા.

એ દરમ્યાન જોવાનું સહેલ હતું કે આજે વખત પેપરમાંથી
તેઓનું ધ્યાન કરભાગ કરતું કે ખીજા ત્રીજા ખ્યાલો પર ઉડી જતું,
ને ત્યારે પેપર છાતી પર રાખી, ચક્ષ્મો કપાલે ચઢાવી, તે શ્રીમંત શેઠ્યો
એકાદ પલ વિચારમાં ઉતરી જતો, કે જે વિચારો, વળી જોવાને રમુજ
હતું કે, દેખીતી રીતે સુખના અને ખુશીનાજ હતા. તે વિચારો ખારી
પરીનની સાજવારીને લગતાજ હતા.

તેને એ કારણ બહુજ ગમી ગયું હતું, ને છેક બચ્ચાંસહી
મોજથી તેણે તે ઉપર પોતાનું દીલ લગાડી દીધું હતું. તેને દોરાબ
ખંખાતો પોતાના જમાઇ તરીકે અત્યંત લાયક જવાન લાગતો હતો, ને
પોતાના પૈસા અને એવા એક જમાઇને મુકાબલે પોતાની જીંદગીનો
એ એકજ મોટી અગતનો બખ્તાવર બનાવ તે બડા ધુમસર યાદગાર
કરી મેલવા ચ્હાતો હતો. તેણે, તેથી, મોટા પાયા પર નોતરાંઓ
કાઢવા એરાદો કર્યો હતો, ને ચાલુ ખાણી પીણી સાથે ધુમસર ને
વાજતે ગાજતે તે એ ખુશબખ્તી પાર ઉતારવા ગણત્રીઓ કરી રહ્યો હતો !

તે હાલમાં ખી એજ વિચાર કરતો હતો. તે દાહડે નાસ્તાથી ફારેગ થઇ તે જ્યારે આ લાયબ્રેરી ભણી આવતો હતો ત્યારે પરીને પટામણી ઢપે પછવાડેથી આવીને તેની ખાંધ પર પોતાનો કુલ જેવો નાનુક હાથ મેલ્યો હતો, અને ધડડોક નાંખી દેઢને વિનંતીની ઢપે માંગી લીધું હતું, “માહરા બહાલા કાકાજી, આજે જ તમોને કોઇ માહરા સંબંધમાં મળવા ને કંઈ પુછવા આવે તો તમે માહરી તરફ માયાળુજ થશો ને રૈહશો કેની?”—અને તે ડાસો તે પટામણી પોરીની એ પતાવતથી રમુજ પામી તે વખતે ખુશ મિનનજે હસ્યો હતો. તે શું કેહવા માગતી હતી તેનો તો તે ખુદાને સ્વપ્નો ખી થયો નહીં. તે તો માત્ર એમજ સમજ્યો કે કાંઈ ઝવેરાત કે કાપડ મનગમતું તે જોઈ આવી હશે તે લાવીને તેને ખતાવાની તેણે તે વેપારીને વરદા કરી હોય, ને તે કોઈ તેથી તેને મલવા આવનાર હશે!

“અને તે આવે તો માહરે શું કરવું, મીસ પટામણીબધ!” તેણે ગમત પામી પુછ્યું.

“અસ હાજ કેહવું,” પરીને આંખે ઉડીને વલગે એવી જાદુભરી અદાઓથી હસીને કહ્યું. “તે જે કહે તે ધીરજથી બધું સાંભળી લેજો, ને છેલ્લે તેને હા કહી રાજી કરીનેજ મોકલજો. બોલોતી, એમ કરશો કેની?”

“જોઈશું, જોઈશું,” તે હેતવંતા કાકાએ ગમત પામી કહ્યું; “તે શું લાવેય ને શું માંગેય તે જોઈને હા કેહવું ઘટશે તો હા કેવીશું. આપરે કંઈ આગળથી પરામીસ કરી અંધાજ જતા નથી.”

“કાંએ!”

“કાંએ! અરે વાહરે, તે તો કેહશે જે મને તમારી પરીનતું માયુંજ કાપી આપો તો ત્યારે ખી શું હું હા કેહું? તેનો સવાલ શું છે, તેની મરજી શું છે, તેનું કેહવાનું શું છે તે બધું જોઈએ જાઈએ જાણ્યે, પછી વાત.”—અને નાદરકાકો ખુશમિનનજે હસતો હસતો પોતાની લાયબ્રેરીમાં ચાલી આવ્યો હતો. તે પછી ત્યાં તે અરધોક કલાક પેપર વાંચતો બેઠો, અને ઉપર કેહવું તેમ પરીનના વસ્તારાને લગતા વળી તેવામાં તેને કાંઈ ને કાંઈ વિચાર આવી જતાં તે પેપરમાંથી ધ્યાન કાઢી વિચારવંત પડી રૈહતો હતો.

એમ તે હાલમાં બી એજ વાતના ખ્યાલોમાં હતો તેટલાં એક નોકરે એક કાર્ડ લાવી આપ્યો. તેણે તે વાંચ્યો. તે ઉપર “નલ શ્રીરોઝ; બેરીસ્ટર—એટ—લૉ” એમ નામ હતું.

તેણે તેને અંદર મોકળવા હુકમ આપ્યો. પરીન કોઈ મલવા આવનારને વાસ્તે બોલી હતી તે એજ જવાનને વાસ્તે હોય એમ તો તેને દુરનો એક ખ્યાલ બી પણ થયો નહીં.

તેને એ જવાન ગમતો હતો. તેને જોતાંજ તેનાપર તેને હેત આવતું હતું, અને તેથી તે મળવા આવ્યો ત્યારે તેને મળવા તે ખુશ થયો. તેનો ચેહરો તેને કાંઈ અજબ જેવી કાસમે આળખીતા જેવો ધ્યાનમાં આવ્યા કરતો હતો—જોકે તેણે તેને ક્યાં જોયો હોય તે કાંઈ સમજી શકતું ન હતું!

“હું તમોને જોઈને ખુશ થયો,” મુરખીગીરીની અદાથી બે ત્રણ આગલાં શેકહેડમાં આપી તે શેઠ્યાએ પોતાની ટેબલની સામે તેને ખુરસી બતાવતાં કહ્યું; અને પછી તેની સામી બોરદુમાં તે પોતે ગોઠવાઈને બેઠો.

અવલ તો ખેરઆકૃયતના સરેસતાના સાધારણ સવાલ જવાબોનીજ અરસપરસ આપ લે ચાલી, અને પછી જાલે હસીને કહ્યું, “મુરખીજી, હું તો એક કંઈ જરૂરની વાત કરવા આજે અત્રે આવેલો છું.”

તે ઢાંખરો ચમક્યો. તેને હવેજ યાદ આવી અને ખ્યાલ થયો કે પરીન જે કેહતી હતી અને તેના સોડે હા કેહવાડવાનું માંગી લેતી હતી તે આ જવાનનાજ સંબંધમાં તો ન હોય? એ જવાનને એવું તે શું કેહવું હોય? તે તરખાયો.

“હું તમારી ચેહરેનમુન ભત્રીજાના પવિત્ર હાથની માહરી ઉમીદવારી જાહીર કરવા આવેલો છું, મુરખીજી,” જાલે હીંમતથી ગળડાવ્યું. “હું ચાહું છું કે હું એક શાહાનશાહ હોતે કે જેથી માહરી તમામ દોલત એ પ્યારીના પગ પર સદેકે કરી માહરી શીદાગીરી પુરવાર કરી શકતે, પણ—”

પણ તે અચકી ગયો. તે ડોસાના ડોળા ચઢી ગયા ને તે ગુસ્સાથી કાલો માહરી ગયો, જે જોઈ તે અચકી ગયો!

“બધ કરો એ બેહુંદી બકબક,” નાદરકાકાએ ગુસ્સાથી કહ્યું; “તમે ઘેલા થએલા જણાઓય, બાકી નહીં તો આટલા શીખેલા ભણેલા ને પાહવરદા હોવા છતાં એવી બેહુંદી ને બચ્ચાં જેવી બેવ-કુરીભરી વાત તમે માહરી આગળ કરવા આવતેજ નહીં. માહરી પરીન હવે ફાજલ નથી. તેનું તો મીં દોરાબ ખંખાતા સાથ નક્કી થઇ ચુક્યું.”

“મગર તમારી ભુલ છે, સાહેબ,” જાલે આ રોકડું પરખાવેલું જોઈ લોહીનો ગોટ ગળી જઇ લગાર દમામથી તોખી હજી પુરતી નમન-તાઇથી કહ્યું; “પરીન એ શેઠીઆને ચાહતીજ નથી. તે તો મનેજ ચાહેય!”

“ધુર ને ધેફર! ચાહે ને નહીં ચાહે!” તે ડોસાએ મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું; “એ બધાં બચરવાલ ચેરાં છે, ને એ ચેરાંમાં હું પોતે માનવાવાલો નથી. માહરાં બાપીકાં માન પામેલાં ને ખાનદાંની કુટુંબની છોકરીઓ સદા પોતાનાં વડીલોની મરજી મુજબ પોતાની સરખેસરખી પંકતીમાં પનણેલી છે, ને તેમજ એ છોકરીએ બી પરણવું પરશે.”

“ત્યારે તમે એક નહીં, એ નહીં, પણ ત્રણ ત્રણ જગરો જખમી ને દુખી કરશો, મેહેરબાન,” તે છોકરાએ તકરાર ઉઠાવી. “એમ ના કરો. હું ગરીબ તો છેઉં પણ સારું પેદા કરવાની ઉમેદ રાખુંય, ને તમારી એ દીકરીને હું માહરી આંખો પર દરેક સુખમાંજ રાખશ.”

તે ઢાંખરો તુચ્છકારથી હસ્યો.

“અમો અમારા પ્યારના સખએ સુખથી અમનચમનમાં રહીશું ને તમો મુરખીજીને સદા દુઆ કરશું,” જાલે એમ છતાં હજી હાંમતથી જારી રાખ્યું. “હું છાતીતોડ મેહેનત કરશ, ને પુરતું કમાવાની મને ઘણી પગભર ઉમેદ છે, વાસ્તે—”

પણ નાદરકાકો તો સખ્તાઇના દરેક કરડા દેખાવ સાથ, તે પોરયાને પોતાની હજુરમાંથી એકદમ પાણીચુંજ આપવા ચાહતો હોય તેમ, હવે પોતાની ખુરસીમાંથી ઉઠીને ઉભો થયો.

“હવે ઘણું થયું, મીં જાલ,” તેણે ઘણી ઠંડાઇથી કહ્યું. “મેં પુરતું સાંભલ્યુંછ, ને માહરો સેવટનો જવાબ એજ છે કે એ ઘેલીચેરી વાત પરથી તમારે સદાનો હાથ ઉઠાવેાજ જોઇશે. તમો બેઉએ ધારી

મુકેલાં એ લગન કદી કોઇ કાલે ખી થવાનાં નથી, ને એ સરક હેમાકાતને હું કદી ખી ઉંધારી આંખે આંધરો બની મારી બાહલી આપવાનો નથી.”

બલનો એહરો મોહોત જેવો શીકકો મારી ગયો ।

“હું તમારો દોસ્ત હતો—તમારું બહુ આહવાર હતો, ને જો હજી ખી તમે દાનાઈથી વરતશો તો હું તેવોજ રેહવશ ને તમોને આગલ પારી તમારું ઘણું બહુ કરી શકશ,” તે ડોસાએ ચાલુ રાખ્યું. “એટલાવાસ્તે તમે તમારા પોતાના દુશ્મન નહીં સાળીત થવા ચાહતા હોવો તો ઘણા લાંબા વિચારથી કામ લેજો—અને હવે સાહેબજી.”

પણ બલ હજી થોખ્યો. “શું હું એટલો બધો નાલાયક છેલ્લે, સાહેબ?” તેણે કગલીને કાકલુદીથી પુછ્યું; “તમે કેમ અમો સાથે એટલા સખખત થઈ શકતા હોશો તેજ મને અજબ કરેચ! પરીન પોતે તમો સાહેબના દોરખને લગતા એરાદાને માહરી ખાત્રી છે કે કદી તામે થવાની નથી.”

“જો વાત એટલી બધી બેહકી ને બગરી હશે તો આયંદા એ છોકરી પસ્તાશે ને દુખીજ થશે,” નાદરકાકાએ વધતી સખ્તાઈથી—બલેકે છેકજ છેલ્લા તરયાપાવ ફેંકીને ચુસ્સાથી કહ્યું. “વરી તમારે ખુબ ખ્યાલ રાખવો કે હવે પછી માહરી ભત્રીજીને મલવા કે તેના સાથ કશાં ખી કાગલપતર ચલાવાને તમોને માહરી સખખત મનાઈ છે, ને તમો તમારી ઇજ્જતનો ડર કરીને જો એ વાતમાં મારી મરજી નહીં સાચવશો તો ખરાખી ઘણી ને ઘણી ગંભીર થશે;—અને હવે સાહેબજી.”

વળી એમ કહેતાં તેણે પોતાની આગલનો રૂપેરી ચંગ વગાડ્યો—બલે બલને “રસ્તો બતાવાને” નોકરને તેડવા ચાહતો હોય; અને બલ ત્યારે રંગેરંગ જખમાયલો ને પરસેવામાં દુખી ગયલો, અત્યંત દુખી અદાઓ સાથ, તે ડોસાની રૂબરૂમાંથી એકદમ બાહર પડ્યો. તેનાં દુખની સીમાજ ન હતી !

પ્રકરણ ૪૦ મું.

તે ઘનાદય શેઠ્યાની હજુરમાંથી બાહર પડેલો જવાન બલ દુખી અદાઓ સાથે નીચલા હોલમાં એકાદ પલ થોખ્યો, ને પરીનને તેણે ત્યાં પોતાને મલવા તેડી મંગાવી.

તે તો નાચતી કુદતી ને ખુશાલ આવી. તે ખુશીમાં જાંજો છાકટ બની ગઈ હતી ! જલ આવ્યો હતો ને તે માનીતી મુરાદની હાલમાં વાત ચાલતી હતી તે વાત તેને ખબર હતી, ને કાકાનાં તેણીને માટેનાં હેતની ઓસ્તવારીમાં તે પોતે એટલી મુસ્તાક હતી કે નાદરકાકો ના તો કેહનારજ નથી એમ તે મનથી ગાંઠ વાલી બેઠી હતી ! એટલામાટે જલનાં તેડાંના જવાબમાં તેને મલવાને તે નાચતી કુદતી આવી ત્યારે તેની ચતુર ચશ્મોમાં ખુશીજ સરખસર નાચીકુદી રહેલી નજરે આવતી હતી.

તે ખુશી, એમ છતાં, એકજ પલમાં ને એક તડાંક સમીને નાખુદ થઈ ગઈ. જલનો દર્દમંદ ચેહરો ને પરસેવે ગરકાવ થયેલો હાલ જોતાંજ તે ચાતુરી આ મીલાકાતનું સેવટ એકદમ વગર કેહવે ચેતી ગઈ, ને તે ઉલટમંદ મીઠો ચેહરો બીજીજ પલે પાછો ગુસ્સાની રોલુકમાં ઝલેહ મારતો ને દીપતો થયો.

“કાંએ, જલ્લી ?” તે એટલુંજ પુછી ન બોલી શકી.

જલે હદ વનાની દીલગીરીમાં તે બંને હેતવંતા હાથો પોતાના હાથમાં લીધા.

“પરીન,” તેણે કહ્યું, “આપરો સુખનો સ્વાનો વહી ગયો છે. તાહરા કાકા સાફ ના કેહેચ તુંને મને બુલી જવોજ પરશે.”

“કાઈ કાલે બી નહીં.” તેણીએ દ્રઢ દરાવનાં ઝનુનમાં કહ્યું, અને જરા વારે વધાર્યું, “કાકાજી ઘણા ગુસ્સે થયા શું ?”

“ઘણાજ,” જલે ગમખ્વારીથી જવાબ કર્યો. “મને પુરતું અપમાન થયું છે જે તું મીઠી ડીઅરને સાફ હું બધું ખમી ગયોચ,— અને જલનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું.”

પરીન તે જોતાં ગુસ્સાથી જાંજો થેલીજ થઈ ગઈ. તેણીએ તેને ઘણો ઘણો દીલાસો ને ધીરજ આપી.

“એવણનો વાંધો શું છે ?” તેણીએ તે પછી પુછ્યું.

“માહરી પદવી ને પૈસા !”

“પણ ખુદાએ એવણને એટલું બધું આપ્યુંછ તો શું એવણ ચાહે તો તમોને પુરતા પૈસાવારા નહીં કરી શકે ?”

“ને એવાં આશ્યાળાંપણાં ને આછતી દરામખોરીથી તવંગર બની

હું તને સુખી કરું એમ તું ઉમીદ કરેય, પરીન?” જાલે તાજુખ થતાં નરમ હપકાની ઢપે કહ્યું.

“મને માફ કરો, જાલ” તે સુંદરીએ નમી જઈને કહ્યું; “મને પૈસા જોઈતા નથી. હું પોતે તો પૈસામાં કશું ખી સુખ માનતીજ નથી, પણ માહરું કેહવું એ કે જો એ લોકનાં નાકમાં એટલી બધી તમારી ગરીબીની સુગ ભરાઈ ગેઈય તો તેનો ઉપાય કરવા ચાહે તો ખુદ એ લોકનાજ હાથમાં છે!”

“તે હજાર હોય, પણ તે માહરે કબુલ નથી, પરીન ડીઅર,” જાલે ઠરાવથી કહ્યું; “મગર હવે તાહરો હુકમ ને એરાદો શું છે? તું શું એ લોકની મરજીને માન આપવા ને તાજે થવા માંગેય?”

“કદીજ નહીં,” પરીને ભાર નાંખી કહ્યું; “જાલી, હું એક વચનની ને પક્કા ઠરાવથી કામ લેનારી છોકરી છઉં. એવી જીવસતોસત આખદોમાં હું કાચે પાચે કામ કરતીજ નથી. હું તો તમોને જાનોજીગરથી પરણી ચુકીય. હવે, તેથી, મને તમારો વિચાર કેહો. માહરે લીધે તમોને જે હારમારી કે અપમાન ખમવું પરે તે ખમવા તમો બહાલા તૈયાર છોઓ?”

“હજારો ખુશીથી,” જાલે જવાબ કર્યો; “તાહરી પોતાની મને એથ ને પનાહ હોશે તો તે હારમારીઓ કે અપમાન હું તદન તુચ્છ માની લેવશ.”

“જસ લારે એવી દઢતાથી તો ધરાન જતાએ,” પરીને શીકડું હસીને કહ્યું; “આપરે જેઉ એકમતથી ને એકજ ઠરાવથી કામ લેઈશું તો કોઈની તાકાદ નથી કે આપણને રોકી શકે!”—અને જાલે પોતાના હાથમાં પકડેલા તે વફાદાર હાથો ઉપર હેસાંનમંદ એક સુમી લીધી. આજે દલેર કુમારીકા તેને ખાતર—તેના જેવા એક ગરીબને ખાતર—પોતાનાં શ્રીમંત સર્વસ્વને ઠોકડે માહરી કેવા મજબુત ઠરાવથી કામ લેવા તૈયાર થઈ હતી તે જોઈ તે અક્કલથી હેરત રહ્યો. તે ખરો પ્યાર હતો. ખરા પ્યારની તાસીર સદા એ અને એવીજ તાજુખીભરી હોએ છે.

તેઓ એ મુજબ અરસપરસ દ્રઢ અને સાચ્યાં રેહવાના નવેસરથી તાજ કરેલા કસમો ને કરારોથી છુટાં પડ્યાં, ને જાલના ગયા પછી જરા વારે દોરાખ ખખાતા તરફથી પરીનને નામનું એક સુંદર મોનો-ગ્રામવાણું કવર આવ્યું. તેમાં એક ચીઠ્ઠી તેની પોતાની પર લખેલી

હતી, અને ખીજી ખીડ્યા વગર (તે વાંચે એવીજ મતલબથી લખાયલી) તેના કાકાને શીરનામેની હતી. તેની પોતાની પર લખાયલી ચીઠી આ મુજબ હતી:—

“મેહરબાન બેહેન પરીન—

તમારી ચીઠી મને મલી છે, ને તે ઉપર વિચાર કરવાને મેં એક આખો દહાડો લીધો છે, ને છેલ્લે હું એજ સેવટપર આવ્યો છું કે તમારે માટેના માહરો પ્યારમાં કાંઈ ખી વજુદ કે સચ્ચાઈ હોય તો તમે બેહેનનાં સુખમાં માહરું સુખ માની લઈ માહરે તમારી મરજી મુજબ હવે અલગ થઈ જવુંજ જોઈએ. એટલાવાસ્તે તમને દરેક આબાદી ને સુખ ચાહતો તમારા પવિત્ર હાથ માટેના માહરા દાવાથી હું હાથ ઊઠાવી લેઉં છું. મને તમારો હવે પછી સદા દીલસોઝ ભાઈજી જાણુજો. હું કાલેજ અત્રેથી હવે માહરે વતન જવા ઉપડી જવશ. દરેક ભલી દુઆ સાથે,
દારાખ.”

વળી પેલી નાદરકાકા જોગી ચીઠી આ મુજબ હતી:—

મુરખખીજી—

“તમારી નેકબખ્ત ભત્રીજી સાથનાં માહરાં કારજનો વિચાર મેં સંદતર માકુફ કર્યો ને માંડી વાલ્યો છેજી. હવે એ વિશે કશો ખી ખ્યાલ રાખશો ના, ને કોઈ ખી રીતે માહરી આ નાથી તમે પોતે નાઉમેદ કે દીલગીર થશો ના. તમે એક બાપ જેવીજ માહરા પર માયા મેહરબાની બતાવેલી છે તેની દરેક કદરસનાસી ને પુરતાં હેસાન તેમજ માન સહીત,

તમારો સદાનો તાબેદાર—દારાખ.”

પરીને હવે ત્યારે આ વાંચ્યા કેડે મજબુત હાથેજ આગળ કામ લેવા માંડ્યું. તેણે તે ડાસાજી જોગી ચીઠી વાંચીને પાછી કવરમાં નાંખી, ને તે બંને ચીઠીઓ પોતાની સાથે લઈ તે દહેર નાજનીન પોતાના કાકાને સોલહતી તેની લાયઝેરીનાં એકાંતમાં તેને મલવા ગઈ.

તે ઘણાંજ દર્દમંદ દીલે ગઈ. તે એ કાકાને બાપતુલ્ય વહાલથીજ ચાહતાં શીખી હતી, માટે તેને નારાજ ને ગુસ્સે કરવાના ખ્યાલ મઠે તે ઘણી બીહીતી ને દુખી થતી હતી; મગર ઉપાય શો હતો? તેણીએ લટકોફટકો એક વાર હીંમત પકડી કરી નાંખવાની જરૂર ખીછાંણી, અને જોડે કાંઈ ઘણો ગંભીર ખીગાડ ને મોટો કળ્યો થવાની તેણીને દરેક

દુખભરી વચ્છી ને ફકર હતી, તોએ હવે બીજો રસ્તોજ ન હતો માટે તે એ બંને ચીટ્ટીઆ લઈ તેને સોહોધતી લાયબ્રેરીમાં ગઈ.

તે ડોસો હજી એ ત્યાંજ હતો. જાલની “સરકશી”થી તેનું માંથુ ફરી ગયું હતું, ને પોતાના બરબેલાફ ગુસ્સાને તે હજી જીતી શક્યો ન હતો, માટે પોતાના એ ચરવા ગયલા મિજાજને ઠંડો કરતો ને પોતે ઠંડો થતો તે હજી એ પોતાની આર્મચેરમાં વિચારવંત પડેલો હતો. તેથી, જ્યારે બારણું નરમાસથી ઉઘાડી પરીનને પોતાને કાંઈક ચીટ્ટીઆ સાથે પોતાની સામે દાખલ થતી જોઈ ત્યારે તે ગુસ્સે ભરાયેલો કાંઈક કાંઈક અજબ થયો, અને અજબબી વચ્ચે ખુરસીમાં બેઠો થઈને થરસાથી પરીન અંદર આવી તેની તરફ જોવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

પરીન અંદર આવી.

“કાણુ, તું છે કે, પરી?” તે કાકાએ તેણીને ચોરડામાં દાખલ થતી જોતાં ખુરસીમાં દમામથી બેઠો થઈ તે જોલે તે આગમચ પોતેજ કહ્યું; “સારું થયું તું આવી તે; હું તુંને હમણાં માહરી પાસે તેરાવાનોજ ઉતો.”

પરીને કાંઈ જવાબ દીધો નહીં. તે બાબુમાંની ટેબલ પર હાથ ટેકવી તોરથી ખામોશ ઉભી.

“મને તાહરા સંબંધમાં ઘણું ખિજવાવાનું અને ગુસ્સે થવાનું કારણ મળ્યુંય, છોકરી,” તેણે જારી રાખ્યું; “તું બેસ, અને આપરે વાત કર્યે.”

પરીન બાબુમાં એક ખુરસી બેઠી બેઠી.

“એવું તે શું થયુંય, કાકાજી?” તે પછી તેણીએ અરધી રીસાયલી અદાથી અને તોરવંતા દમામથી પુછ્યું.

“મને એટલો બધો ગુસ્સે થવાનું કંઈક વરસો થયાં કદી એવું જોરાવર કારણ મળ્યું નહીં હોશે,” તે શેઠ્યાએ પાછું કહ્યું—અને તરત વધાર્યું, “પણ તું આવી ત્યારે તાહરા હાથમાં કાંઈ કાગળ હતું; તે શું છે?”

“તે આંચે રહ્યું.” પરીને દોરાબનું કાગળ તરત હીંમતથી તેને પાસ કરતાં કહ્યું. “એ વાંચો, અને હું તમોને જે કંઈ કેહવા આવીય તેનો તમોને વગર બોલવે ખુલાસો મળી જશે.”

તે ડોસાએ તે કાગળ લીધો, અને ચશ્મો ચઢાવી તે ઉપર એક ઉતાવળી નજર નાંખી લીધી, કે જેમ કરતાં તે છેડાયલા ઢાંખરાનો ચહેરો ખતી શકે તો વધારે મોટા ગુસ્સાથી વધતો કાલો ઠંણક માહરી ગયો!

“ત્યારે શું વાત એટલી હદ સુધી બેહકીય?” તેણે ગુસ્સાથી ગુંગલાયલા અવાજે પુછ્યું; “છોકરી, એ શું માનવાજ્ઞેગ છે કે પેલાં એક બેબદામના બીખારીને ખાતર તું આવા એક હાતમ દીલના ને ઉમરાવી તોરના વગદાર, નામદાર અને કુળવાન ખાવંદનો તિરસ્કાર કરી બેઠી?”

“હા કાકાજી,” પરીને હીંમતથી પાધરો જવાબ આપ્યો. “હું તે ખીચારાને માહરા હાથ આપું અને માહરો પ્યાર આપી નહીં શકું તે જાતની શરમભરેલી ઠગાઇ ચલાવાનું માહરું પ્રમાણીક જીગર તામોસ કરી શક્યું નથી, અને તેથી કોઇનો કશો ખી જીઠો સરોપરો રાખ્યા વગર મેં માહરાં દીલની ખરી હકીકત તમારી પસંદગીના એ જવાંનપર એકદમ લખી વાળી, અને તેનો જે જવાબ આપ્યો તે તમોને હું અહીં વંચાવા લેઇ આવી. હવે તમોને એના સંબંધમાં શું શું કેહવું છે?”

“તે તું મને પુછતીજ ના!” તે ડોસાએ લગભગ ગુસ્સાથી તદબદનમાં રંગેરંગ ધુજતાં કહ્યું; “તું એવાં એક સારાં માણસ આગળ એવી રીતે માહરું નાક કપાવસે અને માહરો હુરયો કરાવસે એવી મેં તાહરેથી કદી કોઈ કાલે કશીજ વકી રાખીતી નહીં!”

“હું એ તમારા વિચારો સાંભળી ઘણી દુખી છઉં, કાકાજી,” પરીને તેને એટલો બધો ગુસ્સો થઈ ગયલો જોઇને રહેજ નરમ પડતાં કાંધક નરમાસથી કહ્યું.

“પાજેલા કુતરા પગ કરડે તે એ!” તે ડોસાએ તે છોકરીની એ નરમાસ અથવા કાકલુદીપર કશું એ ધ્યાન આપ્યા વના બખાળવાનું જતરી રાખ્યું. “જે પોરીને મેં પેટની દીકરીથી આલા જાણી, અને જેને સુખી રાખવા અને સુખી કરવા મેં કશીજ કચાસ કીધી નહીં, તેણેજ મને હાથ ઉંચકી એ જીલમગાર ફટકો માર્યો એમજ કેની? તો

ઠીક છે: તું જા, અને તાહરું સુઝ્યું કર. તુંને દોરાજ સાથ પરણવાની હું ફરજ પારી શકતો નથી, કેમજે તેની પાસે તું ના બોલાવી ચુકીય, પણ તેમજ તું ખાતરી રાખજે, પરીન, કે પેલા બેબદામના પોરયા સાથનાં તાહરાં લગનને વાસ્તે હું કદીજ માહરી બાહાલી આપવાનો નથી—કદીજ નહીં!”

પરીન પોતાની બેઠકપરથી ઉઠી, અને તેની છેક નજદીક ગઇ.

તેણીએ પટામણી અદાથી પોતાના કામજ કર તે બીગડેલા ડોસાની ગરદન આસપાસ વીંટાળ્યા, અને વિનંતીથી માંગી લીધું—“જો એમ ના કરો, માહરા બહાલા કાકાજ; એટલી માહરી મરજી રાખો ! તમેએ આજ વેરનાં તમારાં માહરે વાસ્તેનાં હેતમાં મને કદી કોઇ ચીજ ના કહી નથી, તો, મુરખીજ કાકાજ, મને આએ માહરી સૌથી માનીતી મુરાદમાં નાહિમેદ નાજ થવા દેઓ !”

તે ખરુંજ કેહેતી હતી. વરસોથી, આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં તેમ, તે કોકો ભત્રીજી જનોનિસાર હેતથી એકમેકને ચાહતાં રહ્યાં હતાં ! પરીનને તેણે કોઈ પણ વાતની મના કે ના કહી ન હતી, અને ફક્ત આ એકજ જીંદગી સુધીની પાળ બાંધવાના સવાલના સંબંધમાં તેઓ વચ્ચે મતફેર બરપા થવા પામ્યો હતો. વધારે કમનસીબ તો એ હતું કે બન્નેજ શુરપર ચઢેલાં હતાં, અને બેમાંથી એક પણ પોતાના એરાદામાં દબી જાય કે હઠી જાય એ સંભવતું ન હતું. ફક્ત પરીન તે ડોસાને પોતાની મીઠી પટાવતથી મહાત કરવા અને પોતાની પક્ષમાં મનાવી લેવા હજી બી ઉમેદ ધરાવતી હતી. તે ખરેખર તો પોતાના કાકાને પુજ્ય હેતથી ચાહતી હતી, અને પોતાના શિરછત્ર બાપ તરીકેજ, સગા બાપની ગેરહાજરીમાં, તે તેને ચાહીને માન આપતી હતી, જેથી તેની સાથે બિગાડ ટંટો ન થાય તે બનતાં સુધી સંભાળવાને તે ખરાં દીલથી આતુર થતી હતી.

પણ તે કોકો મનાયો નહીં. “માહરાં બાપીકાં ને ખાનદાંની નામપર હું સદા મરવાવાળો છું,” તેણે તેણીને કહ્યું, “અને, તેથી, પરીન, જેતું નામ નહીં, ખાંદાં નહીં, વગસગ નહીં તેવા એકને હું માહરી ખુશીથી તુંને માહરી દીકરી તરીકે કદી સોંપવાનો નથી.”

“ત્યારે તમે શું મને ચાહતા નથી, કાકાજ ?”

“માહરા ચાહાની પુરવારી તને એ બેહુંદા કારજ માટે માહરા હા

કેહવાથી મળવાની નથી,” તે ડોસાએ કહ્યું. “હું તુંને ચાહુંય તેથીજ તાહરાં નામની એમ પાસગાની કરવા હું ખંતીલો બનુંય.”

“જો તમે મને ચાહતાજ હોવો તો એ માહરાં મનની સૌથી માનીતી મુશ્કેલી બાંધવાને આનાકાંની કરોજ નહીં,” પરીન બજીદ થઈ. “તમે હા કેહશો તો હું દુન્યામાં સૌથી સુખીમાંસુખી છોકરી થવશ, પણ જો તમે નાજ કેહશો તો—”

“હું નાજ કેહવાનો,” તે ડોસાએ ધણા ઠરાવથી ચીચવાઇને વચ્ચે બોલી ઉઠતાં કહ્યું; “માહરી નાની હા નથી થવાની, છોકરી !”

“હું જાણને એવા ખરા ને મોટા પ્યારથી ચાહતાં શીખીજ, કાકાજી—” પરીન કાકાજીથી કેહવા જતી હતી.

“ચુપ કર !” તેણે જવાબમાં બરાડ્યું; “એ જાતની દીવાન્યત કદી તાહરાપર ગાલેબ આવીતી નહીં તેના હું હંમેશ સુકરાના કરતોતો, પણ તેં બધી માહરી ઉમેદો ને ગણત્રીઆ ઉલટાવી નાંખી ! તેં એક સૌથી નામીઆં આદમીને પરતો મેલ્યોજ.”

“અને તે મેં એક સૌથી લાયક જવાનને વાસ્તેજ થવા દીધુંય,” પરીને પાછો આગ્રહ કર્યો. “દોરાબ ધણા મોટા માણસ અને ધણા લાયક ગ્રહસ્થ છે, પણ હું તેવણને ચાહી શકતી નથી એટલે માહરો ઉપાયજ નથી.”

“પણ તેના પૈસા શું ? તેની પદવી શું ?”

“તે બધું વખત વારે માહરા જાલ ખી મેળવી શકશે,” પરીને સમજાવ્યું. “એ કાકાજી, ના એટલા કરડા ને સખત થાઓ ! નાટકોમાં ને વારતાઓમાં કાકાઓ સખત થઇને ભત્રીજાઓને માફ કરેજ, ને પોતાનો પ્યાર પાછો સપુર્ણ કરેય તેમ તમે ખી કરો ! તમે માહરી સાથ કદી ખી ને કોઇ દાહરે ખી એમ એટલા સખ્ખત થાઓ એ મેં માન્યુંજ નથી. હવે ધાણું થયું. હવે માફ કરો.”

“હું તાહરં કહેલું બધું કરશ, પણ આએ એક વાતમાં તો નહીંજ,” તે ડોસાએ પાછું અને પાછું કહ્યું. “એક નાદાન છોકરીના એવકુરીભરેલા ને વાહીયાત વિચારોને એકમત થવા સાર હું માહરી કરોડો રૂપ્યાની ખાન્દાંની ઇજ્જતની ધુલ થવા દેવાનો નથી.”

“અને હું માહરા પ્યારની ધુલ થવા દેવાની નથી,” પરીને બી અંતે કરાજીનું માથું ફફડાવી તેવાજ ઠરાવથી કહ્યું. “માહરો પ્યાર માહરં જીવતર ને જીવન છે, ને તેનાથી, કાકાજી, તમે મને કાપીને કટકા કરશો તોબી હું જીદી થઈ શકવાની નથી.”

તે કાકાએ ગુસ્સા ને અજાયબીથી તેના ઉપર ડોળા કાઢ્યા.

“તું માહરં હેસાંન બી લુલી ગેઈ?” તેણે વધતા ગુસ્સાથી કહ્યું. “મને ને માહરી મરજીને નાતાબેદાર થતાં તું યાદ કેમ કરી શકતી નથી, છોકરી, કે મેં તુંને ને તાહરી માએને ગરીબીમાં અવત્યાં મારતી ઉગારી, અને તમોને બેઠિને આજની આએ સુખી પાએરી પર અહરાવી?”

“તે હેસાંનની તમે અમોને યાદ આપીને તે હેસાંન વાસ્તેના તમારો હક ખોલી દેઆજ, કાકાજી!” હવે છેક છેલ્લેજ પાટલે બેઠેલી પરીને તમામ માથું ખોલી દેતાં સામો જવાબ કરી કહ્યું. “તમે એખલા અટુલા હતા, ને તેથી મરનાર ભાઇની બેરી ને દીકરીને મદદને હાથ આપ્યો તે તમારે હેસાન લેખવું જોઇતું નથી. તે હેસાન જાણવા ને માનવાનું તો અમારં કામ છે—તમારં નહીં. હું તે હેસાંન માહરી છાતીમાં સદા કીંમતી જાણું છું, પણ તેથી તમે મને માહરી જીંદગી વેચી નાંખી સદાની કંગાળ બની જવા હુકમ કરો તે માહરે માનવામાં ઈનસાફ કે શાનપત નથી.”

“બસ, બંધ કર એ બધી બકબક!” નાદરકાકાએ તદન ધીરજ ખોલી દેતાં કહ્યું. “મેં પુરતું સાંભળ્યું છે, ને હવે જરૂરી તકરારમાં હાંસલ નથી. તુંએ દોરાબ સાથે બધું સાતરે સાત કરી નાંખ્યું છો એટલે હવે જેમ તેની સાથે પરણવાની હું તુંને ફરજ પારી શકતો નથી, તેમજ વરી એટલું બી યાદ રાખજે, છોકરી, કે તાહરાં આએ માહરી મરજી વિરૂદ્ધનાં લગનને વાસ્તે હું મુતલગ માહરી બાહાલી આપતો નથી.”

“ત્યારે અમોને તમારી બાહાલી વગરજ પરણવું પરશે.” પરીને નાચારીથી તોબી હીંમતથી ને ઠરાવથીજ કહ્યું.

“તે બલે; તાહરે ગમે તે કર.” તેણે ટણકાયાં જવાબ કર્યા.

પ્રકરણ ૪૨ મું.

પરીન વળી પાછી તેની લગોલગ ગઈ.” “ ખુદાને ખાતર, માહરા મુરખી કાકાજી,” તેણીએ છેક ગુણે પડીને વિનંતીથી માગી લીધું, “ તમે એમ માહરી સાથ તોરછોડ ને ગુસ્સો ના કરો. હું તમારાં એકીમતી હેસાંને નિમકહરાંમ નિવરું તેવી નગુણી નથીજ. ફક્ત એટલો માહરો એ એકજ સુખન તમો આહાલ રાખો, ને પછી હું પાછી માહરી આખ્ખી જીંદગીભર તમારી તાબેદાર રૈહવશ. માહરા જાત એક નમુનેદાર ભરથાર થશે. તેવણુ તમારાં આપીકાં નામની કીર્તી પોતાનાં જાતી બળથી વધીને બેવડી પ્રકાશમાન કરશે. તેવણુ—”

“ હવે બંધ કરશે એ બધી તાહરી ભટક, પરીન ? ” તે કાકાએ ખરાં દીલના મોટા કંટાળાથી ખુમમારી કહ્યું. “ ફક્ત એક તાહરા બચ્ચાંસહી ઘેલાગાંડા ધખારાને ખાતર હું માહરાં કુળવાન નામની ઇજ્જતનો નાશ ને માહરી લખખો રૂપ્યાની હોરમતની હસી થવા દેઉં એ ઉપરથી ખુદા ઉતરી આવે તોખી બનવાનું નથી. હું માહરાં મનથી ભવિશ માટે માહરો પકકો એરાદો ક્યારનો કરીજ સુક્યોજ, ને તેથી તું જે બકવા કરશે તે પથ્થરપર પાણી નામવા જેવું છે.”

“ ત્યારે માહરી બધી વિનંતી ને કાકલુદીની તમારાપર કરીજ અસર થતી કે થવાની નથી ? ”

“ એક જરા ખી નહીં,” નાદરકાકાએ ભાર નાંખીને કહ્યું—અને જરા થોખીને વધારયું, “ ઉલટું જે માહરા કાકલુદીથી ત્હારાપર હજી ખી અસર થઈ શકતી હોય તો, છોકરી, હું ત્હારો જૈફ કાકો તુંને હજી ખી ફરીથી અરજ કરૂં કે એટલું માહરા સુખનનું માન રાખ. વરસોના દેશવટામાં ધક્કા પછારા ખાઈ હું માહરે વતન ને માહરે ઘેર સુખથી મરવા આયો, ને તુંને દીકરી કરી લેઈ માહરો ખુટાપો ઠેરવવા આહયો, તેમાં આએ નહીં ધારેલા નવા ફેસાદથી તું નાહક ખલલ થવા ના દે. એમાં બંધાનો નાશ થઈ જશે, વારતે હજી ખી વિચાર કર. એક ત્હારા મનના વાહીયાત ધખારાને ખાતર માહરા પ્યારને તું બેવફા ના થા—ના થા ! ”

“ તમે જેને ધખારો કેહોજ તેને હું માહરૂ જીવન જાણુંજ, કાકાજી,” પરીને નિચી નજરે નાચારીથી તોખી હીંમતથીજ જવાબ કર્યો. “ હું આખી દુન્યાને ખાતર જાલ સાથનાં માહરાં લગનના ખ્યાલથી હાથ ઊઠાવી શકવાની નથી.”

“જા ત્યારે ગુનેહગાર, માહરી આગળથી ચાલી જા ! મને એકલો છોરી જા, કાલું કર !” તે કાકાએ છેક છેલ્લે પાટલે બેસી એમ કંગાળ ગાળબેલપર વટીક ઉતરી જતાં કહ્યું.

“ઓ કાકાજી, તમે મને આજે ગાર દેઓજ? આવાં વચન તમારે મ્હોનેથી !” પરીન ગભરાઈને ચમકી ઉઠી. તેણીને એવાં દુષ્ટ વચનો શ્રવણ કરવાનો આજતક કશોજ દુર્દૈવી અનુભવ ન થયો હતો, માટે પોતાના વૃદ્ધ કાકાને એમ બોલતો સાંભળી તે બાળા થથરી ગઈ.

“તાહરા જેવી નગણી ને નાતાબેદારને હું માહરી ભત્રીજી તરીકે હવે પીછાંણવાનો નથી, વાસ્તે જા !” તે કાકાએ પાછો તરારો મેલ્યો,—અને ત્યારે પરીન ત્યાં વધારે થોબવાનું કેવળ નામુનાસેજ માની લઈ રડતી ચશ્મેએ એકદમ બાહર પડી.

તે એકલો પડેલો યુદ્ધો એ પછી ઘણો ઉશ્કેરાયેલો રહ્યો. પાંજરામાં પુરેલા એક વાઘની ઉશ્કેરણીથી આમતેમ ઉપર નિચે તે ઓરડામાં તે ફેરા ફરવા લાગ્યો. તે વિચારમાં ગરકાવ જાણે પોતે પોતાને ભુલી ગયો, અને જોવાનું કેવળ સહેલ હતું કે તેના વિચારો કશી બી રીતે ખુશકારક નહીંજ હતા. અંતે એકદમ એક નક્કી સેવટ ઉપર તે આવીને થોબ્યો હોય તેમ તે થોબ્યો, ને પછી પોતાની બાબી (પરીનની માતા) ને તેણીના રૂમમાં મલવા ગયો.

તે બચારી નવધાર રડતી બેઠેલી હતી. તે કાકા ભત્રીજીની તમામ ખટપટ પરીન તેને કહી ચુકી હતી, ને તે અબળા, તેથી, થથરી જઈને અત્યંત કાહેલી બની ગઈ હતી.

“તેં એને સમજાવી નહીં? તેં એને થથરાવી નહીં?” તે કાકાએ વાત કરી રહીને તે ગરીબડી પર તકાબો કર્યો.

“માહરું એની પર કશુંજ ચલણુ નથી, નાદર,” તેણીએ રડતાં રડતાં કહ્યું. “એ છોકરી બધી વાતમાં એનો બાપ છે. એના બાપ બી એમજ હુજળતી ને એકમતી હતા. આએ વાતમાં એ માહરું કે કોઇનું કશું બી માનવા સાફ નાજ કેહેય.”

“એ પસ્તાશો; તમો બેઉ પસ્તાશો,” તે ડોસાએ વધતા બુસ્સાથી કહ્યું. “વારું તું ધન્યાધજીને તો ચીઠ્ઠી લખીને તેરાવ? જોઈએ, તેવણુ કંઈ એ બેળાંની ફેરવન દુકતીને સમજાવી શકેય !”—અને આ નહી

ધારેલાં ને નવાં રમખાંણથી થયરી ગયલી નાજાંએ તરત ઉઠીને એ હુકમ મુજબ ધુજતા હાથે અને રડતી આંખોએ ધનલુરાનાં ધનમાએજીપર એક ચીઠ્ઠી લખી તેવણુને નાદારકાકાને નામે મલવા તેડાવ્યાં, ને તે ધણીમુઆં ડોસાં એ નવો શીટનો ને ગલરાત શો હતો તે માટે મનથી ધણાં તાણુબ થતાં તાબરતોબ પોતાની જોડીની ગાડી જોતરાવી કુવામાં નખાવતાં એ તરફ તણાઇ ધસડાઈ આવ્યાં.

તે પછી તે ત્રણ ડોસાં ડગરાંઓની મુવાંની પાએદસ્ત જેવી એક મોટી ગંભીર સલા થઇ. ધનલુરાનાં ધનમાએજીની તો જાણે અક્કલજ કામ કરી શકી નહીં. એ શું બનવા ને માનવા જોગ હતું કે દોરાબ જેવા એક ધનેતર ધણીને પડતો મેલી જલ જેવા એક કામન, કામ-શીખાઉ, ઉધરતા, ટુંકલડોળ્યા બેરીસ્ટર જેવા કમીનાને એ છોકરી પસંદ કરી શકે ? કેમ બને !

“ ધણીજ ભેજાંફાટેલ પોરી ! ” તેવણે ગુસ્સાથી મત પાસ કરતાં કહ્યું. “ એને કાઢએ રાહો રસ્તે ઉધારી કે કેળવી નહીં તેની એ બધી મોહકાંણુ છે. ધણી જગી ગીએલી છે. નાંજ, મને માંફ કરજો, પણ એ એકપુરી ને બાપ વગરની કરીને તમે એને કશી બી ધાક ધમકી વગર ધણા લારમાં ઉધારી ને તદન જગાવી મુકી ! ”

“ અરે, માએ, લાર શાંના બરયાય ? ” નાજાંએ પોતાની હંમેશની ગરીબી મુજબ નાચારી ને તાબેદારીથી કહ્યું. “ બિચારીએ બાપનું સુખજ શું જોયું જે તેની વાત ? એના જેવી અભાગની તો ખોદા કાઢને ના કરતો. એ તો કાકાને જી ભરું તે તેવણુ નહીં ધારેલા આવ્યા ને મલ્યા ત્યારે આએ બધાં સારાં વાણાં જોયાં કેની ? નહીં તો વસઇનાં એકાંતમાં સખરી તબરીને મરી જવાનું ઉતું, ત્યારે વરી લાર તે શાંના ને પદાર તે શાંના, માહરી માએ ? ”

“ હા, પણ માએ, ખોદાએ રાખે ઉખરા જેવી દાહરેવારેની છોકરી થઇ તો સાધારણુ અક્કલ તો રાખવી જોઇએ કેની ? ” ધન-માએજીએ હજી હાથ પગ પછાડવાનું જરી રાખ્યું; “ એ તે શું કંઈ એની રીત છે ? ”

“ પોરીમાં દેખીતી અક્કલ ધણી કમ છે, ” હવે ડોસાજીએ ભમરડો ધુમાળ્યો. “ ધણીજ હુંમતી ને હઠીલી છોકરી ! ”

“અરે આજે જો એના બાપ જીવતા હોતો!” નાનંગે ઉંડી હાથે ખેંચી કહ્યું.

“તો ખરેખર ઘણું સારું થતે,” નાદરકાકા એકમત થયા. “તો એ છોકરી એટલી વીખરી ગીએલા ઉધરતે નહીં, ને સારું નરસું પીછાંણી જાણતે!”

“એ ચાલવા દેવું નહીં જોઈએ,” ધનમાએજીએ મત આપ્યું. “બધાં વડાં વડોરાંને એ પોરી પાતરે પાણી પાએ એટલી તે એનાં માથાંમાં એ શું ખુમારી લેધને ફરતી હોશે? લાવોની, હું જધને એ બોલ ધમકાવી સમજાવીને કેહું?”

“હા; જાઓ, જાઓ, ધનમાએજી! તેટલા સારું તો મેં તમોને તસ્દી આપી બોલાવ્યાં,” નાદરકાકાએ ઉલટમંદ જવાબ કર્યો, અને ત્યારે નાનંગે ગરીબીથી એટલુંજ માંગી લીધું, “માએ, મરી જાઉં, કંઈ ઘણી ધમકાવતાં ના.”—અને પછી વળી વધાર્યું, “મરે, હું શું કરું? મને પોતાને બી ગુસ્સો તો ધણો આવેય, પણ જી લઈ એને જોઉંય કે એને ધમકાવવાની માહરી જખાંજ જાણે સીવઈ જાએય! મરું, માહરું એકનુંએક આવધનવધનું બચ્યું!”—પણ તેણીનાં સારાં નસીબે એક હેતવંતી માતાને જેમ આપનારો એ ખુલાસો ધનમાએજી સેવટ સુધી સાંભળવાને થોડ્યાં નહીં. તેવણુ તો પ.ધરાં પરીનના ઓરડામાં રસુલા વાધ પેરે ધસ્યાં ગયાં, કે જ્યાં તે સુંદરી કાંઈક કબ્બટખાણાં ગોઠવવાની વેઠમાં પડી હતી, અને તેણીએ ધનમાએજીને જોતાંજ પોતાનું કામ તાબરતોબ પડતું મેલ્યું ને બંધ કરીધું.

“આવો માએ, આવો ધનમાએજી,” તેણીએ હસીને ખુરસી આગળ ખેંચતાં ને તે ડોસીને આવકાર આપતાં કહ્યું; “આજે તમે કાંઠાંથી ઘણું ઘણું દાહરું એમ અત્યારે અહીં અચ્ચુચ બુલાં પર્યાં?”—અને પછી તરતજ વધાર્યું, “ઓ, હા, હું સમજી; તમોને કાકાજીએ તેરાવ્યાં હોશે, ને તેવણુના વકીલ તરીકે હાલમાં તેવણુ તરફથી બ્રીફ લેધને તમે તો માહરી સાથે લરવા ને મને ધમકાવા આવ્યાં હોશો! એમજ કેની?”

મગર ધનમાએ પેહલાં તો પટાવી સતાવીનેજ કામ કાઢી લેવાની પેરવી કરી. તેવણુ તેને પેટમાં ચાંપી અને કીસ કરી, અને પછી કહ્યું. “નહી રે, દીકરી, હું શું કરવા તુંને ધમકાઉં. પણ કાંચે—તેં કાંચે

એમ માથું ઉંચક્યું? તું કંઈ સમજેય—તું કંઈ જાણેય એ તું શું કરેય તેના જોખમની વાત?”

“હું બધું સમજુંય, ધનમાએજ,” તે છોકરીએ માંગી લેવાની હપ્તે કહ્યું; “હું પુરતી દુખી છેઉં, અને એ બાબે હવે તેથી વધતો મીનાકેસો ને તકરાર થવી સજ્જવાર નથી. હું માહરો દરાવ ઘણાજ મક્કમ પાએ કરી ચુકેલી છેઉં.”

“હા, પણ આપરે દુન્યાદારીની રીતભાતથી એ વાત તો કર્યે?” ધનમાએજ બજાદ થયાં. “તુંજ વિચાર કર, પરીન, એ બધું કેટલું ગોળું થયુંય. ઘેરેઘેરથી ને ગામે ગામથી તુંને દોરાબ સાથનાં તાહરાં નક્કી થયલાં કાજ વસ્તારાંની મુખારકબાદીઓ ને પેહરાંમણીઓ વહીક થઇ, અને તેથી હવે તે કાજ તોરી નાખવાનું—”

“તે કાજ કદી બી થયુંતુંજ નહીં,” પરીન જુસ્સાથી વચ્ચે બોલી ઉઠી. “તે કોઈ કારે મોનેનાંઓનાં માહરી સાંબે ગોઠવેલાં પાટયાં ઉતાં. મેં તો કદી બી એ મને તદન અણગમતાં થઇ પડેલાં કારજ વાસ્તે માહરી બાહલી આપીતીજ નહીં.”

“પણ તું ત્યારે ધસલસ તેમ બોલી કાંએ નહીં પરી?” ધનમાએજએ બખ્યો દીધો; “તું તો ચુપચાપ રહી, ત્યારે લોક શું જાણે તાહરાં મનનો ભેદ?”

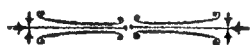
“તે ગમે તે હોય, માએજ, પણ માહરી આખી જીંદગી માહરી એ એક નજીવી ગફલત સાર વેચી નાંખવા હું તૈયાર નથી,” પરીને મજબુતીથી કહ્યું. “તે કદી બી હવે તો બનાવાનુંજ નથી. હું કાકાજીને પોતાને બી ના કહી ચુકીય. આ ધનમાએજ, તમે લોક ના માહરી પર નાહક જીલમ કરો! આખી દુન્યામાં કોઈ બી ચીજ એ કારજ તોરી નાખવાને વરે મને સંતાપતી હોય તો તે ફક્ત બહાલા કાકાજીની માહરી ઉપરની ઇતરાજ છે. તેવણની આટલી બધી અમો માદીકરાં જોગી મેહરબાંનીને નગુણી થયલી દેખાવાના ખ્યાલથી હું અત્યંત દુઃખી થાઉંય, ને તોખી તે કીમતી હેસાંન બદલ બી હું માહરં વચન, માહરો પ્યાર ને માહરી જીંદગી વેચી નાખવા કબુલ થઈ શકતી નથી, વાસ્તે મને માફ કરો.”

“તે તાહરી મરજ; ત્યારે ટુંકમાં એમજ કે તું તાહરી ખરાખીજ સાહોધેય?” તે ડોસાંએ હવે ટણકાથી કહ્યું.

“જે માહરાં બાએગમાં હોશે તે થશે,” પરીને કહ્યું, “પણ નિતી ને સચ્ચાઈના રસ્તાથી હું ઉલટી ચાલવાવાલી નથી. તે કરતાં તો મરવું બહુ !”

“ઠીક છે, ત્યારે, તાહરં કીધું તુંજ ભોગવજે,” ધનમાએજી ધણુ ગુસ્સામાં પોતાની બેઠકપરથી ઉભાં થતાં બોલ્યાં; “હવે ત્હારે માહરે આજથી કંઈ વેહવાર નથી. એવી દાહરાબરી દુકતી માહરે કામની નહી. હવે પછી તું ગમે તેવી બી પસ્તાએ કે દુઃખી થાએ તો મને વચમાં પરવા કંઈ કેહવા આવતી ના.”

“જાઓ, નહીં આવશું,” પરીને બી હવે એ ચટકાના જવાબમાં તેટલાજ ફેફસાતથી કહ્યું.—અને પછી તેઓ બેઉ રીસાયલાં તરતજ છુટાં પડ્યાં, કે જ્યારે ધનમાએજીએ પોતાની નાઉમેદીને ને હારી બેસવાની હીણુપસ્તીના ખલલાટમાં નાદરકાકા ને નાનાં આગળ જઈને એકનાં ચાર કરયાં, ને બની શકે તો નાનાંની વધતી કમબખ્તી ને તે બુદાને બેવડી ઉસ્કેરણી કરી આપી; અને ત્યારે?

પ્રકરણ ૪૩ મું.

તે પછી તે આખું ઘર મોટી શોકાગ્નિમાં ગરક ગયું. કોઈને કાંઈ સુઝે કે ગમે નહીં. નોકરનફરો વટીક પામી ગયાં કે કાંઈ બી ઘરમાં બિગાડ અથવા કળ્યે ચાલતો હતો. નાદરકાકા બિજવાયલો, ગુસ્સે ને ઉદાસ હતો. તે હવે પરીનને મુતલગ વટાડતો નહીં, અને ટેબલપર જમવા પણ આવતોજ નહીં, જેથી તે મા દીકરી બુક બાચકો ખાત્રે મને ખાઈ લેઈ દર્દમંદ દીલે ઉઠી જતાં. તે બુદો એ છોકરીને એમ થેસાવીને ઠેકાંણે લાવવા આહતો હતો! તેને દુઃખ ન થતું એમ ન હતું. પરીન વાસ્તેના બાપીકા પ્યારમાં તે પોતે એવો જકડપકડ સપડાઈ ગયો હતો કે આ એકલડોકલ એકલવાઈ જીંદગી હવે તેને કરડવા ધાતી હતી. તે પરીનને અસલ પેરે ખુશાલ તબ્બતથી હસ્તી, વાત કરતી અને તેને રીઝાવતી પાછી પોતાને પડએ ઉભેલી જોવાને આતુર હતો, પણ નહીં; ખાન્દાંની સુગ માટે સરખસર મરવાવાલા જે સંહેંકડો શ્રીમંતો થાએ છે તે માંહેલો આ બુદો એક નમુનેદાર નગીનો હતો, અને હઠ તો જાણે તેના બાપદાદે ઓદેજ ઉતરેલી હતી, એટલે

મરતાં પણ તે પોતાનાં એ મમતી મતની જક છોડે એ બનવુંજ તેને માટે તમામ માહાલ થઈ પડ્યું હતું !

તે મન કંઠણ કરી અને દીલ પથ્થરનું બનાવી, તેથી, તેણીની સામે હવે તદન સખખત થયો ને સખખતજ રહ્યો. તેને લાગ્યું કે તેની આટલી માયા મેહરબાનીને નિમકહરામ નિવડનાર એ છોકરી તેની એક બી દયાને હવે લાયક ન હતી. તેણી પોતાના એક બચ્ચાંસહી ને ઘેલાગાંડા ચીલછુલ્યા ધખારાને ખાતર તેનું ને આસપાસનાંઓતું સુખ વાંચવાનો ઉંઘાડો અનાદર કરતી હતી, અને ત્યારે તે કેમ તેને માફ કરી શકે ?

વળી તેને લોકોમાં બહુજ નરસ લાગતું હતું, અને પરીનનું કારજ તુટવા બાબે નીંદક જખાંનનાં દોજખીઓ મોં ભાવતાં ગલીચ ગુલખાનો ઉરાડતાં રહ્યાં હતાં, જે તે ડોસાને કાને આવતાં સામું આગમાં તેલ હોમાતું હતું ! દરેક દાહડો, તેથી, બલ્કે દરેક કલાક તે ઘરમાં વધતા અણગમા ને વધતા મતફેરભર્યા મુંગા કબજાનોજ જતો. અસંતોશ આખાં ઘેરમાં રાજ ચલાવી રહ્યો—તે ઘર કે જે અદ્યાપી આટલું સંપીલું ને સુખી હતું !

તે ડોસો મનથી નક્કી કરી ચુક્યો હતો. તેણે સોગંદ લીધા હતા. પરીન ને તેની માતાને માટે તેનો જીવ જળતો હતો, મગર જે પરીન તેણે ધારી રાખેલી ચોક્કસ મુદત સુધીમાં ઠેકાંણે નજ આવે તો તે મા દીકરીને ઘેરમાંથી હાંકી મેલવાનો તે અભાગ્યાએ નક્કી દરાવ કરી મેલ્યો હતો, કે જે અમલમાં મુકવા માટેની ખોટી માત્ર તે તેની ધારેલી મુદતની અવધ પુરી થવાનીજ હતી ! !

તે જાલને મનમાં લાખલાખ ‘સેસ ભરતો’ હતો. તેને લાગતું હતું કે તે ‘કર્માનો’ જે તેણીના રસ્તામાં ન આવતે તો આ શીટનો બખેડો બરપા થવા પામતેજ નહીં, ને પરીન કેવારની દોરાબને પરણીને પાર પડી જતે, કે જ્યારે તે ઘર હતું તેવુંજ આખાદીમાં હસ્તું, સુખી ને ખુશખુશાલ રહેતે. આ તો તે “દુકતા” એ વચ્ચે માંથુ મારવાની નહી ધારેલી મોહકાંણુ થઈ, કે જે ખરાખી અને તેનાં પરીણામ માટે એ ડોસો હવે ધુજી ધપકી રહ્યો હતો.

તેઓ હવે જવલેજ મળી શકતાં હતાં—જલ ને પરીન. તેને એ બંગલાનો ઉંબર ઓળંગવાની નાદરકાકાએ સખ્ત મના ફરમાવેલી એટલે તે કેમ તેને ગમે એવું ગમવા છતાં પોતાનાં પ્યારાં પંખેરાંને મલવા ત્યાં આવી શકે? એટલામાટે ઉંચકીચુંચકી, રસ્તે સેરદે, તેઓ અનાયસે ઘડીચપકા મલી જતાં તેજ, અને તે મીલાકાતનાં સુખને જલે “બેહેસ્તમાં એક ડોકયું” એવું રમુજી તોરનું નામ આપ્યું હતું. તે એ મીલાકાતને સ્વર્ગનાં સુખ જેવી બુલંદ ઉપમા આપતો હતો!

એમ છતાં, તેઓ કાગળપત્રો લખી શકતાં હતાં, ને તેમાં કાંઈનો સુભાએ કશે આંકાશ ન હતો, માટે જલ લખીને તે નાજનીનને તેનાં સુવચનોની ઓસ્તવારીમાં યાદ આપી આપી વધારે ને વધારે કાયમ કર્યો જતો હતો. તે એક શુભાખીત બોલનાર ને જોરાવર અસરનું લખનાર હતો, માટે પોતાની પ્યારી જોગાં તેનાં કાગળપત્રોમાં તે એવો તો અસરકારક થતો કે પરીન તેને માટેના પોતાના ઠરાવો, કસદો અને કસમોમાં એક તલ માત્ર પણ દગમગી શકી નહીં. વળી અવારનવાર તેઓ મંચીની ચાંદણને ત્યાં ખાસ ગોઠવણ કરી મલતાં હતાં. વહાલાં વાંચનાર યાદ કરશે કે ચાંદણ પોતે પોતાના પરણ્યા સંસારમાં અતી ઘણી અસુખી હતી, જેથી પોતાની મરજીનાજ ખાવંદને વરવાને તે પરીનને હંમેશ આગ્રહ કરતી અને ભલામણ આપતી રહી હતી. એટલાવાસ્તે જ્યારે પરીને દોરાબ વેરે પ્યાર વના પરણવા નાજ પાડી, અને જલ આટલો ઉધરતો ને ઉતરતો છતાં તેને પોતાના પ્રાઈડ પ્યારને સખખે તેણીએ વધતી શીદાગીરીથી કબુલ રાખ્યો, ત્યારે ચાંદણે પોતાની મીઠી સહીની એ હીમ્મત અતી ઘણી વખાણી, ને આ વિરોધમાં, તેથી, તે એકલીજ હાલમાં તેની મિત્ર ને મદદગાર રહી હતી.

એ ઘણું નેક થયું. એથી થયું એમ કે જ્યારે મંચી ઘરમાં નહીં હોએ ત્યારે ચાંદણ તેમની મીલાકાતની થોડા થોડા દિવસોને અંતરે સગવડ કરી તે પ્યારાંઓને પોતાને ત્યાં તેડતી અને મેલવતી, અને અવારનવાર એ રીતે ચાંદણની હાજરીમાંની તેમની રૂબરૂ મીલાકાતથી તેમને પરસપર ઘણું સુખ થતું રહ્યું હતું. એમ તેઓ એક દિવસ મળ્યાં, કે જ્યારે પરીને કાંઈક નાઉમદી ને અજાયબી વચ્ચે જોયું કે તે જલ) હંમેશ જેટલો ઉલટમંદ, સુખી કે ખુશાલ ન હતો! એમ કેમ?

“એમ કેમ, બહાલા જલ?” તેણીએ, તેથી, ચાંદણનું પ્યાન ખીજ મેર હતું તેટલાંમાં ઘણી કાળજીથી પુછ્યું; “તમને શું છે? આજે તમે ખુશાલ નથી!”

“હું ત્હારોજ ખ્યાલ કરું, પરી,” તેણે હેતવંતો જવાબ કર્યો; “મેં તને ગઈ કાલે કાલી સાડીમાં જોઈ સારે તું કાંઈ એટલી તો બિરાજતી હતી કે હું જાણે તને જોતાં મોજથી બેતાબ મારી ગયો, અને હાલ આજે ગુલાબી તેરાકાતામાં તું એવી તો દીલખુશ દેખાયછ કે જાણે કાલ કરતાં ખી તું આજે વધતી મને મનોહર દેખાએય!”

“સારે રોજ રોજ તમારી આંખમાં હું વધતી ને વધતીજ ખુબ-સુરત દેખાયા કરું, એમજ કેની?” પરીને હસીને પુછ્યું.

“હા.”

“તે મને ગમ્યું,” પરીને પ્રતીઠિત્તર કર્યો. “મારા બહાલા જલની આંખમાં હું રોજ ને રોજ વધારે ગમતી ને ખુબસુરત દેખાઉં એજ માહરે ચ્હાવાનું છે.

“અને ત્યારે હું કેમ નહીં બરાપો કરું?” જલે પાછી ગમગીન અદા ધારણ કર્યું. “પરીન પ્યારી, માહરા જેવા એકને માટે તું સરજાઈ નથી. માહરાં ગરીબ ઘેરમાં તું—”

પરીને હોઠપર આંગળી મુકી તેને તરત ચુપ કર્યો.

“તમારે ચુપ કરવું પડશે,” તે લાડલીએ નાજથી કહ્યું. “તમે આપરો કરાર ભુલીજ ગીયા. મેં કહ્યુંયની, બહાલા, કે એવી બેહુંદી વાત ફરીથી માહરી આગળ કદી કરતાજ ના, ને મને તમારાથી એક ખી વાતમાં ચઢતી ગણવાની ગુન્હાભરી ભુલ કદી થવા દેતાજ ના?”

“નહીં કરશ,” જલે તાબેદારીની રમુજથી કહ્યું, “પણ હું જેમ આપરી દુઃખી હાલતનો વધતો વિચાર કરું તેમ વધતો શુંચવાયા કરું કે એ આપરાં હાલનાં મોટાં દુઃખનું સેવટ શું ને ક્યારે આવશે?”

“સેવટ સારુંજ આવશે, જલ,” હાં ચાંદણ વચ્ચે પુરાઈ. “‘હીમતે મદ’ તો મદદે ખુદા’ એ કેહતી કેમ તમે ભુલી જાઓય? તમારે તો આવા શીખેલા ભણેલા હોવાને લીધે પરીન કરતાં ઘણી વધારે હીમત રાખવી જોઈએ.”

“હું ઘણું બી મન મારું, પણ એ ગમગીની માહરાપર ગાલેબ આયા વગર રેહતીજ નથી,” જલે કહ્યું; “મગર ખેર, એ વાત જવા દેઓ. હું છાતીતોડ મેહનત કરશ, ને પુરતું પેદા કરી એ માહરી માહાબુબને બનતાં સુખમાં સદા રાખશ.”

“હું પૈસાને તમામ તુચ્છ જાણું, જલ,” પરીને પાછું કહ્યું; “હું કેટલીક વખત તમને ખાત્રી આપું? પૈસાનો લોભ કદી માહર માથું ફેરવશે નહીં, ને ગરીબાઈ કદી મને સંતાપી શકવાની નથી; વાસ્તે એ બદલ તમે ફકર કરોજ ના. તમોને તો હું જાણું હવે તનમનથી પરણી ચુકીય, અને તેથી હવે એ સંતાપ કરયા કરવામાં સાર શું? હજી શું આપરે જુદાં જમ્યે?”

“ત્યારે જુદાં નથી તેની ખાત્રીમાં, બહાલી પરીન, મને આએ તાહરી આંગળીપર સેરવી દેવા દે.”—અને, એમ કેહતાં, જલે તે મધુરીનો દાબો નાજુક નરમ સુંવાળો હાથ ઝટ પોતાના હાથમાં લીધો, ને ખીસા-માંથી કાઢેલી એક ડબ્બી ખુલી તેમાંથી ઝગઝગાત પાંથરતી એક વીંટી કાઢી તેણે તેનાં ત્રીજાં આંગળાંપર સેરવી દીધી.

તે દેખીતું કીંમતી ઝવેરાત હતું. તેમાં વચમાં ઉંડા કલરનું એક દીલપઝીર આંખ ઠડી રહે એવું માંણેક હતું, ને તેને ફરતા હીરા હતા, જે પણ તેટલાજ તેજસ્વી હતા.

પરીને તે વીંટીપર હેતની એક ચુંબી લીધી, અને પછી તે નીરખી તપાસીને કહ્યું, “તમે કાંએ એટલો મારે ખાતર ખરચ કરોય, જલ?” તેણીએ હેતથી કહ્યું; “એમ તમારાથી કેમ પોંહયાશે? એમ તો, બહાલા, તમે બેહલા થાકી જશો! હું કાંઈ ઝવેરાતમાં સમજવાવાલી નથી, ડીઅર, પણ મને લાગેય કે આએ નંગ ઘણાંજ ઉંચાં ને મોઘાં છે.”

જલ હેસાનથી—મીઠાસથી હસ્યો.

“એ ખરચની કશીજ જરૂર ન હતી,” તેણીએ જારી રાખ્યું. “ખાત્રીથી માનો, બહાલા, કે મને એ ચાધચાખનો જરા બી પ્યાર કે અલખરો નથી. એ કરતાં એક સાદી સુનાની વીંટી એાછી ખરચાણ થવાથી તમારી તરફથી મળેલી મને વધારે હરખાવતો. મને કેહો, મને હવે તો પ્રેમીસ કરો કે માહરે ખાતર હવે પછી તમે કાંઈ એવા

ખીજાઆરા તીરા ને વગર અગતના ખરચ કરશેજ નહીં. જ્યાં દોહર-
યાંથી પટે ત્યાં પાવલો ખી ખરચતા નાજ. મને હા કેહોતી? મને પ્રોમીસ
આપોતી?”—અને જલને હસી હસીને, ચાંદણની ઘણી ગમત વચ્ચે,
ફરજ્યાત તે જુલમથી માંગેલું વચન તેણીને આપવુંજ પડ્યું !

પ્રકરણ ૪૪ મું.

“ મોહોત સુધી મ્હારી ” એ મજકુર વીંટી આપ્યા પછી
પરીનના સંબંધમાં જલે પોતાનો મુદ્રાલેખ આદર્યો હતો. “ હવે તું
મોહોત સુધી મારી થઇ,” તેણે કહ્યું હતું, ને પરીને શાંતીથી જવાબ
કર્યો હતો,—“ અને મોહોત દયાળુ થઇને, જહાલા જલ, આપુને તરત
ને જલ્દી છુટાં પારશેજ નહીં.”—કે જે ખુશકારક સવાલ જવાબો તે
અને છુટાં થયાં ને પોતપોતાને ઘેરબારે ગયાં તે પછી પણ તે અને
પ્યારાંઓના કાનમાં વાગ્યાજ કર્યા !

તે રાત્રે નાજાં ઘણી મીનતજરીથી મનાવી પટાવીને નાદરકાકાને
ટેબલ પર જમવા લાવી. “ તમે રીસઇ રેહશે તો એ પોરી જસ્તી
ફટાંઉ થશે,” તે માતાએ કહ્યું. “ તમે એમ ના કરો. જોવો, મરી
જલિં, એ છોકરી તો માયાથીજ મનાશે.”—અને, પરીણામમાં, રીસાયલો
નાદરકાકા મુશ્કીલથી મનાયો ને જેહેમતથી ટેબલપર તે રાત્રે બધાંઓ
મેગો જમવા આવ્યો.

તે રાત્રે, તેથી, ટેબલે તેનું આગલું તેજ ઝટ પકડ્યું. બધું વધતું
ખુશાલ દેખાતું હતું. પરીન નાદરકાકાના જમના હાથ પર બેઠી હતી,
ને તેવણની જમતાં જમતાં ધારા પ્રમાણેની ખીદમત કરતી જતી હતી.
ને અદરાઇ તેજ દાહડે કાકા એમ તેની જોડે જમવા આવ્યાં તે તેને
ઘણું સગનવંતું ભાસ્યું.

અને તે સાઈંજ હતું ને સાઈંજ થાત—જો ભોળી નાજાંએ
પોતાની અકસર સાદાઇ ને ભોળાઇમાં ઘોંટાળો કરી અભાડો બાદ્યો ન
હોત તો ! તેણીએજ નહીં ધારેલી ખરાખી કરી.

“ આ મરે, માહરી માએ,” પરીનના હાથની હીલચાલમાં પેલી
રેશણીમાં દીપક ભારતી ને ઝલઝલતી વીંટી પર તેણીનું ધ્યાન ખેંચાતાં
તેણીએ કહ્યું,—કે જે દરમ્યાં બધાં અરધું ખી જમી રહેલાં ન

હતાં !—“ એ આએ કેઇ વીંટી ? એ મેં તો નહીં જોયેલી ? ૭ ભરં નાદરકાકાએ એ ક્યારે અપાવેલી ? ”

અને સારે ? જો કોઇ જેવી બાંગડ કે લખાડ છોકરી હતે તો તેની માતાનો એ કવખતનો ને કહંગો સવાલ ઉડાવતે, પણ તે માતાએ તેનો હાથ પકડી તે વીંટી ધ્યાનથી જોવા માંડી તે દરમ્યાનમાં પરીને તો ફક્ત એકજ પળ વિજળીના વેગે મનમાં આગળ પાછળનો વિચાર કરી લેઇ હીંમતથી ને સાદાઇથી ઝટ પ્રમાણીકે જવાબ કર્યો, “ એ મને આજે માહરા જલે પેહરાવી, મમા ડીઅર; આજે અમે અદરાયાં. ”

થઇ ચુકયું; એટલુંજ બસ હતું !

તે માતાએ ગુસ્સામાં જીજ્ઞાસી પડીને પોતાના હાથમાં પકડેલો તે ખ્યારો હાથ ફેંકી દીધો, ને ગુસ્સાનો એક માહા ગંભીર ચીલ્લો ચઢાવી નાદરકાકો જમતો જમતો કશું બી બોલ્યા વગર એકદમ ઉઠીને ઉભો થયો. તેણે તે પછી ગુપચુપ ત્યાંથી પોતાના ઓરડામાં ચાલુ મુકયું.

હવે પાછો બધો રંગ ફરી ગયો ! “ આ તું મરેરે, તું મરેરે, ” તે માતા અટવટ કરવા લાગી; “ એવો જવાબ મને કાંએ દીધો ? મુઠરે હું અલાગણી પુછતી ! ”—અને તેણીએ કપાલ કુટયું.

“ મમા ડીઅર, નાદાન ના થાઓ, ” નોકરોને તરત ત્યાંથી રૂખસદ કરીને પરીને તે માતા આગળ જઇ તેને પટાવી, “ હું વગર પુછવે બોલી નથી; તમે પુછ્યું ત્યારેજ હું બોલી કેતી ? ”

“ હા, પણ કંઇ બીજું કાંએ નહીં બોલી ? મુંગી કાંએ નહીં મરી રેહી ? ” તે માતાએ કકલાટ કર્યો.

“ કારણ શું ? ” પરીને તકાળો કર્યો; “ માહરે એમાં બીહીવા કે શરમાવાનું છેજ શું ? મમા, તમે મને અજબ કરોય ! તમારી મરજી શું એમ હતી કે મારે જીકું બોલવું ? ”

“ મુઠરે હું અલાગતી ! ” તેણીએ વળી અટવટ કરી; “ કેવી કેવી રીતે હું જેમ તેમ મનાવી પટાવીને એવણને અહીં લેઇ આવી ને આએ શું મુવું નહીં ધારયું રાખરું થઇ ગીયું ! ”—અને પછી જરા વારે ગુસ્સાથી વધારયું, “ એ પોરયાએ સારે એ હસાએ તો ધણું માયું ઉંચકયું ! એની તાગાદ શું જે તુંને વીંટી પેહરાવે ? ”

“ તમેને પપાએ પેહરાવેલી કેતી ? ”

“હાસ તો.”

“ત્યારે માહરા વર મને નહીં પેહરાવે તેનું કંઈ કારણ, મમા?” પરીને પુછ્યું, ને ખુરસીમાં પાછલ પડી અઢેલો માહરી આપણે જોતાં મોહ પામી જઈએ તેમ તે ખુશ મિજાજે નફકરી હસી પડી!

“મરેરે, દાંત ના કાહાર રે દુકતી, તું ને શું થયું? હવે તું ને શું કરે?” તે માતાએ જાસ્તી સંતાપ કર્યો.

“ચાલો, ગુસ્સો ના કરો, મમા ડીઅર,” તેણીએ આગળ જઈ તેને હેતથી કીસ કરતાં કહ્યું. “મને ખુદરતીજ હસવું આયું, કેમજે જે કાયદો તમારે વાસ્તે વાજખી તે માહરે સાડ ગેરવાજખી કેમ થઈ શકે?—પણ ચાલો વાડે, મને મારી આપો.”

વળી તે જરા થોખી અને પછી વધાર્યું, “તમો માનશો, મમા, મને એ વીંટી પેહરાવી કેની ત્યારે માહરા જાલ મને કંઈ એવા તો ખુબસુરત દેખાયા કે હું તો જાણે ઘેલી દેવાની જેવી તેવણુ પરથી શીદાજ થઈ ગઈ. હું તો—” અને તે હજી આગલ બોલતે, કે જ્યારે નાજાં તો અરધા મીઠાસથી ને અરધા ગુસ્સાથી ડોલા ધુરકતીજ જતી હતી: પણ તેવામાં બારણું ઉઘડ્યું, અને મસાલે આવીને કહ્યું, “મોટા શેઠ પોતાના આરડામાં છે, ને મીસી બાબાને એકદમ પોતાની પાસે મલવા બોલાવેચ.”

“ઓ માએ, હવે શું કરે? હવે શું થશે?” નાજાં ફાળ ખાઈ ઉઠી! તેણે તે ડોસો ટેબલ પરથી ઉઠી ગયો હતો ત્યારેજ તેની આંખમાં કાંઈ એવું જોયું હતું કે જેથી તે અબળા થયરી ગઈ હતી; પણ પરીન હજી ખી જરા એ બીહીઘેલી દેખાઈ નહીં. “શાનાં એમ બીહી જાઓચ, મમા?” મસાલને મોકલી દેખને તેણીએ પોતાની માતા પર પરચારો કર્યો. “એટલું બધું તે શું થઈ જવાનું છે?”—અને પછી તે એક શેહેનશાહાબાનુના તોર ને દમામથી તે કાકાને મલવા ગઈ, કે જ્યારે નાજાં દઘાયલી, ફગલાયલી, ફસડાઈ પડેલી પોતાની બેઠકમાં હાએ અફ-સોસ કરતી એકલી બેસી રહી.

પરીન હવે તે કાકાની હજુરમાં આ મતફેર થયા કેડે આમ બીજી મરતબે દાખલ થઈ, ને તેની હીંમત, તોર ને દમામ જોઈ તે કાકા પોતે પણ મનથી વધતો ઓછો તાબુબ થયા વના રહી શક્યો નહીં; મગર તેણે તે તાબુખી કાઈ રીતે દેખાડી દીધી નહીં. તેણે તેણીને બેસવા ખી પણ કહ્યું નહીં. તે ટેબલનો ટેકો લઈ ઉભી હતી તેમ ઉભી

રેહવા દેતાં તે જઈને પોતેજ બારણું બંધ કરી આવ્યો, અને પછી તે માહતાબચેહેર મધુરીની સાંમે આવી ઉભો.

તેણે તેણીના મોહક તોર ને થસ્સો એકાદ પણ પોતાના ગમે એવા મોટા ગુસ્સા છતાં વખાંલુથી જોયો. ઘરના સાદા થથેરામાં તે દીલબર ઘણી દીલપઝીર નજરે આવતી હતી, અને વળી હીંમત અને સ્વતંત્રતા એવી તો તેણીના મુખમુદ્રામાં છપાઈ રહેલી વંચાતી હતી કે જાણે દુશ્મનોના નાગી તરવારના ધુળરામાંથી પોતાની ફાજની ધળ લઈ જનાર એક શુરવીર પોતાના જાન માટે વટીક બેપરવાહ દેખાએ એવો તે બાસ આપતી હતી.

“તમે શું કેહવા માંગોય, કાકાજી?” તેણીએ શાંતીથી પુછ્યું.

“હું તારો વાલી ને મુરખી છેઉં,” તે ડોસાએ કહ્યું; “હું અત્રે તાહરા બાપની જગ્યાએ છેઉં—”

“પણ હાલમાં બાપ જેવા મેહરબાન નથીજ,” પરીને હસીને વચમાં વધાર્યું.

“વાસ્તે વાલી અને બાપની સત્તાથી હું તુંને હુકમ કરુંય, છોકરી,” તે કાકાએ તેનાં વચમાં બોલવા પર કશું એ ધ્યાન આપ્યા વના જારી રાખ્યું, “કે તાહરે આંગલે આએ વીંટી છે તે એકદમ ખેંચી કાઢાર, અને જે કમીનાએ માહરી મંજુરયાત વગર તુંને એ પેહરાવાની સરકશી કરી છે તેનાપર એકદમ પાછી મોકલી બાપ: સાંભલેય કે?”

“કા, કાકાજી.”

“ત્યારે માહરા હુકમ મુજબ કરની?”

“તે કોઈ કાલે બી બનવાનું નથી,” પરીને દલેર દરાવ ને હીંમતથી કહ્યું; “તમે મને બાવાજીનાં બુચાં માફક ત્રીટ કરો તેને હું તાબે થવાની નથી. હું મરશ ત્યાં સુધી હવે એ વીંટી માહરી આંગલીએથી નિકરવાની નથી.”

“તું અતેશ કરેય, પરીન,” તે કાકાએ ગગડાત કર્યો; “સમાલ કર—હજી બી ઘણી સમાલ કર! હું ફરીથી તને ચાન્સ આપુંય. હજી બી વિચાર કર; હજી બી તાબે થા. બોલ, માહરી મરજી મુજબ

એ વીંટી પાછી મોકલી તે બેબદામના સાથનો ત્હારો વહેવાર તું તદ્દન બંધ કરવા હજી બી કબુલ છે?”

“ નહીં અને નહીંજ.”

“ ઠીક છે ત્યારે, હવે મને સાંભળી લે,” તે કાકાએ ગુસ્સાથી વળી તન બદનમાં ધ્રુજતાં કહ્યું. “ આટલું સુધી એ માહરો ઠરાવ અમલમાં મેલતાં મેં ધીલ થવા દીધી તે ફક્ત ત્હારે વાસ્તેના થોડા ઘણા બાકી રહેલા માહરા પ્યારને ખાતરજ હતું, પણ જો તું તે નીચ પોર્યા—”

“ કાકાજી, મોતું સંભાલીને વાત કરો,” પરીને ગુસ્સામાં કહ્યું; “તેવણુ માહરા બરથાર છે, ને તેવણુને વરે એવા અપસુખનો ઓચરા-એલા હું હવે સાંખી શકવાની નથી—તમારે મોંતેથી બી નહીંજ. તમારે મને જે સજ્જ કરવી હોય અથવા જે કેહવું હોય તે સીધસીધું કહી દેઓ.”

“ માહરે એજ કેહવું છે, દુકતી, કે જો તું તે બેબદામનાને નહીંજ છોરી શકે તો હવે મને છોરી જા,” તે કાકાએ કહ્યું. “ હવે માહરાં ઘેરમાં તાહરી એવી બેઇજજતી સાથે તાહરું કંઈ કામ નથી. લોક માહરી હસી કરે ને મને આંગળી બતાવે તે માહરા બુઢાપામાં ને મરતી ઘડીએ થએલું હું તામોશ કરી શકવાનો નથી, ને તેથી તું તાહરી અત્યારેજ પસંદગી કરી લે. યા તો મને કબુલ રાખ યા તેને. હું તાહરો બાપ છેઉં, તુંને જાણે મેં માહરું લોહી પાષ ઉછેરીછ; તુંને શીખવવા, સુખી કરવા, સોસાયટીને લાયક કરવા મેં પાપરીની પેરે માહરો પૈસા વેરયોય, અને હજી તું તાબેદાર ને સીધી થાયે તો હું શું કરશ તે તું જોશે. વાસ્તે કેહે—ઘણો લાંબો વિચાર કરીને કેહે—તું કાણુને કબુલ કરેછ—મને કે તેને?”

“ તેને,” આ લાંબાં તાહેઝાંતો પરીને ટુંકમાં તરતજ સીધો સીધો જવાબ કર્યો,—અને તે ડોસાને આગલ શું કેહવું હતું તે સાંભળવા દહેરીથી થોખી

“ જો, આએ માહરું વસીએત છે,” તે ડોસાએ પોતાનાં બદનનાં મોટાં ગજવાંમાંથી સરકારી સીલ સાખનો એક લાંબો દસ્તાવેજ ખેંચી કાઢાડતાં કહ્યું; “ એમાં માહરી તમામ દોલત ને અસકેઆમતની એકલી હકદાર વારેસ મેં તુંનેજ કરેલી છે, ને એ લખખોની દોલતને

એક નાચીજ પોચાના પ્યાર વાસ્તે જો તું ઠોકર મારવા તૈયાર થઈ હોશે તો એ વસીયતનો તાહરાં દેખતાંજ હું નાશ કરી નાખશ. બોલ, હવે તું શું કેહેય?”

પરીન તુચ્છકારથી હસી.

“તુંને ને તાહરી માએને આજે રાતોરાત માહરૂં ઘેર મુકી જવું પરશે,” તે જુલમગાર ડોસાએ જરી રાખ્યું; “આએ વીલનો નાશ થવા પછી તાહરે માહરે કશોજ સંબંધ રેહશે નહીં, અને હું એક ધરી ખી તમે મા દીકરીને માહરાં છાપરાંનો આશરો આપનાર નથી. હું તુંને શરાપ દેવશ, કેમજે માહરી લોકોમાં હદવનાની હસી કરાવી તેં નાસ કરી નાંખ્યોય, વાસ્તે એ બધી વાતનો પુખ્ત વિચાર કરી જે જે કેહવું હોય તે કેહે.”

હવેજ પરીન લગાર જાંખવાણી ને દુખી થઈ. નહીં કે તેને વસીયતથી આકાત થવાનો કે તે ધનાઢ્ય મેહેલ છોડી જવાનો ગમ થયો; નહીં કે તેને આ જાહોજલાલી, રાય રચીલું, મોજસોખ હૈયે ચઢ્યાં, કે કાકાને વાસ્તેનો આપીકો પ્યાર ગલાંમાં ખુટયો; પણ તેની મા—તેની જુહાલી વીધવા મા પાછી ગરીબીનાં સંકટમાં અવત્યાં મેલનારી ને રાતોવહી રખડી જનારી હતી તે ખ્યાલથી તે અલખત ગલરાઈ ગઈ.

“તમે ધણાજ જુલમી થાઓય, કાકાજી,” તેણીએ, તેથી, રડી દેતાં કહ્યું; “માહરૂં ગમે તે થાએ ને ગમે તે કરો, પણ માહરાં ખીયારાં દુઃખી માએને માહરે લીધે હેરાન કરો એ શું વાજખી છે?”

“અલખત વાજખી છે,” તે બુઢાએ બખાલ્યું. “તુ ગુન્હેગાર જો તાહરા એક નજીસ ધખારાને ખાતર માએ આપનાં સુખને ખી ઠોકરે મારે તો હું માહરા વાજખી ગુસ્સાને ખાતર તમે બેઢિને સજ કઈ તેમાં ગેરવાજખી શું છે?”

પરીન દગમગતી દેખાઇ, ને તે ઢ્યુપડ્યુપણાંથી તે ડોસાને કાંઇક ઉલટ ને ઉમેદ આવી.

“હું તાહરી સાથ એટલો સખત થવા ધણો દુખી ને દલગીર છેઉં, માહરી દીકરી,” તેણે કાંઇ નરમાસથી કહ્યું, “પણ તેંજ મને તેવો બનાવ્યો. હજી ખી વિચાર કર. હજી ખી આપડં બધાંતું સારું વાંચ. તુંને દોરાબ નહીં ગમતો તો જી, તેના સાથ પરણાવા હું તુંને ફરજ પારતો નથી. એવોજ કોઇ ખીજો તુંને ગમતો વર મલે તો પણજે,

નહીં તો જોઈએ તો કુમારી રેહજે, પણ આએ પોરયાને તો માહરા સુખનપરવરી વાસ્તે તાહરે પરતો મેલવોજ જોઈશે. જો તું એટલું માહરું કેહેણ કરશે તો હું તુંને પાછી દરેક સુખમાં તરતી રાખશ. આએ જોખનાવ બન્યોજ નહીં હોએ તેમ તે હું ભુલી જવશ, અને આપરે બધાં પાછાં સંપમેલમાં ને અમનચમનમાં રહીશું. વિચાર કર, પરીન, વિચાર કર !”

“હું તેજ કરુંચ,” પરીને દુખી સ્વરે ને ધીમે સ્થાદે જવાબ કર્યો.

“જો તું નાજ કેહશે તો હમણુંજ રાતોશત તમે બેઠિને અત્રેથી ઉઠાંગરી કરી જતાં રેહવું પરશે, ને ફરીથી તું મને જીવતો જોવા કદી પામવાની નથી. હું કદી તાહરી મારી કબુલ રાખવાનો નથી. એક વખત તું માહરો ઉંબર ચોલંગી ગેધ તો સદાનીજ ગેધ જાણજો. હવે વિચાર કર ને જવાબ દે.”

તે ચુપ રહી. ટાંચણી પડે તો સંભળાએ એવી ચુપકી તે ચાર-ડામાં બે ચાર પલ પસરી, અને પછી તે દુખી દીલે બોલી, “હું માહરા વર્યાં વચનને સાચીજ થવા માંગુચ, કાકાજી. માહરાં ગરીબ માએજીને વરે માહરો જીવ બરી જાએચ, પણ માહરો ઉપાય નથી.”

“ત્યારે એજ તાહરો છેલ્લામાંછેલ્લો ને નક્કી દરાવ છે?” તે નાઉમેદ બુઢાએ નસેનસ દુખી થતાં પુછ્યું.

“હા.”

“ચાલ ત્યારે માહરી સાથે એકદમ તાહરી માએ આગળ, ને અત્તરધરી તમે બેઠિ જેમ ખાલી હાથે અહીં આવીતીએ તોમ માહરું ઘેર છોરી જાએ.”

પરીને કાકલુદીથી તેનો હાથ પકડ્યો.

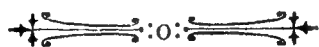
“તેવણ ખીમાર છે,” તેણીએ રડીને કહ્યું, “તેવણના જીવમાં જીવ નથી. એ કાકાજી, ના જીલમ કરો—મને માહરી નાંખો, પણ તેવણને બચાવો ! તેવણને તમારે તાંહાં દયાને ખાતર કે ખુદાને ખાતર રેહવા દેઓ.”

“કદીજ નહીં.”

“વારું સહવાર સુધી તો અમેને રેહવા દેઓ?” તેણીએ હજી વિનંતી કરી. “અમે બે બાધ માણસ આવી મોરી રાતે કાંહાં જશું?”

સહવારું થશે કે અમે વસઇ જતાં રેહીશું. ઓ કાકાજી, સહવાર સુધીની તો અમોને મેહેતલ આપો?”

“એક કલાકની બી નહીંજ,” સરખસર દેવાના થયલા તે ડોસાએ એક દીવાનાનાજ બુસ્સાથી કહ્યું—અને તેણીનો હાથ કમકમાતથીજ હોય તેમ છટકાવી નાખી તે બાહરે ધસ્યો, એટલે પરીન તેની પુઠે દોડી. જો તે નહીં જાયે ને તેની માને નહીં સમાલે તો તે આપડી કદાપી એ “શોક” થીજ મરી જાય—તે મરી જાયે તેવીજ તેની નાતવાન ને નબળી દેહ હતી—માટે ફકરમંદ પરીન પોતાના કાકાની આગળ ધસારે કરીને નિકળી, અને કાકાની આગમ્ય દોડી જઇને પેહલાં તે માતાને મલી. તેણીએ જઇને ઘણાં હેતથી બગલગીર થઇ તેને જાણે પોતાની બાથમાં સમાલી લીધી, અને તેવામાં તે છેડાયલો બુદો પથ્ય, તે મા દીકરીને રાતોરાતજ તે મેહેલ જેવાં પનાહ આપનારાં પનોતાં મકાંનમાંથી હાંકી કાઢવા, તેણીની પછવાડેજ ધસ્યો અંદર આવ્યો !

પ્રકરણ ૪૫ મું.

તે કાકા ભત્રીજાની લડાઇએ ઘણું ગંભીર રૂપ પકડી લીધું !

“મમા ડીઅર, જો હીંમત રાખજો !” તેણીએ ત્યાં પોંહ્યતાં સાથે તે માતાને બગલગીર થઈ કાલાવાલાથી માંગી લીધું; “કાકાજી કંઈ ઘણું નેસ્ટી કેહવા આવેચ તે વખતે તમારી ગરીબ દીકરીપર ભરસો રાખી હીંમત રાખજો?”

“ઓ માએ, એવું તે શું છે?” નાજાએ હીંમત પુરીજ મેલી દેતાં ને ફસડાઈ જતાં પુછ્યું;—અને પરીન તેનો જવાબ કરી શકે તેટલાં તો નાદરકાંકો પોતેજ ત્યાં ધસ્યો આવ્યો !

“એટલુંજ છે, નાજા,” તે ડોસાએ બીહીક લાગી આવે એવા ગંભીર થસા ને ડરાવનાં ઝનુનથી કહ્યું, “કે આએ તાહરી નાફરમાંન નારવા દુકતીને ખાતર એને લેઇને તું ને અતરધરી ને રાતોરાત માહરાં ઘેરમાંથી સદા સુધીનું જતી રેહવું પડશે.”

“ઓ !” નાજાએ ખરાં દીલના ગભરાતની ચીસ પાડી; “અલારે? રાતો વહી! એવાય, નાદર, એ શું જીલમ! જરા ખ્યાલ તો કરો? હું બાઈ મનખ અલારે આવી મોરી રાતે માહરાં જીવાંનજમાન અચ્ચાને લેઇને એખલી કાંહાં જઉં?”

“ જાહનમમાં ! ” તે ખુન પર ચઢેલા બુઢાએ બરાડો પાડ્યો; “ મને તેની સાથ કંઈ કામ નથી. હવે મને તમે કોઈની કંઈજ દરકાર નથી ! મેં પરાયાને પોતાનાં કીધાં ને તે લોકનુ ભલું વાંચવા ને તે લોકને સુખી કરવા પાપરીની પખીન પૈસા વેચ્યો તે બધું નરખમાં નાંખ્યું. એને બદલે એટલુંજ ધન કોઈ ધરમની હીસ્પીટાલ કે ઇસ્કોલ કાઢાવવા વાસ્તે મેં ખરચ્યું હોતે તો તે અત્યારે ઉગી નીકળતે ! ”

“ પણ વાઈ, બાવા, જરા ધીરજ તો રાખો ? હું એ દાહરાબરીને હજી ખી સમજાવશ; અમે સહવારે જશું,” નાનગે બેઉ હાથ જોડીને કહ્યું.

“ નહીં; તે હવે બનવાનું નથી,” તે ઘરડાએ તાણાજાંણી ને ટણકાથી કહ્યું. “ આજ રાત્રેજ માહરે માહરાં વીલનો નાસ કરવોય, ને તે આગ-મય તમારી સાથનો માહરો તમામ સંબંધ છુટો થવોજ જોઈએ.”

“ વાઈ, વાઈ, જઈશું,” પરીને ખી હવે છેડાઈ પડીને તેટલાજ ટણકા ને જુરસાથી કહ્યું,—ને પછી પોતાની મીઠી માવતર તરફ ફરીને હેતથી વધાર્યું, “ જો, તમે નાહીંમત ના થાઓ, માહરાં મમા. હું તમોને ઘણાંજ સુખમાં રાખશ. એવણુ નહીં આયા ને નહીં મળ્યા હોતે તો આપરે હજુ સુધી વસઈમાંજ હોતે કેની ? ખુદાનું આપેલું તે આપરે ઝુફર છે તો પછી શાને વાસ્તે આપરે હારી ખાઈએ ? તાંહાં આપરે ઘણાં સુખી હતાં ને હજુ ખી સુખીજ થઈશું.”

“ પણ મુઘ દેવાંની, મને આટલી રાતે અત્યારે કાંહાં દરયામાં હોમાવા લેઈ જાએય ? ” તે માતાએ કકલાત કર્યો.

“ તેની ખી શીકર ના કરો, માએજી,” પરીને તે નાતવાન માતાને પસવારી પટાવીને હજી ખી હીંમત આપ્યા કરતાં કહ્યું; “ આપરે હમણાં તો અત્રેથી જઈને ચાંદણના બંગલામાં રાત તોરી પારશું. તે મને ઘણી ચાહેય ને માહરી આએ હીંમતની મોટી વખાણનારી છે. સારાં નસીબે તેના વર મનચેરસાહ ખી હાલ તો પુને રહેલા છે, વાસ્તે ચાલો હું તમોને તાંહાં લેઈ જાઉં. એટલું શાંતુ એવણુનું એસ્યાઈ કરયા કરયે ? ”

પણ તે માતા પોકેપોક રડતી હતી ! પૈસાનો આ વૈભવ, આટલું સુખ, આવી સગવડ મુકીને મરતે દાહડે ગરીબીનાં એકાંતમાં પાછી અવત્યાં મુકતી જવાનું તેને કેમ ગમે ને કેમ પાલવે ?

“હું મરી જવશ !” તે રડીને બોલી; “બે ચાર દાહરામાંજ માહરો તો આંકે આવી જશે. તમે બેની લરઘમાં માહરો કચરધાણુ નિકરી ગીયો!”

પરીન તેના કાકા બણી ફરી.

“હજી બી માયાલુ થાઓ,” તેણીએ વિનંતીથી કહ્યું; “મને ગમે તેવી સખખત સળ કરો—મને બેવરી સળ કરો, પણ માહરાં ગરીબ મમાને બચાવો!”

તે કાકાએ તેને કશો જવાબ કર્યો નહી. તે મોઢું મરડી ચુપ ઉભો રહ્યો.

“સારે અમને અત્યારે જવુંજ પરશે?” જરા થોખીને રડતી કકળતી નાનંજી પાછું પુછ્યું; “સહવાર સુધી બીં અમોને અહીં તમે મરી રહવા નથીજ દેવાના?”

“ખચ્ચીતજ નહીં,” તે ડોસાએ ગગડાત કર્યો.

“તમે ઘણાજ નાતરસ ને કરપીણુ છેઓ,” હવે પરીન તેણીની ધીરજ તદન ખપી જવાના સળખે એક છેડાયલી વાઘણુની અદાથી ઉશ્કેરાઈ ઉઠી. “તમોને કંઈ બી દયા કે શરમજ નથી. તમે મને સળ કરો તે વાજબી છે, પણ બીચારાં માહરાં ઘરડાં મમાને મરતે દાહરે સતાવોચ એ કેટલું બધું હીચકાઈ કેહવાએ? લરવું હોય તો માહરી સાથે લરો—બીજાંનો શું કરવા વચ્ચે નાસ કરોચ?”

તે ડોસાએ, એમ છતાં, હજી પણ કશો જવાબ કર્યો નહીં ! તે તો હજી એ પીઠ મરડી ખામોશજ ઉભો.

“તમારે વાસ્તેનો માહરો તમામ પ્યાર ને માન તમે મારી નાંખોચ,” પરીને ઘણા ગુસ્સામાં જરૂરી રાખ્યું. “તમે હવે પગે પરીને મને તમારી વારેસ બનાવો કે પૈસાટકા આપો તોબી હું તે થોકરેજ માઈ ! તમારામાં માણસાઈજ નથી.”

“દુકતી મુંગી મર રે મુંગી મર !” નાંજાંએ એક મોટી ચીસ પાડીને તે હીંમતવાન છોકરીને અત્રે ચુપ કરી, કે જ્યારે ફક્ત “પાંચ મિનીટમાં તમે લોક તમાઈ અત્રેથી કાઈ કરી જજો” એટલું મસ મોટા ગુસ્સામાં બોલી નાદરકાકો વા સાથ વઢી પડે તેવી મનની અસ્વસ્થ હાલતમાં અત્યંત ખિજવાયલો તે ઓરડામાંથી બાહર જતો રહ્યો.

અને હવે તેનાં જવા ફેડે પરીને મજબુત હાથે ને દલેર ઠરાવથી તે પ્યાઈ પનોતું મકાંન તજી જવાની તૈયારીઓ કરી. પડતીપર પચાસનો અનુભવ તેને કરડો લાગતો હતો—પણ તેમ છતાં તે કશી એ હીંમત હારી ગઈ નહીં. તેના બાદશાહ જેવા આપને છેક બચગીમાં ખોહવા ફેડે તે બાળકી અત્યંત અને સદાની દુખી હતી; હાંદેસાઓ ને હાથેવેલા વસાઈનાં એકાંતની ગરીબીમાં તેણીએ સોસવાતું થયું હતું, મગર વચ્ચે સુખના દાહડા જોઈને પાછી દળીદ્રતાની ગીરફતારીમાં ગરક જવું એ, નાળાં કેહતી હતી તેમ, એવડું “પડતી પર પચાસ” જેવું હતું !

તેણીએ (પરીને) તે મીઠી માતાને હૃદયનાની હીંમત ને ધીરજ આપી. નાળાં તે તોરની આસામી હતી કે જેઓ પોતાની અકસર ભોલાઈમાં જે બી કોઈ જે બી કાંઈ સમજાવે તેમની પક્ષમાં ઢળી ને મનાઈ જાય. તેણીએ, અલબત્ત, પહેલી હરોલમાં કકલાત તો અત્યંત કર્યો, પણ પછી પરીનના હીંમત આપનારા સુખનો ને સધ્યારાથી જરા-તરા તેણીનાં મનનું સમાધાન થઈ શક્યું, ને તે તકનો લાલ લેઈ એક ભાડુતી ગાડી મંગાવી રાતોરાત તે છોકરી તે માતાને લેઈને તે મોટા બંગલામાંથી બાહર પડી.

તેઓએ એક કુમડું બી સાથે લીધું નહીં. નાળાંની તો ઘણી મરજી કે થોડું ઘણું બી તે સાથે લઈ જાય, પણ પરીને માન્યું નહીં. “શું કરવા?” તેણીએ તુચ્છકારથી કહ્યું; “માહરા જાલને ખોદા સલામત રાખે ! તમે જોજો તો ખરાં, મમા, તેવણુ ગરીબ છતાં તમોને જરા બી મોહતાજ રેહવા નથી દેવાના.”

તેણીએ એક ટુંક ચીડી જવા પેહલાં તે દયાહીણ કાકાને લખી હતી. “અમે ફક્ત આંગ ઢાંકવાનાં કપરાં જરજ તમારાં ઘેરમાંથી જઈ-એચ એ,” તેણીએ લખ્યું હતું. “અમોને તમારાં અપાવેલાં કીમતી દરદાગીના, કપડાંચપડાં બધું તમારું ગણી મોજીને પાછું સ્વાધીન લેજો. કુંચીનો જુમખો અત્રે મોકલ્યો છે. ત્રીજેરીની કુંચીઓ બી તેમાં જ નાંખેલી છે. માહરા કાનમાં જે આગળ પેહરવાની હીરાની ખુત્તી તમે અપાવેલી તે ને હાથમાંની બાંગરીઓ ઉતી તેથી ઉતારીને આએ સાથે કાગલમાં વીંટારીને મોકલીચ તે સમાવી લેજો, ને સુખી રેહજો.”

તે કાકો આ દસ્તાવેજ વાંચતાં હાથ હાથ આંગલાં કરડી છક થયો. શું એટલી એ ગુંઠણુ જેટલી દુકતીની હીંમત ને સ્વતંત્રતા ! કેટલી સાચી, કેટલી પ્રમાણીક, કેવી ઉંચ વાસનાની ! તે તો એમજ જાણુતો હતો કે તે કદી જશેજ નહીં, પણ તે ગદ્ય અને વળી ફક્ત દીલમાંનાં વસ્ત્રભર ગદ્ય, ને તેજ કીસમે પોતાની મરતી માતાને બી લેઇ ગદ્ય એ સઘળું જ્ઞેતાં તે ડોસો પોતાના ગમે એવા મોટા ગુસ્સામાં વટીક હદ વનાનો અનન્યેય ને ઝંખવાણો થયા વના રહી શક્યો નહીં.

પ્રકરણ ૪૬ મું.

મંચીની ચાંદણ મોડી રાત્રે તદન નહીં ધારેલી રવેસે ને અચબુચ એક લાહુતી ખડખડ્યામાં તે માટે ઘેરની બેઠ મા દીકરીને પોતાને ત્યાં આવેલી જોઇ એકદમ હબતી ગઇ. એ શું થયું ?

પરીને થોડાજ બોલોમાં ખુલાસો કર્યો, ને ત્યારે તેણીની અનન્યેયી ને ગભરાતનો પાર રહ્યો નહીં. નાદરકાકો એટલો સખ્ત ને એવો જીલમગાર થઈ શકે એ જાણે તેની અક્કલ કબુલજ કરી શકી નહીં. તેઓ કલાકો તક એ ને વાત કરતાં ને રડતાં બેસી રહ્યાં.

અલબત્ત તેણીએ (ચાંદણે) તેમને ઘણાંજ હેતથી આસરો આપ્યો, ને ઘણીજ ખંતથી તેમનો દરેક આદરસત્કાર કરી તેમને માટે બિછાણાં વિગેરે તૈયાર કરાવ્યાં. તે-આપણે જાણ્યે છીએ તેમ-એક બેરેહેમ ને નાલાયક ખાવંદને બસ પડેલી અભાગની અબળા દીલની ઘણી દયાળુ ને બહી હતી, માટે તે બંને જણીઓ માટે તેનું તો દયાથી કાળજીજ જાણે બળી ગયું; ને હવે એ ધનના ઢગલાપરથી ઉતરેલાં તેઓ ગરીબીમાં કેમ રેહશે ને કેમ જીવશે તેજ તેને તો મુતલગ સહમજ પડ્યું નહીં.

મગર પરીન માટેનાં તેનાં માન ને વખાણુની તો જાણે હદજ રહી નહીં. કેટલી છોકરીઓ આવી દ્રઢતા બતાવી શકે ? આવા હીરા મોતી અને પૈસાનો વૈભવ પોતાની પસંદગીના અને લાયક નજરે આવતા ભરધારને ખાતર છોડી આપવા કેટલી છોકરીઓ રાજ થઇ શકે ? આવાં દયાણુ ને આવા જીલ્માત છતાં, એક ગેરકાયદે માંગણીને તાબે નહીં થવાની પ્રમાણીક હીંમત ને પોતાનાં પાક વચનને માટે આવી

દલેર ઓસ્તવારી કેટલી છોકરીઓ દાખવી શકે ? તે પરીનની એ દલેરીનું જાણે મુલ કરી શકી નહીં, ને પોતાની તે વખાણુ પરીનને કહી સાંભળાવતાં તે જરા એ ખંચાઈ નહીં.

પરીન તે વખાણુ સાંભળતાં રડી પડી.

“તમારા જેવી કીસમે બધાંજ એ માહરી વર્તાણુક વખાણુવાનાં નથી, ચાંદણુ,” તેણીએ ઘણી ગમખ્વારીથી કહ્યું. “હું જાણું છ કે લોકો તો માહરી એ નાતાબેદારી માટે મને ધિક્કારશે ને ભુરૂં બોલશે. લોકો મને દીવાનીજ માંતી લેશે ને માહરી કાઈ દયા નહીં ખાશે, પણ નાદરકાકાની સાંખી બધાં દયા ખાવા પડશે.”—અને કેહવાની જરૂર નથી કે ચાંદણુ સુંદર પરીનની આ સઘળી ફકરો ને અનુમાનને બેતકરાર એકમત થઈ.

“હવે માહરે જે સમાલવાનું છે તે એજ કે માહરા જાલ એ બધી પંચાતી હમણાં ને હમણાં જાણુવા પામે નહીં,” પરીને જારી રાખ્યું. “તેવણુ જો આએ બધા ફેસ્તા ફજેતી ને અમોને કાહરી મુકવામાં આયાંય તે બધી વાત સાંભરશે તો જરૂર ખરાખી ઘણી બધી જશે. તેવણુ ધણાજ દુખી થશે.”

“તેવણુ કાંઈ જાણ્યા વગર રેહવાના છે ?” ચાંદણે અજબ થતાં કહ્યું.

“જાણુશે તો ખરાજ, પણ માહરી મતલબ કે અમે બેઉ વસ-ધમાં જઈને થર પરચે પછી હુંજ ત્યાંથી એવણુને ધીરજ આપી બધું લખું ને સમજાઉં તો ઘણું સાડું,” પરીને સહમજ આપી. “મેં એવણુને હાલ તો લખ્યુંય કે હું હમણાં એક બે દવસ એવણુને મલી કે લખી શકશ નહીં, ને હું બોલાઉં નહીં ત્યાં વેર મને મલવાની તજવીજ કરવી નહીં, જેથી હું ધારૂંય કે એવણુજે અલગજ રહશે તો આએ મોટા બેબનાવ ને કન્યાની વાત એવણુ જાણુવા પામવાના નથી.”

તે રાત્રે ચાંદણે તે પરાયાં માદીકરીને પોતાનાં કરયાં. તેણે તેમની ખીદમત કરવા ને તેઓ સુખદાયક કીસમે રહે તેની ત્રેવડ કરવામાં કશીજ કચાસ કરી નહીં, અને જોકે ખરેખર તો તે અરધી પોણી રાત તેઓએ એ ગંભીર બેબનાવ બાબે આપસમાં વાતચીત ને કકલાત કરીનેજ તોડી પાડી, તોખી તે રાતનો બાકીનો હીસ્સો સુવા જવા કેડે

તે ત્રણમાંથી એકે બી નિરાંતે ઉઘીને કાઢ્યો હોય એ શકભરેલું છે. પરીને અને તેની અભાગની કાહેલી માતા નાનુંએ તો ખચ્ચીતજ નહીં!

બીજી સહવારે તેઓ વેહલાં ઉઠ્યાં. સહવારની આંઠની ટ્રેનમાં તેમણે વસાઈ જતાં રેહવાનું નક્કી કર્યું હતું. અલખત, આંદણે તો તે માદીકરીને હજી પંદર દિવસ પોતાનેજ ત્યાં રાખવાની ધણી બોંહસ ને જીકર કરી. તે તો એવી માયાલુ ને ભલી હતી કે સદા બી રાખે, પણ તેના કફેડા ભરથારની મોહકાંણમાં તેમ તો કરી શકે એમ નજ હતું. એમ છતાં, હાલ તે પાપ “સીઝન”ની મળહ મારવા ને પોતાની સહી મીતીઓ સાથે પોતાને એકલે જીવે મોજ દેખાડવા પુને ગયલો હતો, જેથી તેણે થોડાક વધતા દિવસો તે મા દીકરીને રાખવા માંગ્યાં, પણ પરીને માન્યું નહીં. તે ખાઉકરકુ કોઇ બી દાહડે ને કોઇ બી વખતે વગર નોટીસે આવી લાગે, ને તેમને ઉતારો આપેલો જોઇ પોતાની રાંક મોહરદારપર કદાચ રણ પાડે તે શીકરથી પરીને ધસીને નાજ કહી—અને પછી તેઓ પોતાનાં અસલવારનાં તે કંગાળ મુકામમાં પાછાં રેહવા ગયાં.

પરીને તો એ ઝુપડાંની, વાંચનાર યાદ કરશે કે, જાણે મોહીની હતી. તેને તો પછવાડેના નિચાંણમાં ઉતરીને દરયાની મળહ ભોગવ્યા કરવાનું એક ઘેલુંજ લાગ્યું હતું, માટે પૈસા ટકાની ઘોંઘાટખોર દુન્યામાંથી તે સન્યાસી જેવાં પોતાનાં આ અસલ પાક એકાંતમાં પાછી ફરવા જરા એ દગમગી કે દુખી થઇ નહીં. પોતાને હસાખે કે પોતાને માટે તો નિશંક નહીંજ. તે જે દુખી થઈ તે ફક્ત તેની કાહેલી માવતરને માટે—તે કે જે આ ફટકા મુતલગ સહન નહીં કરી શકતી હતી.

પરીને તેને ધણી હીંમત ને ધણી ધીરજ આપ્યા કીધી.

“ઓ, તુંને એ શું અભાગ સુઝ પરયા કરતું હોશે, પોરી?” તે માતા પર્યારો કરતી હતી. “કેવો ધણેતર ધણી! દોરાખ કરતાં તુંને જલમાં તે સુએક એવું સારું દેખાતું હોશે?”

“મમા, તમે મને જુઠી ને ઠગારી બનાવા માંગોય?” તેણીએ કાકલુદીથી પુછ્યું.

“નહીં; તે કોણ કેહય?”

“ત્યારે દોરાખને ચાહ્યા વગર હું તમો મુરખીઓને ફક્ત રાજી રાખવા જો તેની સાથ પરણું તો તે એક ઠગાઇજ છે,” પરીને જીસ્સાથી કેહ્યું; “અસરવાદ સારતી વખતે દસ્તુર ‘પસદે કરદમ’ પુછે ત્યારે હું ડોકું ધુણાવી હા કેહું તે શું ઠગાઇ નહીં?”

તે માતા માહાત થઇ, “હું કેમ તાહરી સાથ તકરાર કરું?” તેણીએ હારીને કહ્યું; “તાહરી સાથ તકરાર કરવાનું ભેળું કાંઠાંથી લાઉં?”

“તમે તકરાર કરોજ ના,” પરીને હસીને તેણીનું માથું પોતાનાં પેટમાં દાખતાં કહ્યું. “હું ખરું ને ખુદા વાજખી જે છે તેજ કરૂંય ને કેહુંછ. જોવોની આંખે બિચારી ચાંદણનોજ દાખલો! મુજ વરોને બસ પરેલીઆ બિચારી કેવી હલાક થઇને મારગે લાગેય તે શું આપરે સંસારમાં રોજ નથી જોતાં ને સાંભરતાં?”

“પણ દોરાખ કંઈ છેક તેવો છે?”

“દોરાખ તેવો તો નથીજ, ને તે મને દુઃખ તો નહીંજ આપે,” પરીને કબુલ કર્યું, “પણ હું તેની સાથ વગર મનનું પરણીને સુખી થાઉં ખી નહીં ને તેને સુખી કરી ખી નહીં શકું તે મને ગમતું નથી, મમા, ને તેથીજ હું તેને વાસ્તે ના પકરી બેઠેલી છઉં; વાસ્તે મમા ડીઅર, હવે એ ખ્યાલજ તમારાં દીલથી દુર કરો.”

“પણ કેમ કરું? દોરાખ ને જલ વચ્ચે ફરકજ કેટલો છે તે તો તું જો!”

“ફરક ફક્ત પૈસાનોજ કેની?” પરીને તકરારથી તેની માતાનાં મનનું તમામ સમાધાન કરી નાખવા ખંત કરી; “પૈસા તો હાથનો મેળ છે. પૈસા તો કમીનો ને તુચ્છ છે. પૈસા તે કંઈ સુખનું સાંધણ છે? આંખે ચાંદણનોજ હાલ જોવોની? હીરા મોતી ઘણી ચણાની પખીન એની પાસે છે; વાડી ગાડી, નોકર નફર, ને પૈસા ટકા છે તોખી એક ભુંડા વરને લીધે બિચારીનાં પેટમાં તો કોએલાજ પાકેલા છે કેની? મુવો છુટ્ટે હાથે મારે, મોને ભાવતી નજીસ ગારબેલ દે; છાકટો, જુગારી, બાહારવટયો એવો નાપાક, તો પછી પૈસાનું સુખ કાઠાં રહ્યું? ખીચારી તેનાં પગલાંથી ચોંકે, તેના અવાજથી ધુજે ધપકે, પોતાનો તો જાણે અવાજજ નહીં—પોતાને તો જાણે જીવજ નહીં! મુઠરે એવી મુરદાં જેવી એક પરણી બૈરીની હાલત!”

તે માતા ચુપ રહી. આવી જોરાવર તકરાર ને દલીલના જવાબમાં તે કહીજ શું શકે?

“હવે મને કેહો ત્યારે, વ્હાલાં મમા,” પોતાની જીત જોઇને પરીન વધતી ઉલટમંદ થઇ, “મને પ્રોમીસ કરો કે તમો હવે આપરા

નવેસરના ગરીબ સંસારમાં તદ્દન સુખી ને સંતોષી રહેશો. જો, ખરાપો ના કરયા કરતાં ?

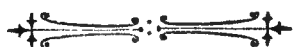
“ નહીં કરશ,” તે હેતવંતી માતાએ હાર અને નાચારીની અદાથી અરધી ઉમ્રાંત પોતાની ખાત્રી થઈ રહી હોએ તે કીસમે જવાબ કર્યો.

“ હવેજ મને મોટી ધીરજ વળી,” પરીને ખુશ ખુશ થતાં કહ્યું. “ તમે માહરાં બહાલાં મુરખી જે માહરીપર ગુસ્સે નહીં થશો તો મને આખી દુન્યાની દરકાર નથી. અરે તમે જેજે તો ખરાં, મમા,” તેણીએ વધતી ઉસ્કેરાઈને વધારયું, “ માહરા જલ તમારી એ બધી કીમતી બલાઈની કેવી કદર કરશે તે તેવણુ તમારાપર તંગી કે દુખનો એક ચોરો બી ઉતરવા દેશે નહીં. પોતે ગરીબ છે તોખી આપુને પોતાની ગરીબીમાં ખી ઘણાં સુખી રાખશે. તમે અમો બેઉના માએ બાપ થજે, ને અમે પણ પછી ખી તમોને આંખમાં ધાલીને અમારી સાથે રાખશું ને તમારી ખરદાસ્ત કરશું.”

આ તે ખરું કેહતી હતી. ખરાંની ખાં ઉધરેલી તે સાચ્ચી સુંદરી આ સઘળું ખરું ને ખરાં દીવનુંજ કેહતી હતી. તેને જલની બલાઈ ને કેળવણીમાં સંપુર્ણ એતબાર હતો. ખચ્ચીત, પરીન જેવી શુધ્ધી દલેર ને પ્રમાણીક હેતુની એક દીકરી માટે કયો ભાગ્યશાલી બાપ મગર નહીં થાએ ? ખુદા એવી સઘળી દીલસોઝ ને સાચી દીકરીઓના, તેમના માતપીતાનાં સુખ સાર, દિર્ઘાયુશ કરજે !

પરીનની આંખ એ સઘળું કેહતાં મોટી ખુશીમાં ચમકતી હતી, ને તેથી હવે તે હેતવંતી માતાથી થોભાયું નહીં. તેણે તેને પેટમાં ચાંપી, અને પોતે દુખ સુખની મિશ્ર લાગણીઓનો એક મસ મોટો દરયાવ રડી.

તે પછી વસાઈ જવાની મુસાફરી જે ટુંક હતી તેમાં ખી પરીન તે બહાલી માતાપર વીહલી વીહલી પડી. તેને જરા ખી થાક નહીં લાગે, તે જરા ખી કંટાલો ન ખાએ, તે જરા ખી વિશેષ કાહેલી ન બને, તે કાઈ ખી રીતે જાસ્તી ફરયાદ કે બલાપો ન કરે તેની તે નેકબખ્ત બેટીએ દરેક જોઈતી ને પુરતી સંભાલ લીધી—એટલી કે કદીને તેણીએ ફરયાદ કરવાની હતે તોખી તે ફરયાદ કરીજ ન શકી, કેમજે જાણે તે બહાલથી વીહીલી પડનાર બેટીએ તેને તેમ કરવા દેવા જોગી કશી અવકાશ મલવાજ ન દીધી !

પ્રકરણ ૪૭ મું.

પેલા હાથપર તે મા દીકરીનાં જવા પછી ઘરડા નાદર કાકાના કુશાદે ખુશાલ અંગલાતું તો જાણે સવ તેજજ સમી ગયું ! તે પોતે તમામ ઢાહેલી ને કંગાલ બની ગયો. વાસે વઢે ને પવનસે લડે તેવી તેની પોતાની અવદશા થઇ ગઇ. તેને કશુંજ ગમ્યું નહીં. તેને ઉડ્યા વા વાગ્યા. જે થયું તે તેની રાજીનું ને પોતે ખુશી થાએ તેવું હતું—તેણે પોતેજ પોતાની ખુશીની આ બધી ખરાબી થવા દીધી હતી !—અને તોખી હવે તે મા દીકરીનાં ત્યાંથી સદાનાં જવા કેડે તે પોતે જરા એ ખુશી કે સુખી નહોતો.

તેણે ખરાં દીલથી પરીનના લાલનાં કીંમતી વશ્યતનો નાશ કરી નાંખ્યો હતો. તે પેહલી હરોલની ઉસ્કેરણીમાં તદન ખરાં દીલથી તે મીઠી મધુરી સામે ઉસ્કેરાયો હતો, પણ હવે પછીથી તે નાચાર ને નારાજ થયો. તે પરીનને લુલી જવા ચ્હાતો હતો પણ તેનાથી તે લુલી જઈ શકાઇ નહીં. તે ખાલી મોટો ઢંઢાર જેવો બંગલો તેને હવે જાણે કરડવા ધાતો હતો. તેમાંથી વસવાવાલાં ગયાં તો હતાં મુળે એ—પણ ખરેખર તો એકલી એક પરીનજ તે મોટાં અયવાનનો વાજતો ધુધરો હતી, કે જેનાં જવાથી તે મકાંન એકાંત, બીહાબાંન, સ્મશાંન જેવું ને બીહીક લાગે તેવું થઈ ગયું !

એ શું થયું ? નાદરકાકાએ એ જાતની કરાજી પોતાના જીવમાંથી ખંખેરી કાઢવા ને તે છોકરી તેની મેહરબાનીને નાલાયક હતી માટે તેને મનથી વિસારીજ આપવા ઘણું એ મને સમજવા માંડયું, પણ તેનું મન તેનું માને ત્યારે કેની ? તે તો પરીનનાજ ચીસારા પાડતું રહ્યું. તે દીલમાં તો પરીનનીજ આજીવ એકદમ આવી વસી ! સખખ ? એસખખ !

તે જે બી ઓરડામાં જતો ત્યાં જાણે તે પ્યારા મીઠા માનીતા એહરાનો ભાસ તેને થતો, ને તે મધુર અવાજના તેને ભણકારા સંભળાતા. તે સરોવર જેવા સીધા આકારને સીલક ને સેડીનના પોશાકોના સણ-સણાત વચ્ચે તે પોતાની ખ્યાલી આંખોમાં એક ઓરડાથી બીજા ઓરડામાં તેણીની સરેસ્તાની ખુશાલ તખ્યતથી સેહેલ કરતો ને ધીમે સ્વરે લલકારતો આવતો જતો જોતો, ને તેનો જીવ જાણે તે આગલી યાદોને સખખે ખેતાખ મારી આવતો. તે પોતાનાં મનને પુછતો અને પાછું પુછતો કે શું તેણે આમ તેણીની જોડે સખ્ત થવામાં ભુલ કરી હતી ? તેણે શું અન્યાય કર્યો હતો ? તે તેવું કશું પોતાનાં મનથી માની ન શક્યો !

ઐરાંચો વગરનાં ધરનું જીવતરજ બધું! એ રાજકરતી રાણીઓનાં સ્વરાજનો જે ધરમાં અમલ નથી તે મેહેલ કાં ન હોય પણ પીકું છે. સ્ત્રી વનાનો સંસાર શો?—અને, તેથી, નાદરકાકો તે રાજ કરતી રાણીઓના આશ્રમ પડી ગયલા સંચર ને સહવાસ વના હવે આવરો બેબાખરો બની ગયો. નાનાં કશા બી ઘોંઘાટ કે ધામધુમ વના શાંતી ને લાયકાથી તે મોટા ધરખટલાનો બોહળો ને ખરચાળુ વહીવટ ચલાવતી હતી, અને પરી તેને એ રાજકારોબારમાં મદદનો ને માયાનો હાથ આપતી હતી;—આજ તેઓ ક્યાં હતી? આ તો તે સઘળી જંજળ એકલે હાથે તે ડોસાનાં ધરડાં તનપર છેક મરતે દાહડે આવી પડી હતી!

બધો ધરમાં ઘોંટાળો ચાલતો હતો. જોષ્ટી ચીજ મલે નહીં ને મલેલી ચીજ થાવી મુકાય નહીં. નોકર નફરો શેઠાણીના ધાક વગર બેદાદ બની ગયા હતા. બારભાયાનું રાજ થઇ પડ્યું હતું. તેઓને પોતાને પોતાના શેઠનો એ “જુલમ” ગમતો નહીં હોય તેમ દેખાતું હતું. તેઓ તે ડોસા તરફ બેઅદબ તો અલખત નહીંજ થઇ શકે, પણ પરીન અને તેની ભલી માતા તે બંગલામાંથી જતાં રહ્યાં, ને તે ધસેલા ડોસાએ તેમને રાતોવહી હાંકી મેળ્યાં તે તેનું દીવાનું આચરણ તે સઘળાંઓને ગમ્યું નહીં એ તો તેમના ચેહરાઓમાંજ એક તડાકે વાંચી લઈ શકાતું હતું: પણ તોખી નાદરકાકો તે બધું છાતી પર પથ્થર મેલી ખમી જતો ને લઇ ચલાવતો હતો. તેને તો હજી બી એમજ નક્કી લાગતું હતું કે પરીનનો એ મરડાત પૈસાનો આટલો વૈભવ ભોગવ્યા કેડે હવે ગરીબીમાં ટકવાનો નથી, ને જલદીજ તેણીની સુદ્ધ ઠેકાણે આવતાં તે ને તેની માતા પગે પડતાં ને માફ માગતાં આવવાનાં એમ તે નક્કી મનથી ગાંઠ વાળી બેઠો હતો! બુઢો હેમક—તેને એક સાચી સ્ત્રીનાં મનની દ્રઢતાનો શો અભ્યાસ હોઇ શકે?

હવે પેલી તરફ વસાઇ આવીને થર પડ્યાને તે મા દીકરીને એક આખું અઠવાડ્યું વહી ગયું હતું, ને જેમ દિવસો જતા હતા તેમ પડતી પર પચાસની એ નવી નિર્ધન જીંદગી તેમને અનુકુલ આવતી ને ગમ પડતી જતી જણાતી હતી. પરીન તેની માતા પરથી બધી ઓઢાઇ પંથરાઇ જતી, ને તેમાં પેલી એમનાં નાધલાં ગરીબ મકાનની રખેવાલ—પેલી ધરડી મેહરી માસી—તેની ઓછી ખાંતીલી મદદગાર પુરવાર થઇ નહીં.

તે તો બધી અજબ અજબ થઇ ગઈ ને ગભરાઈ ગભરાઈ ગઈ. તે મા દીકરીને પાછાં ત્યાંજ રેહવાનો એરાદો કેહતાં ત્યાં આવેલાં જોષ તે

ડોસીની તો જાણે દગરીજ ખસતી થઈ ગઈ. તેને એ ધરની સંભાળમાં એક ન્હાનો દર મહીને બેઠો. પગાર નાજાં મોકલતી હતી તે જાણે આ પાછલા દાહડામાં પાછી પોતે ત્યાં આવી થર પડવાની અગમચેતીથીજ થયું હોય એમ તેને હવે લાગતું હતું.

તેને મનથી કોઈક વાર પરીનપર ગુસ્સો આવતો તો વળી કોઈક વાર તે એ છોકરીની તે હીંમત ને સચાઈ વખાણતી. તે વગર કેળવણીની ગામડાંમાં સદા મરી રહેલી બુદ્ધ્યાને ખી બાળે વખત એમ લાગતું કે પોતાની પસંદગીના વરને ખાતર પૈસાનાં તમામ મહત્વને થોકરે મારનાર આ જવાન નાજનીનનું એ અજબજેવું આચરણ ખરેખર વખાણવાજોગ હતું.

તે ગરીબ મકાંન વરસોની વાતપર એક શ્રીમંત અને સુખી ફેરફાર માટે તે બંને મા દીકરી તણ ગઈ હતી તેમનું તેમ મેહરી માસીની ખંતીલી દેખરેખ હેઠળ આજ તક હજી તે તેમના સારૂ વફાદારીમાં આસ્તવાર હતું. તેનો એક કાંકરો ખી ધસ્યો ન હતો, અથવા જે લાગાં ભસ્તાં જેવું થોડું ધણું જરૂરી ફરનીચર મોજુદ હતું તે બધું જેમનું તેમ તેની અસલ જગ્યાએ જ્યાંનું ત્યાં હતું; એટલે વચમાંની સુખી સ્થિતીનો ફેરફાર એક એક ખરી જાંદગી કરતાં ખરેખર તો એક સ્વપ્નો તે મા દીકરીને વધારે કરીને લાગતો હતો. ઓ, તે સુખનો સ્વપ્નો! ગમે તે પણ નાદરકાકાના મેહેલ સાથે આ બુપડી કેમ સરખામણીમાં ઉભી રહે? તેના ટુંકા તોચ્છરા તખકરા બે ત્રણ ચોરડાઓ તે નાદરકાકાના બંગલાની એક સાઇડની ચાલ કરતાં ખી ન્હાના નજરે આવતા હતા! તે હવા ઉભસના છતાં હવે જાણે અંધારા ને અગવડકારક નજરે આવતા હતા, અને પરીન ગમે એવા છુટા વિચારની હતી છતાં આ ફેરફાર તેની માનું કેટલું મન દુખવનારે! થઈ પડે એમજ તે મનથી સારી રવેસે સહમજી શકતી હતી.

તેઓને બેશક ધણુંજ એકાંત લાગ્યું. એતેફાક એ થયો કે એક ધણો જરૂરી ને સારી પેદાસનો મદ્રાસ ખાતેનો મુકરદમો હાથ આવી જવાથી પરીનનો જે સહવારે એ માહા ઓચંબાભરી ફફડત રીપોર્ટ કરનારો વસાઈથી લખેલો લંબાણ કાગળ મળ્યો તેજ દાહડે જવાન જલને મદ્રાસ ઉપડી જવું થયું હતું, ને તેથી વસાઈ દોડી પોંહચી એ બુલંદ ભોગો આપનારી મીઠી માહબુબને ઘડી ચપકો ખી મલી આવવાની તે વ્હાલા જવાનને અવકાશ થઈ શકી નહીં. તેને પરીનને ખાતર જલદી પૈસાવાલો થવું હતું અને ઘણી નામદારી કરવી હતી, માટે તે આવા નવાલાઓની

ખંતીલી શોધમાંજ હતો, જેથી તેવામાં મદ્રાસનો એક ઠામનો ચકચાર-ભર્યો મુકરદમો હાથ આવી જવાથી થોડીક જુદાઈ તનપર ખેડી જવાને તે અતી ધણો રાજ થયો હતો. તેને તેની બે દિવસ આગમચ પરીનનો પેલો કાગળ મળ્યો હતો કે જેમાં બે ત્રણ દિવસ નહીં મલી શકવાની સીકતથી તે સુંદરીએ તેને મેહતલ લખી વાલી હતી, અને તેથી તે નભરવસ હતો. તેવામાં આ કેસ સાથ આવ્યો માટે પરીનને એક ઉડતી મીલાકાત આપી પાધરો ઉપડી જવાની તેણે ગોઠવણ રાખી હતી—તેટલાં આકૃતપર આકૃત! નાદરકાકાએ તેમને કાઠી મુકવાની ગળખનાક કાંઠાંણીનો પરીનનો કરણામય કાગળ તેને મળ્યો, જે વાંચી તે હદ વનાનો હેરત અને દુખી થઈ ગયો.

પણ અસલમાં, વળી, તે કાગળ તેને ધણો હીંમત આપનારો હતો. “તમે જરા બી એ તુચ્છ વાતનો અફસોસ કરતા ના, બહાલા,” તે બહાલી લખતી હતી. “એથી માહરા ખરા ને મોટા ખારની હું તમોને એસ્તવાર પુરવાર કરી આપી શકું તથી હું તો એર બી ધણી ખુશી છેઉં, અને તમે જરા બી નાહીંમત થઇ મને નાહીંમત નહીં કરશે! તો તે મને ધણું ગમશે.”

તે કાગળ લેઇ તે પોતાની હેતવંતી માતા આગળ દોડ્યો. તે કેળવાયલો, કુનેહબાજ ખારીસ્ટર ખેટો પોતાની સંસારી મુજવણના દરેક સવાલમાં પોતાની કાબેલ માતાની સદલાહની પનાહ સોહોધતો. તેણે જન્મને તે કાગળ તેણીને વંચાવ્યું, જે તેણીએ તેટલીજ અન્યબી ને પરીન માટેની જોરાવર વખાંણ વચ્ચે બાબુમાં બેસી વાંચ્યું, અને તે પછી પુરું કરી રેહતાં કહ્યું, “કોઇ ખરીજ નેકબખ્ત, ખરીજ અશરાફ—હીરાને એરેની છોકરી! દીકરા, એવી એક તાહરી ધણ્યાણી થશે એ ખ્યાલજ મને હરખાવેછ. તું ખરો નસીબદાર માહરો દીકરો!”

“હા, પણ એ લોક બિચારાં માહરે લીધે એમ પાપમાલ ને ખાખાવરખાં થઈ ગીયાં તે મને જરા થઇને ગમતું નથી, મમા,” જાલે ધણા ખેદથી કહ્યું.

“દમ વગરની વાત છે,” તે માતાએ કહ્યું. “તું કેમ એટલો નાહીંમત થાએછ? તું આજે તો મદ્રાસ સીધારેછ એટલે કંઈ નહીં, પણ પાછો આવીને તે ને તે દાહરે વસઇ જજે, ને એ બેઉ માએ દીકરીને સમજવીને આપરેજ તાંહાં લાવજે. આપરે તાંહાં ધણી જગા છે.”

“ ધણી મેહરબાની, મમા, પણ લગન આગમય એમ લાવવાનું ને રાખવાનું શોભે નહીં,” જલે મત આપ્યું. “ હાલ તો હવે મને કંઈજ ટાઇમ નથી—એને હું એક ધીરજ આપવાનો કાગળ લખશ, અને આવ્યા પછીથી આપરે એ વિશે એનું પોતાનું મત લેખને ધીરજથી વિચાર કરી લઇશું.”

એ રીતે તે ગયો, અને પરીનના તે એકાંત સહવાસમાં સૌથી દુખભર્યું એ હતું કે તે અત્રે આવી ને આવી એમ જાલ પરદેશ જતો રહ્યો હતો ! તે મુકરદમો તેની ગણત્રી ઉપરાંત લાંબાયો, ને ૩ અઠવાડયાં તુલક તે જવાન ઘેરેબારે પાછો ફરી શક્યો નહીં. અલખત તેનું ધણું હેતનું કાગળ પરીન પર દર આંતરે આંતરે આવતું હતું, ને પરીન ખી તેવાંજ લાંબાં લટાક કાગળો લખીને મન મનાવતી હતી; પણ એ ફરજ્યાત વિયોગ આવા હીંગામમાં તે બેઢને સાર ધણો દુખકારક સિદ્ધ થયો.

પણ હવે એ દરમ્યાનમાં પેલી તરફ પેલા ડોસાજીની પોતાની શી દશા હતી ? તેની તો વધારે અવદશા હતી. તેણે તો અવલમાં ખાત્રીપુર્વક માન્યું હતું કે બે ચાર દિવસમાંજ નરમ માંખણ જેવી થઇને પરીન માંક માંગતી ને તેની પનાહ સોહોધતી પાછી આવશે; પણ નહીં. દાહડા ગમડવા લાગ્યા, ને તેની અકરવકર જોરાવર કીસમે વધતી રહી. રોજનો ટપાલ તે આતુરતાથી જોતો, ને પરીનના હરફનું તેમાં એકે કવર ન જોઇ તે બાકીનાં કાગળો અધીરાઇ ને કરાજથી ખસ્તાં હડસેલી આપતો. તે સંપુર્ણ દુખી ને કાહેલી બની ગયો. અઠવાડયાંઓ તક ગરીબીમાં જીવ્યા છતાં તે છોકરી ને તેની માતા “ ડાન કેર ” કરી શકે એ વાતે તેને અલંત તાજીબ કર્યો, અને તેથી તેની તમામ ધીરજ ખપી ગઇ. હવે ?

હવે છેક નજદીક ચાર અઠવાડયાં એ દુખી એકાંતમાં ગુજરી ગયા પછી તેને એક વિચાર સુઝ્યો. તે પોતે વસાઇ જાએ તો કેમ ? અલખત પરીનના જાત્ર વેરે પરણવાના ઠરાવને તો તે કદી એકમત થનાર ન હતો, પણ તેને લાગ્યું કે તે પોતે તેમને તે ગરીબ એકાંતમાં આ ખીજ મરતએ મળવા જશે ને નરમ ગરમ શબ્દોમાં મનાવશે તો માનવા ને બનવાજોગ હતું કે તેઓ ગરીબીના હાંદેસાઓથી અત્યાર સુધીમાં પુરતાં ખોખરાં થઇ રહેલાં હોવાને સખએ પરીન કદાપી પીગળે, ને તે તેઓને પાછાં લઇ આવી શકે ! આ વિચાર, અલખત, તેને લાગ્યું કે કાંઇ ધણી ધરખમ ઉમીદ પેદા કરનારો ન હતો, પણ તેની જીંદગી તેને એક બાર

જેવી થઈ પડી હતી માટે દુખનું માણસ શીલુને વળગે તે અદાથી તે પોતે એ વિચાર થવા કેડે ગમે એટલું મન મારતાં થોપી શક્યો નહીં,— અને તે પરીનને અને તેની માતાને, તેથી, એક સહવારે વસાધનાં તેમનાં દલીદ્ર એકાંતમાં પોતેજ પાછો સોહોધતો ને બોલાવતો મળવા ગયો!

પ્રકરણ ૪૮ મું.

તે ડાસો તે વસાધનાં એકાંતમાં તે માદીકરીને સોહોધતો ગયો ત્યારે તેઓ તરતનોજ નાસ્તો કરી પરવારેલાં હતાં, ને મેહરીમાસી રાંધણીમાં બપોરનું ચુલે ચઢાવા ગઈ હતી, કે જ્યારે નાજાં સીવતી, ને પરીન કાંધ કાર માંડી હશે તે ભરવાનું લઈ બેઠી હતી. તેઓનો એ ઓરડો, આપણે આગળ વાંચ્યું છે તેમ, દરયાની સાઇડના ઢલ ઉપર ઉંઘડતો હતો, ને બહારી પરીન જે રોશણીની ને હવાની ખુશનુદી હંમેશ ધણું ચાહવાવાળી હતી તેણે સાઇડનું બારણું તેમજ ઉપર હેઠલની બંને બારીઓ પોળપખાર બોલી મેલેલી હોવાને લીધે રોશનીની એક રેલ જાણે ઘરમાં ધસડાઈ આવે, તે નહાનો નિર્ધન પણ સુખકારક ને સ્વચ્છ ઓરડો ધણી તેજની ગવાહી આપતો હતો.

તેઓ બંને ચમકી ઉઠી—તે મા દીકરી. ઘરડો નાદર કાંકો કશું કહાવ્યા એતાવ્યા વનાજ, આપણે જોયું તેમ, એ તરફ આવ્યો હતો, અને એ ઘરમાં દાખલ થતાં બી બાહર બેઠેલા દુબરા પાસે નામ મોકલવાની તાજીમ કે ધામધુમ તેણે કશીજ કરી નહીં. તે અમસાંપોતીકાંને તાજુબજ કરવાજ માંગતો હોય તે કીસમે તે ધીમે પણ ગંભીર ને થસ્સાભર્યાં કદમે ચાલતો નાજાં ને પરીન કામ લઈ બેઠાં હતાં તે ઓરડાના છેક ઉંબર ઉપર આવીને ઉભો, ને ત્યારે તેને એમ ભુતની કીસમે આવીને ઉભેલો જોઈને તે બંને મા દીકરી અબજબીમાં ફાલ ખાઈ ચમકી ઉઠી તેમાં કશી બી અબજબી છે?

તેઓની અક્કલ જાણે કામ કરી શકી નહીં, અને વિજળીને વેગે તે બંને અબજબીઓનાં મનમાં વિચારો એકજ પલમાં હજારો તરકો સમેત દોડ્યા ગયા. તે શું કરવા આવ્યો? તે અચખુચ કાંચે આવ્યો? શું તે માંફ માંગવા ને માંફ કરવા આવ્યો? શું તે એકલો પડતાં થેસાઈને ઠેકાણે આવ્યો હતો? શું તે તેઓને પાછાં મનાવીને પોતાની સાથે લઈ જવા આવ્યો હતો?

“ઓ આવો રે મરું,” નાનું હાથમાંનું કામ નાખી દેધને ચમકી ઉઠતાં બોલી. તેને તો ઉતાવલા ગભરાતમાં સપાટ ખી ઝટ મળી આવે નહીં, ને દાખી સપાટ જમના પગમાં ને જમનો પગ દાખી સપાટમાં ખોસી દધને આંફલીફાંફલી તે ખુરસી આપતી આગળ દોડી આવી.

પરીન ખી ચમકી ઉઠી તો ખરી, પણ તેને પછીથી તેમને તે કાકાએ હાંકી કાઢ્યાં હતાં તે રાતની હડધુત ને તાણાળાણીની હીણુપસ્તીની યાદ થતાં તે જરા થસ્સેજ રહી, અને “આવો કાકાજી” એટલુંજ બોલી ખસતી ઉભી થઇ રહી.

તે ડોસો થસ્સાથી બેઠો.

તેણે પોતાની ચશ્મામાઘ આંખ્યો બેસીને ધીરજથી તે આખા ઓરડામાં દોડાવી, ને તેઓ કેવા વૈભવમાંથી આ શી દલીદ્રતામાં આવ્યાં ને વસ્યાં હતાં તે જોતાં પરીનનાં મનની શુદ્ધતા અને દ્રઢતા, પોતાના ગમે એવા મસ મોટા અણુગમા છતાં, તે પોતાનાં મનથી જળજળ વખાંડ્યા વના રહી શક્યો નહીં.

“કાંએ, બાવા, તમે કાંએ અહીં સુધી તસ્દી લીધી?” નાનુંએ હેતથી પુછ્યું; તે ભોળીભાળી અશરાફ બાંનું પોતાને આપવામાં આવેલી હડધુત તેને જોતાંજ વીસરી જઇ તેને તે માટે માંફ કરી શકી! એ ફક્ત જાતી લલાઇની તાસીર ને અસર હતી. “મરું, તમે સારી પેઠે તો છેઓની?” તેણીએ પુછ્યું.

“હા, નાનું, મગર હું પુરતો દુખી છેઉં,” તે ડોસાએ પોતાની અવદશા જરા ખી છુપાવ્યા વગર કહ્યું; “માહરી પરીન વગર મને માહરા એકાંત બંગલામાં મુતલગ ગમતું નથી. પરીન, આવની? મને મલની?”

“તમે તો માહરી સાથે રીસાયલા છેઓ તે, કાકાજી?” પરીને તેને માટેનાં હેતનો તે ડોસાનો એકરાર સાંભળતાં મનથી તરત તેને માફ કરી રાજી થતાં, અરધું રડીને અને અરધું હસીને કહ્યું,—અને પછી તે જમને તે જૈફ આસામીને હેતથી બગલગીર થઇ.

“આએ કંગાદ્યત તુંને છાજતી ને શોભતી નથી.” તે કાકાએ મમતાથી કહ્યું; “હજી ખી છોરી દે તાહરી બેવકુશીબરી જીદ, દીકરા, અને ચાલ માહરી સાથે. તાહરા વગર મને ત્યાં ગમતું નથી, દીકરી, પરીન.”

“હું ખુશીથી ને તાબેદારીથી આવશ્ય, કાકાજી,” પરીને નમ્ર જવાબ કર્યો, “પણ તે એકજ સરતે.”

“અને તે સરત?”

“એજ કે તમે માહરા બહાલા જાલ સાથનાં માહરાં લગનને તમારી બાહાલી ને આશીશ આપો,” પરીને ઠરાવથી કહ્યું.

“છોકરી, ના એટલી તુંદ ને બોંહસીલી થા,” તે ડોસાએ કરગરી કહ્યું; “ના તાહરી ને અમે સર્વની તાહરી એ એકજ નજીસ જીદને ખાતર ખરાબી થવા દે. હું તુંને માહરાં પેટનાં ફરજંદ પેરે ચાહુંચ, ને તેમ ચાહીનેજ હજી બી તુંને માહરી ગોદમાં દાખવા અને આએ કંગાદ્યતમાંથી બચાવા આપોચ, તો તેનો ગેરકાયદે લાલ લેખ મને જ્યાદા રંજીદા ના કર. હવે જીવી જીવીને હું કેટલું જીવવાનો છેઉં? તો હઠ ન કર. માહરા મુવા બાદ તાહરે ગમે તે કરજે ને ગમે ત્યાં પરજુજે, પણ હાલ તો એ મને દુખ પેદા કરનારા ખ્યાલથી માહરી જૈશીને ખાતર હાથ ઉઠાવ!”—અને તેણે જોયું કે તે સુંદરીની આંખમાં સેતારા સમાનું આંસુઓ ચમકતાં હતાં! ઓ, શું તે પીગળતી હતી? શું તેની મનાવત ને સમજવતની અસર થતાં હજી બી તેની ફતેહ થનાર હતી?

“હું ચાલી ચલાવીને તુંને બોલાવતો ને તેરતો આપો તેજ તું થોડું સમજેચ, પરી?” તેણે તે સમજવત તેને લગાર વિચારવંત અને ચુપ ઉભેલી જોઈ હજી જારીજ રાખી; “હું કદી કોઇને માહરી જીંદગીમાં એમ નમ્યો નથી, વાસ્તે એ બંધી વાતનો ખ્યાલ કર ને ચાલ માહરી સાથે.”

“હું માહરી સરત તમેને કેહી ચુકીચ, મુરખી કાકાજી,” પરીને ગલગલતે સ્હાદે કહ્યું; “માહરી સરત બાહાલ રેહ્યા વગર હું આએ ખુપરં છોરવાની નથી. મને તમારી ઘણી દયા આવેચ, ને તમે મુરખી-જીના માહરે વાસ્તેના એટલા બધા પ્યારને વાસ્તે હું તમારી ઘણી ઘણી ઉપકારી છેઉં, પણ હું માહરા વરયાં વચનોને જીઠી તો હવે કદી બી થનાર નથી ને નહીંજ.”

“ત્યારે હું આટલું નમ્યો છતાં બી હજી તે કમીનાનો ખ્યાલ ત્હારાં દીલથી તું દુર કરી શકતી નથી?” તે ડોસાએ વળી જરા સખ્ત થતાં અજાયબી સાથે કહ્યું; “તું ખ્યાલ તો કર, છોકરી, કે એવાં એક નારવા લગનને હું માહરી બાહલી આપીજ કંઈ કીસમે શકું? હું દેખતી

આંખે આંધલો થઈ જ કેમ શકું? લોક મને હસે ને થુંકે નહીં? શું આલા ખાન્દાંનોના જવાનોનો દુકાલ પરી ગીયોય કે હું એવા એક દુંક-ભાંડોદ્યા, ખાખાવરખા ને વગર ખાન્દાંનના પોરયાને માહરો જમાઈ કરવા કબુલ થાઉં? ખ્યાલ કર, પોરી, આપરાં ખાન્દાંનની ઇજ્જતનો જરા દાનાઈથી ખ્યાલ કર!”

“એ બધી બેજ તકરાર છે, કાકાજી,” પરીને કરાજીથી કહ્યું. “એ વિશે આપરા વિચારો કદી મલ્યા નથી, મલતા નથી ને મલવાના ખી નથી. એ વિશે આપરે પુરતો કંજયો કરી ચુકેલાં છંદ્યે, ત્યારે વરી નવી રવેસે કાંચે એ રખણો ઉભો કરોછ? જવા દેઓ, એ વાત જવા દેઓ, ને તમને નથીજ ગમતું તો અમોને અહીંજ અમારે ગરીબ સંસારે મરી રેહવા દેઓ.”

“નાનું, તું કંઈ એને કેહતી? તું એ ભેળાંફાટેલને કંઈ સમજાવતી? તું ખી કંઈજ નહીં બોલતી?” તે ડોસાએ હવે પોતાની ભાભી તરફ ફરીને તેની ઓથની આજુ કરી; “એને સમજાવ કે હાલ તો એ માહરા સખુનનું માન રાખે, ને પછી વરસ બે વરસ સુધીમાં એને જો કોઈ ખીજો જવાંન નહીંજ ગમશે, ને ત્યાં તક જો એ પોરયાનો ખ્યાલ એ દીલથી દુર નહીંજ કરી શકશે તો પછી આપરે નવેસરથી ત્યારે એ બાપે મસલત કરશું ને વિચાર ચલાવશું.”

“હા, એ તો જીભરું તમારું કેહવાનું વાજખી છે,” ભોલીભાલી નાનુંએ તે મતલખી બુઢાની એ દમ વગરની નાંખતીથી એકદમ ઉલટમાં આવી જઈ કહ્યું; “કાંચે, માચે, કાકાજીની એ માંગણી તો હવે વાજખી છેની?”

“મમા ડીઅર, એમાં તમે નહીં સમજો,” પરીને તે ભોલીભાલી માવતરને ખ્યારથી એક બકી લેઈ પાછી સમજાવી લેતાં કહ્યું,—અને પછી કાકા તરફ ફરીને વધાર્યું, “કાકાજી, મને માંફ કરો. હું માહરા દરાવમાં તલતસુ ખી ફેરફાર કરવાની નથી. તમે જો માહરી સરત નહીંજ બાહાલ રાખી શકો તો મને કદી ખી તમે પાછી તમારો ઉંબર ઓળંગતી જોશો નહીં.”

“ત્યારે મેં અહીં આવીને હરામજ માહરા વખતની ને ઇજ્જતની ધુલ કરી?”

“તેમાં માહરો વાંક નથી જ; તમે તમારી ખુશીનું આયા, માહરી ખુશીથી મેં તમને તેરયા કે તરદી આપી નથી.” પરીને લગાર તીખ્ખાસથી કહ્યું.

“ઓ હા રે મરું, આયા તો ભલે આયા; આયા તો માહરી આંખ પર, અમારાં માથાં પર રે, મરું.” નાનંએ વળી તાપસી પુરી.

“પણ તું તાહરી હઠીક્ષી દુકતીને કંઈ બી ધમકાવી કે સમજાવી શકતીજ નથી એમજ કેની, નાનં?”

“હું શું સમજાઉં ને ધમકાઉં, બાવા?” તેણીએ દરેક નાચારીના દેખાવથી કહ્યું. “એ માએ મરે હવે કંઈ નાહલી છે! તમે બી જ ભરું કંઈ નાંખતીજ નહીં કરતા તે? વારું એમ તો એમ; બચ્ચું છે!”

“ત્યારે તમે બેઠી નાકદર, નાફરમાન ને નચણાંજ પુરવાર થયાંય તો માહરે હવે અહીં વધારે વાર ખોટી થવામાં કંઈજ સાર નથી.” તે છેડાયલા ડોસાએ ઘણી સંખ્તાપથી કહ્યું,—અને તે ઉઠી જઈને બારણાં ભણી વહ્યો.

પરીન તેની પુઠે દોડી.

“જરા બેસો તો ખરા?” તેણીએ કાકલુદીથી માંગી લીધું; “એ મુઠ તકરારની વાત જવા દેઓ ને બીજી ત્રીજી તો કંઈ વાત કરો? આવો, બેસો, માહરા સમ છે; થાકી ગીયા હોશો—તરકાંમાં છેક અહીં સુધી આયાજ તે તરસા થયા હોશો; કંઈ લેઈને—”

“છોર માહરો હાથ, છોકરી,” તે ડોસાએ કહ્યું—ને પરીને તેના ચશ્મા હેઠલથી જોયું કે તે શેઠયાની જૈફ આંખોમાં આંસુ ઉભાઈ નિકળ્યાં હતાં! તે એ જોતાં ઘણીજ દુખી થઈ ને તેનો જીવ બળી ગયો, પણ ઉપાય શો? તે શું કરી શકે? શું એ જૈફ ઉમરાવના એક હઠીલા ધખારા ખાતર તે જલ જેવા લાયક ભરથારનો સાદો સદા સુધી માટે ગુમાવે? પોતાનાં પાક વચનોને જુઠી થાએ?

બીજી એકજ પલ—અને તે શેઠયો પરીનનો હાથ છટકાવી રડતી આંખોએ તે ઘરમાંથી બાહર પડ્યો.

પ્રકરણ ૪૯ મું.

પરીન તેના ગયા પછી ઝારઝાર રડી.

તેણીને તે બાપતોલના જૈફ કાકાને એવી રીતે કકલાત કરતો, એકલો ને નાઉમેદ પાછો જતો જેવાથી અસહ્ય દુખ થયું. ગરીબ બિચારી તે બાળા બેવડી આગમાં બળીને ભસ્મ થતી હતી !

તે કાકાના આવ્યાથી તે ઘરની શાંતિમાં નહીં ધારેલી ખલલ થઈ. નાનંને બી ઘણુંજ દુખ લાગતું થયું, ને તેથી તે માતાને સમજાવી મનાવીને નવેસરથી શાંત કરતાં સુંદર પરીનને પરીશ્રમ થયો. કેવાં મજાહનાં તેઓ થર પડી ગયાં હતાં, કેવું મજાહનું આગલા બધા શ્રીમંત વૈભવનું સ્વપ્નવત સુખ તમામ ભુલાઈ જવાયું હતું, અને આ તો નવેસરની ને નહીં ધારેલી પીડા થઈ. જાણે તેઓ હાડમાર થયલાં વસાઈનાં એ ઝુપડાંમાં આજેજ પેહલાં પાછાં રેહવા ને થર પડવા આવ્યાં હોય તોટલો બધો તે થર પડેલો ને સુધરેલો મામલો ઉલટાઈને બિગડી ગયો ! એખી પડતી પર પચાસ !

જલ તો, એ દરમ્યાન, મદ્રાસમાંજ પહરેજ પડી રહ્યો હતો ! તેનો કેસ વકી ઉપરાંત લંબાયો હતો, ને આખો છલાંકો તે ચકચાર-ભર્યા મુકરદમા પર નેઘાહ રાખતો જણાતો હતો, માટે તે અધુરો મુકી મુંબાઈ પાછો ફરે ને પરીનને મલી શકે એમ નજ હતું. તેની ખરી નામના ને ખરી મોટાઈના પાયાનુંજ ગોયા આ મુકરદમો એક પગઠ્યું હતો, અને તે કારણથી તે જવાન પોતાના જવાન જીવપર સખ્તી ખેંચીને બી આ ભુદાઈનું જીવલેણ ઝેર ગળ્યો જતો હતો. તે બીજું શું કરે ?

પરીન પોતે બી એમ તેનું કામ ઉધું મારીને ઉતાવળે ઉતરી આવવાની તેને સખ્ત ના લખતી હતી. નવાણું ત્યાં ભર્યા સો ! તે મુંજતો હતો કે પરીન જેવી એક નાજનીનને તેને લીધે વસાઈનાં એક એકલાં એકાંતમાં સખડ્યા કરવું પડતું હતું, મગર તે મુંબાઈ પાછો ફરે ને તેને મલે તે પેહલાં તે કશુંજ કરી નહીં શકે એમ હતું.

અને બીજા હાથ પર પરીનના પ્યારની પ્રાદતા ને દ્રઢતાનાં વખાણુ ઘેરઘેર થતાં રહ્યાં. ઘેરઘેર એ વાત ચરવાતી ને જાણીતી થયેલી હતી. લોક તાબુખીનાં આહ સાથ જાણુવા પામતાં કે એક ગરીબ જવાન

માટેના લાયક પ્યારને ખાતર સુંદર પરીન લખ્ખોની દોલતના દરંગોમાં અળોટયાં મારતી, તે બધી સમૃદ્ધીને થોકડે મારી, ગરીબી ને કંગાલ્યતમાં જઈ વસી હતી !

એક દિવસ પરીનને તેને વસાઇને સરનામે એક કાગળ મળ્યું. તે પેલા મોટા રાજ્યાધીકારી અને પરીનના પ્યારના એક વારના આગળા આસ્તવાર પરસ્તાર દોરાબ ખંખાતા તરફતું હતું. પરીન તે વાંચી જેટલી અજબ તેટલીજ ખુશી થઇ. તે નિચે મુજબ હતું :—

“ મુંબઈથી મને તમો બેહેનજી બાબે જે સમાચાર મળ્યા છે તે વાંચી હું જેટલો અજબ તેટલોજ દુખી થયો છું,” તે કેળવાયલો જવાન લખતો હતો; “ તમે જાલ સાથ અદરાયાં છો એમ મને લખાઈ આવ્યું છે, ને હું તમો બેઉને ધણી ધણી આબાદી અને સુખ ચાહું છું. એ જવાનને મેં જોયલા છે, ને એવણને માટે હું માન ધરાઉં છું. એવણુ ગરીબ તો છે, મગર એવા એક લાયક ખાવંદની પસંદગી ને બાંહેધરીમાં આપંદા તમો બેહેનજી સુખીજ થશે એમ માનવાને હું જરા એ વેહેમ ખાતો નથી. જે હું એ તમારા અદરાયલા ભરથારને મદદ થવા જોગી કોઇ કીસમે તમારી કંઈ ખી ખીદમત કરી શકું એમ હોએ તો ખુશીની સાથે મને ફરમાવજો. મને તે ધણુંજ ગમશે. મને તમારો ને તેવણનો તમો બેઉ સાચો દોસ્ત જાણજો.

“ વળી હું સાંભળીને અત્યંત દીલગીર થયો છું કે તમારા નેકબખ્ત કાકાજી સાહેબે એ લગનને પોતાની બાહલી આપવા સાફ ના કહી છે, અને સખ્ત વિરુદ્ધતાથી તમને પોતાના પ્યાર ને ધરપ્યાર વટીકથી આવારનિવાર કરયાં છે. એ એવણુ સાહેબની ધણી મોટી લુલ છે એમ માહરે કેહવું ને કણુલ કરવું જોઇએ. મેં એવણુ સાહેબને એ વિષે સમજાવીને લંબાણથી લખ્યું છે. એવણુ અનુભવી ને ડાહ્યા પાકા છે, ને કોઇના સંસારી મતફેરમાં મને માંથુ મારવા કે મત આપવા કશોજ હક નથી, પણ એવણને મુરખી માની એવણનાં બચ્ચાં તરીકે મને જે સારું લાગ્યું છે તે નમનતાઇથી ને તાબેદારીની મેં એવણને આજે લખી વાળ્યું છે, ને તેની કાંઈ સારીજ અસર થશે તો હું ધણો રાજી થવશ.

“ મને લખી વાળવામાં આવ્યું છે કે તમો તમારાં ભલાં માતાજી સાથે વસાઇની કંગાલ્યત અને ગરીબીમાં પાછાં ફરયાં છો. એ ધણોજ દુખભરેલો ફેરફાર તમારી સ્થિતિમાં ગયો, ને તે સાંભળી હું અંતકરણથી

દીલગીર છેઉં. પૈસાની એટલી લેહેરચેહેર જોવા પછીથી એમ તંગી ને ગરીબીમાં જઈ વસવાનો તમારો અનુભવ ખચ્ચીતકરીને ધણો દુખકારક સિદ્ધ થતો હશે, અને મને લખતાં તો જોકે ઘણી શરમ લાગે છે, પણ તમે જો મને તમારો ભાઈ સમજી શકો તો જરા બી આશકાયા કે ખંચાયા વગર માહુરી કોઈ બી નોકરી ને મદદ ચાહીને મને જરૂર ફરમાવજો. મને તેથી ઘણીજ ખુશી હાંસલ થશે. એમ છતાં આ અરજ કરવામાં હું જો કશી બી ગેરકાયદે હીંમત કે બેઅદબી કરતો હોઉં તો મને માફ કરજો, ને દીલમાં કોઈ રીતે આશુ માનવું નહીં.”

પરીનને આ કાગળ બહુજ ગમ્યું. તે લખનાર જવાનની લાયકી, સબ્યતા, સાદાઈ અને લાગણીએ તેને છેક છેક કરી મેલી. કેવો અસીલ, કેવો ખરા ઉમરાવી તોર ને ખવાસનો ખરો લાયક અને ભલો જવાન !

તેણીએ તે કાગળનો તેવોજ માયાકુળ જવાબ કર્યો. ઘણાંજ હેસાંન ને તેવીજ લાગણીથી તેણે એ ભલા જવાનનો બખબલ ઉપકાર માનીને લખ્યું, અને તેને વળી દરેક ખાત્રી આપી કે જો કદીને તેને કોઈની તરફ બી પૈસાટકાની મદદની આજુ કરવી પડશે તો તે તેનેજ પોતાના બીરાદર જેવો જાણી હજારો હેસાંનથી તસ્દી આપશે; અને તેણીએ વધાર્યું કે તેના બહાલા જલના સખખે ખુદાની દયાથી તેણીને ઉમીદ હતી કે તેને કદી બી તેવી ગરજ પડશેજ નહીં.

અને એ દરમ્યાનમાં હારેલા મારેલા પેલા ડોસાજી નાદરકાકાએ નવું શું કર્યું હતું? એ નામદાર નાદરશાહ મોદીની નવી શી અને કેવી ખબર હતી?

તેણે પરીન પાસથી આવ્યા પછી પોતાના આરડામાં એકલો પડી તરતજ પોતાના સોલીસીટર મીં સ્મીથને પોતાની પાસે તેડાવ્યો, અને તે આવ્યા પછીથી તેના જોડે બારણાં બંધ કરી તે કલાકના કલાક સુધી રોકાયેલો બેસી રહ્યો. તેણે શું વાત કરતા હતા?

“હવે માહરે આજે માહરા બધા પૈસાટકાનું કરવું તે શું?” તે ડોસો અત્યંત દર્દમંદ દીલે તે સોલીસીટરની સલાહ માંગતો હતો; “માહરા મુવા પછીને વાસ્તે માહરા પૈસા ટકાની માહરે શી ને કેમ વ્યવસ્થા કરવી?”

“હવે મીસ પરીન સાથ હજી બી સલાહ થવાનું કશુંજ ચાન્સ નથી?” મીં સ્મીથે ગંભીરાઈથી પુછ્યું.

“જરા ખી નહીં; કીંચીત માત્ર ખી નહીં,” તે ડોસાએ લગભગ ગુસ્સો કરી દઇ તપી જતાં જવાબ કર્યો; “તેનું નામ બાળો; તેનું નામ ખી માહરી આગળ ના લેઓ ને આગળ ચાલો. હવે આએ વાડી ગાડી, પૈસા ટકા ને માલ મીલકતનું માહરે કરવું કેમ?”

“જાહેર ખખર આપો, અને કોઇ આપનાં સગાંઓમાં અતલગના દાવાદારો હશે તો જરૂર જાહીર થશે.” મીઠ સ્મીથે સુચવ્યું.

“છટ, તે તો લરાઈ ઝઘરાને ચાહી ચીતીને ઘેર નોતરવા જેવું થશે,” નાદરકાકાએ તીખ્ખાસથી કહ્યું. “કંઈ ખીજી?”

“ત્યારે હું તો એમ સલ્લાહ આપું કે તમો સાહેબે નવેસરથી લગન કરવાં જોઇએ, અને કદાચને જો કોઈ વારેસ જન્મે તો—”

“એજ વિચાર માહરાં ખી મનમાં ધોલાયા કરે છે,” નાદરકાકાએ ખુરસીમાંથી અરઘો ચમકી ઉઠતાં ઉસ્કેરાઇને કહ્યું; “હું માનું છું કે મને ખુશીથી કોઈ ખી પોતાની છોકરી આપશે. અલખત હું જૈફ છેઉં, પણ પેલી દુકતી જેવી માથાંની ગયલીઓ કાંઈ બધીજ થઇ શકે નહીં, ને માહરા પૈસા પર મરવાવાલીઓ ખી મને જોઇએ એટલી મલી શકશે; નહીં વાઈ?”

“બેશક,” તે સોલીસીટરે એકમત થતાં જવાબ કર્યો; “એ વિશે તો આપસાહેબે તદનજ બેરીકર રેહવું. માહરી ખાત્રી છે કે સારાંમાંસારાં ઘેરની કન્યાઓ તમોને કબુલ રાખવા એકે પગે ને એકે બોલે તૈયાર રેહશે.”

“મગર વચ્ચે આગલી પાછલી એક નડતો ખ્યાલ કરવાનો છે, સ્મીથ,” તે બુદ્ધાએ કહ્યું, ને પોતાની ખુરસી તે વકીલની ખુરસીની વધારે લગોલગ ખેંચતાં તેણે ઉસ્કેરાયલી તખ્ખતથી વધારયું, “માહરે તમોને એક માહરી આગલી કાહાંણી કીસ્સા જેવી વાત કહેવી જોઇએ. ધ્યાનથી સાંભલજો. જરા લંબાણુ છે, પણ ભલે તમારી રોકાંણુનું જે ઘટારત હોય તે મને ચાજ કરજો. હાલ તો નિરાંત કરીને તે બધી વાત સાંભલો, ને પછી તમને જે સાઈં લાગે તે મને ખરેખરી સલ્લાહ આપજો.”—અને, એમ કેહતાં, તે ઘરડા શેઠ્યાએ ધીમે સ્હાદે તે વિદ્વાન સોલીસીટરને એક એવી અજાણ્ય જેવી લંબાણુ કેહયત કહી, કે જે સાંભળતાં તાજીખીમાં તેના ડોળા ચઢી ગયા!

“એ તો બડી તાજુખીની વાત છે, સાહેબ,” તેણે કહ્યું—અને જરા વારે વધાર્યું, “જ્યાં તક એ ભેદનો સંપુર્ણ ખુલાસો નહીં મળે ને તે અખળા મરેચ કે જીવેછ તે તમો પકકે પાયે નક્કી નહીં કરી શકો ત્યાં સુધી હું તો ત્યારે તમને આપ્યે બીજી વારનાં લગનની લલાંમણુ ખચ્ચીતકરીને નહીંજ કરું!”

“પણ ત્યારે કરવું શું?”

“હું કાબેલ ડીટેક્ટીવોની દોડ પોંહયાડશ, ને ગામેગામ ચાંપતી જુસ્તેજો કરાવશ,” તે સોલીસીટરે સધ્યારો આપ્યો; “મને તો વળી બીજો બી ખ્યાલ આપ્યેય. ધારો કે—” અને તે વકીલે તે જુઠાને કાંને લાગી કાંઈ નવું નહું, કે જે સાંભળતાં તે તો ચમકીજ ગયો.

“એ કાંઈ બનવાજોગ છે?” તેણે લગલગ ગુસ્સો કરી કહ્યું; “તેવું હોતે તો મને ખબર નહીં પડતે?”

“ખબર કાંઠાં પડે? ખબર કેમ મળે?” તે સોલીસીટરે તકરાર કરી; “ખરેખર, હું તો માંનુછ ને ખરાં દીલથી કેહુંછ, નાદરશાહ શેઠ, કે તમે મીસ પરીનને બી મોટો ગેરઘન્સાફ કરી કદાપી મોટી આફતમાં નાંખી જતે!”

“તેવું નામ બારો; તે દુકતીનું નામ ના માહરી આગળ લેયા કરો,” નાદર કાકાએ વળી વધતા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“ખ્યર, મને હજી બની શકે એટલી બધી બીજી ડીટેક્સ આપો,” તે શુદ્ધ ઇંગ્લેજે તે ચડેલા ડોસાનો નિર્દોશ પરીન માટેનો અણુગમો સ્વિકારયા વના આગળ ચાલતાં કહ્યું; “માહરી મરજી ડીટેક્ટીવ કરીમને અવલ અહીંથી સુરતજ મોકલી આપવાની છે. તે ઘણો કાબેલ ને લાયક આસામી છે, ને એક વખત અવલમાં ત્યાં જઈનેજ તે પોતાની જુસ્તેજો જારી કરશે. તમને એ ખ્યાલ ગમેચ?”

“તમારે ગમે તેમ કરો, સ્મીથ,” તે જુઠાએ અખ્ત્યારી આપનાં કહ્યું. “અલબત્ત માહરી એસ્ટેટો અને બીક્ષ્યાર પૈસા ટકાની કશી બી સેવટની વ્યવસ્થા કરવા આગમચ કંઈ બી પક્કાં અનુમાનપર આવી જવાની ખેશક ઘણી જરૂર છે.”

અને જ્યાં તે સોલીસીટર જોડેની મીલાકાતનું તુરત વેળા એમ સેવટ આવ્યું, અને તેઓ છુટા પડ્યા.

પ્રકરણ ૫૦ મું.

હવે તે સોલીસીટરનાં જવા કેડે નાદરકાકાના જીવને કશીજ રાહત રહી શકી નહીં. તેને વાંચવા ન ગમે, કોઇસે વાત કરવા ન ગમે, તેને કશી રીતની નિરાંતજ થઇ શકી નહીં ! પેલા સોલીસીટરે જે એક નવા સંભવનો તેનાં લખાતુ બેજાંમાં ખ્યાલ ઉત્પન્ન કર્યો હતો તે પછી તે ને તેજ સવાલ તેનું મન રોકી રાખતો હતો.

“કદાચ હોય બી; કદાચ બને બી,” તે મનથી પટપટતો હતો, “તાજુબ કે મને કદી એ વાતનો ખ્યાલજ નહીં થયો ! ખુદા મને માફ કરે. ખુદા કરેને હજી બી કાંઇ ખરી વાતની ખાતમી મલે !”

તે અર્ધધેલા જેવો થઇ ગયો. નોકર નફરો વટીક ફકરમંદ થયાં ને તાજુબ કરવા લાગ્યાં. તેણે જાંણે ખાવું પીવું પણ છોડી દીધું. તેના વડો બટલર તરેહવાર ડીશીશ પકાવીને તેના આગળ રજુ કરાવતો, પણ વ્યર્થ. તે ચંચેરીનેજ ઉઠી જતો. તે હંમેશ નિયમીત અને કાયદાસર કામ લેનારો હતો, છતાં કેટલીક વાર તો ખાનાના ઘંટ ઉપર બી તે મુતલગ ધ્યાન ન આપતો. લોકો તેને માટે તરેહવાર તરકો કરતાં. કોઇ કેહતું કે એના પૈસા જતા રહ્યા હશે ને કોઇ કેહતું કે તેની ડગરી ચશ્કી હશે. ખરી વાત—તેના જીવને લાગુ પડેલી એ અચખુચી બેચેનીનો ખરો બાએસ ને બેદ તો એકલા તેને, તેના વકીલને કે તેના હકતાલાનેજ રોશન હતો !

એ ઐયામમાં દોરાબ ખંખાતાનું કાંઇ કામસર થોડા દિવસ માટે મુંબાઈ આવવું થયું, ને તે પરબાડો જઈને નાદરકાકાને પરીનની હીમાયતમાં એકાંતમાં મલ્યો. એથી નાદરકાકો ઘણો ખફા થયો. તેને એ જવાનનું એમ વચ્ચે હોમાવું ગમ્યું નહીં, પણ દોરાબે ઘણીજ નમનતાઇ ને સબ્યતાથી તોખી ઘણી જોરાવર કીસમે તે ડોસાને તેની ભુલ ખતાવી તેની ખાત્રી કરી આપવા માંગી;—પણ તે બધું પથ્થર પર પાણી રેડવા સમુંજ હતું !

તે એ પછીથી વસાઇ જઇને પરીનને બી મહ્યો. તેણે તે સુંદરીની એ સાચવટનાં ધણાં વખાણુ કર્યાં, અને તરેહવાર કીસમે પરીનને મદદ થવા આફર કરી, પણ તેણીએ લખ્ખો હેસાંન સાથ તે બધું નામંજુર કરી ના પાડ્યું. તે એ લલા જવાનની દોસ્તીની ઘણી કદર કરતી હતી, ને તેઓ હંમેશ માટે દોસ્તો થશે ને રેહશે એવી પરસ્પર ખાત્રીઓ આપ લે કરીનેજ તેઓ છુટાં પડ્યાં, કેમકે પરીને પૈસાટકાની મદદનોજ ખ્યાલજ ખંખેરીને તેને ના પાડ્યો. તેણીએ તેને સમજાવ્યું કે તે જાલને સાફ લગાડનારી વાત કદી બી કેહવાએજ નહીં, અને તે છતાં બી કદીને કોઇ વાર દોરાખ જેવા નેકબખ્તની કોઇ બી જાતની મદદની તેમને જરૂર થઈ પડે તો તે મોંઢે ચઢીને અને ચાહીને બાખુશી માંગી લેવાની તનોમન સુંદર પરીને તે લાયક જવાનને દરેક ખાત્રી આપી. ખરેખર, નાજાંને તો લાગ્યું કે હીરા મોતીની ઝલેહ વચ્ચે પ્રકાશમાન થતી પરીનને તે આગળ જેટલો ચાહતો હતો તેથી તે હમણાં તેણીને આ ગામડાંની તેની અકસર ગરીબી ને સાદાઇ વચ્ચે દીપતી જોતાં તે અધીક ખેતાખ બનેલો નજરે આવતો હતો !

પણ રોકડમાં તે મા દીકરીએ જે નહીં લીધું ને નામંજુર કર્યું તે ભેટ સોગાદ તરીકે તે ઉમરાવ દીલનો માયાળુ જવાન તેમને ખંત કરીને અવારનવાર પુગાડતો ને મોકલતો રહ્યો. તરેહવાર જાતના ઉંચા વાઇન, મીઠાઈ, કેક બિસ્કીટ, ઉંચામાંઉંચી કૃત વિગેરે મોંઘાંદાટ પારસલો તે પછીથી નાજાંને નામે અવારનવાર આવતાં થયાં, ને ખુબી તો એ હતી કે તે નનામાં આવતાં, માટે તે મોકલનાર કોણ તે માત્ર અટકલથીજ તે મા દીકરી સમજતાં હતાં;—બાકી જે કદીને તેઓ તે નાકબુલ કરવા માંગે તોબી મોકલનારનાં નામહામની ગેરહાજરીમાં તેઓ તેમ તે રીક્યુઝ કરીજ ન શકે એવી કુનેહ ને સીફતથી દોરાખે કામ લીધું હતું. ખચ્ચીત, વસાઇનાં એકાંતના તે પોરટરો પર જાણે અચખુચ એ એક જાતનાં કામનો બોજો વધેલો જણાયો, કેમકે આમ ઉપરાસાપરી અને વજનવાલાં પારસલો—ધેર બેઠાં પોંહચતાં કરવાના બધા આગમચથી ભરી દીધેલા ખરચ સાથનાં—માટેનો તેમનો આ અનુભવ કેટલેક દરજ્જે જાણે કેવળ નવીન હતો.

તે (દોરાખ) ઘણીજ ખરાં દીલનીદયા ને દાનાઇથી કામ લેતો હતો. તે આજેદે મા બેટી કે જેઓ અમીરીમાંથી એકદમ ફકારીમાં

ગળડી ગયાં હતાં તેઓ એ શ્રીમંતપણાના સુખી અનુભવ પછી એ મોહતાજીમાં હાડમાર ન થવા પામે તેજ ખ્યાલ ને તોરથી તે કામ લેતો હતો. તેને ખુદાએ આપેલું પુરતું ને ધણું હતું, તો પછી એ થોડાક ખરચની ભલામી તેને કેમ મોંઘી પડવાની હતી? તેણે, તેથી, એ મુજબ ખાવાપીવાનું તરેહવાર મોકલ્યું એટલુંજ નહીં પણ તે ઠંડીની મોસમ હોવાથી ને તે વરસે ઠંડી અસાધારણ સખત પડતી કેહવાતી હોવાથી તેણે હુંફાલા ને કીંમતી રસ્સ વટીક આપવા પાંચરવા માટે વેચતા લખને તેનું એ એક મોટું પારસલ મોકલી આપ્યું હતું! સારાંશ, ભલાંથી ભલુંજ થઈ શકે છે.

*

*

*

*

*

મી० સ્મીથે રોકેલા બાહોસ ડીટેકટીવ કરીમ તરફથી અંતે દુમસ ખાતેથી એક સહવારે નાદરકાકા જોગું એક કાગળ આવ્યું, જે વાંચતાં તે તોરવંતા શેઠ્યાની આંખના ડોલાજ નાંણે અન્યયખીમાં ઉંચે ચઢી ગયા! આ ખુદા, શું એ બનવા જોગ હતું? તેણે તે કાગળ પાછું અને પાછું વાંચ્યું. સહવારના ઉજળાંમાં ને બપોરનાં તડકાંમાં, સ્થાંજનાં ઝઝકળાંમાં કે રાતની રોશણી હેઠળ તે એક દસ્તાવેજ ઉપરાસાપરી અને ફરીફરીને વાંચતાં તે કાયર ખુદો જરા એ થાક્યો કે કંટાળ્યો નહીં. નાંણે તે કાગળ મળવાથી તેની બાકીની સઘળી નિરાંતજ ચોરાધ ગઇ.

તેણે તે ને તેજ દાહાડે તેનો જવાબ કર્યો હતો, ને વળી ચાર દિવસ પછી તેનો જવાબ ફરી વલ્યો, જે કરાજ ને નાઉમેદી પેદા કરનારો હતો. તેમાં લખેલું હતું કે તે લોકનો જાસ્તી પતો કશો મલી શકતો ન હતો, ને હવે તેથી ત્યાં જ્યાં બોટી થવામાં તે ડીટેકટીવ કશું ડાહપણ જોતો ન હતો.

તેણે તે ઉપરથી પોતાના સોલીસીટર મી० સ્મીથને ખીજી મરતબા પોતાની પાસે પાછો બોલાવી લીધો, ને તેઓ બેઉએ સાથે બેસીને વળી ઘણી લંબાણ અને એકાગ્ર ચીતની બંધ બારણે ઘણો વાર સુધી કાંઇ મસલત કરી. એ પછી તે ડોસો વધારે જલદી દીલ નાંખતો ગયો. દીસ્તુંજ હતું કે કોઇ ચોક્કસ વાતની ગંભીર નાઉમેદી તેને અણહદ રંજ ઉપજવી આપતી રહી હતી.

એ દરમ્યાન, પેલા હાથપર, જવાન જલનો મદ્રાસી મુકરદમો ખલાસ થયો, ને તે તેણે પ્રેસ ને પખલીકની મોટી વાહ-વાહ વચ્ચે

પોતાના પક્ષકારોના હાલમાં જીતી આપ્યો હતો. તેની, તેથી, એ જીતને લગતી લોક-પ્રસંસા ને નામના ખરેખરી જખરી ને મોટી હતી. ન્યાયાસનપરથી જડને વરીક ચુકાદો આપતાં એ કાબેલ ઝેરીસ્ટરની તેજ બુદ્ધિનાં ને તેણે રજુ કરેલી બારીક તેટલીજ અસંખ્ય જોરાવર દલીલોનાં ભારે વખાંજી કરયાં હતાં. ટુંકમાં, તે સદ્ગુણ કમાઇ ને મોટી નામના કરીને હર્ષિત જીગરે પોતાને ઘર અને વતન (મુંબાઇ) હાલમાં હવે પાછો ફર્યો હતો.

તેણે પરીનને એ વધાઇ લખી વાલી હતી, અને જલ્દીજ તેને ને તેની માતાને વસાઇની એ એકાંત મોહતાજી ને ગરીબીથી બચાવી લેવાનું ધણાંજ હેતુથી પ્રોમીસ કર્યું હતું. પરીને, તેથી, તે કાગળ મોટા હરખ ને ભારે ઉમંગ વચ્ચે પોતાની જહાલી માતાને વંચાવ્યું, ને તે પણ તે સાંભળીને ધણી રાજી થઇ. તેની પરીસુરત દીકરીની જવાની અત્રેનાં એકાંતમાં હરામ જાએ ને કરમાઇ જાએ એ તે હેતવંતી માવતરને ગમતું ન હતું, માટે ત્યાંથી તેમનો હવે જલ્દીજ છુટકારો થનાર હતો એ સુખ પેદા કરનારા ખ્યાલ પર તે માતાએ સંતોષનો એક મોટો ખુશાલ દમ ભર્યો.

મગર જાલ આવ્યો ત્યારે તેનો ચેહરો જોઇ તે માતા ખીહી ગઇ હતી. તે એક જંજલી ચેહરો દેખાતો હતો. દેખીતી રીતે તે છોકરાએ હદ વનાતું “વર્ક” કર્યું હતું. કોઇ તેને જોઇનેજ કહી શકે કે દીસની જેહમત ઉપરાંત રાતના ઉન્નગરાથી ખી તેને કામ લેવું પડ્યું હોએ, ને શીરીને ધમકાવીને પુછ્યું ત્યારે તે તાબેદાર દીકરાએ શીકકું હસીને એકદમ કબુલ કર્યું કે એ મોટા મુકરદમા ઉપરાંત તેણે ખીજા ધણાક નાધલા કેસો લઇ લીધેલા હોવાનાં પરીણામમાં તેને ધણીક વારે રાત-દીવસના ૨૪ કલાકમાંથી નજદીક ૨૦ કલાકનું કામ કરવું પડ્યું હતું !

“પણ ત્યારે કોઇ મદદનીસ લે? કોઇ કલાક રાખ?” તે હેતવંતી માતાએ લગભગ ગુસ્સો કરી કહ્યું; “એમ તે ત્હારી દેહ કાંઇ પથ્થરની છે જે જવાબ આપશે?”

“માએજી, માએજી, તમો ભુલી જાએચ,” જાલે હસીને કહ્યું, “કે હાલમાં તો માહરે દોઢયેદોઢયું બચાવાનું ને સંધરવાનું છે. હું ઍસીસ્ટન્ટ તે કેમ લેઉં ને કલાક તે કેમ રાખું? તમે જેતાં નથી કે જેણે માહરે ખાતર લખ્યોની તુંભા નહી કરી તેને છેક ઉતરતી ગરીબીમાંથી બચાવી લઇ અને એટલાં સુખમાં રાખવાની માહરી ફરજજી છે?”

“પણ તેથી તું કાંઈ ત્હારો નાશ કરવા બેઠોછ?” તે માતાએ હજી વધારે ગુસ્સો કર્યો; “એમ તે ત્હારી દેહ કેમ ચાલવાની છે? એમ તો તું સાંબો ખીમાર થઈ જઈને ઘેરમાં રહેશે તો પછી શું કરવાનો છે?”

“વારૂં ચાલો, એટલો ગુસ્સો ના કરે, મમા ડીઅર,” જલે માંગી લીધું; “હું થોડુંક કમતી વડું કરશ.”

“પણ પેલો ખુદો તો હજી ખી માનતો કે ઠેકાંણે આવતોજ નથી કે?” શીરીને કાંઈ તોરથી પુછ્યું.

“અરે તેની કોણુ પરવાહ કરેછ, મમા?” જલે તુચ્છકારથી કહ્યું; “અમે તો જાણે તેનો બેકીંમતી વારસો ને માયાપુંજ ભુલીજ ગીયાંચ. તે વાત તો હવે જાણે હસ્તીમાંજ નથી.”

તે માતા કાંઈ ગંભીર ઘેરમાં ઉતરી ગયલી જણાઈ. તે શો વિચાર કરતી હતી?

“માહરે એ તો મનથી સમજવાનું છે, મમા,” જલે તેની માતાની વિચારવાંત અદા ઉપર લક્ષ આપ્યા વના ચાલુ રાખ્યું; “માહરી પરીને માહરે ખાતર ખરેખરા બેકીંમતી ભોગો આપેલા છે. તેણે પોતાના કાકાના પૈસાટકા ઠોકરે મારયા એટલુંજ નહીં પણ દોરાખ જેવા એક ખરા લાયક ને માલદાર ખાવંદની ખી તેણે પરવાહ કીધી નહીં. ખરેખર, જે હું કદી રાત ને દીસ એક કરશ ને મેહનત કરશ તોખી એ તો ખરૂંજ કેની, મમા ડીઅર, કે હું એને તેટલાં સુખમાં રાખવા જોગું કદી ખી કમાઈ શકવાનો નથી?”

“પણ પરીને પોતાને પૈસાનો પ્યાર છે?”

“એક જરા ખી નહીં,” જલે જોસ્સાથી કહ્યું; “પ્યાર હોતે તો તે એમ વરતીજ કેમ શકતે? પૈસા તે પોતાના પ્યાર આગલ તદન બેહસાખ ને તુચ્છ જાણેચ; એ તો હુંજ માહરાં મનથી એમ આશકાયા કરૂંછ, ને જખવાનો ને ઝાંખો થયા કરૂંચ. ઓ, હું કેવું ચાહુંચ કે હું પરીને પાસ જઈને કહી શકું કે તેં માહરે લીધે આટલા ભોગો આપ્યા તો ચાલ હવે, તેટલાંજ નહીં તો તેનાં અરધાં સુખમાં ખી તુંને રાખવા જોગું ખુદાએ મને પુરતું બક્ષ્યું છે?”

“અને એવી એક બક્ષેશ કે યોજના થાએ તો તું ધણોજ રાજ થાએ, દીકરા જાલ?” જાણે તેને તેમ રાજ કરવાનું તેનાજ હાથમાં હોએ તેમ તે માતાએ પુછ્યું!

જાલ ખુશ મિનગજે હસી પડ્યો.

પણ તે માતા જરા એ હસી નહીં. તે તો આજની આ આખી મીલાકાતમાં થસ્સે, ગંભીર બદ્ધે ગુસ્સેજ હતી. તે તો ગોયા પોતે પોતા સાથે ગુસ્સે હતી! એ શું હતું? તે શું કહેવા માંગતી હતી?

“મરદોને ખુદાએ ઓરતોપર સરસાઇ ને સરદારી આપેલી છે, મમા,” જાલે સમજાવ્યું, “અને તેથી ઓરતને સુખી કરવા અને ઇજ્જત પૈસા અને દરેક સગવડથી તરતી રાખવા મરદનો ધર્મ છે. હવે તમેજ જીએની, મમા, કે માહરા કેસમાં કમનસીબે કેવું બધું ઉલટું થયું છે! ઉલટું માહરે લીધે માહરી પરીન પૈસાટકાનાં મોટાં સુખમાંથી મોહોતાજ ને કંગાલ્યતમાં ગયરી પરી, ને તે હતી તેને દસમે હીસ્સે બી તેને પાછી આબાદ કરવા જોગી હું ગુંજસ ધરાવતો નથી! એથી ત્યારે હું છાતીતોડ મહેનત કરું તો તેમાં અજાણેબી શું છે? ઓ, જે માહરી પાસે પૈસા હોતે તો અમારા જેવું સુખી ને લાએગશાળી જોડું બીજું કોઇ નહીં થતે!”

“આગળ તેં કદી પૈસા માટે એવા પરચારા કીધા નથી, જાલ,” તે માતાએ ઉંડી ગમખ્વારીથી યાદ આપી કહ્યું.

“મને માફ કરો, મમા! હવણું બી હું તમને કે મને પોતાને દુખી કરવાની મતલબથી એમ બોલતો કે પરચારો કરતો નથી,” જાલે સમજાવ્યું. “એ તો વાતપરથી વાત નિકળી ત્યારે હું ખાલી માહરા વિચારો તમે જાલાં માએજને સમજાવેંચ. હું કાંઇ માહરી ગરીબીથી કદી શરમાયો નથી ને હજી બી શરમાતો નથી. માહર કેહવું એટલુંજ છે ને મને હમણું હમણું એ ખ્યાલ ધણો થતો રહે છે કે પરીન જેવી એક ગુણવાન ગૌહર માટે હું એટલો ગરીબ છેઉં કે હું તેનો ખેદ કરું એ બીલકુલ સમજાવ છે. તેણે જે માહરા જેવા ગરીબને ખાતર અકકલ નહીં કબુલ કરી શકે એવા બુલંદ ભોગો આપ્યા છે તેના અવેજમાં હું જે તેને તેથી દસ ધણું બેહેતર સુખમાં સ્થાપવા, માહરો હાથ આપી, લઈ જઈ શકતો હોતે તો મને કેટલો હર્ષ ખરપા થતે? આએ તો એક ગરીબડું ઘેર તૈયાર કરી માહરે તેમાં તેને લઈ જઈ રાખવાની છે એ ખ્યાલજ શું એક કમનસીબી નથી?”

“છે તો ખરી,” તે માતાએ અંતે એકમત થતાં કહ્યું. “હું એ વિશે એકાંતમાં વિચાર કરશ.”

“તમે બિચારાં વિચાર કરીને શું કરવાનાં હતાં?” જાલે હસીને પુછ્યું; “તમે કેમ માહરું એ દુખ નીવારી શકવાના હતાં?”

“જો માહરા હાથમાં તુંને પૈસાવારો કરવાનો રસ્તો હોય, ને તે છતાં તેમ હું નહીં કરું કે નહીં થવા દેઉં તો માહરે વાસ્તે તું શું ધારે?” તે માતાએ મોગમ પુછ્યું.

“હું તે ધણું ગેરવાજખી ધારું,” જાલે હસીને કહ્યું, “પણ તમે તેવાં ગેરવાજખી છેઓજ નહીં એટલે તમારાં માહરા જોગાં આખી જીંદગીનાં હેસાનો યાદ કરીને હું તમને સૌથી માયાળુ ને જ્ઞાલાં મમાજ ધારું;”—અને, એમ કેહતાં, જાલ વાંકો વળી તે માતાને ધણું હેતથી કીસ કરીને પોતાનાં ઓરડામાં હસતો હસતો ચાલી ગયો.

પ્રકરણ ૫૧ મું.

એમ છતાં તેની માતાના તે છેલ્લા થોડાક અજબ જેવા મોગમ સવાલો માટે તે મનથી કાંઈક અજબ થયા વના રહી શક્યો નહીં. તે કાંઈ અજબજેવા મોગમના ભારથી તે બધું કેહતી ને પુછતી હતી. તે શું કેહવા માંગતી હતી?

જાલ જમને પરીનને મલી આવ્યો.

જાલ ને પરીનની તે મીલાકાતનું સુખ, એટલામાટે, અત્રે વીગતથી વર્ણવ્યા વગર ચાલશે, કેમકે તે બે પ્યારાંઓની તે મોટી પ્યારવાંત મુલાકાતનું સુખ વાંચનાર સ્હેલથી કદપી લઇ શકશે. નાજાં બી નિસાર હતી. તે જાલને જેતાં સાથે ઓવરણા લઇને તેના પરથી ઓવરાઈ ગઈ, અને જાલે ને પરીને વસાઇનાં તે સુખકારક એકાંતમાં હજારો કીસમની જરૂરી અને દીલ બેહેલાવનારી વાતચીતમાં તે આખો દિવસ મોટી મોજ વચ્ચે ગુજર્યો. ખરેખર તો તેમને વાત એટલી બધી કરવાની હતી, ને ભવિષ માટેની યોજનાઓ એટલી બધી નક્કી કરવાની હતી કે પાણીના રેલા પેરે તે આખો દિવસ ક્યાં ઢળી ગયો તે જાણે તે બે પ્યારાંઓમાંથી એકને બી માલમ પડ્યું નહીં !

અને પછી જેમ હંમેશા એવા કેસોમાં બને છે તેમ જલ આગલી હદ વનાની હેજગારીનાં પાછલાં પરીણામમાં એકાદ અઠવાડ્યાં પછી શીવરથી રહેજ પટકાર્થ પડ્યો. સારાં નસીબે ફકર કરવા જોગ કાંઈજ ન હતું, ને પોતાના દીકરાના આગ્રહને માન આપી તે માતાએ પરીન કે નાજનને તે ખીમારીની વાત જણાવી નહીં; પણ એમ તો ખરું કે ડાકટરોનાં કેહવા મુજબ—જો જલે થોડીક રાતો એવોજ ધસડખોરો ચાલુ રાખ્યો હોત તો—એનશીવરથી તે અત્યારે જરૂર હોરાન થઇ પડતે, ને તેમાંથી બચવું કદાપી માહાલ થઈ પડતે!

મગર જલની એ ઉઠવેઠ ને હાડમારીને લગતી ખીમારીથી શીરીન (તેની માતા) પુરતી શીકરમંદ થઇ, ને તે જે હાલમાં કાંઈ અજબ જેવી ગણુત્રીઓ ને વિચારોમાં ઉતરી જતી અવારનવાર નજરે આવતી હતી તે હવે તેમ હજી જ્યાદા કરતી દેખાઇ. તેણીએ જોયું કે પરીન મોટે ઘરની હોવાથી જલ તેને ગરીબીમાં અવત્યાં મેલતી રાખવા માટે દેખીતી રીતે એટલો બધો એકસકાતો હતો કે તે જરૂર ગમે એટલી તેણીની ના ને મના છતાં છાતીતોડ મેહનત કરી હવે પછી પણ જલસ્તી ખીમાર થવાનો, ને કદાપી માર્ગે ખી લાગી જવાનો; ને તેથી ગમે એવું જીવપર આવતું હોવા છતાં તેણીએ એક ચોક્કસ રસ્તે કામ લેઈ એ વહાલા દીકરાને પૈસાવાલો કરી આપવા હવે ખીડું ઝડક્યું ને મનથી નક્કી કરી મેલ્યું.

અને એ દરાવ પર એક વાર નક્કીપણે આવ્યા પછી તે વસવસતા જીવની માતાના જીવને એક લાણુની ખી નિરાંત ન હતી. તે જલ જરા પાછો ટટાર થવાની વાટ જોતી; અને સારાં નસીબે તેનું સીકનેસ હાલમાં તદન દમવિનાનું હતું, એટલે તે બે ત્રણ દિવસમાં પાછો પગ પર થયો કે તેણીએ તેની જોડે પરીન ને નાજનને મલવા સાડ વસાઈ જવાની આજુ કરી.

“રહેજ મલવાજ આવવા માંગોય, મમા ડીઅર, કે કાંઈ ખાસ કામને લગતી વાત કરવાની છે?” કોઈ દાહડો નહીં ને આજે અચબુચ તેણીને એ વિચાર થયલો જોતાં જલે કાંઈક તાણુખીમાં પુછ્યું.

“માહરે એક જરૂરની વાત કેહવાની છે, ને તે તું ને ને તે લોકને જુદી જુદી વખતે કેહું તે કરતાં એકઠી એકજ વખતે કહેલી સારી,” શીરીને સમજાવ્યું.

“પણ એવી તે એ શું વાત છે?”

“કહ્યુંની, જાલી, જે તે હું તાહાંજ સંભલાવશ? વરી એવો બેરાં જેવો જીવ કીધો કે?” તે માતાએ જરા ધમકાવીને કહ્યું; “હમણાં કંઈ મને પુછતોજ ના. જે હોય તે ત્યાં પુઝ્યા પછી વાત.”—અને, અલખત, તે સદાનો કહ્યાસાર અને તાબેદાર બેટો એકેક સુખને તાબે થયો.

તેઓ વસાઈ પોહોંચ્યાં.

શીરીન—પરીનની સાસુ તે ગામડાંનું એકાંત જોઈ તાજુબ થઈ. “મરેરે, છેક આવાં એખલાં એકાંતમાં એ બિચારી માએ દીકરીને રેહવાનું છે?” તેણીએ દીલગીરીથી પુછ્યું;—અને જલે દરયાના ઢલને માંથેથી તેઓનું ઘર તેણીને ખતાવ્યું ત્યારે તે પુકારી ઉઠી, “ઘેર? મરે એમાં ઘેર જેવું શું છે? ખરયાખરખર જેવું ઝુપડું તો ખરયુંય!”

મગર તે અખળા એક ‘આરટીસ્ટ’ હતી, માટે ત્યાંની આસ-પાસની તે બધી રમણ ‘સીનરી’ તેને ઘણીજ ગમી, ને પરીનને એજ ખુદરતી દીલપછીરતાના સખખે એ એકાંત અતી ઘણું પ્યારું હતું એમ જ્યારે તેણે જાણ્યું ત્યારે તે મનથી વધતી સંતોશ પામી.

તેઓ ઘરમાં પોહોંચ્યાં.

શીરીને પોતે તેમને ત્યાં આવવાની પોતાની મકસદ પરીન કે તેની માતાને કશીજ જાણવી ન હતી, અને જલને પણ તે વાત તેમને જાણવા દેવાની મના ફરમાવી હતી. તે અચ્ચુચ જન્મને પરીનને જેવા ચાહતી હતી કે તે હાં કેવા સંતોશ વચ્ચે ને કેમ રહેલી છે, ને કાઢના બી એકાધોકાની શીકર વગર કેવી ઇજજતમાં ને કેમ વસેલી છે. વળી તે આગલથી ચેતાવે તો રખેને તે ગરીબ મનીષો તેણીને ખાતર તેનાં માનમાં કાંઈ તીખલ દરવા તણાઈ તુટે તે પણ તેને ગમતું ન હતું, અને તેથી તેઓ આણખોલાવ્યાં ને વગર ચેતવ્યાંજ આવ્યાં હતાં.

તેમને અચ્ચુચ આવેલાં જોઈને, એટલામાટે, પરીન અને નાજાં તો અત્યંત અજબ થઈ ગયાં. જલનું ગમે એ વખત ત્યાં આવવું જવું તો સાધારણ હતું, પણ તે સહવારને પ્રહરની પેહલી ગાડીમાં શીરીનનું આવવું થયું હતું તેજ તે મા દીકરીને હદ વગરનું અજબ કરતું હતું.

તેઓનો તે બાંનું જોગો આવકાર, એમ છતાં, તદન ખરાં દીલની ખુશાલી ને સ્વાયાં જોશનો હતો. તેઓ આવ્યાં ત્યારે પરીન સાડીનો કાછયો વાલીને તાજ છમના સમારતી બેઠી હતી, અને તેની માતા બાજુમાં બેસીને સીવતી હતી, જે સઘળું જોવાનું ઘણુંજ રમુજ ને દીલ ખેંચનારું હતું.

પરીન હવે એક તડાકે હાથ ધોઇ તૈયાર થઇને દોડી આવી.

શીરીને તેને પેટમાં ચાંપીને ચુમી લીધી. હવે તો તે બી પરીનની માજ થઇ હતી ની!

તેઓએ પેહલી હરોલમાં તો દમ વગરની તાજામતવાળા જેવી સરેસ્તાની વાતચીત કરી અને અરસપરસ ખેરઆફયત વિગેરે પુછી, અને પછી તેહસીલદારની શીરીને કહયું, “નાજાંમાએ, પરી દીકરી, હું કંઈ આજે તમેને અમથીજ મક્કવા નથી આવી. માહરી મતલબ અહીં સુધી આવવાની તો માહરે લગતી એક અજબબ જેવી કેફયત તમે ખેઉને કેહવાની છે. એ માહરી જાંદગીનો મોટામાંમોટો ભેદ છે, જે નજદીક ૩૦ વરસે હું હવે જાહેર કરુંચ. ખેસ જાલી માહરી પાસે, ને તું બી ધ્યાનથી સાંભલ.”

તેઓ બધાં એ સાંભળી તદન ગંભીર બલકે શીકરમંદ થયાં, અને બધાં ગુચ્છડું વલીને તે અબજાને એવું તે શું કેહવું હશે તે સાંભળવા જાણાસુ ચેહરાએ આતુર બની બેઠાં.

“માહરે શરૂથી તમેને કેહવું જોઇએ કે માહરા બાવાજી સુરતના એક પંકાયલા હકીમ હતા, ને અમે અસલ સુરતનાંજ રેહવાસી છઇએ,” તેણીએ જારી કહયું; “એ માહરા બાવાજીનો હકીમાંનો ધંધો તેવણના બપાવાજીના વખતનો અમારાં કુટુંબમાં પેહડી દર પેહડી ઉતરી આવેલો હતો, ને હું જ્યારે સમજની થઈ ત્યારે માહરા બાવાજીની હું એકપુરી ને લાડકી દીકરી હતી, કેમજે માહરાં માયજી ફકત મને પાંચ વરસની મેલીને ૨૧ દાહડાની એક ઝેરી તાપમાં હક થયાં હતાં. એ પછી બાવાની આજીબાજી બીજું કોઇ હતું નહીં, કેમકે એ વખત આગમચ કુટુંબમાં ઉપરાસાપરી પાહાડ જેવાં મરણો થયાં તેમાં બધાં સાફ થઈ ગયાં હતાં. એટલામાટે મને બાવાજીએ પોતેજ તે વખતવેહવાર પ્રમાણે સુરતમાં કેળવણી આપી હતી. તેવણ ધણા છુટા વિચારના હતા, ને જોકે ઇંગ્લેજ શીખનારી છોકરીઓને તે વખતે ત્યાંનાં લોક વટલેલ ને ખ્રિસ્તી ધારતાં હતાં તોબી મીશન સ્કુલમાં મને તેવણે થોડુંક ઇંગ્લેજ શીખવાની વટીક સગવડ કરી આપી હતી. હવે એ વખતથીજ મને ડ્રૌઈંગ પર ખ્યાર હતો, ને તેથી મેં ખાસ શી જારીને રોજ બે કલાકનું એ શિક્ષણ એક કાબેલ શિક્ષક હસ્તક લેવાનું કીધું હતું, જેથી મને ખરેખર ધણો ફાયદો થએલો હું આજે બી જોઉંચ ને કબુલ કરુંચ.

“ અંતે માહરી પંદર વરસની ઉંમરે આસપાસનાંઓની તાણાજાણી ને દબાણના સબખે કંટાલીને માહરા બાવાજીએ મને રકુલથી ઉઠાડી લીધી, ને તે પછી બીજેજ વરસે સરજતે મને એક તદન નાલાયક આસામીને સપુર્ણ કરી દીધી. તે એક જવાન પારસી હતો કે જે મુંબઇથી તે તરફ રેહવા આવ્યો હતો. તે કામધંધો સોહોધવા તો નહીંજ આવ્યો હતો, કેમજે તેની પાસ અમોએ જોયું કે પાંચ પૈસાનો ધણો સારો જીવ હોવો જોઇએ, અને તે પુસ્કલ રોકડ અવેજ સાથે લઇ આવેલો હતો. હવે તેની સાથ માહરા બાવાજીને ઓળખાણ થઇ, ને તે પછી તે અમારે ઘેર જલ્દીજ આવતો જતો થયો, ને બાવાજીની બોંહસ આગલ માહરૂં નહીં ચાલવાથી મેં તેની ગેરહાજરીમાં માહરી યાદદાસ્ત ઉપરથી તેનો ચેહરો ‘સ્કંચ’ કરીને તે પીકચર તેને એક દિવસ ભેટ આપ્યું. તે હું ધારતી હતી તેમ જોઇએ તેવું ફત્તેહમંદ વર્ક નહીંજ હતું તોબી તેને તો તે ઘણુંજ ગમ્યું, ને ખુશખુશ થઇ જતાં તેણે તો માહરી તારીફમાં કંઇ કંઇ કહીને મને જગાવી મુકી. હું આખર કરે પણ તે વખતે બચ્યુંજ કેની ?

“ તે પછી અમારે ત્યાં તે રોજ આવતો જતો બલ્કે જનથુકના પઠીંગાનો પહરોણો થયો. મને તે કાંઈ ખાસ કરીને ગમતો હતો નહીં. ગમવા—નહીં ગમવાનો મને તો તેના બાબે કોઇ દાહડો ખ્યાલ બી નહીં થયો હતો. તેણે અમોને પોતાનું નામ અરદેશર હીરજીના કરીને આપ્યું હતું, અને પોતે ખાનદાંની તેમજ વગદાર હોવાની તે લાંબી લાંબી ડીંગો મારતો હતો, મગર કેહતો હતો કે અમારીજ પેઠે તેનાં કુટુંબનો તે એકલડોકલ એકલો રહી ગયલો હતો, ને પોતાનાં કામકાજ માટે તે કોઇને બી કશી રીતે જવાબદાર ન હતો, કેમકે તે પોતેજ પુરતો સ્વતંત્ર હતો.

“ એ પછી તેણે માહરા હાથની માંગણી કરી ને માહરા બાવાજી તો એકદમ હરખાઈ ગયા. મેં થોડો ધણો વાંધો કર્યો, પણ તેવણે મને સમજાવ્યું કે તેવણની આંખ વીચાઈ ગઇ તો માહરે માંથે કોઇજ ન હતું તેની તેવણને રાત દીસની મોટી ફકર હતી, વાસ્તે આએ ઘેર બેઠાં હાથ આવેલું કારણ માહરે ગુમાવવું નહીં, ને હું તે વખતે નાદાન, ઓછી અક્કલની, ઉછાછલી ને બેદાદ હતી એટલે મેં આગલ પાછલનો કશો બી લાંબો વિચાર કર્યા વના અંતે હા કહી. ખરેખર, કોઇ એક ગાય બદલ બી વધતી તેહકીક કરી તે લેતું વેચતું હોશે, પણ માહરા સ્થાના બાવાજી તો તે જવાન પારસીથી એટલા અંજાઇજ ગીયા કે તેવણે કશી

ખી તેહકીક વગર મને તેને સોંપી દીધી, અને તેની મરણ થાયે ત્યાં સુધી તે ભલે ઘેરજમઘ થઈને અમારેજ ત્યાં રહે એવું નક્કી થયું.

“ તે પછીજ—એટલે માહરાં લગન થયા પછીજ—પરણેલી ને સંસારી જીંદગી તે શું તેનો જાણે મને ખ્યાલ થઈ શક્યો, ને ત્યારે એવી નાદાન ઊંમરે એ ઝુસરીની વેઠ કબુલ કરવા ખાતર હું માહરાં મનથી ધણી પસ્તાવા લાગી. મેં પરણીને તરતજ જોયું કે માહરો વર કેાઈ ધણાજ કરડા ને પાજી સ્વભાવનો, ખરાબ ચાલનો, ખરેખરો નાલાયક આસામી હતો. પરણ્યા આગમચ તે જે હતો તે ને પરણ્યા પછી તે જે પુરવાર થયો તેમાં દેખીતો એટલો મોટો તફાવત હતો કે એ કીસમે અમને તે કેમ છેતરી ને આંજી શક્યો તે માટે માહરી ને બાવાજીની તો જાણે અજબખીજ લાગી ચકી નહીં. મેં જોયું કે તે મોંઢે માંગીને મને પરણ્યો હતો, પણ તેને માહરે માટે એક તચાકડી ભાર ખી લાગણી કે પ્યાર હતો નહીં. તે માહરાં સાથ બે દાહડા દોસ્તીથી રેહતો તો આંઠ દાહડા કાંઈને કાંઈ છીટાં કાઢી રીસાઈ રેહતો ! આગ પાણીનો મેલ તેટલોજ અમો વચ્ચે મેલ જાણુવો. હું પોતે ખી, મેં કહ્યું તેમ, તે વખતે તામસી, ઊછાજળી ને ઊતાવળી હતી એટલે અમારે ત્યાં કળ્યાની તો જાણે જરા ખી આવાઈજ નહીં હતી. હું હસું તો તેને ચીડ ચઢતી, ને તે હસ્તો તો મને કંટાળો આવતો ! હું તેની દરેક સખ્તાઈ ને જીલ્માત સામે જીસ્સાનાં બંડ મચાવતી રહી, ને તેમ તેમ તે વધારે પ્યાર વગરનો ને કરડો થતો ગયો. એ દરમ્યાંન માહરા બાવાજી ખી એક ટુંક ખીમારી પછી બેહેસ્ત પામ્યા, ને ત્યારેજ એક તદન કફેડા આદમીની દયાને મેં પોતાને બસ પડેલી જોઈ, જેથી હું તદન ગભરાઈ ગઈ. એ વખતે હું ધણું રડી તેમાં ખી તેણે તોફાંણુ કીધું, ને અમારા વચ્ચે એક મોટો ઝઘડો જાગ્યો. એ પછીથી અમે કદી ખી એકમત થયાંજ નહીં, ને તેને મુકીને ન્હાસી જવાનું મેં હજારો વખત મન માર્યું. અલબત્ત, હાલ એ બધું નજીવું, બચ્ચાં-સહી ને બેવકુશીભરેલું લાગે છે, પણ તે વખતનાં માહરાં ચઢતાં લોહીમાં તે બધું મને તદનજ હકવાજખી સમજાયું હતું. એટલામાટે એક મોટા કળ્યા વખતે મેં તેને સાફ કેહ્યું કે જે તે મને સતાવતો નહીં હાથ ખાંચશે તો હું તેનું ઘેર મુકી ન્હાસી જવશ, અને તે સાંભળીને તે એટલો બધો ખીજવાયો કે મને એક ચામક લઈ તેણે મરણતોલ માર માર્યો, ને પછી પોતેજ ધણા ગુસ્સામાં તે ઘેરમાંથી સદા સુધીનો બાહર પડ્યો ! અરે માહરાં વાહલાંઓ, માહરી એ બધી ચાલને તમે

નીચ ને નાલાયક કહી મને ધીકકારશો, ને તે આગલી જીંદગીની માહરી વર્તણુક આજે યાદ યાદ કરતાં હું પોતે ખી લજવાઉંચ ને કમકમુંચ, પણ એટલી એક એ નાદાન્યત ઉપરાંત ખીજી એક ખી તકસીરની હું જવાબદાર નથી, ને આગળ જેટલી હું ઉછાછળી ને ઉતાવળી હતી તેટલીજ પછીથીની માહરી પાછલી જીંદગીમાં, લીલી સુકકી માહરીપર ઘણી ગુજરેલી હોવાથી, હું સ્થાંણી ને ધીરજવાંતી થઈ, ને માહરી આખી જીંદગી આજે માહરાં એકનાંએક ઝવેર સાથે મેં તદ્દન સ્વચ્છ ને નીતિમાન ગુજરેલી છે.”

હાં તે માતા દમ ખાવા થોખી, કે જ્યારે તેણીની આંખોમાંથી આંસુ ગબડી પડતાં હતાં; અને તેથી જાલ ને પરીને એકેક પછી તેને ઘણું હેતથી બગલગીર થઈ દીલાસો દીધો—જણે મુંગે મોઢે એવું કેહવા ને સમજાવવા કે તે તેણીની આગલી ઉછાછલી વર્તણુક માટે આજે તેનાં બચ્ચાંઓ તેને માટે કશું ખી બુઝં વમાસતાં કે તેને ઓછી ચાહતા ન હતાં.

“તે દિવસ પછી આજ તક મેં તેને ફરી જોયો નથી,” શીરીને આગળ કહ્યું. “તે ગયલો પાછો ફર્યોજ નહીં, ને મેં તેની દરકાર ખી કીધી નહીં, પણ પછી જ્યારે માહરી સંસારી હાલતમાં મેં ફેરફાર થયલો જાણ્યો ત્યારે હું માહરાં મનથી ઘણી ગલરાઈ ગઈ. એ વખતે સારાં નસીબે દુમસમાં માહરાં માંચે તરફની એક કોઈ દુરની સગી રેહતી હતી, ને તેથી ઘેર બંધ કરી હું તેને આશરે ગઈ, ને માહરા થોડા ઘણા તે વખતના બાકી બચેલા પૈસાટકાને લીધે તેણે મને પોતાને ત્યાં રાખી. ત્યાં માહરો વર મને છોડી ગયા પછી નજદીક આઠમે મહીને માહરા જાલનો જનમ થયો, ને તે વખતથી હું જુદાજ તોરની એક છોકરી થઈ ગઈ. તેને હેતથી ઉધારવા ને કાળજીથી કેળવવા મેં માહરાં લોહીનું પાણી કીધું, ને તેમ કરવામાં મને માહરા ‘આટો’ ઘણી મદદ કરી. એ માહરા હોનરને લીધે હું જ્યાં જતી ત્યાં ઇજ્જતથી ઓધાર મોધાર થતી, ને મને તેમાં કમાઈ ખી સારીજ થતી હતી. એમ ચોવીસ વરસો વહી ગયાં. દુમસ છોડવા પછી મેં માહરા બાવાની અસલ અટક જે તેહસીલદારની હતી તેજ કોઈ મને ઓળખે નહીં કરીને ધારણ કીધી, ને પુનામાં છેલ્લાં દસ વરસમાં ખુદાએ મને ઘણી યારી આપી.”

“સબુર, મમા, પણ જે સૌથી અગતની વાત તે તો તમોએ કહીજ નથી? તમે અમોને તમારા તે વરનું નામ હજી જાહેર કર્યુંજ નથી?” જાલે તલબ કરી.

“માહરાં બહાલાંઓ, હું શું બોલું? હું કેમ કેહું? તે કેહવાને હવે જાંણે માહરી જાપાનજ ઉપડતી નથી. હું તેને વરસો સુધી હીરજીના અરદેશર તરીકે જ જાણતી ને માનતી હતી, ને તે જીવતો છે યા નહીં તે ખી મને ખબર ન હતી, પણ હમણાં આજેજ મહીનામાં પકકે પાયે હું બાત-મીઓ મેલવી શકીય કે તે જીવેય એટલુંજ નહીં પણ તે કોઇજ નહીં પણ લખોની દોલત જમા કરીને અમેરીકાથી શેઠ્યો થઇ પાછો ફરેલો ત્હારો કાકો, માહરી મીઠી દીકરી પરીન, તાહરો કાકો નાદરશાહ મોઢી પોતે છે!”

ઓ ખુદા, કેમ બને? સઘળાં અજાણીના ભારે ગલરાતમાં એ નામ સાંભળતાં ચમકી ઉઠ્યાં. પરીને તો અજાણીની એક ચીસજ પાડી. “ઓ કાકીજી, તમે માહરાં કાકીજી છેઓ?” તેણીએ મોટી તાબુખીમાં પુકારયું,—અને પછી તેણીએ ગલે વલગતાં તરતજ યાદ કરી યાદ આપી કે નાદરકાકા ખી જાલને જોતાં સાથે આ ચેહેરો પોતે આગલ કેથે જોયલો હોવા માટે હંમેશ ગુચવાયા કરતા હતા !!

પ્રકરણ પર મું.

તે એક તદન સ્વચ્છ, તમામ નિષ્કલંક અને નીતિમાન, એટલુંજ નહીં પણ ખરેખર કીરતીવંત વૃતાંત તેણીએ પોતાનાં બચ્ચાંઓ સમક્ષ બ્યાન કરી કહી સંભળાવ્યું, અને જાલ અને પરીન તે સાંભળીને જેટલાં તાબુખ તોટલાંજ મગર થયાં. એમ બધીજ અબજાઓ કરી શકે નહીં. નાદાન ઉંમરે બચ્ચાંના એક બોજ સાથે આ બોહળી ધરતી પર પૈસા ટકાની કશી ખી આથ વગર રવડી પડેલી ખીજી જેવી હોતે તો રઝડી રવડીનેજ પુરી થતે; પણ શીરીનના સંબંધમાં તે માહાનામી સાહેબની દયાથી તેવું કશું થયુંજ નહીં, ને જે થયું તે ખુશી બદકે મગર થવા અને વખાણવા જોગજ થયું.

તાબુખીપર તાબુખી તો એ હતી કે અરદેશર હીરજીનાં ખોટાં નામે તેને પરણેલો તેનો ભરથાર નાદર મોઢી હતો, ને તે અમેરીકાથી બામુદત મોટો દલ્લો હાથ મારીને એક મોટા શેઠ્યા તરીકે મુંબઈ પાછો ફર્યો હતો એ બધું જાલની માતા શીરીન પોતે પણ એ છેલ્લા મહિનાના અરસામાંજ જાણવા પામી હતી ! તે અનાયસે ને એતેકાકથીજ જાણવા પામી હતી. જાલને જોતાં નાજાને પોતાના મીઠી સુરતના ભરથારના

મોહબતવંતા ચેહેરાની યાદ થયા કરતી, અને નાદર કાકો પોતે પણ જલ્લનો ચેહેરો. જોતાં તેને લગતાં કોઈ એક નહીં યાદ આવે કે ન સહમજ પડી શકે એવાં અજબજેવાં એકમળતાંપણાં માટે ગુચવાયા કરતો હતો એ બધી વાત અવારનવાર તેણીને કાંને આવી હતી ખરી, પણ તેટલાંથી કેમ તે અબળા ખરી બાતમીનો ભેદ પામી જઈ શકે? તેણીએ તો ખરી વાત છેક પાછળથીજ પકડી કાઢી.

તેણીએ, તેથી, હવે મજબુત હાથે કામ લેવાનું હતું, અને પોતાની મરજી ઉપરાંત પોતાના નાલાયક ભરથાર આગલ હાજર અને જાહીર થઈ પોતાનાં બચ્ચાંઓને તેણીએ સુખી કરવાં ક્રતાં. તેનું ચાલતે ને ચાહયું થતે તો તે જાહીર થતેજ નહીં. તેને નાદર મોદી માટે હવે જરા ખી હેત હતું નહીં—જેણે તેને ૨૪ વરસો તક વગર દયાએ ને વગર દરકારે વીસારી આપી ને શરમભરી હદ સુધી જુઠો બેવફા ને દગલબાજ થઈને જેણે પરદેશમાં પરજાતને પરણીને પોતાનાં કીધાં તેને માટે એવી એક નેકબખ્ત અબળાને પ્યાર કે માન હવે બરપા થઈજ કેમ શકે?—પણ જો તે નજ જાહીર થાયે તો એક કરતાં બધે બચ્ચાંનાં ભવિશનું નખખોદ નિંકળી જતું હતું એટલે ઉપાય ન હતો ! ખુદાવંદ કરીમના સરજેલા અજબ જેવા ને અક્કલ કામ નહીં કરી શકે એવા કરમસંજોગનો આ એક નોંધી રાખવા જોગ નમુનો હતો કે પરીન ભલાં ભલાં કારજો ઠોકડે મારી જલતેજ ચાહતાં શીખી, અને 'ત્યારે' તેવા જોરાવર સંજોગોમાં એ અબળાએ જોયું કે તે જો હવે જાહીર નહીં થાયે તો એકથી અનેક જવાન જીવોની નાહક બરબાદી થઈ જતી હતી !

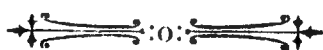
તેણીએ નિષ્કલંક જીંદગી ગુજારી હતી—પણ નાદર મોદીએ નહીંજ. તે એક આખી જીંદગી જાણે ડંગારાં જીવતરેજ જીવ્યો હતો.

પણ એ કીસમનાં પાપને લગતો દીલનો ડંખ કદી પોતાના તે ભોગથી અલગ થઈ શકતો ન હતો, ને પૈસાટકાની પુરતી રેલછેલ ને વ્હાલી પરીનના પ્યારની દરેક મોજ વચ્ચે તે હરહર પ્રકારે સુખી હતો છતાં સુખી થઈ કે રહી નહીં શકતો હતો ! આપણે યાદ કરશું કે અનેક વખતે તેનું એ પાપ તેને હૈયે ચઢતું, કે જ્યારે તે પોતાની પહેલી હક-દાર ને પાકજાદ પરજોતરની યાદ કરી પશ્ચાતાપ કરતો. ખરેખર તો તેને એ રીતે ઉંઘમાં લવતો બકતો અને ચોંકાને ચમકી ઉઠતો પરીને અનેક વખત પકડ્યો હતો, કે જ્યારે એવું તે એ ડોસાજીને શું દુખ હોવું જોઈએ તે માટે તે બાળકી હંમેશ મનથી તાજુબ થયા કરતી હતી;—

માટે છેક છેલ્લેજ એ બધી વાતનો તેણીને ખી ખુલાસો મળ્યો, કે જે ચાલુ સીલસીલામાં વાંચનારની વાકેશી માટે અમોએ હવે અત્રે ઉતારી ને સમજાવી લીધો છે.

અંતે નક્કી એમ થયું કે તુરત વેળા તે બધાંએ વસાધથી ઉઠાંગરી કરીને જાલને ધર મુંબાઈ રેહવા જવું, અને ત્યાં જઈને શીરીને પોતાના જૈફ ખાવંદને જરૂરનાં કામનાં નીમીતથી પોતાની આગળ મળવા બોલાવવો, તે મળીને સઘળી ખરી ખાતમીનો ખુલાસો આપ-લે કરવો. આ, અલખત, કાંઈ સ્હેલ કારણ નહીંજ હતું. ચોવીસ વરસ પછી પોતાના એક નાકદર પરણ્યા ખાવંદ આગળ જાહીર થવું, તેને તેના હકદાર ને દાહડેવારેના દીકરા સાથે મેળવવો, કે જે દરમ્યાનમાં વળી તે ભરથાર પોતે જમાનાનો ખાધેલો, દુન્યાનો ફરેલો અને પૈસાકે તર થયેલો એક ધનાઢ્ય શેઠ્યો થવા પામ્યો હતો—તે ખરેખર એક માહાલ કારણ હતું.

તેણીને જાણે એમ જાહીર થવા ગમતુંજ ન હતું. તે પોતાના ગરીબ સંસારમાં એક એવા કુલદીપક છોકરાના પ્યારમાં સંતોષી ને પુરતી સુખી હતી; પણ તેને એક કદરદાન માતા તરીકે તે બે બચ્ચાંઓનું ભલું વાંચવાનું હતું. પરીન માટે પણ તે કાકીને અણહદ હેત બરપા થયું. પરીનની તેણીના બેટા માટેના પ્યારની શુદ્ધતા ને દ્રઢતા તેણીને બહુજ પસંદ આવી હતી, અને એવી નેકનામી છતાં તે બે પ્યારાંઓ, એક ચગડોલ ખ્યાલોના ચકરમ બુઢાને બસ પડેલાં, એમ હેરાંન થયા કરે તે એ અબળા જોઈ તેમજ તામોસ કરી શકી નહીં. તે ઉપરથી તેણીએ મજબુત હાથે કામ લેવા ફરજ માંની લીધી—અને વસાધમાં ખુલાસાઓ આપ લે થઈ રેહવા કેડે તે સાજનમાહજન બધું મુંબાઈમાં જાલને ઘેર પાછું ફર્યું.

પ્રકરણ ૫૩ મું.

નાદર કાંકો પુરતો દુખી હતો. લોક કહે છે કે પૈસા સુખનું સાંધણ છે, પણ ત્યાં જુઓ ! પૈસામાં આલેટતો ને ગપ્પરડી ખાતો આ શ્રીમંત શેઠ્યો તનમનની બેજારીથી જાળજ બિમાર થયેલો હતો. તેને એક ઘડીની જપ કે કરાર નોહતો. ડીટેક્ટીવ કરીમ ખાતમી લાવ્યો કે તેની શીરીને

દુમસમાં એક બેટાનો જન્મ આપ્યો હતો તે ખબર પડવા પછીથી પોતાના વારસ-ફરજને ખોલી બેસવા માટે તેને જાળજી દુખ થતું રહ્યું હતું. અરે, જ્યારે તેને એક એવા વારસની અગત ને જરૂર ત્યારે તેને હકદાર વારસ બેટો થયેલો હોવા છતાં તે તેને જોવા, મળવા ને તેનો હક આપવાથી બેનસીબ રહે, ને પરાયાંઓની કુમકની આભુ કરવી પડે એથી જ્યાદા સિતમકારક તેની જૈશીમાં તેને માટે બીજું શું થઈ શકે?

તે ડીટેકટીવોને એથી જ્યાદા ભાળ મળી શકી નહીં. તે હુન્નરમંદ અખળા કે જેને જાત પરજાત માન આપતાં હતાં ને ગરીબ તવગર સર્વ એક અવાજે જેના હુન્નરની તારીફ પુકારતાં હતાં તેજ એ ધનવાન શેઠયાની પાકળદ પરણેતર હતી એમ ખ્યાલ કોણને અને કેમ થાયે? તે લોક તો નિર્ધન વર્ગમાં, ગરીબ પંકતીઓમાંજ પોતાની ખોલ ચલાવી રહ્યા, ને પરીણામમાં અલખત કશે પતો મેળવી શક્યા નહીં. નાદર માદીને, તેથી, મોટી નાઉમેદી બરપા થઈ. જે ચીજની આપણે તલબ કર્યે ને તે ચીજ હસ્તીમાં છે એવો જોશવર ખટકો થતો રહે છતાં તે મળે નહીં ત્યારે જે ઘાટકી નાઉમેદી થાયે છે તેનો અભ્યાસ ધણાંખરાં વાંચનારાંઓને થયેલો હોવો જોઈએ. તે બહુજ નામુરાદ ને નાસબર થયો. જેણે તે હતો તે કરતાં તેને વિશેષ કાયર અને કાહેલી કરી મેલ્યો.

એવી તેની અવદશા હતી, અને એ મરતબે તે બેઠેલો હતો, તેવામાં એક સહવારે તેના પર એક ચીઠી આવી. તે તેણે ઉખેડીને વાંચી. તે પેલી પ્રખ્યાત ચીતારીણી શીરીન તેહસીલદાર-જાલની માતા—તરફની હતી. તેમાં તેણીએ “તાકીદનાં કામસર” તે ડોસાને “તેનાં ગરીબ મુકાંમ પર તસ્દી લખને” જરૂર મળી જવાની વરદી લખેલી હતી!

એક મોટા તુચ્છકારનાં દયકારાં ને ચીઠના ચીલ્લા સાથે તે ડોસાએ તે ચીઠી વાંચી. “એ કમીની ચાએ શું મનથી પીતી હોશે!” તે મન સાથ પટપટ્યો; “અને ઘેર સુધી બોલાવી એના દુકતા સાથ પેલી નાલાયકતું કારજ એ માહુરી પાસે કાલાવાલાથી કબુલાવા માંગતી હોવી જોઈએ—હં:!”—અને તે વધતો ખિજવાયો.

તેણે એક ટુંક અને તુંદ જવાબ લખ્યો. “હું કદી કોઈને ઘેર કોઈને મળવા જતો નથી.” તેણે તેજ ચીઠી પર એકાદ લીસોટી ધસડી

કાઠી; “મને કંઈ એટલી કુરસદ નથી, ને તમેને મળવા જેવી કશીજ જરૂર નહીં હોવાથી હું એ મીલાકાત સાફ ના પાડું છું.”

તેણે તે થોડીક લીટીઓ લખીને તેજ ચીઠી તેજ ઉંઘાડાં કવરમાં તેજ ખેપ્યા નેડે પાછી મોકળી, ને તે પછી તે એ વાત લુલી ખી ગયો; પણ વીસ મિનિટમાં તો તેજ હઠીલો આદમી તેજ અખળા તરફની ખીજ એક ચીઠી લેધને પાછો ફર્યો ! તે તો વળી કાંઈ ટણકાના તોરથીજ લખાયલી હતી.

“હું પોતે માહરી ખુશીનું જરા ખી તમને મળવા ચ્હાતી નથી,” તે અખળા લખતી હતી; “તમેને મળવામાં હું કશુંજ માન કે મોજ સમજતી નથી. માહરે તો ફક્ત તમારા સંબંધમાં કાંઈ નવું ને જરૂરનું કેહવું છે, વાસ્તે તરત આવજો.”

તે ડોસો તે ચીઠીપર ધુરકયો ! આવા થસ્સાથી, આટલો ધમકાવીને તેના જેવા એક લક્ષાધીપતીને એક કમીની ચીતારીણી લખવાની હીંમત ને ખેઅદખી કરે !! એ શું કેહવાએ ? તેને કશું સહમજ પડ્યું નહીં. આખી દુન્યાજ શું તેના સામે રૂઠી હતી ને ઉંઘી ને ઉલટી ચાલતી હતી ? તે અખળા ‘નવું ને જરૂરનું’ તે તેને શું કેહવાની હોએ ?

તેને હયાં તરત એક ખ્યાલ થયો. કદાચ જાલના ખાપ તરફનો કોઈ દુરનો ખેસી મરી ગયો હોએ, ને તે પોરયાનું વારસા હીસ્સામાં પચીસ પચાસ હજાર રૂપરડીનું નામ પાડી ગયો હોએ તેથી તો પોતાના ખેટાનો દાવો વધારે થસ્સાથી રજુ કરવાની એ હેમક અખળાને મકરખુદી નહીં મળી ગઈ હોએ ? “તેજ હોવું જોઈએ,” તેણે વમાસ્યું, “અને ત્યારે માહરે જધને એ કમીની ઓરતનાં બેજાંમાંનો પવન રૂપર મીલાકાતમાં થથરાવીને કાઠી આપવોજ જોઈએ.”—અને એમ મનથી કેહતાં ને વમાસતાં તે તરત ઉડીને તૈયાર થયો, અને પોતાની બે ઘોડાની ઓહામ જોતરાવી જાલને ધર ગયો.

તેને કાંઈ તે ધર ખજર ન હતું, પણ તેણે પેલા ચીઠી લાવનારને ખોટી રાખ્યો હતો, ને તેને પોતાની ગાડીપર બેસાડી લઈ તે હવે જાલને ખંગલે હંકારી ગયો.

તે એક ન્હાનો સુધડ બેઠો બંગલો હતો, અને નાદરકાકાએ તો બધું ત્યાં પોતાની ગણતરી ને વફાથી ઉલટું જ નોંધ્યું ! બગીચો અને આગળના ઓરડાઓ ન્હાના તોળી કાંઈ એવા તો સુધડ ને ટેરટથી આરાસ્તા કરેલા હતા કે તે ડોસો મનથી તાબુબ થયા વના રહી શક્યો નહીં. વળી તેને લઈ જઈને જે ડ્રોઈંગરૂમમાં બેસાડવામાં આવ્યો તે ખી તેવોજ તમામ દીક્ષયરૂપ હતો !

તેને શીરીને ખામુખા ખોટી કર્યો ને થેસાવ્યો. તેની ખીદમતમાં તે જતાં સાથેજ બધાં દોડી આવશે ને પગપર પડશે એવું જે તે ધારતો હતો તેવું તો કાંઈ ખી થયું નહીં. એથી કરીને તે ઘણો ચાટ ચાટ ને પાણી પાણી થઈ ગયો. તેના જેવા મોટા માણસને એમ એકલો બેસાડી મેલવામાં ને ખોટી કરવામાં આવે એટલેજ શું ? ને તે ખી એક આવાં ઉતરતાં ને ગરીબ ઘરમાં !

તે પાછોજ જવા ચાહતો હતો, અને એવી એક તરકરી ચીઠીના જવાબમાં તે અદુખરા જેવો સરભોગ ચાલ્યો આવ્યો તે પોતાની હેમાકાત માટે તે હવે ઘણો પસ્તાવા લાગ્યો. તેને તરત લાગ્યું કે તેણે વરસ વેચ્યાં. તેણે ઘણું તો તે બૈરીને પોતાને બંગલો તેડાવવી હતી—પોતે આવવું ન હતું. આ બધા વિચારો કરી અંતે તે ગુસ્સાભેર પાછો જવા ઉઠ્યો, પણ તેજ ઘડીએ બાબુમાંના ઓરડાનો પરડો હાલ્યો, ને ખીજી પલ્લે તે પરડો હટાડી એક અધોર ઉંમરની પણ દેખાવલી, સુધડ ને થસ્સાવાલી બાંનુ દમામથી તે હતો ત્યાં આવી.

તે ચેહેરો તેને (નાદરને) ચાલખીતો લાગ્યો; તે કાણ હતી ?

“મેં તમને ખોટી કર્યા,” તેણીએ સમ્યતાની રીતીથી માંફી માંગતાં કહ્યું; “હું જરા કામમાં હતી.”

તે અવાજ ! એા તે અવાજ સાંભળતાં તે ડોસો વધતો તાબુબ થયો. શું તે એ અવાજ ચાલખતો હતો ? પણ નહીં; તેને ખીજીજ પળે ખ્યાલ થયો ને યાદ આવી કે તે ચેહેરો ને તે અવાજ ફક્ત એ અબળાના પોરયા જલનીજ તેને યાદ આપતો હોવો જોઈએ.

“બેસાજ,” શીરીને તે દીવાદાંડી પેઠે ખડા થઈ રહેલા ડોસાને ખુરસી બતાવતાં કહ્યું; અને તેને બેસાડીને પોતે ખી સામેની એક ખુરસીમાં ગોઠવાઈ.

“તમે શું કેહેવા માંગોય?” નાદર કાકાએ ખુરસી લેતાં ફફડેલા તોરથી પુછ્યું.

“હું એમ પુછવા માંગુય,” શીરીને હીંમતથી સવાલ કર્યો, “કે શું તમે કાંઈ ખી રીતની સમજુતી કરવા આહ્વાતાજ નથી?”

“સમજુતી! શાંની સમજુતી? કેઈ વાતની સમજુતી?”

“આપરાં બચ્ચાંઓની સાહાજવારીની.”

“હું ધારતોતોજ કે તમે એજ વાતના રદજુપાટલા વાસ્તે મને આહીચીતીને મળવા બોલાવતાં હોવાં જોઈએ,” તેણે વધતા ગુસ્સાથી કહ્યું, “ને હું ખરેખર બેવકુફ ધધેરો થયો જે અહીં સુધી તમારી ચીઠીના જવાબમાં હું પોતે ચાલી આવ્યો. હું એવાં વાહીયાત લગનને કદી ખી માહુરી આહ્વાલી આપવાનો નથી.”

તે અબળા તુચ્છકારથી હસી.

તે અબળા તુચ્છકારથી હસી, ને નાદરકાંકો તો એ અજબ જેવી સરકશી માટે વધતી ને વધતી તાબુખીમાં તેનું કોહું ટીકરી ભોપ કરી રહ્યો!

“માહુરો દીકરો કાંઈ હીન્નો છીન્નો કે જેવો તેવો નથી,” તેણીએ તોરથી કહ્યું; “તે તો એક ઉમરાવ છે. ગરીબ છે તો શું થયું, પણ આગળ જતાં—”

“આગળ ને પાછળ જવાની અહીં કંઈ વાતજ નથી,” તે ડોસો તરત વચ્ચે હોમાયો; “જેવો એ બાઈ, મને સમજી લેવો. તમારા બધા એ પછારા ફેકટ છે. એના જેવા એક પેટ પુરું પેદા કરનાર ગરીબ પોરયાને હું એમનો સુરજ એમ ઉગશે તોખી કદી માહુરા જમઈ તરીકે તો કબુલ રાખવાનોજ નથી.”

“કદી નહીં?”

“કદી નહીં.”

વળી તે અબળા તુચ્છકારથી હસી, ને તે જાતનું હસવાનું તેણે એક અબળામાં પોતાની આગલી પાસી પરણેતરમાંજ અનુભવ્યું હતું એવી તે ડોસાને અજબ જેવી અજબ કરી નાંખનારી યાદ થઈ! જાણે નરૂં આખાદ તેજ હસવું, કે જે તેને ગયાં ૨૫ વરસની યાદ આપતું હતું!

હવે તે અબળા પોતાની બેડકમાંથી ઉભી થઈ.

“નાદર મોદી,” તેણીએ રોષ ને થરસાથી કહ્યું, “જુઓ માહરા એહરાપર ધ્યાનથી! શું તમે મને ઓળખી શકતા નથી?”

નાદર મોદી એ સાંભળતાં સર્પે ડાંખ માર્યો હોય તેમ પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠ્યો! યા ખુદા, શું તેના વેહેમ ખરા પડનાર હતા? શું આ અપખા તેજ હતી? શું આ તેની આગલી સ્વરૂપવાન પરણેતર શીરીનજ હતી? તે ઉમેદ અને ફકરથી થરથર ધુળ્યો!

તેણે એ ઉપરાંત ખીજું ખી ધણું બોલવા માંગ્યું, પણ જાણે તેની જખાંજ ખેંચાઇ ગઇ; તાજુખી, ગભરાત, નામોશી અને એવી એકથી એક હજાર જોરાવર લાગણીઓએ જાણે તે ને તેજ પળે તેનું મોહુંજ સીવી લીધું!

“હું કાણુ છેઉં તે હું કેહું?” શીરીને તે ડોસાપર થયલી તે બધી અસરો કાંઇક લાગણીથી જોતાં કહ્યું, “હું સુરતવાળા સોરાળ-શાહ હકીમની કમનસીબ છોકરી શીરીન છેઉં, કે જેને ખોટે નામે દગલખાજીથી તમે પરણ્યા, ને શરમભરેલી નાફકરીથી વરસોનાં વરસો સુધી છોરી ગીયા! નાદર મોદી, તમારી આંખ ચોલો ને જોવો કે હું તમારી પોતાની પરણેતર—હકદાર ધણ્યાણી છેઉં.”

તે ડોસો તદન આજેજ થઇ ગયો.

તે શું બોલે? તેણે બોલવા માંગ્યું, પણ વળી તે મુનઝગ બોલી શક્યો નહીં. તે બેતાકાત ખુરસીમાં ફસડાઈ પડ્યો!

એક પીછના ફટકાથી ખી તે જમીનદોસ્ત થઇ પડે એવી તેની ઉસ્કેરાયલી તખ્તની અવદશા હતી. જલ તેનો દીકરો—તેનો હકદાર બેટો હતો, કે જેનો તે હેમકે પૈસાની ગરૂરી અને મગરૂરીની મસ્તીમાં આજ તક તુચ્છકાર ને અનાદર કર્યો હતો, ને જેની મોહબત સાફ તેણે પરીનને અને તેની માતાને પોતાના મેહેલમાંથી હાંકી મેલ્યાં હતાં! એ બધા ગેરધનસાફ ને અનર્થનો ખ્યાલ થતાં તે બેતાખ ખુદો મગજથી જાણે બેમગજ થઇ ગયો!

કેવી ખુદાની કુદરત! કેવી અદ્ભુત તેની લીલા! આ તે તેની તકાખરીને કેવો જુલમગાર ફટકો!! ખચ્ચીત, દાનાવોએ વાજખીજ પુકારયું છે કે ખુદાની લાકડીને અવાજ નથી.

“હું તમારી હકદાર ધણ્યાણી શીરીન છેઉં!” શીરીને જરા વાર થોખીને તે લોખંડ ગરમ હતું તે દરમ્યાનમાંજ હથોડાઓ ફટકાવાનું

જારી રાખ્યું. “હું તમારી હકદાર ધણ્યાણી શીરીન છેઉં, ને કાઠખી લાએગશાળી બાપ હેતથી મગરર થઇ શકે એવોજ માહરો સપુત દીકરો જલ તે તમારો પોતાનોજ હકદાર બેટો છે. એ બેટાને તમારા પૈસાની તકોબરીમાં હરધુત કરવા ને થોકરે મારવામાં, નાદર મોદી, તમે કશી બી બખીલાઇ કરી નથી, પણ હવે તમારી આંખ ચોલીને જોવો કે ખુદાની લાકડીને અવાજજ નથી!”

“બચ્ચીત નથી—બચ્ચીત નથી, શીરીન,” તે આજેજ બનેલા જૈફ આસામીએ હવે તેની જખાંન ઉપડતાં જવાબમાં ધણી લાગણીથી પુકાર્યું. “આ, મને માફ કરો—મને માફ કરો. હું તમે બધાંને ગુનેહગાર ને તકસીરવાર છેઉં. શીરીન, માહરી પાસે આવ. મારી ગોદમાં આવ. મને મોટાં દીલથી આએ માહરી જૈરીપર નિધાહ રાખી મરતે દાહારે દરગુજર કર. પરદેશમાંનાં માંહરાં પાપોના સખએ હું સૌથી મોટો તકસીરવાર ને જવાબદાર, માહરી પાકજાદ પરજોતર, ત્હારોજ છેઉં. આ આફ્રીન હોજો ત્હારી નેકી ને હીંમતપર, કે મેં જ્યારે તાહરાથી છુટો થવા પછી માહરી જાંદગી હરાંમ અને બીજવર લગનનાં મોટાં નહીં માફ થઇ શકે એવાં પાપમાં ગુજરી ત્યારે તેં આવી નીતિથી ત્હારાં એકનાંએક બચ્ચાંને દલદેસરી કરીને બી એટલી લાયક તરબ્યતથી ઉધાર્યું. તોખા છે, માહરે માટે તો ખરેખરી તોખા ને તોજેશજ છે!”—ને તેજો એમ કેહતાં બેઉ ગાલપર ધ્રુજતા હાથે તમાચા માર્યા, જે પછી બીજ પલે લાગણીઓનાં અસહય દુખથી તેજો તુફાણના વમળમાં સપડાયલાં એક બ્હાંણુની કીસમે એક બે ઝાંક ખાધા, ને ત્યાર બાદ તરતજ પોતાની પાકજાદ પરજોતરના પગ પાસે એક મોટા ધખાકા સાથે તે કમનસીબ ખુદો મુડદાં મીસાલે બેહોસ પટકાઈ પડ્યો!

શું તે મરી ગયો હતો? પોતાના કુલદીપક બેટા જલને પેટમાં ચાંપવા ને તેની મારી આહવાની મોતેખર મુરાદ દીલમાં વસાવી, તે અરમાન પાર ઉતારવા આગમચ, શું તે બેનસીબ ખુદો આ જેહાંનથી સદાનો વાસો ઉઠાવી ગયો હતો?

પ્રકરણ ૫૪ મું.

નહીં ! દયાળુ ખુદા તેની દયાના ખજાનામાં ખાલી ક્યારે હોય છે ? તે માહાનામી આહેમે તે બેનસીય ખુદાપર રહેમ ફરમાવી, ને તેને એ કીસમે ભુખો પ્યાસો પોતાની જનાખમાં બોલાવી લીધો નહીં; અને તેથી થયું એમ કે જ્યારે નાદર મોદીએ પાછો હોસમાં આવી આંખ ખુલી ત્યારે તે એક અભણ્યા ઓરડામાં, એક જાના પણ સુધડ પલંગ પર લેટેલો હતો. વળી તેણે જોયું કે તેની બાજુમાં કોઈ અંગણો પારસી ડાકટર તેની નાડ પકડી બેઠેલો હતો, ને બાજુમાં તેની પરણેતર શીરીન ઉપરાંત જાલાં જલ પરીન અને નાગ શીકરમંદ એહરે આસપાસ ઉભેલાં હતાં.

તેણે આંખ પાછી વીચી દીધી. શું આ ઠાલી સુખનું એક ઠગારું સ્વપ્ન હતું ?

તે હાલમાં ક્યાં હતો ? તેણે મગજ શાંત કરી સર્વ યાદદાસ્ત તાજ કરવાની કોશેશ કરી. તેના કાનમાં કસારાં બોલતાં હતાં ને માથું ફાટ ફાટ થતું દુખતું હતું. સદાનો તે નાતવાન તો હતોજ, પણ હાલ પોતાને વધારે નબળો પડી ગયેલો તે જોતો હતો ! શું તે ઘણો ખીમાર થયો હતો ?

તેણે ઘણે વારે પાછી આંખ ખુલી, ને ત્યારે તે દરમ્યાનમાં તેને સઘળી જરૂરી યાદો પાછી તાજ થઈ ચુકી હતી. તે એક પછી એક સઘળી ગઘગુજરી યાદ કરી શક્યો હતો, જે થઈ રહેતાં તેણે આજુની ઉલટમાં આંખ ખોલી; પણ તે વખતે ડાકટરની ફરમાસથી, ડાકટર સુધ્ધાં, ફક્ત શીરીન સિવાય બધાં ત્યાં એ આગમચ ઉભેલાં પાછાં આધાં પાછાં થઈ ગયાં હતાં. શીરીન એકલીજ હાલમાં તો તેની પાસે ઉભેલી હતી, ને મોટાં મનની તે માહાજુએ મોટાં દીલથી પોતાના એ નાકદર આવંદને તેની જોરીમાં તેની આગલી સતાવણીઓની ઘાટકી ગઘગુજરી સઘળી માફ કરેલી હોવાથી હાલમાં તે પ્યારથી તેનું છોલેલા બોકડા જેવું ધરડું માથું પસવારતી ઉભી હતી.

“શીરીન,” તેણે એ જોઈ કહ્યું,—અને તેણે પોતે જોયું કે તેનો અવાજ વટીક તમામ ફરી ગયો ને નબળો પડી ગયો હતો; “શું હું ઘણો ખીમાર હતો ?”

“હા જી, પણ હવે ખુદાએ ફજલ કીધીય; હવે બીહીવાનું કંઈજ નથી, નાદર,” તેણીએ તરત તે ડોસાને સખ્યારો આપ્યો.

“હું મરવાને ખીહીતો નથી,” તેણે જોહેમતથી કહ્યું; “હવે માહરો વખત છે, પણ હું મરવા પેહલાં ફરીથી ને ફરીથી તુંને ને તાહરા દીકરાને પેટમાં ચાંપી તમો વહાંલાંઓની માશી માંગી લેવાનોજ તલબગાર છઉં. માહરી મીઠી પરીન કાંહાં છે? ઓ શીરીન, હુ તેને કેમ મરું? તેને ને તેની અશરાફ માએને હું કેમ મોહરું બતાઉં?”

શીરીને તેને વળી પસવાડી પટાવીને બન્યો એટલો સખ્યારો આપ્યો.

“મને તું એ તાહરી કેફયતની વાત બધી માંડી મેલીને પાછી કેહે,” તેણે મીનતખરીથી માંગી લીધું; “કશુંજ છુપાવતી ના, વહાલી; જે જે તાહરાં તનપર ગુજર્યું હોએ તે બધું, હું તુંને દેખીતી આંખના અંધાપા સાથે છોડી ગયો ત્યારથી તે છેક આજ સુધીનું બધું, તું મને માંડી મેલીને કેહે.”—અને તેની આવી નબળી દશામાં વળી તે ઉસ્કેરણીની વાત કેહવાને શીરીને આનાકાની કરી ત્યારે તે બેહાલ યુદો બસ્તી ઉસ્કેરાયો, જેથી આયંદા તે ભલી મોહરદાર તેની બાજુમાં ખીછાંણાંમાં બેઠી, અને અને રડમસ હાલે તે દુખી ગમગુજરીની કાંહાંણી તેણીએ પાછી યાદ કરતાં, તેની છાતીપર માંથુ નાંખી તે તુલોત્વીલ કીસમે બ્યાંન કરી તેને કહી સાંભળાવી.

તે યુદો તે સાંભળતાં ઝર ઝર રડ્યો, ને તેના ચીમરાયત્રા ગાલોપરથી આંસુઓએ ગબરડી ખાતાં નિચે આવી તેનો ટક્યો બીનવીને તર કર્યો. એમ છતાં તેની ગુંગલાતી છાતીને તેથી ઘણું ખુલાસો મળ્યો. અરેરે, તેણે બ્યાલ કર્યો, જ્યારે તે પોતે પાપની મસ્તીમાં,—પૈસાની ઝલેહમાં ને એક અમેરીકન અબળાના ગલીચ પ્યારમાં સુખ માની પરદેશમાં પડેલો હતો ત્યારે તેની હકદાર મોહરદાર અત્રે આ રીતે અવદશામાં સબડતી હેરાંન હેરાંન હતી; અને તોપણ કેવી દીલેર અબળા! ખુદાની તેનાપર કેવી રેહેમ કે તે નેકબખ્ત બાંનુએ એક તમામ નિષ્કલંક, સ્વચ્છ અને નીતિમાન જીંદગી ગુજરી પોતાના સપુતને બી તેવોજ તેજસ્વી ઉધાર્યો, અને વળી મેહેનતુ ધસડબેરાથી તેને કેળવીને પોતાની જીંદગીના સફામાં સામી એક કીર્તીવંત કલગીર ઉમેરી! તે પોતે એક મોટી હુન્નરમંદ અબળા તરીકે નામાંકાત કુટુંબોમાં બાણીતી ને વગદાર થઈ, અને પોતાનાં પેટે પાટો બાંધી, જીવપર બેઠી, પોતાનાં નામવંત ફરજંદને પણ ઉંચી તાલીમ ને તખ્તથી તેવુંજ નામદાર તેણે ઉધાર્યું!

“શીરીન,” એ બધું થઈ રેહતાં તેણે કહ્યું, “શીરીન વહાલી, હું કેમ માંનું કે તે મને માહરું બધું અઝીમ પાપ માફ કાધું?”

“આએ તેની જમીનગીરી છે,” તે ભલી મોહરદારે હેતથી હસીને કહ્યું; અને વરસો પછી—નજદીક પચીસ વરસે—તે મોહજવંતી માહાબુએ તેના જમ્મ કાલો પર પોતાના પવિત્ર હોઠ પાછા દાખ્યા.

“ઓ, હવે હું કેવો સુખી થયો—ખરો સુખી!” તે બુઢાએ છુટકારાનો એક મોટો દમ ખેંચી હર્ષિત અવાજે કહ્યું; “પણ નહીં, હજી પુરો સુખી નહીંજ. પુરો સુખી કરવા, માહરી જહાલી અને સ્વાણી શીરીન, તું હવે મને માહરાં એ મીઠાં ફરજંદો સાથે મેલવ. ઓ, હું કેવો તે લોકને જોવા તરસુંચ!”

“હા, પણ હમણાં ને હમણાં નહીં,” શીરીને પટાવીને કહ્યું. “ડાકટરનો હુકમ નથી. માહરં માનો ને હમણાં તો જરા તમે હવે નિરાંત કરીને પોહરી ઉઠો. તમો ઘણીજ ખોલ ખોલ કીધીચ ને તદન થાકી ગીયાચ. ચાલો, જોડિંચ તો, જરા વાર ખી મન મારીને માહરં કહ્યું કરી સુધ ઉઠો.”—અને તે કહયાગરો બુઢો એક બુચો હોય તેમ તે મોહરદારની મનાવત હેતથી માન્ય કરી પાછો સુતો.

તેને પોતાને લાગ્યું કે તેને સુવાની જરૂરજ હતી. તેણે આટલી બધી ખીમારીની નાતવાનીમાં ખરેખર ઘણું ખોલ ખોલ કર્યું હતું, અને તેથી તે સુધ ગયો,—કે જ્યારે ખંતથી તેની સાહારવારમાં ખડી રહેલી તેની પાકજદ પરણેતર હજી ખી તેની સંભાળ રાખતી ને ખીદમત કરતી તેની બાબુમાં બેસી રહી.

એ માયાનો પ્રકાર છે. ડાંગ મારયાં પાણી બુઢાં નથી થતાં તે એ. લડેલાં વરખેયર, રીસાયલાં ભાઈબેહેન કે મરાયલાં માઆપ અને ફરજંદો વરસોના કડવાસ ને કળ્યા પછી ખી જો કદી પાછાં એક થવા પામે છે તો હેત ભારે બેવડાં જોશથીજ ખરપા થાય છે—ફક્ત દીલ એમ મળવા-વાળાંઓનાં સાફ હોવાં જોઈએ. મુવે મોઢું નહીં જોવાના કરપીણ ઠરાવવાળાં મેલાં બદમાશો એ જાતનાં પવિત્ર હેતના ખરા બુઢાઇ આશીરવાદથી સદાનાં બેનસીબજ હોય છે, મગર એવાં મેલાં હૈયાનાં આસામીઓ ઇનસાન કરતાં હેવાનના તબક્કાને વધારે જવાબ કરતાં લેખાવાં જોઈએ, તો તેવાંઓની એ બેનસીબી માટે આપણને ખેદ કરવા કે દીલગીર થવાની એકે જરૂર રેહતી નથી.

જ્યારે નાદર મોદી એ સુખકારક ઊંઘમાંથી પાછો ખીદાર થયો ત્યારે તે વધતો આસુદો અને વધારે તાજો બનેલો હતો. તેણે એ વખતે વળી આંખો ઊંચકી પોતાનાં બિઝાંણાં આસપાસ બધાંને હસ્તે એકરે ઉભેલાં જોયાં, ને ત્યારે તેમની અરસપરસની તે મીલાકાતનું સુખ ખ્યાંન કરી વિસ્તારવા વના ચાલશે. પરીન જમને ધણાંજ હેતથી તે ડોસાને ગલે લાગી બમલગીર થઇ, અને જલને તો જાણે દસ મિનીટ તક તે બુઢાએ પોતાની હેતવંતી ગોદમાંથી મુકયોજ નહીં. નાજાંને ખી તેવીજ તોજેશ ને હેતથી તે મળ્યો. “મને શું એ કંઈ અંધાપો આવી ગીયો હોશે?” તેણે પાછું પુછ્યું; “રાતોવહી મેં તમો માએ દીકરીને માહરે બંગલેથી હાંકી કાહાર્યાં તે શું હું કંઈ ખરેખરો તે વખતે દીવાનો થઇ ગીયો હોવશ?”

મગર સૌ સારું જેનું સેવટ સારું! નાદર મોદીનાં ઘેરમાં પંથકી દસ્તુર હોરમજદારએ પછી પોતાની વાએજમાં તે સુખી કુટુંબને સમજાવ્યું તેમ “એ તો બધું શારાંનું શારું હાંનું હાંજ શે શીરીનબધજની નેકી તેવણનાં ધણી બક્ષાંને આરી આવી, ને તેથી તો પરીનબધજ જલલબધજને જોતાં ને જોતાં તેનાંને આહતાં શીખ્યાં. એ બધું પરવર-દેગારનુંજ કરવું કેની?”

નાદર મોદી એ પછી હવે જલ્દીજ પાછો સાજો તાજો ને ફરતો હરતો થયો. હવે શી મુશ્કીલ હોએ? એ જાતની ખીમારીની મોટામાંમોટી દવા મનનું સુખ છે, અને તેજ મોટાં પ્રમાણમાં એ ડોસાને ફાલે આપ્યું તો પછી હવે શી બાધ હોએ?

*

*

*

*

*

જલ અને પરીનનાં ખુશબખ્તીભર્યાં લગનની ધામધુમ ને ઢીંગસ કંઈક દિવસો સુધી લંબાઇ હતી. રોજની ખાણીપીણી અને નાચરંગ જારી હતા, અને નાદર મોદીનો મેહેલ કાંઈ એવી ઝાર કીસમે વાજતો ગાજતો થયો હતો કે જેણે તે જૈફનાં જીગરમાં જવાનીની તેજ જમાવી !

લોકોમાં થયલી ને પસરેલી અજાબખીનો હોકાર એ આગમચનો પુરો થઇને ધણુંનો સમી ગયલો હતો. શીરીન નાદર મોદીની આગલી પરણેતર ને જલ તેઓનો લકદાર બેટો હતો એ વાત અસાધારણ અજાબખી વચ્ચે જણેજણુ સાંભળીને હેરત થઈ ગયાં હતાં ખરાં, પણ પૈસાના

પ્રતાપે નાદર મોદીની એ કુછંદી વર્તણૂક પર સૌએ ચુપકી ને નાંખતીનું ઢાંકણ વાળ્યું, અને તે વાત વીસરાઈ જતાં જલ ને પરીનની શેહાદીની ખુશખબ્તીની વખતે તો શેહેર ઘેર જાણે ખુશીમાંજ ગાજી રહ્યું.

અને તે પ્યારાંઓની પરણી જીંદગી પણ સંપૂર્ણ સુખનુંજ એક મોટું પ્રકરણ પકળીથી પુરવાર થયું. તે એ છોકરાંઓ વડે નાદર અને શીરીનનો બુદ્ધિપો સુખી થયો, ને એ ફરજદોનાં ફરજદોને ખોલે બેસાડી રમાડવાનો લ્હાવો ને સંતોશ ભોગવીને નાદર મોદી ઘણી પાકી ઉંમરે બેહેસ્ત પાંખે તો પેહલાં બધાંએ અનેક તરાંહનું ઘણું ઘણું સુખ જોયું. તેઓએ લીલી સુકકી પુરતાં પ્રમાણમાં અનુભવેલી હતી, અને પ્યારી પરીન ને નિદોંશ નાજાના બાળમાં તો બંને મરતબે પડતી પર પચાસ જેવું ઘણુંક વિટયું હતું, માટે એ બધાં અનેક તરેહનાં દુખ પછવાડે સુખનો પરિચય તેમને વધારે પ્યારો ને તેનો સહવાસ જ્યાદા મીઠો થઈ પડ્યો તેમાં આપણે અચરત થવું નથી.

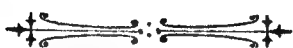
વળી અત્રે એક બીજી બી જરૂરી નોંધ લીધા વના આ સુખી સેવટની આપણી સાદી સંસારી વારતા ખતમ કરશું નહીં, અને તે પેલા ભલા દોરાબ ખંખાતાની શેહાદીને લગતી એક નોંધ છે. એ જવાન કેવો ખરો ઉમરાવ પરીનના સંબંધમાં પુરવાર થયો તે આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં છીએ, માટે તેની શેહાદીની ખુશાલી વાંચી અમારાં સર્વ સુર વાંચનારાં ખુશીજ થશે; અને તે શેહાદી બી વળી કેણુ સાથે? પેલી ચાંદણ ચલકતી સાથે! એ અબળાને આપણે આ વાર્તાના સફાઓમાં ‘ચાંદણ ચલકતી’ નાં એબલગામણાં નામે ઓળખી છે—એબલગામણાં લોકોએ તેના પૈસા ને થથેરાના સબબે તેને આપેલો તે એક તમામ અણુઘટતો એલકાબ હતો, કેમકે તે અબળા પોતે એ જાતનો ઈંદોરો તેના કમીના ભરથારની બોંહસથી લાઇલાજ થઇને મરજી ઉપરાંતજ કરતી હતી એ માંહેનો ભેદ કેઇ જોવા ને જાણવા આવ્યું ન હતું. તે પોતે બાપડી ખરેખર તો એવી અસીલ, એટલી જાતવંત ને એવી ભલી ને ભોલી નાજનીન હતી કે જે મંચી જેવા એક તેના બીલકુલ બેબદામ ખાવંદને બસ પડેલી ગોયા વાધના બસમાં બકરૂં હતી. એમ છતાં તે પોતાનાં એ બદનસાબને તાબે હતી, અને એવા ઘણીને એમ છતાં ચાહીને કેવી તેની કહ્યાસાર ને તાબેદાર—કેટલી તેનાથી બીહી ધુજીને ચાલનાર હતી

તે આપણે જાણ્યે છીએ. એ દરમ્યાન પુનામાં સ્વારી કરતાં એક તુફાણી ઘોડાએ મંચીને જમીન પર પટકયો, ને તેનાં જોસથી થપકાવાનાં પરીણામમાં એક ટુંક બિમારી પછી તેનું મરણ નિપજ્યું હતું, માટે તે સોહામણી અને નૌજવાન વિધવાનું, એક છાજતો અંતર ગુજરવા કેડે, આ દોરાળ ખંખાતા જેવા એક સૌથી લાયક જવાન સાથે એ બીજવર લગન થયું હતું.

એ કારણ પરીને પોતેજ કીધું હતું. દોરાળ પરીનનાં લગન ખાવા આવ્યો હતો ને મુબ્બમાં લાંબો વખત થોબ્યો હતો તે વખતે પોતાનાં એ બંને દીલસોજ દોસ્તો, કે જેઓ તેણીનાં આગલાં દુખમાં તેનાં મોટાં કદરસનાસ ને મદદગાર સદા થયાં ને રહ્યાં હતાં તેમને એકઠાં કરવા ને ધણીધણ્યાણી બનાવા એ તનોમન સુંદરીએ મોટો પરીશ્રમ આદર્યો હતો, ને પરીણામમાં એ લાયક જેકું પરણીને અંતે એક થયું—બલ્કે ખરેખર સુખીજ થયું હતું. પેહલાં તો ચાંદણ નાથી હા ન ભણતી હતી—તેને તો ફરી પરણવુંજ ન હતું, પણ જેમ ચાંદણના ઉમદા સદ-ગુણો માટે દોરાળની તેમજ વળી દોરાળના અમીરી ખવાસ માટે ચાંદણની એ મધુરીએ કાંઈ એવી તો અરસપરસ લોભાવનારી કીસમેજ ખાત્રી કરી આપી કે જલ્દીજ તેઓ એકમેકને ચહાતાં શીખ્યાં, ને છેલ્લે પરણીને પાર પડી ગયાં. એ રીતે આ ન્હાનકડી વારતામાં દેખાવ કરનારાં સર્વ અગતનાં પાત્રો પાછાં ઠર પડી સુખી થયાં, ને પેલાં મોટામાયો પોતે કહી સંભળા-વેલી વારતાઓનાં સેવટે કહે તેમ આપણે બી વાહલાં વાંચનારાંઓથી તુરત વેલા વળી એક હેતલરી રૂપસદ લેતાં એમજ કહીને “પડતી પર પચાસ” ની આ અમારી ન્હાનકડી વારતા તમામ કરશું કે “છેલ્લે બધાંએ ખાધું પીધું ને મોજમજાહ કીધી!”

જાહેર ખબરો.

મીઠા ખહમનજી કાખરાજીની વારતાઓનાં હજારો શોખીન
વાંચનારાં અને વખાણનારાં સજ્જનો, આ તમારેજ
માટે છે!

 નીચલું મેહરખાતી કરીને ધ્યાનથી અને ધીરજથી વાંચજો, અને એમાંથી કાંઈ ને કાંઈ તમેને જોઈતું ને ગમતું—પાલવતું ને પોશાતું રસીકું વાંચજો દર મહીને ખપતું ખપતું મંગાવેલું જરા એ માથે પડવાનું નથી. ગુજરાતી સાહિત્યમાં ‘પુરસદ’ ‘નવરાસ’ની વારતાઓ વાસ્તે છેલ્લાં નજદીક ચાલીસ વરસના દરમ્યાનમાં ખોદાતી દયાથી કદી એ મત પડ્યાંજ નથી એ ઘણું ધ્યાનમાં રાખજો, અને થોડાંક થોડાંક પોહોરયાં કડવાં કરી હર મહીને થોડું થોડું વાંચજો નીચલી લાંબી લટાક ટીપ માહેલું કાંઈ ને કાંઈ જરૂર મંગાવતા રહેજો. તેજીને ટુકારો ખસ છે. ચતુરને લાંબુ ચેતાવા જરૂર હોયજ નહીં:

“ પુરસદ. ”

૩૬ વરસનું પુરાણું અને પ્રખ્યાત માસીક ચોપાન્યું.
માલેક અને અધીપતી—ખહમનજી ન. કાખરાજી.

 નવું વરસ જાનેવારીમાં શરૂ થાય છે. હાલની ચાલુ મોટી આગેવાન વારતા સને ૧૯૧૬ ના જાનેવારીથી ચાલુ છે, અને તે આજ તક એક સરખી મોટી ઊલટથી વંચાય છે. જાજ એક અથવા એકથી વધુ નવીન મોટી ચાલુ દીલપત્રીર વારતાઓ હર્મશ દાખલ કરવામાં આવે છે, ને તે ઉપરાંત એક કે વધુ સંપૂર્ણ વારતા, નિબંધ, રમુજ, કવિતા વિગેરે ઘણાંજ વાંચવા જોગ વાણાંઓ થીસાંથીસ હર મહીને પીરસવામાં આવે છે.

લવાજમ તેમજ કદ વધારયાં છે, અને ચાલતાં સાલતું લવાજમ હિંદુસ્તાનમાં રૂ. ૪ અને હિંદુસ્તાનની બાહરે જેઓ (“નવરાસ” નહીં મંગાવે તેઓ કને) રૂ. ૪૮ (પોસ્ટેજ સહીત) લીધામાં આવે છે.

 આ એકજ ચોપાન્યું છે કે જેને અરસપરસની સીફારસથી મેહરખાન આહકોએ પોતેજ વધારયું ને આખાદ કર્યું છે, ને વાંચનારા વર્ગની મોટી પ્રસંસાનાં સીફારસપત્રો, ખરાં નામઠામ સાથનાં સત્તાવાર, હજારોની સંખ્યામાં આ આગમચ ખેતકરાર છપાઇ ચુક્યાં છે.

નવાં આહકોએ તુરત નામ નોંધાવા મેહરખાતી કરવી. લવાજમો આંગપરજ લીધામાં આવે છે. પુરસદ ઓફીસ, ફ્રીઅર રોડ, કોટ.

જાહેર ખખરો.

“ નવરાસ.”

૧૮ વરસનું પુરાણું અને પ્રસિદ્ધ લોકપ્રિય માસીક.

માલેક અને અધીપતી—મહુમનજી ન. કાખરાજી.

નવું વરસ માસ જાનેવારીથી શરૂ થાયછે, અને ૧૯૧૭ નાં સાલની શરૂઆતથી (માસ જાનેવારીથી) અધીપતીની કલમથી લખાયલી એક નવી જોરાવર અને દીલજીત વારતા ચાલુ કરવામાં આવનાર છે. આ માસીક લગભગ “કુરસદ” નાંજ કદતું છે, અને તેમાં ફક્ત એકજ ચાલુ મોટી વારતાના હર મહીને ૪૦ સફા આપવામાં આવે છે. મી० કાખરાજીની વારતાં શોધાનો માટે આ નાદર તક છે. લવાજમ હિંદુસ્તાનમાં પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૪ ઠરાવ્યું છે, અને હિંદુસ્તાનની બાહર (જ્યાં ડબલ પોસ્ટેજ લાગે છે ત્યાં) રૂ. ૪૧૧ નક્કી કર્યું છે. “કુરસદ”—“નવરાસ” બંને સામટાં જોએ હિંદુસ્તાનની બાહર મંગાવે તેમને પોસ્ટેજ સુધ્ધાં ફક્ત રૂ. ૮૧૧ ચાર્જ કરવામાં આવે છે.

આ એકજ ચોપાન્યું છે કે જેને અરસપરસની સીફારસથી મેહેર-ખાન ગ્રાહકોએ પોતેજ વધાર્યું ને આબાદ કર્યું છે, ને વાંચનારા વર્ગની મોટી પ્રસંસાનાં સીફારસપત્રો, ખરાં નામદામ સાથનાં સત્તાવાર, હજારોની સંખ્યામાં આ આગમચ ખેતકરાર છપાઇ ચુક્યાંછે.

નવાં ગ્રાહકોએ તુરત નામ નોંધાવા મેહેરખાની કરવી. લવાજમો આંગપરજ લીધામાં આવે છે. “નવરાસ” ઓફિસ, ફ્રીઅર રોડ, કોટ.

દેલજંગ દલેર.

ફક્ત નામ દેવાની જે સેકન્ડહેન્ડ નકલો ઘણી મુશકીલથી હાલમાં મળી શકી છે. મજબુત પુરાંમાં બંધાવેલી છે. આ વારતા નીચે સહી કરનાર જે વારે એક સ્કુલબોય હતો ત્યારે “કુરસદ” નાં પેહલાં વૉલમ માટે નજદીક ચાલીસ વરસની વાત પર લખવામાં આવી હતી, અને ફત્તેહમંદ “કુરસદ” ની કીરતીનો કોટ ધણુંકરીને તો એજ વારતાને આભારી છે. તે વખતે “કુરસદ” નું એક પણ ધરાક નહીં હતું, અને એજ વારતાએ તડાક દેતો ત્રણસો ધરાકનો એકઠો જુમલો મેળવી આપેલો આજ પણ યાદ કરવા જોગ થઇ પડે છે. એ વારતા છેલ્લા ભાગમાં એટલી કશ્ચારસ છે કે તે આંખોમાં આંસુ વગર વાંચી શકાતી નથી.

જે નકલમાંથી એકજ નકલ વેચવાની ફાજલ રાખી છે, જેની કીમત રૂ. ૧૦) ઠરાવેલી છે, અને જે સાહેબોને એ મોટી કીમત બદલ એ વાંચણ મોંઘુ ભાસે તેમની સગવડ વાસ્તે ખીજ એક નકલ સરકયુલેટીંગ સીસ્ટમપર પંદર દિવસની મુદતે ફક્ત રૂ. ૧) નાં નજીવાં ભાડાંથી વાંચવા આપવા ફરતી રાખી છે.

કાવલાની કાંહાણી (કપ્લીત.)

ચારે કપ્લીત ભાગોનું એક મોટું વૉલમ (સેકન્ડ હેન્ડ) બંધાવેલું છે. એ વારતા ‘કુરસદ’ માં છ વરસ ચાલી ત્યારે શોખીન વાંચ-

જાહેર ખબરો.

નારાંઓ વચ્ચે જાણે ખુશીનો એક ચમક વા ચાલુ કરી શકી હતી, અને “કુરસદ” પછીથી વધતું પગભર અને આબાદ થયું તે એજ નમુનેદાર વારતાને આભારી છે. વાંચો અને ખાત્રી કરો !

વેચવાની એક નકલની કીંમત રૂપ્યા ૨૦). ગુજરાતી સાહિત્ય વાસ્તે આ એક “રેકર્ડ સેલ” લેખાય, અને આ લખનારનાં શુભેચ્છક ચાહનારાંઓ જાણીને રાજીબ થશે કે એ રૂપ્યા વીસની અપવાદરૂપી કીંમતે, એ મુજબ, એકેક નકલ મુશકેલથી મેળવીનેજ કાંઈ નહીં તો છેલ્લાં પાંચેક વરસમાં અમો પચાસેક સેંટસ વેચ્યા છે. આ કાંઈ ફેંકાફેંક નથી, અને પારસી ગુજરાતી સાહિત્ય માટે મગરૂરી માનવા જોગજ એ ખીના છે. પારસી લખનારાંઓને ગુજરાતી વાંચનારી આલમનો ટેકો નથી એ નગુણો બકવાત બંધ કરવા વાસ્તે આ એક જાહેર પુરાવો છે. સરકયુલેટીંગ સીસ્ટમ પર એક માસની મુદતે આ નજદીક એક હજાર પાનાંની વારતાનું મોટું પુસ્તક રૂપ્યા બેનાં દામે આપવામાં આવે છે.

સદગુણી શીરીનનાં સંકટો. (કંપલીત.)

એ “કાવલા”ની સગી બેહનની વારતા છે, અને ઉપર “કાવલાની કાંહાણી” નાં સંબંધમાં અમારું જે અફરગાન તમો વાંચી આવ્યાં છે તેજ અત્રે બોલેબોલ પાછું બાજમાં લણી જવું ! એના સંબંધમાં વધારાનું નવું કાંઈ નથી. જે ઉપર “કાવલાની કાંહાણી” ને વાસ્તે લખ્યું છે તેજ બોલે બોલ, કીંમત અને ભાવતાલ સુદ્ધાં, આ વારતાને માટે પણ જાણવું.

સંસાર.

એકજ નકલ હાથ આવેલી છે ! આ પણ એક દીલપગીર પારસી સંસારી વારતા છે, જે ખરીદવાને ખરચેલા પૈસા અને વાંચવાને વેઠેલો શ્રમ માંથે પડવાનો નથી. વેચવાની કીંમત રૂપ્યા પાંચ. એક પખવાડયાંની મુદતે વાંચવાની કીંમત રૂ. ૧).

સુલમાં ફુલ.

ઘણી જોરાવર પારસી સંસારી વારતા છે. એ વારતા જેઓએ વાંચી છે તેઓએ વખાણી છે. ફક્ત વેચવાનીજ છે. ઘણીજ સસ્તી છે. કીંમત રૂ. ૨૧).

“કોણ સરસ—વાહરીઆની વીલુ કે પટેલની પીલુ ?”

એક ખીજ જોરાવર પારસી સંસારી વારતા. વેચવાનીજ છે. કીંમત રૂપ્યા ૨).

જાહેર ખખરો.

ખમીરે અમીર.

અધીપતીની કલમથી લખાયલી ધરાંની સંસારની એક મજેહદાર વારતા. ‘નવરાસ’ના અંકમાં છપાઈ હતી, ને તે અંકો વેચવાના છે. કીંમત રૂ. ૧.)

રાજના મેહલમાં.

અધીપતીની કલમથી લખાયલી ઈંગ્રેજી સંસારની તવારીખરૂપી વારતા. “નવરાસ”માં છાપેલી. ઘણી વાંચવા જોગ છે. એક રાજના મેહલમાં ફક્ત એકજ રાતનાં દરમ્યાનમાં જે બની ગયું તેની એક દીલ ઉશ્કેરનારી કાંઠાણી છે. એ દોઢ સાલનાં ‘નવરાસ’ના અંકોની ઘણીજ જુજવી નકલો વેચવાની બાકી છે. કીંમત રૂપિયા ૫.

નેકીના નતીજો.

નામાંકીત લેખક બેહન મેહરબાનું ભોટની પારસી સંસારી વારતાની ફાઇલો ફક્ત ચાર પાંચ નકલો બાકી છે. કીંમત રૂપિયા ૫.

એક પરણેતર—ખરી કે ખોટી?

એજ બેહનની લખેલી એવીજ એક મોટી દીલપત્રીર પારસી સંસારી વારતાની ફાઇલો. ઘણીજ થોડી નકલ છે. કીંમત રૂપિયા ૫.

ધાંડુ મોરા.

એજ બેહનની લખેલી ઘણીજ જોરાવર અને ઘણી મોટી પારસી સંસારી વારતાની ફાઇલો. ફક્ત એકાદ બે નકલ વેચવાની બાકી છે. કીંમત રૂપિયા ૭.

“મીઠી માસીની મેહરાં.”	કીંમત રૂ. ૦૧
“લખ્યા લેખ.”	” ૧
“એક પરણેતરનો પ્યાર.”	” ૧
“એક પાપ-એક પ્યાર-એક પુન!”	” ૧
“એક ભુલ—જીંદગીની ખુલ!”	” ૧
“જાલ જુગારીની જર,”	” ૨
“વેચાયલો વર.”	” ૧
“પાપનું મુળ—પૈસા?”	” ૨
“ખંડાલાનો ખુરશીદ.”	” ૧

આ બધી અધીપતીની કલમથી લખાયલી ‘પુરસદ’ના દલદાર નખોરોઝી અંકમાં છપાયલી પારસી સંસારી વારતાઓ છે. એકેકેએક

જાહેર ખબરો.

વાંચવા જોગ હદ સુધી રસીલી છે. એ માંહેલી કેટલીકનું તો તલ્યું આવી ચુક્યું છે, ને અકેક બખેજ સેકંડહેન્ડ નકલો છે. કીંમતો ઉપર દરશાવી છે.

જી—રોઝ !

‘કુરસદ’ના અધીપતીની કલમથી લખાઈ છે. ઘણી દીલપઞીર વારતા છે. ચોપડી બાંધેલી નથી; “કુરસદ”ની ફાઇલોમાંજ સમાયેલી છે. ગણત્રીની એ ચાર નકલો ફાળવે છે. કીંમત રૂ. ૫.

દારંગી દુન્યાં. (વારતા.)

‘કુરસદ’ના અધીપતીની ‘કુરસદ’ના અકોમાં ૧૧૧ વરસ લખાયેલી ને લખાયેલી મોટી દીલપઞીર પારસી સંસારી વારતાના અકો. વારતા ઘણી મજાદ આપે છે. વાંચવા જોગ છે. કીંમત રૂ. ૫.

મામા કુઈનાં—કીંમત રૂ. ૦૧.

બેહેનનો ભોગ.—કીંમત રૂ. ૧.

નઓરોઝની ભેટ.—કીંમત રૂ. ૧.

આ પણ નઓરોઝી વારતાના “કુરસદ”ના ૭૫૯ દલદાર મોટા અકો છે. પેલેલી બેહેન Shrewd ની લખેલી પારસી સંસારી છે: ને બીજી અને બેહેન શીરીનની લખેલી ઇંગ્રેજ સંસારી છે. બધી ઘણી રસીલી છે.

મતરાઈ.

મીસ શીરીન બ. ન. કાબરાજીની કલમથી લખાયેલી ઘણી અસરકારક વારતા. “કુરસદ”ની કટારોમાં પુશકળ વખણાઈ હતી. એક વરસ તક ચાલી હતી. ઇંગ્રેજ સંસારી છે. થોડીક કંપલીટ ફાઇલો મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૪.

સુફેદ ઠગ.

પારસી સંસારી વારતા. “નવરાસ”માં અધીપતીએ લખેલી. નાદલી ને દીલકસ. એક એ ફાઇલોજ બાકી છે. સેકંડહેન્ડ. કીંમત રૂ. ૨.

બદીજ.

મીં જાહગીર વીકાજીની જોરાવર કલમથી લખાયેલી મુસલમાન સંસારની નાહની રસીલી વારતાના છુટક અકો.—કીંમત ફક્ત ચાર આના.

હાસમ હીયકારો.

કવિ નાજુકની લખેલી મુસલમાન સંસારની ઘણી નામીયી વારતા. “નવરાસ”ના અકો. કીંમત રૂ. ૧૧.

બહુર અબરો.

વફાપર જફા!

ધંત્રેજી સંસારની વારતા. મીસ બાંનુ પટેલની કલમથી લખાયલી.
ધણી મળહની છે. કીંમત રૂ. ૩૦૮.

ભાઈ કે કસાઈ?

પારસી સંસારી છે. ધણી રસીલી છે. ધણાં ઉંચાં કાગલોપર
છાપેલી છે, અને ગેટઅપ પણ ધણું ખરચાણ ને નમુનેદાર છે.
કીંમત રૂ. ૧૧૧.)

એક મ્યાનમાં બે તલવાર!

મી. એ. એમ. વી. ની જાણીતી કલમનું પરીણામ છે. મેહોમેદન
સંસારી વારતા છે. મળહની છે. “નવરાસ”ના અંકમાં છપાયલી છે
કીંમત આંઠ આના.

બેહરા બેહલા કાકા!

આ ધણો રમુજ ફાર્સ ‘કુરસદ’ના નવ્યોરોઝી અંકમાં સંપૂર્ણ
છાપેલો મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૧).

કુટ્યામાં કુટ્યાં.

નવો રમુજ ફાર્સ. મી. કાબરાજનો લખેલો. “કુરસદ”માં
છાપેલો છે. કીંમત રૂ. ૧.

સુખલાજીના સંકટો!

આ પણ એક ધણો રમુજ પારસી સંસારી ફાર્સ છે. ચોપડીના
આકારમાં છપાવેલો છે. કીંમત રૂ. ૦૧).

ભુલો પડેલો લીમભાઈ! ફાર્સ. થોડીક નકલો મલી શકશે.
કીંમત રૂ. ૦૧.

ખોલવાયેલો ખજાનો.

“નવરાસ”ના અધીપતીની કલમથી લખાયલી ધંત્રેજી સંસારની આ
નાહની જોરાવર વારતાનાં ચોપાન્યાં. ફક્ત ત્રણ નકલ ફાજલ છે કીંમત
રૂ. ૧)

રાતો ગુલાબ.

“નવરાસ”માં આ વારતા ચાર વરસ ચાલી અને તે વાંચનારાં
હજારો સજ્જન શીદા થઈ ગયાં છે. ધંત્રેજી સંસારની એક ધણીજ

જાહેર ખખરો.

નમુનેદાર રસીલી ને જોરાવર વારતા છે. કદમોકદમ નસીહત છે. એ ચાર વરસની કંપલીટ વારતાની “નવરાસ”ની ફાઇલો મલી શકશે. બધાંજ ચોપાં-યાં કાંઈ નવાં નથી, પણ વાંચણુ અખંડ છે. ગણત્રીની આંઠેક ફાઇલ બાકી રહી છે. કીંમત રૂ. ૧૧.

વફાપર જફા! (નાટક.)

“બાગે બેહેસ્ત”ના સુધારેલા નાટકનું અસલ સ્વરૂપ છે. થોડીજ નકલો છે. કીંમત રૂ. ૦૮.

કાચા કાનની ખરાબી! (નાટક.)

ફક્ત એકાદ બે નકલ (સેકંડહેન્ડ) મલી શકશે. માહાન શોકશ-પીઅરના જાણીતા “આથેલા”ના નાટક ઉપરથી ઉપજાવેલો. કીંમત રૂ. ૩૨.

નુરે નેકી. (નાટક.)

“પુરસદ”માં જાપેલો છે. એક વરસની ફાઇલ ખરીદવી જોઈશે. કીંમત રૂ. ૪.

દીલસોજ કે દીલબર?

એક ખરી હેતવંતી બેહેનની પોતાના મરનાર ભાઈ વાસ્તેની ગમખાર શીદાગીરી. ઇંગ્રેજી સંસારની વારતા છે. ઘણી જોરાવર છે. વેચવાનીજ છે. કીંમત રૂ. ૨).

નીના.

એવીજ એક અતી જોરાવર અને દીલપઝીર ઇંગ્રેજી સંસારી વારતા. હજારો તારીફ થઈ છે. વાંચી જુઓ. કીંમત રૂ. ૨૫૫ ૨૧).

વમળમાં કમળ.

એક જોરાવર પારસી સંસારી વારતા. ઘણી થોડીજ નકલ વેચવાની બાકી છે. ભાગ્યેજ પાંદર નકલ! કીંમત વધારેલી છે. દરેકની કીંમત રૂ. ૩). વેચવાનીજ છે.

એક પથ્થરના પ્રતાપ!

ઘણી હસાવનારી રમુજી વારતા છે. ખેંચી તાંણીને હસવાનું કીધેલું કશુંજ નથી. એક હજાર નકલો ટપોટપ ઉંચકાઈ ગઈ હતી. વધારેલી કીંમત રૂ. ૫). સરકયુલેટીંગ સીસટમપર એક પખવાડયાંની મુદદતે વાંચવા આપવા કીંમત રૂ. ૧). સેકંડહેન્ડ છે.

જાહેર ખખરો.

સીપાહખચ્ચાની સજ્જની.

પ્રાંતી સંસારની એક દીલપઝીર કરણારસ વારતા. ઘણીજ થોડી નકલ બાકી છે. વધારેલી કીમત રૂપ્યા ત્રણ.

ભુલનો ભોગ.

ધંત્રેજી સંસારની એક નાહની નસીહતકારક વારતા. આંસુઓ ખેરવ્યા વના તમે વાંચી શકવાનાં નથી. ઘણીજ સસ્તી છે. કીમત રૂ. ૧).

ખ્યારનો પુલ.

ધંત્રેજી સંસારની એક દીલ બેહલાવનારી વારતા. તેની અસર અને નસીહતમાં કદમોકદમ ભરપુર છે. કીમત રૂ. ૧૧.

ઓરત !

ધંત્રેજી સંસારની એવીજ એક જોરાવર વારતા. ઉંચી બાઈન્ડીંગ ઉપરાંત તેમાં વળી પીકચર પણ થેસવેલાં છે. વાંચવા ભોગ છે. કીમત રૂ. ૧૧).

મીઠી કે જીઠી ?

એક માતાનાં હેતુનું પ્રબળ પુરવાર કરનારી આ એક ઘણી અસરકારક વારતા છે. ધંત્રેજી સંસારનીજ છે. વાંચી જીઓ, અને તેની જોરાવર અસર અને નસીબત વાસ્તે તમે અમોને જરૂર મદદતાં થશો. કીમત રૂ. ૧).

તડકાંમાં એક વાદલી !

પારસી સંસારી વારતા છે. ઘણી શોભાતી બાઈન્ડીંગ કરાવેલી છે. જોરાવર વારતા છે. વધારેલી કીમત રૂ. ૩). ઘણીજ થોડી નકલો વેચવાની બાકી છે.

બેદીલ કે બેવફા ?

સેકંડહેન્ડ એકજ નકલ છે !! ઘણી નામીયી પારસી સંસારી વારતા છે. વેચવાની કીમત રૂપ્યા ૧૦ પંદર દીવસની મુદતે વાંચવા આપવાની કીમત રૂ. ૧).

રસીક વારતા સંગ્રહ.

નાહની નાહની રસીલી વારતાઓ છે. ઘણી જીજ્ઞાસુ નકલ બાકી છે. કીમત રૂ. ૨).

જાહેર ખખરો.

જ્યુબીલી ગ્રંથ.

લોકમાનીતું “પ્રસદ” જ્યારે પોતાની હસ્તીનાં પચીસ સાલ સંપુર્ણ કરી રહ્યું ત્યારે એક બી દાખદખાણ કે ભરભલાંમણી ખુશામદ વગર તેનાં મેહરબાંન ગ્રાહકોએ એ પ્રસંગ ધામધુમથી ઉજવવા એક મોટું ફંડ ભરી આપ્યું હતું, કે જેમાંથી “પ્રસદ” નાંજ અસલ ચુનંદા લખનારાંઓ પાસે ખાસ લેખો લખાવી તેઓની તસ્વીરો સુધ્ધાં આ સુશોભીત ગ્રંથ જ્યુબીલી કમીતીએ પરવરતાવ્યો હતો. એમાં અધીપતીની જીંદગીનો ટુંક હેવાલ પણ આપવામાં આવ્યો છે. ત્રણ હજાર નકલો છપાવેલી હોવાથી વેચવા વાસ્તે હજી પુરતી ફાજલ છે, અને તેનો ઉઠાવ થઈ જાય તે મકસદથી અસલ કીંમત રૂ. ૩) ઘટાડીને હાલમાં ફક્ત રૂ. ૧) રાખવામાં આવી છે.

દારંગી દુન્યા! (નાટક.)

આ નાટકે ગ્રાંટરોડની ધરા ધુળવી દીધી છે. સંસારી નાટકોની પેહલ ગ્રાંટરોડના લત્તાપર કરાવનાર એજ નામાંકીત નાટક છે. ફક્ત એજ નકલો સેકન્ડહેન્ડ મુશ્કેલીથી હાથ લાગી છે. દરેકની કીંમત રૂ. ૨.

બાગે બેહસ્ત !

માહાન શેક્સપીઅરના સર્વોત્તમ નાટક “સીમબેલીન” ઉપરથી ઉપજાવેલો આ એક ઘણો જાણીતો નાટક છે. કીંમત રૂ. ૧).

કળજીગ !

પારસી સંસારી નાટક છે. ફક્ત એકાદ એ નકલો સેકન્ડહેન્ડ મુશ્કેલીથી મળશે. કીંમત રૂ. ૨).

કોર-દીલ.

મંગ્રેજી છતીહાસની એક મોટી વારતા, જે “પ્રસદ” માં ચાર વરસ તક ચાલી હતી, અને ભારે ઉમંગથી વંચાઈ હતી તેની ફાઇલોના થોડાક કમપ્લીટ સેટસ વેચવાના છે. ઘણાજ થોડા છે. તાકીદે મંગાવી લેવા. એ ચાર વરસની ફાઇલોમાં “કોરદીલ” ની નામાંકીત વારતા ઉપરાંત “યુડોરા” નામની મોસીસ કોહાવાલાની જાણીતી કલમથી લખાયેલી એક ઘણીજ જોરાવર વારતા, અને મેહેન “સેડુ” ની જાણીતી કલમથી લખાયેલી “રતન કે રસ્તમ” ની પારસી સંસારી વારતા પણ સંપુર્ણ મળી શકશે, જે ઉપરાંત ખાતાં ખરચતાં ન ખુટે એટલું બીસ્પાર બીજું વાંચણ પણ હાથ આવશે. કીંમત ભારે નહીં થઈ પડે તે મતલબથી ઘટાડી છે. કીંમત રૂ. ૧) આ આંદ.

ઝહેર ખખરો.

ચુડોરા.

મીસીસ જરખાંનું ક્રોધાવાલાની જોરાવર કલમથી લખાયલી આ એક દીક્ષપત્રીર વારતાની 'કુરસદ'ની કાષ્ઠલો વેચતી મળી શકશે. ઘણી વાંચવા જોગ ને દીક્ષ ઉશ્કેરનારી વારતા છે. ઘણું નામીયું હોય નહીં ત્યાં વેર 'કુરસદ'માં પ્રવેશ પામી શકેજ નહીં એ તો 'કુરસદ'નાં વાંચનારાં અને વખાણનારાં સાહેબોને રોશન છે. કીંમત રૂપીઆ ૪.

કોણુ સરસ—રતન કે રસ્તમ?

જેહન સુડની લખેલી એક દીક્ષપસંદ પારસી સંસારી વારતાના "કુરસદ"ના અંકો. કીંમત રૂ. ૧).

લીલી.

ઈંગ્રેજ સંસારની નામીયી વારતાના 'કુરસદ'ના અંકો. "Lady Bounty"ની જાણીતી કલમથી લખાયલી છે. કીંમત રૂ. ૧).

ગામરેની ગોરી. (નાટક.)

પુરતી નકલો છે. કીંમત રૂ. ૦૧.

ભોલી ગુલ. (નાટક.)

સઘલી નકલો ખપી ગઈ છે. સેકંડહેન્ડ બે ચાર નકલો મલી શકશે. કીંમત રૂ. ૧.

જુગાર!

ગાયન યુક્ત નાહનો નાટક. એકાદ બે સેકંડહેન્ડ નકલો મલી શકશે. કીંમત રૂ. ૨.

કુરસદ.

છેલ્લાં પાંત્રીસ વરસનો સેટ પંદર દાહડાથી એક મહીનાની નોટીસમાં મેળવી આપી શકાશે. ખાતાં ખરચતાં ખુટે નહીં એવું ખીશ્યાર અને જંગી-મુકાબલો મલી ન શકે એવું રસીલું વાંચણ. કીંમત રૂ. ૩૦૦).

નવરાસ.

છેલ્લાં સત્તર વરસોનો સેટ પંદરથી એક મહીનાની નોટીસમાં મેળવી આપી શકાશે. કીંમત રૂ. ૨૦૦.

જાહેર ખબરો.

ધ્યાન કરવું કે આ લીસ્ટમાં અમારાં પોતાનાં ચોપડી ચોપાન્યાંઓ સિવાય બાહેરનું કશુંજ શામીલ કરવામાં આવ્યું નથી. અમે કાંઈ યુક્તસેલર નથી, ને બાહેરનાં પુસ્તકો અમારે ત્યાં મલતાં નથી. અમારી પોતાની વારતાઓ જે અમેએ “કુરસદ” “નવરાસ” માટે છેલ્લાં ૩૬ વરસોનાં દરમ્યાનમાં લખેલી અથવા અમારી પસંદગીની લખાવીને કે લખાઈ આવેલી પસંદ કરીને અમેએ અમારાં માસીકામાં છાપેલી તેનુંજ આ ઉપલું સંપૂર્ણ લીસ્ટ જાંલવું.

બધાંમાં પોસ્ટેજ ખરચ જુદોજ જાંલવેા. સરકયુલેટીંગ સીસ્ટમ પર વાંચવા આપવા જે થોડાંક પુસ્તકો ઉપલાં લીસ્ટમાં જાહેર કર્યાં છે તેનો પોસ્ટખરચ બેઉ વખતનો તેમજ રેજીસ્ટ્રેશન શી દેશાવરથી મંગાવનારને માંથેજ જાંલવું.

જે ચોપડી ઠરાવેલી મુદતની અંદર પાછી ફેરવવામાં ન આવશે તો બીજી શી તરતજ આંગ પર ભરી આપવી પડશે, અને તે પછી જ્યાદા રાખવા દીધામાં આવશે નહીં. ચોપડી જરા બી બીગડશે અથવા થાવી હાથ નહીં આવશે તો તેની ઉપલાં લીસ્ટમાં જાહેર કરેલી વેચાંજ કીમત પુરેપુરી ભરી લીધામાં આપશે.

બ. ન. કાબરાજી.

ફ્રીયર, રોડ,
મુંબાઈ.

કરાણીની પ્રગટ કીધેલી

પાક ખોરદેહ અવસતા.

આજ વરસો થયાં માનીતી અને જાણીતી છે.

૧. તમામ પાક ખોરદેહ અવસતા. કીં ૩.એ અને ૩. ૧૧.

કુલ કલોથ એમબોસ બાઈન્ડીંગ, કીંમત ૩. ૧૧.

હાફ-બાઉન્ડ, કાગળ જાડાં, કીંમત ૩. ૨.

૨. પાક ખોરદેહ અવસતા. કીં આના દસ.

એમાં રોજની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત ચોદ યશતો છે.

૩. પોકેટ પાક ખોરદેહ અવસતા. કીં આના પાંચ.

એમાં રોજની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત નવ યશતો છે.

૧—ઉચ્ચાર—પ્રોં વેસ્ટરગાર્ડ અને પ્રોં ગેલડનરે જે અવસ્તા ટેક્સ્ટ બાહેર પાડ્યા છે તેની મદદ લઈ અમારી પ્રગટ કીધેલી અવસ્તાઓ અભયાસીઓ પાસે સુધરાવી તેમજ તપાસાવી બાહેર પાડ્યે છીએ.

૨—છપાઈ—અમારી કેતાબોની છપાઈ સફાઈથી કરવામાં કશી કચ્ચાસ રહેતી નથી તેની ખાત્રા પુસ્તકો જોવાથીજ થઈ શકશે.

૩—કાગળ—ઈંગ્લીશ શુદ્ધ સફેદ અને ચિવ્વટ કાગળને અમારી દરેક કેતાબોમાં છે તેમજ મરોડદાર અને કાળા ટાઇપોથી છાપેલી હોવાથી જાણવામાં દરેક રીતની સગવડનો ખ્યાલ રાખેલો જણાશે.

૪—સામ્રજ—અમારી પોકેટ સામ્રજની આના પાંચ અને દસ આના વાળી કેતાબની સામ્રજ ગજવામાં સેહેલાઈથી રહી શકે તેવી છે. તમામ ૩ ૧૧ અને ૩ ૨. વાળી કેતાબની સામ્રજ પાંચ અને ૪.

૫—સમાવેલી બાબતો:—

પાંચ આના વાલી કેતાબમાં ફરજ્યાત બંદગી અને દાદાર અહુર-મજ્દનાં ૧-૧ નામો ઉપરાંત હોરમજ, મોટી તથા નાની હપતન, અરદીબેહસ્ત, શરોશ હાદોખત, શરોશ વડી, બેહરામ, ન્હાની હોમ અને વનંત યશતો સાથે નવ યશતો આપી છે. પાના ૫૪૨.

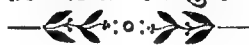
દસ આના વાલી કેતાબમાં રોજની ફરજ્યાત બંદગી ઉપરાંત હોર-મજ, અરદીબેહસ્ત, શરોશ હાદોખત તથા વડી, બેહરામ, નાની હોમ,

જેહાંગીર બી. કરાણીના છાદરાઓ, પારસી બજાર, કાટ, મુબઇ.

મોટી તથા નાની હપતન, વનંત, તીર, ખોરદાદ, ગોશ, આવાં, અને આસ્તાદ યસ્ત સાથે ચૌદ યસ્તો અને દાદાર અહુરમઝદનાં ૧૦૧ નામનો અને મોનાન્નતોનો સમાવેશ કીધો છે પાનાં ૭૮૯.

૩. ૧૧ અને ૩. ૨. વાલી તમામ પાક ખોરદેહુ અવસ્તામાં સર્વ ગેહો, સર્વ પતેતો, બાન્ન, દુવાચો નમસ્કારો સર્વ પચીસ યસ્તો, ત્રીસે રાજની સેતાયશો, ગુજરેલાંની યાદને માટે લણવાનો કરદો, ફરામરોતનો તથા ગાથાના પાંચે હા, એકવીસ મોનાન્નત વિં સંપુર્ણ બંદગીનો સમાવેશ કીધો છે. કુલે ૮૪૮ પાનાનું પુસ્તક.

૬-આઈન્ડીગ-અમારી દરેક કેતાબો કુલ કલોથ આખાં કપડાંમાં બાંધેલી છે અને જેટલું લક્ષ આ પાક કેતાબોને દેખાવડી કરવામાં આપ્યું છે એટલુંજ તેને બીજી શકે એટલી મજબુત બનાવવામાં પણ આપ્યું છે.

બાળકોને નવજેતનું શીખવવા માટે

મોટા ટાઇપની

પાક

ખોરદેહુ અવસ્તા.

નાનાં બાળકોને નવજેત માટેના અવસ્તાના પાક કલામે સેહલથી અને સગવડથી શીખવવા માટે મોટા ટાઇપની અવસ્તાની લાંબા વખતથી ઘણી જરૂર હતી, તેથી અમોએ આ નાનકડી કેતાબ પ્રગટ કીધી છે.

આ ઉપયોગી કેતાબમાં નવજેત માટે અગત્યની સર્વ બંદગીઓ, તેની પુરતી સમજ સાથે આપી છે, દાખલા તરીકે સહવારે ઉઠતાં વાર શું શું લણવું, કુશ્તી કેમ કરવી, પહેલો ગાંઠ ક્યારે અને કેમ મારવો, વગેરે કુશ્તી માટેની સમજણ બાળકોને સમજ પડે તે કીસમે આપી છે અને તે ઉપરાંત પતેત પશેમાની અને હોરમજ યસ્તો પણ સમાવી છે.

ટુંકમાં નવજેત અગાઉ દરેક જરૂરથી બાળકોને આ અવસ્તામાંથી શીખવવાથી ઘણી સગવડ થશે.

કીંમત આના ત્રણ.

જેહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ, પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

જાહેર ખબરો.

ફારસી મોનાજતો.

કુલે ૩૫ મોનાજતોનો સંગ્રહ મોનાજતોની એક કિતાબની માંગણી થવાથી આ પુસ્તક જરથોસ્તી શીરકા હજુર રજુ કીધું છે. એમાં આગલા દસ્તુર દાવરોના હાથે લખાયેલી ૩૫ મોનાજતો આપી છે.

કીમ્મત ફક્ત આના આઠ.

લોકમાનીતી પારસી સંસારી વાર્તા.
અધીરી અરનવાજ

યાને પસ્તાયલી પારસણ.

લખનાર—મરહુમ દાદી એદલજી તારાપોરવાલા.

૩૭૫ પાણાંનો દળદાર પોથો !

આ લોકપ્રીય વાર્તામાં પારસી સંસારનું એક અસરકારક ચિત્ર રજુ કીધું છે. જવાન પરણેતરોમાં બાળે વખત જોવામાં આવતી અધીરાઈ, અદેખાઈ, ઉછાછળાપણું અને વહેમના અવગુણો આ વાર્તામાં એવા અચુક દેખાડી આપ્યા છે કે જે વાંચતાં પારસી સંસારનો એક આદ્યનોજ વાંચનારનાં મનની આંખો સાંભા ખુલ્લો થઈ રહે છે. એક શ્યાણો સહનશીલ ખાવીંદ કેવો હોય અને એક અધુરી કેળવણીની, અધીરી મતીની, વહેમી પરણેતર તેનું પોતાનું, પોતાના ખાવીંદનું અને પોતાનાં બચ્ચાંઓનાં સુખનું કેમ સત્યાનાશ વાળે છે તેનું અસરકારક ચિત્ર આ વાર્તામાં દોયું છે.

જેવી વાર્તાઓ આપણો પારસી સંસાર માંગે છે, અને જેમાંની વાર્તાઓ અલાર સુધીમાં ગણતરીનીજ માત્ર બહાર પડી છે, તેમાંની આ એક વાર્તા છે.

જાણીતાં પેપરો અને માસીકાઓ આ વાર્તા માટે એકમતે ઉંચો અભીપ્રાય દર્શાવ્યો છે.

કીમ્મત રૂ. ૨-૮-૦.

જેહાંગીર ખી. કરાણીના છોકરાઓ, પારસી બજાર, કેટ, મુંબઈ.

જાહેર ખબરો.

મીં બમનજ કાઝાજની રસીલી નાવેલ.

પ્યારનો એક પુલ.

આ વાર્તામાં ખરા ખાલેશ સ્વચ્છ પ્યારની બુલંદી જે ખરેખર ખુદાની ખુદાઈ રજુ કરે એવા એક પ્યારની તાસીર, એક કરોડપતી ઉમરાવની આખા ઇંગ્લાંડમાં સૌથી તુમાખી લેખાતી બૈરીને આયંદા એટલી બધી નીચી નમાવે છે કે પોતાનાં ખેડુત સાસુ સસરાને તેમની અકસર નિર્ધનતા છતાં છેલ્લે પોતે ચાલી ચલાવી જઈને પગે લાગે છે તેનું આ વાર્તામાં એક નસીહતકારક અને ઘણું દિલપઝીર ચિત્ર, મીં બમનજ કાઝાજની જાણીતી કલમથી રજુ થાય છે.

કીંમત રૂપ્યો સવા. પોસ્ટ ફ્રી.

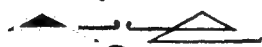
એક લોકપ્રીય લેખકનું નવું શંકડું નાવેલ.

લફંગો લવજી.

જાણીતા લખનાર “ગુલશામ” ની એક બેહદ રમુજી અને સેનસેશનલ પારસી સંસારી કથા.

એક તોફાની જવાન્યાની તરેહવાર વીચીત્ર ખનાવોથી ભરપુર કારકીરદી.

કીંમત રૂપ્યો દોહોડ.

મહોબતની મકતબ.

ઇંગ્રેજ સંસારની એક રસીલી વાર્તા.

ખાસ પડાવવામાં આવેલાં ચિત્રો સાથે.

લખનાર—‘રફીક’

(મીં ડાસાભાઈ ફરામજી લંગરાના.)

ઇંગ્લાંડમાં મીં જ્યોર્જ એડવર્ડસના કરવૈયા હાથ હેઠળ લાંડનની ‘ડાલીઝ થીયેટર’ ની રંગભૂમી ઉપર એક નાટક ‘ડોલર પ્રીન્સેસ’ બહાર પડ્યો હતો અને એકદમ તે એવો ઉચકાયો કે તે નાટકની

જેહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ, પારસી બજાર, કેટ, મુખ્ય.

જાહેર ખબરો.

હ્લેરમાં શોખીન તમાશખીનો ચક્રચુર થઇ ગયા અને તેઓના તે શોખને સંપુર્ણ રીતે તૃપ્ત કરવા તેજ નાટકના પ્લોટને એક વાર્તાનાં વર્ણનાંમાં ગુંડી ઇંગ્લાંડના એક ચુનંદા વારતા લખનારે બાહ્ય પાડ્યો જેને **મી૦ રફીકની** અનુભવી અને લોકપ્રીય કલમથી ગુજરાતી લેખાશ આપી વાંચનારાઓ સનમુખ રળુ કીધા છે.

આ વારતામાં આમેજ કીધેલાં ચીત્રો ઇંગ્લાંડમાં રળુ થયેલા નાટકનાં ખરાં ચીત્રો ખાસ ઇંગ્લાંડથી મંગાવી તે ઉપરથી મોટા ખર્ચે પ્લોટકસ બનાવી આ પુસ્તકમાં રળુ કીધાં છે, જેની કદર શોખીન વાચનારી આલમ કરશે.

આ વાર્તાનો પ્લોટ ધણો નિર્દોષ હોવા ઉપરાંત, કેટલાક ધણા રમુજી બનાવો સાથે ગુંદાયલો છે, અને કુટુંબમાં એક રસીલ નૌવેલ તરીકે વાંચવા વંચાવવાને દરેક રીતે લાયક છે.

કીમત રૂપ્યો દોહોડ.

—:૦:—

સંસારમાં પડેલા તેમજ હવે પછી સંસારમાં દાખલ થનાર નર-નારી દરેકે આ કીમતી પુસ્તકનો અભ્યાસ કરવાની ખાસ લલામણુ છે.

એક મહાન શોધ.

મરજી પ્રમાણિનાં બાળકો.

છોકરો કે છોકરી ખુબસુરત, તંદરોસ્ત અને બુદ્ધિમાન બાળક પેદા કરવાની વિદ્યા.

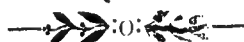
કર્તા—મી૦ બેહુમન સોરાબજી જહાંગીર બનાજી.

પરમશ્વરની સર્વોપરી રચના એક “માનવી” શબ્દમાં સમાયલી છે અને તે “માનવી” નું મુળ બીજ કેમ મુધારવું, તેને ઉત્તમ ઉત્તતીના અહતતા તબક્કા ઉપર કેમ લાવવું, બીજ પેદા કરતી વખતે કયા ઉપાયોથી ભવિષમાં પેદા થનાર બાળક બુદ્ધિમાન તેમજ ખુબસુરત થઈ શકે તે આ પુસ્તકમાં અનેક દાખલાઓથી તેમજ આજની આગળ વધેલી સાયન્સને આધારે સિદ્ધ કીધું છે. એક હમેલદાર સ્ત્રી હમેલની હાલતમાં જે પ્રકારના વિચાર કરે, જે પ્રકારનું વર્તન રાખે અને જે પ્રકારે તેની નજર સામે આવે, તે વિચાર, તે વર્તન અને

જેહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ, પારસી બગ્ગર, કાટ, મુંબઈ.

દ્રષ્ટી-ચીત્રને અનુસરતું બાળક પેદા કરવા સામર્થ્યવાન થઈ શકે તે, તેમજ મરદ પોતાના આચાર-વિચાર અને વર્તણૂક પવિત્ર રાખી, આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલી બીજી અગત્યની વહેવાર સૂચનાઓ પ્રમાણે ચાલે તો મૂળ બીજ કેવી રીતે ઉત્તમ બનાવી શકે તે ઘણું ખોલાસાવાર સમજાવવામાં આવ્યું છે. વળી વાંઝ્યાંપણાં અને મરદોની નબળાઈને લગતાં ખાસ પ્રકરણો આમેજ કીધાં છે. દુકમાં જણાવ્યે છીએ કે આ પુસ્તક વાંચવાથી ભવિષ્યની આલાદની બેહતરી માટે તેમજ Sexual Science ને લગતી ગુપ્ત બાબદો ઉપર ઘણું નવું જાણવાનું મળશે.

કીંમત રૂ. ૧-૮-૦.

પારસી વિષયો.

લખનાર—સો. મ. દેસાઈ.

આ અગત્યનાં પુસ્તકમાં પાંચ વિષયો આપ્યા છે.

૧. પારસી નામો—અસલ ધરાની નામો કેવાં હતાં, કેવાં છે, અને એ નામો કેમ પડ્યાં, તે તેમજ પુરૂષો અને સ્ત્રીઓનાં નામોનો સંપૂર્ણ કોષ આપેલો છે, જેથી નવાં જન્મનારાં પારસી બાળકોના, કાનને સુંદર લાગે એવાં નવાં નામ પાડવાનું પારસી ઘરોમાં સગવડભર્યું થઈ પડશે.

૨. પારસી અટકો—હાલની અટકોની ઉત્પત્તિ શા ઉપરથી થઈ છે, અને પારસી કુટુંબની તવારીખ અટકો ઉપરથી કેમ સમજી શકાય, તેનું બ્યાન. વળી એક ઉપયોગી અટક-કોષ.

૩. પારસી લગન—લગ્નની હાલની ક્રિયા થાય છે તેનો બેદ તથા લગ્નની મોતેબરી કેટલી છે, અને લગ્ન સંબંધી જુના અને હાલના રીવાજો કેવા છે, તેનો જુનો ઇતિહાસ દાખલા દલીલથી આપેલો છે.

૪. પારસી પાલક—પારસીઓમાં પાલક કરવાનાં રીવાજો છે તેની ખુબી તથા ઉત્પત્તિ, અને હેતુની જુની હકીકતો વિષે રમુજી બ્યાન.

૫. પારસી લેખો—પારસીઓએ જ્યારે ગુજરાતીને પોતાની ભાષા કરી છે, તેથી ભાષાનો સામાન્ય રસ તથા ભાષાની તરેહવાર ફાશીનો અને ઝમક, રસીલી હકીકતો સાથે સમજાવી છે.

આ ઉપયોગી પુસ્તક વાંચવાથી ગમત સાથે જ્ઞાન મળ્યા વિના રહેશે નહીં.

કીંમત રૂ. એક.

કબીર વાણી.

મહાત્મા કબીરજીનાં ૬૦૦ ચુંટી કાઢેલાં
પદો તેના અર્થ સાથે.

તેમજ કબીરજીનાં ત્રીસ જંત્રો, પરચુટણ ભજનો
અને કબીરજીની જીંદગીનો ટુંક વૃતાંત.

કબીરજીની રંગીન તસ્વીર પુસ્તકની શરૂઆતમાં આપી છે.

“આ કબીર વાણીનું પુસ્તક જેથી કોઈ જ્યારેથી ઉઘાડશે ત્યારે તેમાંથી તેને કાંઈ ઉમદા વિચાર, મીઠા, મધુર, માયાળુ વચ્ચનોમાં જાહેર પાડેલા મળશે અને તેને આનંદ, શાંતિ તથા સુખ પમાડવા વિના રહેશે નહીં. કુરસદનો વખત ગાળવાને આ પુસ્તક એક ઉપયોગી સાધન પુરું પાડશે. ગાયનકારોને જ્ઞેષ્ઠતા દોહરાઓને એક અખુટ સંગ્રહ આ પુસ્તક રજુ કરશે અને મોજ સાથે નીતિ તથા ખુશાલી સાથે જ્ઞાન હરએક વાંચનારને સદા પુરું પાડશે.”

કુલ્લે ૪૫૦ પાણાનો દળદાર ગ્રંથ. કીંમત રૂ. ૧-૧૨-૦.

હજારો નકલો ખપી ગઈ છે.

વરસ દહાડે હજારો નકલો ખપે છે.

ગુજરાતી જાણનારાઓ માટે

ધી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ટીચર—ભાગ ૧ લો.

એટલે શિક્ષકની મદદ વગર પોતાની મેળે ઇંગ્રેજી
શીખવાની ચોપડી.

ઇંગ્રેજી બીલકુલ નહીં જાણનારાઓ માટે, તેમજ પરચુટણ વંધાદારીઓ અને વિદ્યાર્થીઓ માટે આ પુસ્તક જેવું સેહલું સસ્તું અને અતી ઉપયોગી પુસ્તક બીજું એકે નથી, જેથી એની પુસ્તકગ તારીફ થાય છે અને હજારો નકલો ખપી છે. કીંમત રૂ. ૧૧.

ધી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ટીચર—ભાગ બીજો. એ ધી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ટીચરનો પહેલો ભાગ લેનારને તથા ઇંગ્રેજી થોડું જાણનારાઓને, અને વિદ્યાર્થીઓને ઇંગ્રેજીમાં જલદી છટાથી વાત કરતાં શીખવા માટે ઘણોજ ઉપયોગી છે. એમાં પહેલા ભાગથી તદ્દન જુદુંજ

અને ઘણું ઉપયોગી શીખવાનું કીંમત રૂ. ૧૧ પૌસ્ટેજ માફ.

બન્ને ભાગ સાથે મંગાવનારને કી. રૂ. ૨૧. પૌસ્ટેજ ફ્રી.

એક કમ્પલીટ ઇઝી લેટર રાઈટર—ઇંગ્લેન્ડમાં સેંકડો જાતનાં કાગળો, ચીઠીઓ, અરજીઓ, તારો, નામ, સરનામાં વગેરેનો ઉપયોગી સંગ્રહ સાથની આ ચોપડી ઇંગ્લેન્ડ થોડું જાણનારાઓ માટે વિધ્યાર્થીઓ અને પરચુટણ ધંધાદારીઓને ઘણીજ ઉપયોગી છે. જેથી એની હજારો નકલો ખપી ગઈ છે. કીમત રૂ. ૧૧. પૌસ્ટેજ માફ.

બાહેરગામ માટે એજન્ટો જોઈએ છે, સાડું કમીશન મળશે.

નામવર પયગામખર અશો જરથુશ્ત્ર સાહેબની જીંદગીના અહેવાલનું નવું પુસ્તક.

પહેલવી જરથોસ્ત-નામું.

ગુજરાતીમાં પહેલીવાર શરેહ સાથે તરજુમો.

કર્તા—દસ્તુર દારાબ દસ્તુર પેશોતન સંજાણા, ખી. એ

અશો પયગામખર સાહેબની જીંદગીનો હેવાલ જે દીનકર્દનાં પુસ્તકમાં આવી ગયો છે, તેનો દસ્તુર સાહેબ દારાબજીએ તરજુમો કરીધો છે, જે અદના કે આલા દરેક જરથોસ્તીનાં ઘરમાં રાખવા લાયક છે.

વળી સર્વેને ખરીદવા બની આવે કરી એની કીંમત ઘણી કીફાયત રાખી છે કીંમત રૂ. ૧૨ એક.

Light of the Avesta & the Gathas.

પાક ગાથાવાણી અને અવસ્તાની રોશની.

અશો જરથુશ્ત્ર સાહેબ તરફ સંપૂર્ણ માન અને આહ વધારવાની નેક ખાહીશથી આ પુસ્તક રચાયું છે. અવસ્તા અને ગાથાની પવિત્ર બંદગી ઉપર રોશની દેખાડતું આ પુસ્તક ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવાની કાળજી ધરાવતા દરેક સામ્ય જરથોસ્તીએ અભ્યાસની દ્રષ્ટિ વાંચવાથી આપણા જીવંદ ધર્મ, આપણા કલામો, અને માથોની મહત્વતા તેમજ પેગમખર સાહેબના યઝદી દરજ્જા માટે અનેક સાહદતો સાથે નવુંજ અજવાળું પડતું દેખાડશે. રૉયલ ઓક્ટેવો સાઈઝ, ૩૦૦ પાનાનું ફ્લેટ કલોથ બાઉન્ડ પુસ્તક. કીંમત રૂ. ૧-૧૨.

જેહાંગીર ખી. કરાણીના છોકરાઓ, પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

વાર્તાના તેમજ ઉપયોગી પુસ્તકો.

દાદીશેઠનો દીકરો—“મટલાંની મેહરો” ની કલમથી				
લખાયેલી પારસી સંસારી રસીલી વાર્તા	૧	૮
નસીબની લીલી—મીં પીળમની વાર્તા ચીત્રો સાથે.			૨	૮
કોચીનો શાહુકાર—	”	”	”	”
જીવપર જોરાવરી—	”	”	”	”
ઘડી ચપકો—મીં પીળમનું દુચકા તાહુકાનું રમુજી				
પુસ્તક ચીત્રો સાથે
મહોબતની મકતબ—મીં રશીકની ચીત્ર સાથની વાર્તા			૧	૮
ખુબસુરત મકકાર—મીં રશીકની નવી વાર્તા		...	૨	૦
જાન કે જીગર—મીં રશીકની નવી વાર્તા	૨	૦
ગુલશન—ઇતિહાસીક વાર્તા	૧
નસીબના નખરા—યાને ઉલટાં સુલતાં કીસમનો		...	૧	૦
નવી અરેબ્યન વાર્તાઓ—ચીત્રો સાથે	૧	૮
રાયતાન કે બલા—એક રસીલી વાર્તા	૧	૮
નીના—મીં ય. ન. કાપ્રાજીની નવી નોવેલ	૨	૮
ઓરત	”	”	”	”
ભાઈ કે કસાઈ	”	”	”	”
મહોબતી બજાર—મીં ગુલશમની રસીક વાર્તા		...	૧	૮
વીસ લાખનો વારસો—દાદી તારાપોરવાલાની વાર્તા	...		૧	૮
દુખી દાદીબા—ચીત્રો સાથની દાદી તારાપોરવાલાની				
રસીલી વાર્તા
સુલતાની વાર્તા સંગ્રહ—ચીત્રો સાથે	૨	૮
દિલસોજ કે દીલબર—મીં ય. ન. કાપ્રાજીની નોવેલ	...		૨	૦
મહોબતની મોહીની—મીં રશીકની એક દીલપઝીર વાર્તા			૧	૮
કેસર ગવરી—પારસી ને હીંદુ સંસારી વાર્તા	૦	૮
ખાનદાની ખુની—એક ડીટકડીવ નોવેલ	૧	૮
બેહસ્તન હોમલીબાઈની વાયજ—ચીત્રો સાથે	...		૧	૧૨

જેહાંગીર બી. કરાણીના છોકરાઓ,

પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

મહાભારત વાંછંત્ર ગાઈડ

જેમાં

વખણાયલા નવા નાટકોનાં તેમજ કવ્વાલી

ગજલો અને ઉસ્તાદી મળી

નીચલાં ૧૦૧ ગાયણો તેમજ તેની

તાલ-માત્રા સાથે નોટસ આપવામાં આવી છે

કર્તા-પીરોજશાહ મેરવાનજી મીસ્ત્રી.

કીંમત રૂપિયો દોહોડ.

સાંકળયું.

મહાભારત (પારસી નાટક મંડળી.)

- ૧ ઓમકાર દેવાદી, દેવોનેબી.
- ૨ ભારતમે અયસે અયસે હુવે.
- ૩ પ્યારી પ્યારી જનન કરત.
- ૪ મદભરી હય અંખીયાં તુમરી.
- ૫ જ્યું મૃગકે મન રાગ ખસે.
- ૬ મન મીતકા છત લે વોલી.
- ૭ જગમે જત પ્રેમી પ્રેમ કરે.
- ૮ શામ પ્યારા હમાદે રદયમે.
- ૯ તોરી પ્રેમકી નજરીયાને મન.
- ૧૦ પ્રેમ તત્વ સત્તા સકળ ક્યલ.
- ૧૧ કદમ તરે આ જઈઓ કટીલે.
- ૧૨ કાના ખેળી આવોરે, દયા કધું.
- ૧૩ સમય અબ રહેરી.
- ૧૪ ઓમ નીરાકાર સાકાર દયાકા.
- ૧૫ કોઈ તેરે કામ ન આવે, રામ.
- ૧૬ ડગ મગ ડોલે તોરી નધયાં.
- ૧૭ મર મનકી બલહારી રે, તેહારી.
- ૧૮ કનૈયા તોરી મોરલી હમકો.

ધરતીકંથ (પારસી નાટક મંડળી.)

- ૧૯ જમાનાની રસમે ચાલી.
- ૨૦ જમ જમ જમ જમ જમ જનને.
- ૨૧ ઓ લેડી, આઈ ઓમ નોટ
- ૨૨ તુંજ તુંજ બહાલા જનન.
- ૨૩ જનનો છગર આવો.
- ૨૪ સાચાં છગર પર રાખો.

૨૫ સીધી સોટી જેવી એક છે.

૨૬ આ આ દુનિયા છે જીનો.

૨૭ નાખી મને પ્રેમની તેં દોરી.

૨૮ આવાં રૂઠાં નામની તો લેવડી.

૨૯ આયોરે આવો હું પરખીને.

તૌખાશીકન (ઑલકરેડ.)

૩૦ પતિવરતા નારી પાતેં હય પતિ.

૩૧ પ્યારી વારી કાહે બલા ખેસુદી.

મહાભારત (ઑલકરેડ.)

૩૨ બલા હોગા ગરીબોપે રાખો દયા.

૩૩ ખસમે હય, ભગવાન ભગતકે.

૩૪ મન પછતઈ હય અવસર ખીતે.

ખાકી પુતલા.

૩૫ તપ કરના અબ જંગલ જાએ.

૩૬ ખલક હય સપના, કોઈ ન.

૩૭ મેરા જોખના સખસે નિરાલા.

૩૮ બાદલ ઉસકે દેત હય.

૩૯ અય મઝોલા અરજી સુનકે.

૪૦ કાહે ક્યલખાજમેં છંદગી.

૪૧ રંડી નહીં કીસીકા ચાર.

કવ્વાલી.

૪૨ ખુદકે ખાસે, નખીકે પ્યારે.

૪૩ શમાંબી ખુદ બ ખુદ રોતી.

૪૪ રહે તો મય ક્યું કર કહું.

૪૫ ઇલાજે દદે દિલ તુમસે.

૪૬ કુરકત તુમહારી પ્યારી હમકો.

જેહાંગીર ખી. કરાણીના છોકરાઓ, પારસી બજાર, કાટ, મુંબઈ.

મહાભારત વાણંત ગાઈડનું સાંકળ્યું.

૪૭ મોહમ્મદ મોહમ્મદ પુકારા.
જેન્ટલમેન લોકર.
૪૮ દુનયા સારી છે ફરેખી તારી.

ખુલ્હા ખુખકં.

૪૯ નાજુક નરમ ધી જેવી.

વિરાટ પર્વ.

૫૦ દુપદ સુતા મય શ્રી હરી.
૫૧ જંગો જંગો મુસાફર રાત.
૫૨ કાયા માયા કોઈકી નાહી.
૫૩ મુખ્ય ઉદ્દેશ તેરા જે હય.

આજમશાહ.

૫૪ હય સગરો રાજ મોરા.

હુરે અરખ.

૫૫ મેરો મન લાગોજી, દીન રતીયાં.
૫૬ નિગેહદારે જમાં તું હય.
૫૭ મતલબકે બન્દે કયું તું.
૫૮ અરે તું પવનકે પાખી જયરા.

જહાનઆરા.

૫૯ તોરી સાવરી સુરતીયાં મન.

આજમશાહ.

૬૦ ડગની સુન સુખન ડગની.

ખુશરૂ હસીના.

૬૧ મોરે મન હરી પીઓ.
૬૨ જંગો પીયા નીંદ ભાવત નાહી.

દુખિયા દુલહન.

૬૩ ગોરી શકલ ઔર કાલી.
૬૪ ચલે આઓ મેરે હમરાહ.
૬૫ એન્યુકેટ વાઇકે ઓ ઓ.
૬૬ સાવરીયાં નજરીયાં કાહે ફેરો.

ખુદ્દ દેવ.

૬૭ પિયુ પિયુ પોકારતી રે, પચૈયા.
૬૮ સાર આ સંસારમાં ન જોયો.

વસંત પ્રભા.

૬૯ મદભરી જીવાની ચાર.
૭૦ નીતિ તણી તજ વાત નાથ.
૭૧ શ્રી રામચંદ્ર રધુવિર.
૭૨ નાકની નથની ને કાનની.

ખોદાપર સખર.

૭૩ ધર રાખુ જેની બાનુ તેનો છે.
૭૪ ગાવો ખુશી થઇ સંગમારે.
૭૫ ખ્યારા અદીને મનાઈ.

મેલાની મળહ.

૭૬ લાદે વોહ કોઇ ચારો, ગરમ.

ખોલતો કાગળ.

૭૭ રંગી, આ દુનિયાના રંગી.
૭૮ બંધન આ નહીં દુટે.
૭૯ બચ્યા ક્યારા, કંઈ સાવધ થા.
૮૦ હું તો ઇચ્છું છું પતિ તમહારી.
૮૧ આશક ખરખુઆ જેવા માશુકનો.

ઇંદરાવતી.

૮૨ મોહનજી આ તન ધન કુરખાંન.

સરોજની.

૮૩ નખરાલી જોખનવાલી કોઇ.
૮૪ અનંગ રંગે ખોલી રંગીલીને.
૮૫ કડલુ જમાનો આ તો પાપીરે.
૮૬ અલખેલા જાઓ અડશે માં.
૮૭ વાલમજી મારા વરણાગી.

બેધારી તલવાર.

૮૮ ચાલ હવે ચાલ વહેલી વહેલી.

સતી તોરલ.

૮૯ રાણા અઓ વતનતે પાંગે.
૯૦ એક દીન એવો આવશે.
૯૧ દીલકીયાં મુંજે ઢારે વિંછાડો.

દેવ કન્યા.

૯૨ પ્રીય આવો પ્રીય ઉદય પામતું.
૯૩ લોભાવીઓ લટકાળા.

સતી દ્રોપદી.

૯૪ સખી સ્વપન મહી મન મોહન.
૯૫ ગોવીંદ ગુણ ગાવોરે.

ઉસ્તાદી.

૯૬ ઓ ધારે જોખન દામાંનું નાં.
૯૭ ગરજ ગરજ ધન ખરસે ખદરા.
૯૮ દાણીદ્ર દુઃખ ભંજન.
૯૯ ગાઆળે રાજે.
૧૦૦ બ્રીજમે હરી ખેલત હોરી.

૧૦૦ Its a long way to Tippierrary.

૧૦૧ God Save the King.

જેહાંગીરખી. કરાણીના છાકરાઓ, પારસી બજાર, કોટ, મુંબઇ.

